

Valeriu Anania

Amintirile peregrinului

APTER

Coperta de V. Socoliuc

VALERIU ANANIA

AMINTIRILE
PEREGRINULUI
APTER

*Daun ophiro * ophero !
Giurgiu, 11-02-1992*

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1990

ISBN 973 — 23 — 0241 — 0

*Gîndul meu al cui gînd este?
În ce gînd, în ce poveste
Îmi aduc aminte, poate,
Că făcui parte din toate?*

Arghezi

PREFAȚĂ

Această carte s-a zămislit sub pămînt.

Cîți oare mai trăiesc dintre osîndiții Jilavei de acum treizeci de ani? Cei din celula 4 își vor aduce aminte de serile noastre, lungi, de după numărătoare, cînd gardienii ne zăvorau pentru încă o noapte și-și mutau paza în șanțurile dinspre gratii, lăsîndu-ne să așteptăm, pe dunga priciurilor, mult doritul minut al stingerii. Atunci, în ceasurile acelea de liniște fragilă, bolta de piatră și beton, deasupra căreia, la cîțiva metri, creștea iarba, adăpostea academia celor aproape patruzeci de intelectuali cu condamnări grele — profesori, ingineri, juriști, universitari, oameni de artă și litere, filosofi și diplomați (puțin după aceea va poposi Noica; pe Țuța și Pandrea aveam să-i întîlnesc la Aiud). Intrase în tradiția acelor generații subterane (Jilava era închisoare de tranzit) ca fiecare să se înscrie cu cîte un ciclu de prelegeri, comunicări sau povestiri, în hotarele și la măsura propriei înzestrări, al căror duh era menit să potolească spaima și să-i dea suferinței un sens. Niciodată nu voi uita splendidele conferințe ale unui fizician despre structura luminii, nici evocarea operelor de artă ale Florenței, făcută de cineva care le studiase, ani întregi, în chiar orașul lui Dante.

Cînd mi-a venit rîndul, am rostit cîteva meditații teologice, apoi am povestit poemul meu dramatic Miorița (în manuscris

de peste șapte ani), dar colegii nu s-au mulțumit cu atât. Așadar, i-am poftit la o călătorie prin mănăstirile și schiturile țării, pînăndu-ne împreună de coama munților, înaltă, de unde se pot vedea și așezările din cîmpia Dunării, din lunca Siretului și podișul Transilvaniei, cu toată podoaba lor de turlă și cruce. Timp de peste trei săptămîni, cu popasuri mai lungi sau mai scurte, ne-am purtat prin istorie, printre oameni și întîmplări, așa cum îmi veneau mie în minte, alternînd semnificația religioasă cu mici crîmpeie de mitologie națională și folclor călugăresc. Pornisem de la Tismana, drumul se încheia la Putna, și nu mică mi-a fost bucuria cînd colegii de celulă m-au îndatorat să le făgăduiesc că — dacă și cînd voi fi vreodată liber — tot ce le-am povestit voi pune într-o carte.

Am făgăduit, dar gîndurile mele de atunci erau în altă parte. După alți patru ani ieșeam din Aiud cu peste douăsprezece mii de versuri lucrate pe creier și depozitate în memorie; ele cuprindeau, în principal și în întregime, poemele dramatice Steaua Zimbrului și Meșterul Manole, cu textul ce avea să apară mai tîrziu în edițiile prime.

Cartea mănăstirilor a început să se înfiripe în jurul anului 1970, într-o seamă de încercări pe care le-am și publicat prin cîteva reviste. Ea urma să se cheme Salba Carpaților, o sintagmă împrumutată, e adevărat, de la Gala Galaction, dar care mi se părea potrivită pentru ceea ce aveam eu de spus atunci.

Au venit apoi îndoielile. Povestirile puteau fi interesante și chiar frumoase, dar autorul le rămînea oarecum exterior. O astfel de carte, mi-am zis, se cere scrisă pe dinlăuntru. Multă vreme nu am știut cum anume ar arăta acest lăuntru, pînă în vara lui 1974 cînd, aflîndu-mă poposit în incinta Coziei, m-am pomenit scriînd Întîlnire la Vodița. Atunci am știut cine este eroul comun al povestirilor, care sînt dimensiunile interioare ale unui anume mod de abordare a fantasticului și cum ar putea să sune noul titlu al cărții.

În 1986 manuscrisul primului volum era încheiat și urma să fie tipărit de Editura Sport-Turism. Deși aprobat în plan și susținut atât de redacție cît și de doi referenți externi — Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Vasile Drăguț —, el a fost respins de cenzură în urma unor lecturi extrem de atente. Cîteva proteste ale autorului, orale și scrise, au avut drept rezultat respingerea lucrării pentru a doua oară.

Un an mai tîrziu, volumul era preluat de Editura Eminescu și înscris în plan, dar în septembrie 1988 i se comunica autorului că cenzura continuă să rămînă de neînduplecat. Am retras manuscrisul și l-am închis într-un dulap, cu gîndul că e destinat operelor mele postume.

Intrigată de fama crescîndă a unei cărți interzise, Elena Docsănescu mi-a cerut manuscrisul pentru o simplă lectură particulară și așa se face că acesta a ajuns la Cartea Românească în ianuarie 1989, urmînd ca editura să facă și ea « o încercare » pentru anul următor. Multe speranțe nu existau. Pe lîngă altele, cenzorii pretindeau ca autorul să scrie — să publice — într-o limbă mai săracă decît aceea pe care o știe. Imposibil de admis. La vremea cînd Magdalena Popescu-Bedrosian pune la cale strategia unor referate elicoidale, Revoluția a rezolvat totul.

În să le mulțumesc editorilor, redactorilor, referenților și oamenilor de suflet care, în condiții deloc comode, și-au asumat cutezanța de a mi se alătura. Pe supraviețuitorii din Jilava aș vrea să-i știu printre primii cititori ai acestei cărți, sămînța de sub pămînt căreia i-au trebuit treizeci de ani pentru ca să devină iarbă.

V. A.

15 februarie 1990

ÎNȚÎLNIRE LA VODIȚA

Răsărise ca din pământ, pe neașteptate, amestecat cu ierburile și copacii, și mi se deslușea tot mai limpede în lumina biciuită a pădurii, așa cum ședea rezemat de zidul vechi și părăsit. Se uita la mine și parcă aștepta să încep vorba. Dar eu eram atît de uluit încît nu numai că nu rosteam un cuvînt, dar îmi purtam ochii cînd la el, cînd primprejur, spre a mă convinge că făptura lui incredibilă se lega totuși cu restul lumii. Alb, pleșuv, cu barba rară ca grîul de secetă, din care de abia îndrăznea obrazul prelung și scorojit, bătrînul era, în fapt, mai mult ochi; niște ochi mari în găvane largi, ca două ferestre rotunde prin care Timpul se uita la mine din tărîmul parcă al neștiutelor petreceri și nebănuitelor sfîrșituri. Ochii însă nu-i erau puternici și mai degrabă stinși, ca sticla aburită, și tocmai de aceea cătătura lor mă înfiora și-mi puneă credința în cumpănă. Fără ei, călugărul ar fi fost arătare, într-atît îi părea dulama țesută din cețuri, din acele cețuri fantomatice ce șerpuiesc toamna prin văgăunile munților. Tăcea și aștepta să-i vorbesc, știind poate că nu izbuteam să mă cred prada unei înșelări.

Trecusem riul călcînd din piatră-n piatră, la un moment dat alunecasem și apa rece îmi intrase adînc în una din ghețe. Piciorul îmi era ud de-a binelea și nimic nu mi-ar fi dat mai

mult simțul trezviei decât acea neplăcută smiorcăială pe care o și auzeam la tot pasul. Îmi trecuse prin minte să mă descalt, dar îmi era frică de șerpi, deși primprejur nu zărisem decât câteva nevinovate șopîrle și o înțeleaptă broască țestoasă. Locul era foarte pustiu, năpădit de bălării înalte, unele cu vițele făcute colac prin spărturile unei bolți de pronaos. Umblam cu fereală, împărțit între cercetarea zidurilor și aceea a pasului, și așa se face că vederea sihastrului m-a luat din scurt, pe nepregătite, ca un fulger alb.

De cînd nu mai fusesem pe aici? Să număr anii: zece, douăzeci, treizeci, treizeci și cinci . . . cred că ceva mai mult. Iată că-n curgerea acelei vîrste nu am îndestulătoare puncte de sprijin; să fi fost în clasa a patra, a cincea, a șasea? Mai degrabă într-a șasea. O nouă izbutire a unei întreceri mă agățase cîrdului școlar și colindam astă parte de țară, veșnic strîmătorat de sîcîielile domnului Cutcudache, dacă noastră cu barbă, căruia-i plăcea să fie mai mult dulău decât pecurar. Ce om sucit acel domn Cutcudache! Din pricina lui nu-mi era aminte de nimic și mă gîndeam mai degrabă la făgăduitul drum pe Dunăre, cu vaporul „Ștefan cel Mare”, fiind eu foarte convins că mă voi îndrăgosti de fata căpitanului, ceea ce nu s-a întîmplat, pentru motivul că fanfaronul de căpitan nu se lăuda decât cu băieți, iar eu m-am mulțumit să-mi petrec noaptea albă de unul singur, la provă, așezat pe o cușcă de găini ce cîrîiau prin somn. Pe domnul Cutcudache îl aveam acum limpede la chip și numai ca prin vis îmi aminteam de zidurile bisericii, mîncate de vremi și vremuieli, rușinate parcă de tinerețea noastră. Lucru ciudat, ele mi se păruseră atunci mult mai mărunte decât mi se înfățișau acum. Unul din dascăli ne-a lămurit că minăstirea fusese părăsită și s-a prăpădit din pricină că deasupra-i se adîncise între timp albia unui torent care a prins-o între fâlcii, năpădind-o cu ape și viituri. Atunci am avut, pentru numai o clipă, simțămîntul acela ciudat că mai fusesem o dată în acest loc, că-mi

era cunoscut, că el făcuse parte din cuprinsul meu sufletesc, acel simțămînt pe care unii îl folosesc în a ne convinge că am mai avut și alte vieți înainte de aceasta. Eu n-am crezut niciodată în această idee, știam bine că locul îmi era străin, că-l vedeam pentru întîia oară, și totul s-a subțiat într-o sprînceană de mirare. Și am uitat. Firesc ar fi fost ca simțămîntul acela să mă cuprindă și acum, dar n-a venit decât amintirea lui. Dimpotrivă, nu mă dumiream cum de lăsasem atunci niște ziduri pipernicite, cu cîrjile-n potmol, și le găseam de data aceasta crescute la fața pămîntului, ca și cum udu-dăul s-ar fi hotărît între timp să-și schimbe lucrarea, despresurîndu-le de mîl și ridicîndu-le-n lumină. Mă așteptam chiar să nu le mai găsesc deloc, necum însuflețite de o asemenea arătare.

La drept vorbind, nu mă așteptam la nimic. De ce venisem aici și tocmai aici? E adevărat, mă găteam de o nouă drumetie, de-a lungul și de-a latul Carpaților, din minăstire în minăstire, și nu puteam începe decât cu începutul, cu adică cea mai veche, dar și mai de margine, Tismana. Istoria spune însă că mai veche decât Tismana a fost Vodița și era fatal ca cea mai bătrînă minăstire să fie acum o ruină. Pentru aceasta însă nu era nevoie ca, neapărat, s-o și văd. Îmi lipsesc virtuțile dezgroparilor de pietre și nu mă simt în stare să refac chipul și mărimea unui animal de demult pe temeiul a doi dinți și trei-patru arșice. O ruină e mai mult decât urma beteagă a ceea ce a fost; ea e un cuvînt, un gînd, o idee, sămînța magică a Arborelui Necunoscut, din care poate răsări orice; e un început al întoarcerii în timp, răscruce a mii de drumuri și făgăduința oricărei ajungeri. Ar fi fost de ajuns ca numai să știu că există o ruină a Vodiței, ori să-mi aduc aminte de ea prin vis, spre a-mi socoti drumetia începută triumfal, săltînd în șa peste văile a șase secole.

Sînt un călător încercat. Drumetînd pămîntu-n rotund, am văzut sute de ruine, cetăți cățarate pe munți de granit,

temple cu idoli încă înfruntînd pustiul, porți prin care au trecut victorii de aramă, cimitire risipite-n jungle de soare putred, regi adormiți în piatră, cu spada odihnită-n șold. Și cîte n-am mai văzut? Neostoita mea neodihnă m-a purtat pe cărări nebănuite și mi-a ieșit vorba că sînt un fel de traistă-n băț, veșnic neașezat locului. Unii mi-au pus-o pe seama unei patimi lăuntrice, alții au crezut că urmăresc anume țeluri, fie pentru a-mi încerca norocul, fie pentru oarecare însemnări, fie, mai simplu, pentru vanitatea de a mă ști om umblat.

Nimeni însă nu a fost în stare să-mi ghicească suferința secretă. Eu cred că fiecare om își are o suferință a lui de taină, dar nu cred să mai existe făptură pămînteană care să poarte una ca a mea. S-ar putea bănuî că e vorba de oarecare durere sufletească, dat fiind că numai cele de acest fel își găsesc leacul prin călătorii. Nu, suferința mea era trupească, atît de trupească încît le-a scăpat pînă și doctorilor. De pe la șapte-opt ani au început să-mi sîngereze omoplații. Aceasta se petrecea însă numai din cînd în cînd, la răstimpuri foarte neregulate și fără nici un semn prevestitor. Unei dureri adînci în fiecare spată îi urma o plagă roșie, ca și cum pielea s-ar fi făcut de sită și sîngele ar fi ieșit să se uite pe fereastră. Zic să se uite, fiindcă nu curgea, ci se oprea la fața sitei, îmbibînd-o și dîndu-i culoare, și numai atît cît să-mi păteze cămașa. Sîngerarea dura numai două minute sau trei, după care pielea se închidea la loc, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Mai venea cine știe cînd.

Mama n-a știut niciodată. De i-aș fi spus, nu încape nici o îndoială că ar fi chemat doftoroaia să-mi descînte și m-ar fi știut tot satul. Așa făcuseră toate mamele mele de dinaintea ei, din cîte mi le mai puteam aminti, căci nici una nu-mi fusese mamă bună. Fiecare pretindea că m-a cumpărat de la o șatră de țigani, pe un ciur de mălai, iar țiganii se laudau că mă primiseră de la mama pe nimic. Așa se pare că tot

trecusem dintr-o mină în alta, schimbînd sate și țîrguri și poate chiar țări, pomenindu-mă, fără voia mea, din curte în căruță și din cort într-o odaie cu sobă. Eram harnic și intram în voia tuturor, dar, de cum îmi descopereau beteșugul, nici mamele și nici lăieții nu mai voiau să țină în sălașul lor un plod cu astfel de semne ciudate, cum nu mai pomeniseră de cînd se știau. Purtam cu mine nu numai blestemul de a fi copil al nimănuî, ci și pe acela de a nu putea să devin al cuiva. Așadar, renunțasem la orice destăinuire. De la o vreme mă îngrijeam să am totdeauna cu mine o a doua cămașă; pe cea pătată o spălam singur la umeri, pe furiș, și sîngele se ducea repede în apa rece. Mult mai tîrziu am îndrăznit să le spun medicilor, dar niciodată n-am fost în stare să le arăt mai mult decît petele roșii de pe cămășile păstrate anume. Plăgile nu se iveau decît atunci cînd eram doar eu cu mine însumi și nicicînd la fața oamenilor. Faptul acesta mă făcea neputincios și vrednic de luat în rîs. Nu puteam dovedi nimănuî nimic. Pînă să alerg la primul doctor, plăgile se închideau și nu puteam dezgoli decît doi umeri puternici și sănătoși, cum tot atît de sănătos se arăta sîngele pe țesătură, cercetat la microscop.

Tot văzîndu-i cum se uită la mine clătînînd din cap, mi-am dat seama că doctorii mă cred nebun și mi-am luat lumea-n tălpi, pe seama mea. Am pîndit și folosit orice prilej de a călători și am bătut cărările pămîntului ca un zănatec, dîndu-mă huța de pe un uscat pe altul și lunecînd pe învăluri de ape. Eram unul din miile de călători ai lumii, cu ochii pe minunățiile orașelor și vestigiile secolelor, dar eu căutam altceva: nu un doctor care să mă vindece, ci un om care să aibă o suferință aceeași cu a mea. Iscodeam în toate graiurile la-ndemînă, trăgeam cu urechea la alții, oricînd și oriunde, în dreapta și-n stînga, răscoleam jurnalele, doar-doar voi afla un caz asemănător. Doi ani am lucrat la o spălătorie de rufe, într-un oraș cu mare amestecare de limbi, zilnic primind

și numărînd mii de cămăși murdare, doar-doar voi descoperi două pete de sînge la umeri. Un singur ins asemenea mie, dacă nu m-ar fi putut călăuzi spre un izvor de vindecare, cel puțin m-ar fi încredințat că nu sînt un monstru, că nu sînt un blestemat, că omenirea nu m-a aruncat în afara ei.

Cu astă suferință călătoream acum pe malul stîng al Dunării, minunîndu-mă de cîte se schimbaseră în atîția ani de cînd rătăceam prin cele străinătăți. Întîlnirea cu locurile cunoscute demult e uneori dureroasă. Vai, i-am zis odată Mării Negre la Tomis, cît m-am schimbat eu, dar tu ai rămas aceeași! Putem spune așa ceva pentru că ochii noștri văd mai întîi marea și numai după aceea coasta. Altfel, țărmurile se schimbă și ele neconținut, poate mai repede decît noi, cu deosebirea că ele întineresc. De aceea e bine să nu privim întotdeauna doar la esența lucrurilor, căci durerea ar fi prea mare și de prea lungă durată, ci și pe de marginea lor, a cărei curgere e mult mai pe măsura noastră.

Doamne, de cînd n-am mai văzut eu pietrele acestea, peste care apa se rostogolește-n salturi, ca și acum treizeci și cinci de ani! Valea Vodiței pogora spre Dunăre sporindu-și lumina și răscolind pădurile cu răcoarea vîntului de după-amiază. O mireasmă tare de frunză crudă îmi răzvrătea nările și mă trăgea în susul drumului de țară, semănat cu bolovani. Nici tipenie primprejur. În numai cîteva clipe mă strămutasem pe alt tărîm, al curgerilor repezi și prefacerilor încete, unde omul se ține în pas cu ritmurile lui Dumnezeu. Nu aveam nici o idee de cît de departe ar fi ruinele. După întîiul cot am dat de cîteva case; am strigat, am bătut în gard, dar numai cîinii mă zăpăiau amarnic, de pază nu numai gospodăriilor, ci și cimitirului de alături, ale cărui morminte erau parcă săpate în piatră. Dincolo de apă se zărea o prisacă, din cele purtate ici-colo, de-a lungul verii, dar albinele păreau lăsate pe seama florilor. Stîrnită de lătratul cîinilor, o femeie răsări de după grădina din vale, cu o vacă de funie.

— Acolo-i minăstirea, întinse ea o mînă atît de zbîrcită încît îmi venea s-o sărut. Treci apa pe punte și ocolești casa. E o casă acolo, lîngă sfînta minăstire.

Femeia le zicea ruinelor minăstire, simplu, ca și cum colțul de zid ce se zărea la poala codrului ar fi fost o turlă cu clopote vii. În cugetul ei nu se dărimase nimic.

— Blagoslovește părinte, zisei eu așadar, fără să aștept răspuns, mai mult voind să mă încredințez că sînt treaz.

— Dumnezeu, răspunse arătarea.

Vorbea cu ochii mai mult decît cu buzele. În fapt, răspunsul era tot atît de după tipic ca și salutarea.

— Cum te numești, cuvioase?

— Agaton păcătosul.

— Agaton înseamnă bun.

— Bun e numai unul Dumnezeu, vorbi bătrînul, din Scripturi; rău e pămîntul, că mă ține, adause el dintr-o risipire de graiuri.

— Trebuie că ești tare bătrîn, părinte. De cînd te nevoiești prin părțile acestea?

— Vîrstele mele sînt ca ale copacului, oftă sihastrul subțîind un surîs veșted, al ierbii sub coasa de octombrie, nu le poți număra decît după ce l-ai tăiat. Eu încă stau drept și nu sînt în stare a mă socoti pe dinlăuntru. Dar dacă ar fi să mă măsoar cu zidurile acestea, trebuie să știi că temeliile lor au crescut sub ochii mei.

— E cam mult, cuvioase, ridicai eu sprîncenele. Sînt de-atunci vreo șase sute de ani!

— Și unu, ridică el degetul arătător. Atunci am isprăvit noi de zidit minăstirea, după nouă ani de trudă. Atunci am sfințit-o. Atunci a venit vodă și a lăcrămat. A căzut lacrima domnului aici, la piciorul sfîntului prestol, între două lespezi, unde vezi că a răsărit mai tîrziu lujerul acesta. Nu știu ce fel de iarbă este. Nimeni n-a știut cîndva. Înflorește odată pe an, în noaptea sfîntului Procopie, și se scutură dimineața

de istov, cînd prinde și luna a se scutura de raze. Și cum nu știi de lumina lunii unde s-a risipit, așa nu poți pricepe ce se face cu lacrimile lujerului: se tolesc atingînd pămîntul.

Buruiana nu mă prea interesa. Încercai să ispitesc mai la fața lucrurilor:

— Care era numele adevărat al voievodului?

— Numele lui după dreptate era Vlaicu. Așa-i zicea norodul. Vladislav îl porecleau doar boierii la divan și diecii în hrisoave.

— Cuvioșia ta cum îl numeai?

— Cum îi spunea toată lumea.

— El l-a adus pe sfințitul Nicodim în Țara Românească?

— Pe starețul Nicodim nu l-a adus nici Vlaicu, nici frate-său, Radu Negru. Pe cuviosul Nicodim l-a adus vîntul.

— Întîmplarea vrei să spui.

— Voia lui Dumnezeu vreau să spun, zise bătrînul ceva mai apăsător, Duhul, care suflă unde vrea, uneori chiar prin gurile potrivnicilor.

Bătrînul se uita neconținut la mine și mă văzu că tremur.

— Te-ai udat la picior, zise el gospodărește, și o să tragi răceală. Descalță-te! Nu ai de ce te teme. Așa. Dă-mi încălțările să le pun la soare. Zidul e gros și umbra răcoroasă.

Rămăsei desculț și mă simțeam bine cu tălpile de-a dreptul pe pămînt, ca un adaus de încredințare că totul e aievea. Bătrînul se mișcase de lîngă zid și băgai de seamă că iarba, despicată de poala dulămii, se închidea la loc în urma pașilor lui, ca apele pe călcătura corăbiei. Mersul nu lăsa nici un semn.

— Adevărat o fi, părinte, zisei eu uitîndu-mă în altă parte, adevărat o fi că sfîntul și-a aruncat rasa pe Dunăre și a plutit pe ea ca pe o luntre?

— Nu-i adevărat, răspunse bătrînul, Nicodim era în stare de mari hotărîri și repezi, dar nu era trufaș. El nu-l putea ispiți pe Dumnezeu pentru o astfel de minune.

— Dar întîmplarea cu turcoaica aceea frumoasă o fi adevărată?

— Pe asta o știu de la un ucenic al lui, cu numele Ioachim, fost fecior de casă al lui Radu Negru pe vremea cînd acesta era ban al Severinului și stătea de strajă la hotarul stăpînirii ungurești. Păgînii agarieni își împingeau cu mare putere stăpînirea spre miazănoapte și mare scîrbă făceau printre creștini. Dacă turcoaica aceea bogată, de care e vorba, n-a izbutit să-l ademenească pe cuviosul Nicodim cu palatele și farmecele ei, l-a închis într-o geamie, să stea acolo singur și flămînd pînă ce va mărturisi că Allah este singurul dumnezeu, iar Mahomed — profetul lui. Procleții știau și ei că slăbirea insului, ca și a neamurilor, se face dinlăuntru în afară și că acel bărbat cu viață sfîntă va să le pună-n cale mari și puternice zăgazuri duhovnicești. Să nu crezi cumva că avea Nicodim ar fi fost o puținătate de om, din cei pe care-i suflă vîntul prin păis. La vremea cînd l-am cunoscut eu era bărbat în puterea cuvîntului, înalt, cu părul negru, despicat pe creștet, și barba adunată din laturi peste firul curgerii. Ochii îi erau ca două piroane cu mărgăritare-n vîrf, răzbite în partea de dincoace a sufletului; potopiți asupra-ți, te făceau mic și ascultător, dar de ți se strecurau pe sub gene, te prindeau prieten și tovarăș de drum. Pe sub dulama aspră i se ghicea trupul bine alcătuit. Îi pria postul, și puținul pe care-l mînca i se lipea de sînge. Cam arar făpturile care să fie atît de întregi la minte, la suflet și la trup. Cînd se apuca sfîntul să zidească cu mîna lui, parcă toată virtutea dinlăuntru i se aduna în brațe și ardica pietrele din rîu cum ar fi cules nucile toamna. Dacă s-a făcut el scăpat din geamia aceea după mai multe săptămîni de nemîncare și nebăutură, atunci să știi că cu sufletul, nu cu pumnii a sfărîmat el zăvoarele și tot cu sufletul a alergat spre malul Dunării, unde era priponită o corăbioară cu catarg, a banului Radu Negru. Ca unul ce viețuise la Sfîntul Munte, cuviosul Nicodim avea știința pînzelor și i-a fost ușor să le ridice în bătaia vîntului dinspre miazăzi și să se dezlipească de țarm. Dar agarianca aceea,

prinzind de veste și încinsă fiind de patimă, a suflat cu mare aprindere spre corabie și flacăra, ajunsă pe Dunăre ca o limbă de balaur, a făcut pînzele scrum, lăsîndu-l pe fugar în bătaia valurilor. Atunci sfîntul și-a scos rasa și a prins-o de catarg, știind el că flacăra n-o poate nimici. Ajuns însă pe la mijlocul Dunării, acolo unde vînturile sînt mai involburate și mai pline de primejdie, s-a stîrnit un vînt puternic de la apus, dinspre partea ungurească, și i-a așternut catargul la fața apei, rupîndu-i legăturile și întorcînd coama valurilor peste buza corăbiei. Sfîntul s-a așternut pe rasă și a plutit pe ea pînă la țarmul de dincoace, unde se varsă apa Vodiței în Dunăre. De atunci, al nostru a fost.

— Așadar, ceva tot e adevărat din ce se povestește, zisei eu străduindu-mă să pătrund în toate tilcurile istorisirii.

— Adevărul e numai acesta pe care ți-l spun eu, ca unul ce am trăit acele vremuri și l-am aflat în chip nemijlocit, răspunse bătrînul cu oarecare ascuțime.

Pe mine tocmai asta tindea să mă scoată din sărite. Îl ascultasem cu toată luarea aminte, spusele lui se legau după o anume rînduială, eram gata să primesc acele adevăruri așa cum mi se arătau, dar nu și chezășia lor. De cîte ori călugărul se implica pe sine însuși în istorisire, ca unul ce văzuse, auzise, fusese de față, mi se părea că mintea îi lunecă de pe bîrnă, așa cum îmi scăpase mie piciorul de pe piatră, cu deosebirea că eu îmi dădeam seama, iar el nu. Mă hotărîi să-l întîmpin mai de-a curmezișul.

— Dar sfinția ta ce căutai, părinte, prin aceste locuri?

— Cum ce căutam? se răsuci el și ochii-i scînteiară mai abitir. Eram acasă la mine. Eu viețuiam aici, nepoate, din vremuri pe care ținerea de minte le scapă printre degete și nu le mai află-n pulberi. Și nu eram singur. Patruzeci de pustnici trăiau adăpostiți în patruzeci de peșteri ale acestui munte și nu știau unul de locul celorlalți. Numai o dată-n an, la Paști, ieșeam fiecare din bîrlog și ne adunam laolaltă

în poiana de lingă Brîna Caprelor, unde ne spovedeam unul altuia, ne cuminecam cu Sfintele Taine, cîntam cîntare Domnului pînă răsăreau stelele și iar ne despărțeam, fără să ne căutăm și fără să ne știm. Trăia fiecare cu pacea lui și de se întîmpla ca la anul să fie vreunul lipsă, cunoșteam că va fi fiind bolnav ori va fi murit și ne rugam pentru el. Pravila aceasta o moșteneam de la cei ce se nevoiseră înaintea noastră, ei de la alții și aceia de la alții și alții, pînă din vremea cînd Dumnezeu umbla cu Sfîntul Petru prin părțile noastre și presăra floare creștinească în paturile de nuntă; bărbatul însemna așternutul muierii cu semnul crucii și se nășteau prunci gata botezați, dintre care nu lipseau cei cu rîvnă pentru viața pustnicească. Bindecuvîntați fie părinții ce ne-au odrăslit! Pogoram dintr-un veac și urcam în altul, trecînd văile Domnului cu rouă pe glesne. Într-o asemenea noapte de Paști, ne-am pomenit cu ava Nicodim în poiana de la Brîna Caprelor. S-a rugat cu noi, pe urmă ne-a grăit din Scripturi și, făcîndu-ne la toți metanie, ne-a zis „Iată acum ce este bun și ce este frumos fără numai a locui frații împreună. Hai să ridicăm mînăstire după pravila Atonului și să așezăm într-însa viață de obște, că în mare cumpănă se află țara aceasta și cere strajă veghetoare la hotarele ei duhovnicești. Vodă Vlaicu și-a deschis vistieria și ce n-or prididi meșterii vom dura cu mîinile noastre. Hai!...; “Mare putere-n cuvînt avea omul acela! Ne-am lăsat peșterile pe seama urșilor și am coborît cu el pe riul Sfînta pînă unde apele i se împreună cu ale Vodiței și acolo, adică aici, am așezat temelii și am ridicat mînăstire de piatră...

— Cum se vede și astăzi, scăpai eu vorbă răutăcioasă.

— Ce se vede astăzi e semnul blestemului, se întunecă el.

— Eu gîndeam că al nepriceperii, părinte.

— Nu, nu. Locul fusese bine ales, riul curgea pe alături de mînăstire și doar mai tîrziu și-a abătut matca pe grumazul zidirii. Noi am pus mîna pe sape și lopeți să împingem apa

în vadul ei cel vechi, dar starețul ne-a oprit zicînd: „Ieri am fost în pădure și am auzit o vietate gemînd și apropiindu-mă am văzut o broască în gura unui șarpe. Am certat șarpele cu semnul crucii și el a slobozit vietatea și s-a dus“. „Bun lucru ai făcut, avo“, am zis noi. „Întristat e sufletul meu, fraților, a zis el, că broasca aceea n-a mai fost broască adevărată, ci se tîra ca o țestoasă fără țeastă, din pricina spaimei. Dacă rîului acestuia i-a cășunat să-și deschidă gura pe trupul minăstirii, oricît am încerca noi să-l abatem, el va veni la locul pe care și l-a ales, căci înfricoșate sînt puterile frii; poți să le stai împotriva, dar pururea vei fi urmărit de spaime, ca unul ce te bănuie pîndit de răzbunarea stihiiilor“. „Asta nu poate fi pe de-a-ntregul adevărat, avo, am îndrăznit eu a zice. Nouă ni s-a dat stăpînire asupra pămîntului și va să-l supunem pe seama trebuințelor noastre“. „Bine, a grăit starețul; mie mi s-a făcut dumnezeiască năzărire să purced într-alt loc și să ridic minăstire nouă. Voi, fraților, veți merge cu mine, iar sfinția ta, părinte Agaton,⁴ ca unul ce-mi ești ucenic mai apropiat și ai îndrăzneală asupra primejdiilor, vei rămîne năstavnîc aici și-ți vei aduna ucenici și vei cîrmui locul acesta în veac“. Așa am rămas singur, după ce starețul Nicodim și toți părinții ceilalți și-au strîns buclucurile pe cai și au plecat cîntînd către vîrsarea Motrului și apoi la Tismana. E mult de-atunci.

Sihastrul tăcu, cu ochii pierduți în timp. Eu mă așezasem pe o piatră și-mi purtam privirea împrejur, căznindu-mă să-mi închipui cum va fi arătat biserica la vremea cînd părințele Agaton pretindea că a fost stareț aici. Îmi părea rău că nu am știința celor ce se uită la o asemenea rămășiță și scriu apoi cu tîbișirul chipul foarte adevărat al zidirii de altădată, cît de groși îi erau pereții, cîte tîrle a avut și unde, dacă fusese sau nu împodobită cu zugrăveli și cîte altele. Dacă aș fi știut cît de puțin din toate acestea, puteam acum să-l încerc pe bătrîn, să-l prind cu minciuna, să nu mă mai creadă prost sau

cel puțin să-l fac a-și da seama că mintea lui e pe undeva subțiată. Din ceea ce însă vedeam eu nu era nimic pe care să nu-l știe și el, poate chiar ceva mai mult. Biserica, cu altarul nu la răsărit ci spre miazănoapte, fusese durată din pietre de rîu legate prin mortar puternic, așa cum nu se mai poate face astăzi. Ceea ce le dădea ruinelor o anume măreție era peretele dintre naos și pronaos, rămas aproape întreg, cu ușă largă la mijloc, arcuit peste pereții de abia rămași la fața pămîntului, mîncat pe deasupra de izbeliștile vremii, ca o coroană ruginită pe un craniu de voievod. Cineva pusese lîngă intrare o cruce de piatră cu o inscripție rămasă pe jumătate: „Ridicatu-s-a această sfîntă cruce pe locul unde a fost minăstirea...“. Și de aici nu se mai putea citi nimic, slovele fiind roase de vînturi și ploie. Crucea trebuie să fi fost cu peste cinci sute de ani mai tînără decît minăstirea căreia voia să-i stea mărturie, și nu fusese în stare să-i păstreze măcar numele. Mai devale, spre apa Vodiței, se vedeau urmele chiliilor în care viețuiseră călugării lui Nicodim. Nici o urmă de cimitir, nici o piatră de mormînt. Părinții se rînduiseră să moară prin alte părți, lăsîndu-i minăstirii privilegiul de a se îngropa singură, împînzită de lună și tămîiată de cețuri, asemenea ciobanului singuratic. Aș fi fost curios să știu măcar dacă starețul Agaton izbutise să-și adune ucenici și l-aș fi întrebat cum se chemase unul dintre ei, al cărui nume l-aș fi găsit săpat din cui pe o cărămidă. Ceva-ceva ar fi grăit cît de puțin, dar totul era acum tăcere și pustiu, prăbușire și uitare, iarbă și somn, după o lege căreia numai bătrînul acesta nebun cuteza să i se pună tăgadă.

— Așadar, părinte, rupsei eu tăcerea, trebuie să înțeleg că blestemul a început odată cu plecarea starețului Nicodim.

Bătrînul părea că nu mai are chef de vorbă. Se întorsese lîngă zidul cel înalt și ședea tot rezemat, ca la început, dar ochii i se micșoraseră mult și priveau lumina soarelui pieziș. Într-adevăr, umbrele serii aruncau sute de punți peste rîu și se făcea răcoare. Mă gîndeam să mă încălț.

— Pricep unde cauți a bate, zise el într-un tîrziu. Ia-o cum vrei, mie mi-e totuna. Lucrurile se leagă între ele. A plecat Nicodim și am rămas singur. În singurătatea mea a venit îngerul. S-a dus îngerul și iar am rămas singur. Mi-am agonisit cîțiva ucenici, dar cine vrea să se mîntuiască lîngă un stareț blestemat? Mă împușinasem de tot și-mi venise vremea să mor și nu puteam muri. Părinții au auzit odată niște țipete de pasăre venind de sub streășina bisericii și uitîndu-se au văzut un pui de lăstun spînzurat cu un picior de marginea cuibului și bătînd pereții cu aripile. Maică-sa lipise acolo, printre paie și pleavă, un firicel de lînă, dar nu-l încheiase de tot în țesătură, firul se făcuse ca un laț. Cînd a venit vremea de zbor, ea și-a scos puiul la pragul văzduhului, s-a rotit de mai multe ori și l-a îndemnat apoi să se arunce. Asta fusese tot. Din puiul acela n-am fost în stare să facem, noi toți, o pasăre. I se rupsesse piciorul din șold, iar gheruțele se chirchiseră adunate-n încheietură. Se tîra ca un olog, sprijinindu-se-n pene. Aripile îi erau bune, dar fără de nici un folos. Dacă i-ai luat lăstunului picioarele i-ai luat zborul, iar dacă i-ai luat zborul i-ai luat hrana, căci el vînează numai în văzduh, din vîrfurile săgeții. Părinții l-au lăsat să moară de foame, în iarba din ogradă, unde încă mai trăia o broască spăimîntă, cu dinții șarpelui însemnați în spinare. Atunci s-au ridicat ucenicii și și-au pus tărhatelile pe catiri și s-au slobozit spre Topolnița. Am rămas singur.

— Ai pomenit, părinte, de un înger, zisei eu cu gîndul că de acum bătrînul nu-mi mai scapă. Prea trecuse repede peste acea presupusă întîmplare spre a nu-mi da de bănuît că se ferește de o capcană. Fără doar și poate, sihastrul era un mare șiret, cunoștea multe, dar știa de minune să se și prefacă. Ai pomenit de un înger, părinte, și nu m-ai lămurit ce era cu el.

— Îngerul a venit la vremea cînd eram foarte singur, răspunse el cum nu se poate mai firesc, ca și cum ar fi vorbit

de un oarecare pădurar. Întîi m-am pomenit cu el într-un colț al altarului, lîngă firida proscomidiei. Ședea cu spatele la mine și făcea cădelnița. Punea tămîie pe cărbuni și apoi nu sufla cum se suflă, ci se ridica puțin în aer și-și bătea aripile ca un apucat, stîrnind scînteile. Se înălța nor bogat din cătuie și el părea a se piti pe după fumegarea miresmelor, cum se pitesc copiii cînd se joacă de-a v-ați ascunselea. „Du-te și lasă-mă în pace, i-am zis, cădelnița mi-o fac singur“. A pierit, dar a doua zi a venit iar. N-a mai făcut cădelnița. S-a așezat pe marginea prestolului și-și flutura un vîrf de aripă pe deasupra potirului, pîndind o muscă să nu cadă-n Sfîntul Sînge. Eu, cu ochii pe carte, nu văzusem musca și mi-am zis că bun lucru face el, că mare păcat ar fi fost să cadă spurcăciunea în potir și mare osîndă mi-aș fi luat, dar nici n-am suferit să mi se amestece el în slujbă. L-am alungat și am acoperit potirul cu un procovăț.

— Părinte, o fi fost drac în chip de înger luminat.

— Nu, nu era drac.

— De îndată ce te supăra . . .

— Era un înger zburdalnic, răzlețit pesemne din ceata iezilor lui Dumnezeu. Nu semăna nici cu cel ce i-a binevestit Fecioarei și nici cu cel ce i-a descoperit cuviosului Pahomie pravila călugăriei, dar era înger adevărat, numai că avea apucături de năzdrăvan. Purta un zîmbet frumos la cheotorile gurii, iar bucla de pe creștet i se revărsa pe frunte ca un zbenghi. Zi de zi da buzna pe lîngă mine, ca un ghem de flacără albă, închipuind tumbe prin biserică și făcîndu-se că mă ajută, aci mucărînd o lumînare, aci suflînd un păianjen, aci fugărînd un liliac nărauit la anafură. Cu liliicii mai ales își făcea el de lucru și-i alerga prin turle ca un dulăiaș mîțele Sfintei Vineri. L-am muștrat o dată, de două ori, de zece ori, și el se făcea tot mai răzgîiat și-mi umplea liniștea cu năzbîtii, că mi se făcuse lehamite și-l rugam pe Dumnezeu să-și cheme slugușoara la alte ascultări. Toate merg pînă la o vreme. Odată

îi făcusem o scrisoare cuviosului Nicodim, care, în sfârșit, ajunsese la noul loc al dorului său și puneia temeliile Tismanei. Scriam în curte, la umbră, și m-am pomenit cu îngerul adindu-se din văzduh. „Du-te, i-am zis, că am treabă”. Mi s-a așezat pe umărul drept, ușor și cald ca o pasăre de noapte. Am scuturat din umăr, el s-a mutat pe celălalt. Am scuturat și din acela, stîlcind în pană cîteva slove. El mi s-a lipit de-a dreptul pe grumaz și ședea acolo și mi se uita peste umăr la ce scriu. Ca să nu-mi pierd șirul gîndurilor, l-am răbdat, n-aveam ce-i face, nu voia să asculte. Cînd am isprăvit și mi-am pus iscălitura, el mi-a sărit de pe grumaz, a făcut un rotocol prin aer și cu vîrful aripei mi-a vînturat cenușă peste scrisoarea umedă, chipurile s-o usuce. Mi s-a părut atunci — Doamne, mi s-o fi părut, ori așa a fost? — că vreo cîteva cuvinte se întinaseră și curgeau lăbărțate de sub pulbere. O minie de foc mi-a cuprins sufletul și am strigat: „Îngere, să nu mai zbori!...” Odată am văzut că i se schimonosește fața — fața aceea cu zbenghi și plină de suris — și că se prăbușește-n iarbă. „Preote, să nu mai mori!” a strigat el cu mare tristețe. Nu-l mai auzisem niciodată vorbind. Își adunase aripile în față și cerca să se proptească în ele, dar cîrjile șchiopătau și-l poticneau și pînă la urmă a pierit în jnepeni, zbătîndu-se ca o pasăre jertfită. De atunci nu l-am mai văzut și de atunci îl caut și nu-l găsesc și-l aștept și el nu vine și eu nu pot muri.

Arătarea își întinsese palma osoasă pe zid și grebăna molozul dintre pietre, ca și cum voia să-l macine cu unghiile.

— Părinte Agaton, nu știu ce-mi veni mie să-i zic, dacă s-ar întimpla să dai vreodată de îngerul acela, ai fi în stare să-l ierți?

— Îngere, poți să zbori! i-aș zice și i-aș cădea în genunchi, poți să zbori!

În clipa aceea mă prinse vechea mea suferință. Îmi sîngeau spetele umerilor și mă dureau. Bătrînul ar fi fost singurul

martor al chinului meu de taină. Îmi scosei cămașa, să-i arăt urmele roșii, dar deodată mă simții parcă fără trup și ruinele Vodiței mi se îndepărtau la fața pădurii, sub o filfiire de aripi.

— Preote, poți să mori! îi strigai din văzduh.

Și mă prăbușii la marginea zidului. Îmi dusei palma la umeri. Nu mă mai durea nimic, dar știam acum că mîntuirea mea fusese de numai o clipă, atît cît să pot dezlega din blestem o ființă omenească. Împrejur, nimeni. Bătrînul, alături, se făcuse țărînă. Amurgul tăcea solemn. Îmi luai cămașa subsuoară și pornii iar în lume, cu semnele rănilor mele, tuturor să le arăt și nimeni să nu le creadă.

Cozia, 29 iulie 1974

Mă hotărisem, așadar, să mă țin de potecile lui Nicodim și să-i adulmec, încet și șchiopătînd, urmele, dar iată că m-am descurajat. Care va să zică, pînă și sfinții vizionari se pot înșela în ajungerea țintelor și-și poticnesc răscrucile în cleiul pasului nehotărît. Vocea lui lăuntrică îi poruncise să ridice minăstire tare pe pămînt basarab. Pe asta o știa bine învățatul călugăr, a cărui dîrzenie de bivol ingenuncheat la coastă mai fusese încercată de multe ori, la Athos. Dar numele locului îl uitase și nu era chip să și-l aducă aminte. Sădea pe di-buite, din țarină în țarină, și cumpănea puterea de mai tîrziu a copacului după lăstarul abia ieșit. La Vodița se căznise cu mare aprindere și dobîndise oarecare roadă, dar nu acolo era locul. S-a dus la Topolnița și temeliile i-au spus că în altă parte trebuie să meargă. Din Ponoare, unde se gîndea să așeze vatră de cuvioșie, l-au alungat țărani și l-au huiduit, spăimiți de gîndul că pentru minăstirea sfîntului o să le ia vodă pămînturile. La marginea satului s-a pomenit călugărul cu o găină în traistă și cu nume de hoț. Se zice că ar fi mîncat și bătaie, dar eu nu cred să fie adevărat.

A ajuns apoi la Gura Motrului, pe un deal cu izvorîre de apă. Și-a făcut o chilie de birne, a doborît arborii și tufișurile, a croit o temelie, apoi a clătinat din cap, și-a luat traista

și a pornit-o pe Jiu în sus. Același lucru i s-a întîmplat și la Coșustea, și la Vișina. Așadar, mă gîndeam eu, cuviosul trebuie să fi pierdut din amintire nu numai numele locului poruncit, ci și o anume așezare a lui sau, mai exact, chipul potrivirii lui în durată. Altfel, ar fi fost de ajuns să afle cum se cheamă satul acesta sau valea aceea, spre a fi fost scutit de alte încercări zadarnice. Dacă marginea muntelui de la Vodița se arătase neîndestulătoare, nici locurile de către inima țării nu răspundeau vocii lui de taină și pașii au prins a-și apropia din nou arcu Carpaților, de data aceasta mai către miazănoapte.

Așa se face că într-o bună zi ajunse la Groșani. Ceasul era îndeseară cînd se hotărî să bată la o poartă de creștin și să ceară adăpost. Îl primi o femeie văduvă și necăjită.

— Te-i ruga pentru mine, părinte, îi zise ea după ce-l ospătă și-i pregăti așternutul în odaia cea bună, că mi-am bătut copilul și mi-e teamă că l-am speriat. Se făcu noapte de tot și el nu-mi veni acasă.

— Dar ce necaz ți-a făcut dumitale copilul?

— A pierdut porcii, părinte. De trei zile îi tot caută și uite că tot nu i-a găsit.

— Și numai pentru atît? se miră călătorul.

— Cum numai pentru atît? se miră și femeia. Asta e tot ce avem, aștia ne hărănesc. Ducem purcei la nedeie și venim acasă cu mălai. I-am spus de atîtea ori să nu-i mai ducă pe Stîrmina, că acolo e cam la dos și umblă lupi. El, nu, că pe Stîrmina s-a făcut jir mult și le crește porcilor osînza. A făcut ce-a făcut, l-a luat somnul și, cînd s-a trezit, ia porcii de unde nu-s... L-am bătut rău, părinte, și l-am blestemat și i-am zis că o să-i pui capul pe tocător... Și acum e noapte și el nu mi-a venit... Maică Precistă, să nu-mi faci vreo prostie... Să citești o molitvă, părinte!

— Nu mai e nevoie, răspunse oaspetele zîbind, într-un ceas de vreme copilul dumitale va fi acasă, cu porci cu tot. Eu m-oi culca și m-oi odihni, că tare-s trudit de drum.

Se închise în odaie, stinse opaițul și-și trase cerga peste trupul mătăhălos. Îl treziră glasurile gazdelor, de alături din vatră, și barba iarăși i se înflori în zîmbet. Femeia avea glasul luminat și îi vorbea copilului printre clinchete de ulcele și străchini.

— Și unde-i găsiși, puțică?

— La Pișetoare, muică.

— Păi tot acolo-i pierduși, fir-ai închinat!

— Se-nvîrtiră trei zile pe toată Stîrmina și tot la Pișetoare-mi veniră. Își rîmaseră troacă și se scăldau sătui.

Nicodim zvîrli cerga de pe el și pînă la ziuă nu mai avu somn. Acesta era numele locului pe care-l căuta, rostit de gura copilului. În sfîrșit, ajunsese. Cum de nu și-l amintise pînă acum? Poate că vocea lui lăuntrică i-l șoptise de mai multe ori, dar cuvîntul nu îndrăznise să urce pînă-n auz. Sfîntul ar fi trebuit să știe că, prin gura imnografului bizantin, Dumnezeu nu s-a sfiit să spună că-și făcuse tron din mitra Fecioarei. Adevărurile cele mai ascunse se rostesc numai printr-o sacră impudoare, și poate că tocmai de aceea ele continuă să rămînă tănuite atîta vreme cît omul nu va îndrăzni în cuvînt.

A doua zi, călăuzit de copil, Nicodim descoperea, în sfîrșit, pe o vale îngustă, vîna de apă ce izvora dintr-o peșteră și se arunca peste buza prăpastiei, în cîteva cascade. Aci, pe podișul de piatră larg cît o ogrădă, și-a chemat ucenicii și a durat biserică din lemn de tisă și întîia mare vatră a legii celei drepte românești, sub oblăduirea lui Vlaicu Vodă Basarab, în anul mîntuirii una mie trei sute șaptezeci și trei.

La Tismana se merge acum pe drumul cel mare, de la Tîrgu Jiu spre Baia de Aramă, și eu călătoream cu ochii la coamele albastre ale munților, încropite cu cerul într-o suavă revărsare de lumină. Dacă aș mai fi avut aripi, m-aș fi ridicat în văzduh și aș fi văzut Gorjul tot, cu păienjeniișul lui de ape

pogorîte din răcoarea munților, limpezi între malurile verzi. Mi-aș fi adiat netrupul peste iezerile culmilor înalte, acolo unde norii albi izvorăsc din negre genuni, l-aș fi adus, într-un larg ocol, pe dincoace de vîrfurile Vîlcanului, și din latura Sohodolului aș fi descoperit Tismana de acum, purtată pe umăr de stîncă Stîrminei, ca un diacon, la vecerniile împărătești, chivotul. Dar nu mai eram în stare să zbor și poate că nici nu-mi părea rău, într-atît mă desfătau poienile de pe Țmarginea drumului, pădurile de stejar și iepurii speriați din lăstărișuri. Din loc în loc mă lungeam în trifoi și, îngropîndu-mi fața la rădăcina ierbii, pe care o auzeam cum crește din amîndouă vîrfurile, îmi ziceam că pămîntul e frumos și bun și că, de va fi să mor vreodată, mi-aș vrea țărîna risipită în fiecare strop de țărîna românească.

Am trecut prin Peștișani și nu m-am abătut și pe la Hobița, să văd casa lui Brîncuși. Îl întîlnisem pe meșter în alte părți ale pămîntului, scris în piatră și-n lemnul și-n bronzurile lui, și cinasem cu el pe malul Jiului, în iarba zăvoaiului, alături de masa cu douăsprezece scaune, la vremea, bineînțeles, cînd Iuda plecase dintre ai săi, căci numai atunci trebuie să se fi așternut o mare tăcere. Casa de la Hobița nu mi-ar fi grăit mai mult decît atelierul de pe malul Senei, dar gîndul că ea era aici, la izvoarele Gorjului, mă înviora. Nicodim venise din lume la Tismana și va fi pus meșterii țărani ai Hobiței să-i cioplească bisericuța cu pridvor și cîteva chilii oare cu prispă. Nu am nici o îndoială că pe zidarii străini i-a adus ceva mai tîrziu să-i ridice locașul de piatră și că pentru cel de lemn nu a avut nevoie de străini. Eram curios să știu cum va fi arătat întîia așezare de la Tismana, care nu se mai vede acum, și nu aveam pe cine să întreb, în afară de meșterul Brîncuși, care făcuse drumul întors al lui Nicodim, pogorînd din pridvoarele Tismanei și ducînd în lume, pînă mult mai departe, plasma cuvîntătoare a obîrșiilor românești. Cine poate ști dacă nu cumva un strămoș de al lui va fi cioplit cu

barda, într-un stilp de tisă, izvodul Coloanei fără de sfârșit? Tisa, din care azi a mai rămas doar numele locului, era tare și elastică și din ea se făceau cu precădere arcurile, acea armă în lemnul căreia veghează, chiar în repaos, o veșnică neodihnă, asemenea Coloanei în trupul căreia ghicești o permanentă tensiune spre infinit. Dar toate acestea erau gânduri de ale mele, și oricât de frumoase mi-ar fi fost presupunerile, ele se cereau sprijinite pe adevăr. Mi-ar fi trebuit un martor al vremurilor de demult, un cronicar care să-și fi scris letopisețul pe niște lespezi mai tari decât ale lui Moisi și mai veșnice decât fața lunii. Nu-l aveam și eram trist. Nu bănuiam atunci, ieșind din Peștișani și îndreptându-mă spre satul Tismana, că voi da peste el, și încă în chipul cel mai neașteptat.

Casele muntenilor, adunate gospodărește la poalele pădurii, se înghesuie în gura văii, de-a lungul drumului îngust, apoi se dau de-o parte, una câte una, din calea făgetului ce coboară pe amîndouă clinurile și se îmbrățișează cu arinii de pe maluri. Cale de o jumătate de ceas, valea Tismanei nu e întru nimic deosebită de altele, ale muntelui în sarică, în afară de platanii cu tecile-n ciucure și de cununile castanilor domestici. E una din acele văi prin care înaintam agale, cu ochii cînd la riul rostogolit printre pietre, din care sărea, ici și colo, un păstrăv năzdrăvan, cînd la veverițele cu coada filosoafă, ce mă ocărau că nu le puteam răspunde la întrebări. Bravo, cavalerie, îmi ziceam, fițele astea mîncăcioase știu cel puțin să scuipe coaja nucii mai înainte de a ajunge la miez, pe cînd tu îți irosești viața ronțăind la infinit învelișuri și te plîngi că adevărurile sînt uscate. Ajungi acum la mînăstire și vei da ocol citorva inscripții slavone despre care paleografi vor spune că sînt apocrife. Vei da cu ochii, pe peretele de piatră al bisericii, și de un petec de tencuială în culori, scăpat cine știe cum din cojire, și nu vei ști dacă Tismana a avut o zugrăveală pe dinafară mai înaintea Voronețului sau dacă acel petec e doar o rămășiță din icoana hramului.

Gîndurile m-ar fi dus pînă departe dacă n-aș fi auzit un clocot de apă în cădere, venind de dincolo de riul, și dacă printre crengile alunilor nu mi s-ar fi năzărit o cetate năprasnică, ridicată pe muchia stîncii parcă la vremea cînd muntele ieșise din adîncuri, în cea din urmă zvîrcolire a pămîntului, ca o nălucă de calcar. Cascada izbucnea de sub temelie și prăvălea la marginea riului o horbotă de spume, în timp ce norii albi curgeau peste turnuri ca niște fluvii de bunătate. Descoperirea era puternică și de abia băgam de seamă că valea se deschide și sloboade dintr-însa cîteva înălțimi împădurite, cu muntele Cioclovina în față. Un dulce amestec de fag și tei îi dădea priveliștii măreție și căldură. Ajunsesem și eu la Pișetoare.

Aici l-am întîlnit pe prietenul meu Arghiropol, unul din cei mai talentați fotografi profesioniști din țara noastră, ale cărui compoziții de imagini în alb-negru, de la peisaj pînă la portret, îi aduseseră laurii binemeritați ai unor premii naționale și internaționale. Nu avea cu el decât un singur aparat: un „Nikon“ de toată frumusețea, înarmat cu teleobiectiv și pe deasupra, cu un blitz foarte puternic, folosit uneori chiar în lumina zilei, pentru îndulcirea umbrelor.

— Ce faci pe aici? mi-a strîns el mîna.

— Sînt obsedat de taina obîrșiilor, i-am răspuns, și nu mă pot domoli. Dar tu? Pregătești cumva o nouă expoziție?

— Nu, dragă, m-am săturat de ele, vreau cu totul altceva. Vezi tu, artei fotografice i se reproșează că nu face decât să imite natura, să reproducă realitatea, mă rog, cu mici șiretlicuri și cu ceva suliman, dar atît. I se contestă chiar calitatea de artă. Mă gîndesc cum aș face să pătrund cu obiectivul dincolo de fața lucrurilor, în realitatea lor ascunsă, dar nu precum razele X, cred că mă înțelegi, ci ca prin textul unui poem, al cărui chip adevărat se ascunde în spatele cuvintelor. . .

— Dragă Arghiropol, îți doresc, din toată inima, succes dar, în ceea ce mă privește, rămîn sceptic. Nu uita că apa-

ratul acesta al tău este, totuși, o mașină, un mecanism cu lentile și chimicale, și că el nu-și poate depăși condiția, chiar dacă e mînuit de un artist ca tine.

— Un artist foarte perseverent, a precizat el zîmbind. Văd că urci către mînăstire. Eu am să zăbovesc puțin aici, lîngă apă, caut demult o răsfrîngere de lumină dementă, dar am să te ajung din urmă, o să mă țin după tine, mi se pare mie că în făptura ta ai ceva straniu, . . . cine știe, poate-mi pică ceva . . .

Ne-am despărțit rîzînd.

Am trecut riul pe podul de lemn și am prins a urca spre poarta cetății, pe drumeagul încovoiat, mărginit de aluni, nu fără să mă opresc o clipă la Fîntîna Basarabilor și să-mi adăp gura cu răcoare. Trecuse de toaca vecerniei. Prin preajmă nu era nimeni, înțelegeam că toată suflarea se afla la slujbă. Cetatea mi se dezvăluia acum din față, în latura ei dinspre apus, parcă mai grea decît o văzusem de jos, mai mult cazarmă decît mînăstire, cu turnuri crenelate și clopotniță de ev escorial. Eram dezamăgit. Știam că Matei Vodă Basarab, care prenoise zidurile Tismanei, avea gustul mînăstirilor întărite — și era de ajuns ca în privința aceasta să mă gîndesc la Govora, la Arnota sau la Plumbuita —, dar ceea ce vedeam, aici și acum, nu semăna nici pe departe cu ceea ce ar fi purces din gîndul marelui voievod. Ședeam nedumerit în fața porții și nu îndrăzneam să intru, ca nu cumva tulburarea să mă învâluie desăvîrșit. N-ar fi mai bine să mă întorc? îmi ziceam.

Atunci am auzit un rîs de batjocură, venind de undeva de sus, dinspre mîna mea cea dreaptă, un rîs pe jumătate de femeie și pe jumătate de bărbat, ca al țigăncilor care beau tutun. Dar nu părea rîs de om, într-atît gilgia de puternic și se înmulțea în văzduh pe niște unde viscoase, ale unui clopot în ceață. Am întors capul și am văzut peretele stîncos al Stîrminei, cu clădăriile lui de aluni aninați în rădăcină, cu peștera aceea în parte zidită la gură, care trebuie să fi fost,

desigur, a sfîntului Nicodim. Din ea va fi ieșind rîsul acesta, dar de ce tocmai din peștera sfîntului? Totuși, nu dintr-însa venea, ci mai de sus. De acolo, din luminișul vînat al peretelui, mă așteptau doi ochi pe care nu-i mai văzusem de multă vreme, ochii celui ce rîdea acum de mine în cutremurul văzduhului, ochii Șarpelui.

De șerpi m-am temut întotdeauna și nici măcar numele nu li-l rostesc fără o spaimă instinctivă. De ce, nu știu. Pămîntul copilăriei mele era aproape lipsit de asemenea lighioane. Cunoșteam șarpele mai mult din cărțile cu povești, ale căror icoane arătau cîte șapte capete desfăcute dintr-un odgon solzos, cu dinți grozavi și limbi ascuțite. Lucru ciudat, nu atît capetele mă înspăimîntau, cît inecele acelea zvelte, în care bănuiam mai multă viclenie decît putere, așa cum se insinuau în amîndouă stihiile, pămîntul și aerul. O singură dată, în anii aceia, m-am întîlnit cu un șarpe adevărat. Nu părea veninos, trecea liniștit drumul de țară și, simțindu-mi apropierea, s-a făcut colac, cu capul la mijloc, între două mușuroaie de porumb. Am prins a tremura și mi s-a cășunat a vitejie. L-am lovit cu bolovani, de departe, și el nu s-a desfăcut să fugă, nici nu s-a proptit în coadă să sară asupra-mi, așa cum auzisem de pe la alți copii. Mi-a răbdat loviturile pînă a murit. Atunci l-am luat pe vîrfurile unei prăjini și l-am pus în răscruce, potrivindu-i capul, chipurile amenințător, pe o crăcană, după care m-am ascuns în spatele troiței de lîngă drum. O femeie s-a împiedicat de el, desculță, și a început a-l blestema pe nelegiuitul care — dar-ar Dumnezeu! — de balaurul cel {ne-adormit să aibă parte! Aș crede acum că, fără să-mi dau prea bine seama, cu spaima acelei femei voiam să mă lecuiesc de propria mea spaimă, dar lucrurile nu s-au întîmplat așa.

Deseori m-am întrebat de ce creația a avut neapărată nevoie și de tiritoare, și niciodată n-am înțeles-o pe Eva, cum de s-a lăsat ispitită de un asemenea tip dezgustător. Și, apoi,

de ce a trebuit să fie și el aciuiat în arca lui Noe? Deși, mă-ntor-și zic, la urma urmelor el ar fi putut să se salveze și singur, ca bun înotător ce este, purtându-și capul pe deasupra apelor; mai mult, după scăderea acestora, pământul ar fi putut să se arate ca o șerpărie universală, colcăind triumfal la fața soarelui, în ciuda peștilor ce ar fi murit, cu gurile căscate, pe uscat. Slavă Domnului că n-a fost așa! Ce ne-am fi făcut? Peste aspidă și vasilisc voi călca și pururea voi binecuvînta berzele și mangusta.

Așa se face că, pribegind cîndva prin țările Sudului, am zărit de departe, la o margine de oraș, un gigantic trup de cobră, mulat din ipsos sau ciment sau oarecare material plastic, arcuit deasupra unei clădiri. Am înțeles că acolo era faimosul *Serpentarium* din Miami, cea mai bogată crescătorie de reptile veninoase din lume. Mi-a venit s-o rup la fugă și să nu mă uit îndărăt. De fapt, atunci ar fi trebuit să mi se întîmple șocul despre care vreau să vorbesc în rîndurile de față, dar nu s-a produs. Pentru aceasta, precum se va vedea, era nevoie de un scenariu mult mai complicat și mai savant, despre al cărui autor nu voi avea niciodată o idee foarte clară. Așadar, n-am fugit. Mă cucerea gîndul că aș putea să înfrunt oroarea.

— Ați sosit tocmai la timp, domnule, mi-a zis casierita de la intare, e un privilegiu pe care-l acordă numai întîmplarea sau destinul, și pentru care nu veți plăti decît doi dolari în plus. E tocmai ziua și ora — de fapt, în zece minute — cînd se recoltează veninul pentru serurile antidot. Operația e publică, ea avînd și caracter de demonstrație. De fapt, e un laborator în aer liber. Poftiți, vă rog!

M-am trezit într-o curte interioară destul de spațioasă, în al cărei decor tropical atrăgeau atenția mai întîi cîteva broaște țestoase uriașe, mișcîndu-se agale în gropile lor de beton și acceptînd cu prietenie mîngîierile celor sosiți înaintea mea, vreo douăzeci-treizeci, bărbați și femei de toate vîrs-

tele, care, desigur, plătiseră și ei cei doi dolari în plus pentru neobișnuitul spectacol ce urma să înceapă. Una din laturile curții, un perete înalt și sobru, era căptușită cu sute de firide adîncite în zid, cuștile captivilor, cîte una de fiecare, ale căror uși erau prevăzute cu etichete și fișe. Soarele Floridei dogora din creștet.

— Doamnelor și domnilor, începu asistenta cu halat alb, recoltarea veninului se face aici o dată pe săptămînă. Cu sau fără spectatori, tehnica este aceeași, nici un singur gest nu e făcut anume pentru d umneavoastră. Domnul X are o experiență bogată, a lucrat mai mulți ani în Brazilia și-n Africa meridională, e vaccinat, dar, desigur, aceasta nu-l scutește de pericolul unei mușcături imprevizibile și violente. Ceea ce vă rugăm e să vă păstrați calmul și să ne asigurați liniștea. Firește, cei cu aparate pot lua fotografii.

Un laborant cu obrazul negricios, în pantaloni albi și bluză cu mîneacă scurtă, deschise prima cușcă, vîrî în ea un cîrlig de metal, ca un vîtraie, și scoase pe el un șarpe întărit de lumină, lung de vreo doi metri, cu spinarea verde și burta galbenă, cumplit suierător. Urmărirăm un extraordinar dans în doi și parcă în mai mulți, fiara făcînd prin aer meandre de învăluire, iar omul mlădiindu-și trupul și brațele pe ritmurile șarpelui, pînă ce izbuti să-l apuce de după cap. Acesta încercă încolăciri furioase pe lîngă umerii partenerului și-și sprijini coada în buzunarul de la piept al bluzei, dar în cîteva clipe se trezi în fața pîlniei de sticlă din marginea unei mese și-i mușcă buza cu înfierbîntare, petrecîndu-și dinții prin membrana de pergament și lăsînd să picure în eprubetă un lichid gălbui și uleios. De acum înainte mișcările îi deveniră dezordonate, ale unei ființe în panică, fără nici un alt țel decît scăparea. Frumusețea jocului durase doar atîta timp cît șarpele se știa puternic și se desfășura în atac. Acum se purta ca un laș. Cînd omul îi vîrî trupul înapoi în cușcă și-l slobozi, el își trase repede capul în beznă, făcîndu-se nevăzut.

Fiori de spaimă și plăcere îmi străbăteau șira spinării și urmării cu încordare straniile scene ce continuau să se desfășoare. Mă desprinsesem de ceilalți spectatori și stăteam în aripa dreaptă, dinspre intrare, cu gândul că aparatul meu de fotografiat va izbuti să surprindă un profil interesant. Nu ar avea nici un rost să enumăr aici diversele specii de șerpi pe care laborantul le perindă, după același ritual, prin fața noastră, nici să descriu repeziciunea cu care asistenta ascundea eprubetele cu venin într-un dulap, spre a le feri de acțiunea degradantă a razelor solare. Vreau să ajung, de fapt, la momentul culminant al acestei relatări.

— Doamnelor și domnilor, spuse la un moment dat asistenta, e rândul cobrei. Din această specie avem un singur exemplar, așteptăm un transport masiv din junglele Indiei. Cobra, trebuie să vă spun, e un șarpe foarte nervos, extrem de nervos, și uneori își lasă veninul înainte de a fi ajuns la pîlnie. Recoltarea otrăvii, așadar, se face cu o tehnică specială, care presupune un șiretlic. Pentru calmul dumneavoastră vă atrag atenția că șarpele nu poate umbla decît pe teren neregulat și că în nici un caz nu poate sări de pe o suprafață netedă. Totuși, e bine să nu stați prea aproape.

Într-adevăr, de cum apărui pe cîrlig, ațoasă și cumplită la vedere, cobra începu să tremure din tot odgonul. Laborantul renunță la obișnuitul său dans și o aruncă pe masa lustruită, de marmoră albă, lăsînd-o slobodă. Toată asistența scoase un strigăt înăbușit și se trase un pas înapoi. Cu gura umflată, capul șarpelui se ridică în aer, cam o jumătate de metru. Din cealaltă parte a lui, adică cea opusă mie, omul își încovoie brațul stîng în fața fiarei și prinse a-și aduna buricele degetelor în mănunchi, apropiindu-le încet, foarte încet, de capul care acum sta nemișcat, gata să lovească. Cobra era toată numai nerv întins și, cu ochii stîlpiți pe mîna omului, aștepta distanța de la care-și putea rezezi, pe o fracțiune de secundă, mușcătura. Pricepui că laborantul folosea tehnica simplă a

hoților de buzunare, adică transferul atenției dintr-o zonă în alta. Cu palma cealaltă se apropia încet de ceafa șarpelui, gata s-o apuce. Pîlnia eprubetei, pregătită de asistentă, se afla în imediata lui vecinătate, la marginea acelei mese, așa încît n-ar fi trebuit decît foarte puțin pentru ca dinții fiarei să ajungă la membrană și s-o facă să trosnească. Cei de față își țineau respirația. Cu toate acestea, puteam să jur că nici ei nu erau străini de o anume plăcere, secretă, a senzațiilor tari, aceea de a surprinde clipa cînd bărbatul va greși măsura depărtării și va primi mușcătura. Omul modern, rafinat de civilizație și îmblînzit prin cultură, încă mai poartă undeva, în străfundul pervers al ființei lui, spiritul arenei romane, cu gladiatori sîngeroși, fiare flămînde și victime sfîșiate, ceea ce-l face să privească cu ironie, dacă nu cu tainică dezamăgire, plasa întinsă sub temerarii zburători ai circului. Mîna laborantului înainta cu aceeași încetineală cu care se adunau degetele-n vîrfuri, capul șarpelui aștepta într-o desăvîrșită neclintire. Totul era tăcere și pîndă. Deodată, ca o zvîcnire de arc, omul își trase brațul îndărăt și sări într-o latură. Cobra își mișcase, într-adevăr, capul, dar nu înainte, să-l muște pe el, ci spre dreapta, să se uite la mine. Mă priveau niște ochi tari, ca două diamante de foc, și în secunda următoare am leșinat...

Cînd am început să-mi revin, eram întins pe un pat, undeva într-o încăpere cu mirosuri ascuțite. Cu ochii încă închiși, îl auzeam pe laborant declarînd unora din jurul său că așa ceva nu i se mai întîmplase niciodată în cariera lui și nici nu auzise să se mai fi petrecut undeva. Fenomenul, după el, era cu totul ieșit din comun și nu putea fi pus decît pe seama magnetismului excepțional al acestui străin, atît de puternic încît îl biruise pe acela, recunoscut ca suveran, al cobrei. Nu e important să istorisesc aici cîți reporteri se aflau în acea cameră de spital, cîte reflectoare și aparate de filmat, la ce fel de întrebări a trebuit să răspund și cîte oferte am pri-

mit din partea unor institute de metapsihică în ale căror laboratoare se promovează sugestia și hipnotismul. Singurul lucru vrednic de reținut este că nu m-am recomandat cu numele meu real, ci cu porecla pe care mi-o readusese în minte, fulgerător, privirea șarpelui: Cobrac. E ușor de imaginat stupearea gazetarilor, care totuși s-au grăbit nu numai să transmită agențiilor de presă știrea cu totul senzațională, ci și să speculeze că poate fi vorba de un magnetism al numelor. Mai notez că, după ce m-am sustras puzderiei de curioși și înainte de a părăsi orașul, m-am interesat de soarta cobrei. În urma celor întâmplate, obișnuita manevră a laborantului nu mai avea absolut nici o eficiență, șarpele nu mai putea fi nici depozat de venin și nici reintrodus în cușcă, drept care a fost împușcat. Așadar, mai trebuia să duc cu mine și această imagine, ca și cum, îndepărtându-mă de locul acela, nu m-ar fi apăsât îndeajuns obsesia celor două diamante de foc și, acum, a numelui meu de taină.

Nu-mi era de mirare că aveam o poreclă, dar mă uimea — și, într-un fel, mă neliniștea — că ea îmi revenea în amintire după atîta amar de vreme, că pentru aceasta fusese nevoie să ajung pe un meridian foarte îndepărtat și, mai presus de toate, că de abia acum ea începea să-și capete un oarecare înțeles. Altfel, consider normal ca mai tot omul să aibă și o poreclă, pe lângă numele adevărat, numai că aceasta are o noimă și e menită să pună în lumină o anumită particularitate a insului, care-l deosebește de cei cu nume identice. Dacă ne-am mărgini numai la istorie, nu e deloc greu să înțelegem ce fel de oameni au fost sau ce isprăvi au săvîrșit un Ivan cel Groaznic, Richard Inimă-de-Leu, Constantin Cîrnul, Scipio Africanul, Ioan Gură-de-Aur, Alexandru cel Bun sau Ștefan Lăcustă. Iar dacă vom coborî în lumea cea mai de jos, a hoților și tîlharilor, unde porecla este și un foarte important element de cazier, cu ușurință ne vom da seama de însușirile

speciale ale unui Minălungă, Frîngegît, Cuțitoaie sau Gorilă. Trebuie să admit însă că există și porecle fără noimă aparentă, căpătate mai ales la vremea zburdălniciilor copilărești. Un școlar din cursul inferior deschide la întîmplare cartea de zoologie, dă acolo peste un limbric, și dascălul va rămîne în amintirea cîtorva generații cu un nume anapoda, el, care nu e nici măcar slab și deșirat. Totuși, și această poreclă, căutată la obîrșie, are o explicație, și anume capriciul unui copil și ușurința cu care ceilalți l-au luat în serios. De cele mai multe ori însă porecla îl implică pe cel care o poartă, chiar dacă povestea începutului s-a pierdut în timp.

Ce preț pot să aibă însă toate aceste exemple față de chipul și împrejurarea cu totul neobișnuite în care căpătasem și eu o poreclă? Nici acum nu-mi amintesc prea multe despre acel loc al uneia din copilăriile mele, dar știu că în fiecare primăvară așteptam Rusaliile cu o emoție pe care nu mi-o aduceau nici Paștile. De fapt, nu numai eu, ci tot satul, ale cărui case miroseau atunci a pelin, risipit peste tot, pe praguri, pe podele și-n așternuturi, la icoane și-n firidele sobei. Pelinul îl adunam de oriunde, creștea cu îmbelșugare peste tot, dar crenguțele de tei, înainte de a le duce la biserică să fie procite sub patrafirul molitvelor celor lungi, le culegeam dintr-un copac foarte bătrîn și găunos, atîrnat pe o coastă și în a cărui scorbură sălășluia, văzut doar noaptea și numai de fetele mari, ca o flacără părelnică, Zmeul. Așa credea toată lumea, așa credeam și eu, dar asta nu mă împiedica să mă culc vara pe prispă și să țin ochii deschiși pînă tîrziu, sub lună, pîndind să pîșnească din Teiul lui Tache o coamă de foc, nebună printre stelele cuminți. Nu mi se arătase niciodată și eram tot mai abătut. Peste toate, tristețea mea era și foarte singură. Dorul meu nu cuteza să se dezvăluie nimănui, de teama risului lumii. În ochii tuturor treceam drept băiat, iar visurile mele de taină se culegeau din somnul fetelor. Cine putea să asculte o asemenea nerozie fără s-o risipească pe la porți? Îmi mai

rămăsese o nădejde și, dacă mă gândesc bine, aceasta era pricina emoției cu care așteptam, mai ales în anul acela, Dumini-
nica Mare. Așteptam trecerea călușarilor. Orice dorință
cinstită și fierbinte, șoptită sau numai gândită lingă prapurul
călușului, putea să devină aievea. Aș fi trăit bucuria de a ști
(ah, nu de a fi încredințat, ci numai de a ști) că printre frun-
zele de tei de sub căpățiul Rusaliilor mele trecuse de atâtea
ori aburul luminos al Zmeului, că ele sînt un bun al meu și
numai al meu, că ele m-au însoțit, ca niște aripi vegetale, în
zborurile mele înalte. Închideam ochii și-mi anticipam
fericirea.

Eu însă eram doar o picătură în roua satului. Fiece suflet
în parte va fi avut o dorință a lui, ascunsă, dar în primăvara
aceea exista o pricină pentru care toată lumea noastră aștepta
cu înfrigurare popasul călușarilor. Se împlinea un an de
cînd înnebunise Păuna. Un an întreg de cînd văduva păduraru-
lui, atît de frumoasă, curată și gospodină, rîvnită de bărbații
singuri și netemută de femeile cu bărbat, rătăcea pe drumul
cel mare ca o fiară bolnavă, cu mersul strîmb, cu ochii duși,
cu făptura deslînată. O asemenea schimbare e mai rea decît
moartea. Într-un mort recunoști cu ușurință pe insul cu care
ai vorbit pînă mai adineauri; în curînd el va fi pus într-o
groapă și acoperit cu țuitare. Păuna nu mai semăna nici
pe departe cu cea care fusese, i se răznise portul, avea mijlocul
încins cu o pînză de sac, capul și-l acoperea cu un fes roșu,
rămas pe undeva din vremea turcilor, fața i se buhăise,
obrazul i se făcuse aspru și uscățiv, cu acea paloare cerată a
bărbaților scopiți. Nu vorbea cu nimeni nimic, nu i se mai
auzise glasul, nu răspundea la bună ziua, dacă i te opreai în
față trecea cu ochii prin tine. Altfel, nu făcea nici un rău,
dar răul cel mare era însăși existența ei, faptul că în fiecare zi,
trecînd pe sub ferestrele oamenilor, le aducea aminte de Păuna
Nebuna, tristețea noastră cea de obște. Nenorocirea se întîm-
plase chiar în ziua de Rusalii, în timp ce în poiana Zăvoiului,

la marginea căreia se afla și casa femeii, jucau călușarii. Se
spunea că Mutul i s-ar fi uitat pe fereastră și ar fi văzut-o
spălînd rufe, dar cum poți să știi tu ce anume a văzut Mutul?
Dacă el a văzut-o atunci, să o vadă și acum, în această după-
amiază de iunie, cînd hora noastră se va sparge de îndată ce
de după culmea dealului se va auzi: Hă-ră-șaa ! . . .

Într-adevăr, cu acest strigăt ni se vesteau călușarii în
fiecare an, glasurile lor venind înainte-le precum Zmeului
buzduganul. Atunci lăutarii noștri amuțeau, jocul înceta,
poiana Zăvoiului devenea o ființă cu două mii de capete
întoarse spre coama dealului mărginaș, în locul de unde se
desprindea, revărsat dincoace, drumul de pămînt. De acolo
aveau să se arate călușarii. De cîte ori întrebam de unde
vin ei, mi se răspundea că „de dincolo“, ceea ce ar fi însemnat
că de dincolo de deal, dar eu știam că dincolo de deal era
valea Aninoasei și că dincolo de ea era dealul Verzii și că
dincolo de el era valea Oltului, dar călușarii nu veneau nici
din Aninoasa, nici din Verdea, nici de pe Olt, ci „de dincolo“,
adică de foarte departe, de unde cu gîndul nu gîndești, dintr-un
dincolo al hotarului nostru dinspre Soare. Hă-ră-șaa ! se
mai auzea o dată, apoi răsărea prăjina aceea lungă, prapurul
călușarilor, în vîrfurile căreia veghea o stebă de usturoi verde,
semnul lor de taină, cu înțelesul rămas dincolo de hotar.
Hă-ră-șaa ! strigau cei vreo cincisprezece feciori ai Soarelui,
învădați în capătul cel de sus al drumului de pămînt, ridi-
cîndu-și toiégele deasupra pălăriilor cu panglici multicolore,
de lumină spartă. Coborau drumul de pămînt în călcătura
ușoară a opincilor cu zurgălăi, și tot mai mult ne minunau
cu cîngătorile lor de bete mărgelate, încrucișate pe umeri,
încolăcite pe mijloc și unduite apoi pe poala cămășii, scurtă,
ca niște curcubeie captive. Înaintea lor mergea vîtaful,
deosebit de ceilalți numai prin aceea că toiagul său era ceva
mai lung, dar înaintea vîtafului se legăna prăjina cu usturoi
verde, prapurul călușarilor, pe care o purta, caraghios și nebun,
Mutul. În urma tuturor, cobzele.

Jocul lor nu era ca oricare altul. În obștea noastră se cunoșteau foarte multe dansuri, moștenite din bătrâni sau născocite de flăcăii mai isteți, și toate se jucau la horă, la nunți și cumetrii, nu însă și călușul. Nu pentru că ar fi fost greu de învățat, ci pentru că el era numai al călușarilor. Pe asta am înțeles-o mai bine după ce am ascultat o voroavă dintre doi feciori.

— Mă gîndesc să facem și noi o ceată de călușari, a zis unul. Am vorbit cu cîțiva. Te prinzi și tu?

— Eu jurămînt de călușar nu fac, a răspuns celălalt, posomorît. Faceți-l voi, vă privește. Dar nici voi n-o să-l faceți, că n-aveți de unde să-l știți. Ce, parcă Mutul o să vi-l spună tocmai vouă? adăugă el rîzînd cu amărăciune.

Am mai înțeles că adevăratul căpitan al cetei de călușari era Mutul, față de care aceștia se legau cu jurămînt înfricoșat, punîndu-i în mîină viața și moartea. Vătaful conducea jocul, dar Mutul nu juca, nici nu era îmbrăcat ca ei, uneori purta mască, alteori nu, ținea prăjina sau o încredința altcuiva, maimuțarea jocul sau se amesteca prin mulțime, de cele mai multe ori să asculte, șoptite la ureche, pășuri și taine ce nu se spuneau nici sub patrafir, atît de mare era credința că gura lui e mormînt. Cînd i-au adus-o pe Păuna, culeasă de pe uliți în jalnica ei înfățișare, Mutul a scos cîteva mugete vesele, a luat-o de mîină și le-a făcut semn călușarilor că pot începe. Aceștia au prins a-și desfășura jocul, mai întîi domol, cu pasul mărunt în opînca moale, apoi din ce în ce mai dezlănțuit, viforos, sălbatic, cu salturi și chiote ca din altă lume, cam cum trebuie să fie, dacă am auzi-o, răzmerița pămîntului cînd îl răzbește soarele de primăvară. Prin jocul lor, printre salturi, toiege și strigăte, Mutul o tîrnuia pe biata Păuna, care nu punea nici o împotrivire, se tăvălea cu ea pe sub săriturile apucaților, o smucea cînd de o mîină, cînd de alta, pînă ce a prăvălit-o în mijlocul cercului de flăcăi, și-a pus masca și, întinzînd-se deasupra nebunei, se făcea că o iubește.

Noi ne uitam înmărmuriți, nimeni nu rîdea și nici n-ar fi îndrăznit, așteptam doar ceea ce știam că se va întîmpla. Într-adevăr, după ce și-a isprăvit dragostea închipuită, Mutul a luat-o pe femeie pe brațe și a dus-o în casa ei de alături, unde a lăsat-o în grija cîtorva vecine. Călușarii continuau să joace ca turbații. Atunci, în timp ce Mutul se întorcea de la casa Păunei, am găsit eu prilejul să mă apropiu de el.

— Vreau să văd Zmeul, i-am spus, vreau să văd Zemul!...

Atunci el și-a scos masca și a întins degetul arătător spre mine.

— Cobrac! a răcnit el ca din fundul veacului, Cobrac!

Nu încăpea nici o îndoială că, arătîndu-mă cu degetul, el voia să spună: „Ăsta e Cobrac” sau „Tu ești Cobrac”. Atît și nimic mai mult, după care s-a dus în treaba lui. Vrednic de însemnat e faptul că nimeni din cei de față nu s-a îndoit de mușenia Mutului. Ei doar au luat seama că Mutul vorbise, ceea ce, după spusele de mai tîrziu ale călușarilor, nu se mai întîmplase niciodată. Acesta era evenimentul care încă umplea clipele cînd Păuna, îmbrăcată acum în straiile ei de duminică, pieptănată și îngrijită, ieșea în prispa casei. Nu-și amintea nimic din cele ce i se întîmplaseră, se mira numai că gospodăria ei arăta ca o ruină. Nu mult după aceea s-a măritat cu un gospodar cuminte și au făcut amîndoi casă bună. Cît despre mine, m-am ales cu acea poreclă ciudată și fără nici o noimă, căci vorba Cobrac nu înseamnă nimic. Nici măcar nu i-am descoperit puteri magice. O șopteam, noaptea, de pe prispă, în timp ce pîndeam Teiul lui Tache foșnitor printre stele, dar Zmeul tot nu mi s-a arătat. Porecla nu a avut timp să se încetățenească în obște, căci am părăsit satul acela și nu m-am mai întors niciodată. Am bătut multe drumuri ale pămîntului și am trecut prin multe și felurite întîmplări, așa încît numele acela mi l-am uitat cu desăvîrșire, căci nici o poreclă nu e făcută s-o porți tu, ci să ți-o spună alții. Nu mi-am adus aminte de ea decît, ca prin trăsnet, în Șerpăria din Miami, sub ochii de foc ai cobrei.

Ochii aceia — exact aceia — mă potopeau acum de pe stîncă Stîrminei și-mi răscoleau rîuri de fiori prin șira spinării. Și poate că aș fi fost mai puțin copleșit dacă nu li s-ar fi adăugat risul acela gîlgîitor și gorgonat, ca un grohotiș în prăvălire, printre țăncuri și rîpi, al muntelui ce-și scutură de pe umeri furtuna. Șarpele răsărea de după niște tufe de alun, trupul alb i se ridica puternic pe peretele vînat, pînă la o înălțime de cîțiva stînjeni, după care se îndoia la vale și-și proptea capul în văzduh, triumghiular, cu două cucuie de țăp în devenire.

— A-ha, îi zisei eu, venindu-mi deodată în fire ca prin minune, a-ha, știu cine ești. Să nu crezi că mă sperii. Și nici să nu mă crezi atît de neînvățat.

— Ei, cine sînt? slobozi el o voce de mistreț în răspăr. Risul i se topise prin pădure ca un tunet măcinat de ploaie.

— Ești șarpele pe care l-a găsit aici cuviosul Nicodim. Ai vrut să-l muști, ca o lighioană spurcată ce te aflai, și el a făcut semn asupra-ți cu crucea aceea grea, de plumb, pe care o purta la gît și pe care eu am s-o sărut în seara aceasta pe sfîntul prestol. Atunci ai căzut în prăpastie și ai murit. Ți-a rămas doar năluca albă pe peretele vînat, cu care vrei să mă înfricoșezi.

— Și dacă l-am păcălit pe cuvios? Încercă el să rînească.

— Pe sfînt nu puteai să-l păcălești.

— Aida-de! Mai adineauri te gîndeai că pînă și sfinții vizionari se pot înșela în ajungerea țintelor, nu-i așa? Cît mă privește, puteam să-mi azvîrl doar năluca în prăpastie, iar eu să rămîn pe stîncă. Bine de tot. Am năpîrlit într-o clipă și am aruncat în văzul cuviosului o piele netrebnică rostogolindu-se prin vîrfurile alunilor. Iac-așa!

— Nu poți fi șarpe fără să fii și lunecos, zisei eu cu oarecare ciudă.

— Important e să ai printre ce luneca, răspunse el de sus.

— Și totuși, ai venit pe aste meleaguri nu lunecînd, ci

atîrnat de piciorul taurului, răspunsei eu regăsindu-mi stăpînirea de sine. E mult de-atunci, dar istoria înseamnă ținere de minte.

— Și învățare de minte, adăugă el repede, clipind dintr-un ochi.

— Văd că știi bine românește. Ai învățat. Știu că ești inteligent.

— Nu era neapărată nevoie să învăț. Crezi că Nicodim a buchisit româneasca pe descîntecele babelor din valea Motrului? Aida-de, să fim serioși. Sfîntul o avea în traistă, adusă de-acasă. N-ai fi gîndind cumva că se înțelegea cu oamenii prin semne.

La asta, era drept, nu mă prea gîndisem. Se știe că românii rîd cu ușurință de străinii care le vorbesc stîlcit limba. Ce izbîndă ar fi avut Nicodim printre ei dacă le-ar fi grăit ca grădinarilor de pe la Calafat?

— Și vrei să spui că n-ai venit din Persia, încolăcit pe piciorul taurului? căutai eu să înnod vorba.

Și-i amintii că Mithras venise în Dacia cu legiunile romane, în fruntea unei cohorte de arcași. Călărea pe taurul lui, ținîndu-l de coamă, cu soarele-ntre umeri, și se-nfrunta cu Soarele Dreptății pentru stăpînirea praznicului de la douăzeci și cinci ale lui Dechemvrie. Înfruntarea aceea a durat mai multe veacuri, pînă ce zeul, care-și avea tabăra la gura astei peșteri, a auzit glasuri de copii ridicîndu-se din valea Groșanilor:

*Mare-i seara de-astăseară,
Dar nu-i seara de-astăseară,
Ci e seara lui Crăciun,
Lui Crăciun celui bătrîn...*

— Știu, le-am auzit și eu, mă întrerupse Șarpele.

— Lasă-mă, te rog, să termin. Atunci zeul și-a înjunghiat taurul, i-a băut sîngele și s-a dus. Tu te încolăcișezi de

piciorul buhaiului și-l mînai din urmă cu coada, ca lupul oaia, mă grăbii eu să închei, nu fără un sentiment de răzbunare asupra faptului că, vorbindu-i, trebuia să mă uit în sus.

— Ha, ha!, și ce motiv aș fi avut să nu plec și eu odată cu zeul? rîse el dintr-un dinte. Eu plecam, și era de-ajuns că rămînea Mutul, cu ceata călușarilor lui, să mărturisească prin vremuri despre puterile Soarelui. Îl știi pe Mutul? adăugă el făcîndu-mi iarăși cu ochiul. Mi se pare că-i ești oleacă de fin...

— Nu schimba vorba, zisei eu cu oarecare ciudă, mai bine recunoaște că tu trebuia să rămîi aici ca o mărturie a neputinței.

De abia apukai să rostesc aceste cuvinte, că Șarpele prinse a se lungi de după aluni și ieșea și nu se mai isprăvea și-și aruncase trupul în văzduh și făcea rotocoale largi pe deasupra pădurilor și stîrnea într-însele un vuiet ca de furtună și grăbea amurgul să coboare și trezea păsările de noapte și le făcea să țipe înnebunate de spaimă și-și lăsa colacii pe lingă turlle și-și fulgera limbile pe cruci. Mi se păru chiar că se clatină pămîntul și căzui într-un genunchi. Totul se petrecu în cîteva clipe, după care Șarpele se trase la locul lui pe stîncă și se uita la mine ca și cum ar fi vrut să spună: ei, ți-a plăcut?

Mă ridicai pe toiag și-mi scuturai de țărînă genunchiul.

— Ești foarte spectaculos, îi zisei, păcat că prietenul meu Arghiropol a ratat ocazia de a face o fotografie cu totul senzațională. Ți-am admirat acrobațiile și m-ai fi cucerit de istov dacă n-aș fi băgat de seamă că nu ți-ai arătat coada. Te-ai ținut tot timpul de ea, înfășurată pe cine știe ce, poate pe stîlpul cel din mijloc al iadului. Acum știu cine ești.

— Cine?

— Diavolul. Am să mă duc la ieromonahul Calistrat și-l voi ruga să-mi citească molitvele marelui Vasilie.

— Nu te vei duce la ieromonahul Calistrat. Și chiar de te vei duce, nu va citi. Și chiar dacă va citi, el știe că eu nu sînt diavolul. Și dumneata știi că nu sînt. Cum o să fiu? Cum ai crede că de șase sute de ani stă minăstirea sub veghea unui demon care-și ține capul mai presus decît toate turllele și decît toate crucile?

Argumentul era puternic și mă rușină.

— Sub ochii mei, continuă el, sub ochii mei a durat Nicodim bisericuța de tisă, mai acolo, lingă zidul acela, unde acum întind maicile preșurile la uscat. A retezat copacul, și pe trunchiul rămas în picioare a așezat prestolul. Era frumoasă bisericuța, cioplită-n bardă de meșteri țărani. Avea pridvor cu stîlpi în față și fiecare stîlp, oricum l-ai fi privit, părea o îmbrăcăminte de arcuri în coardă, cap la cap și buric în buric, aprige pe liniști...

— Plagiat, îl înfruntai eu cu semeție, plagiat! Fraza asta ai copiat-o din gîndurile mele de adineauri.

— Da, dar acesta era un gînd mărginaș. Nu reconstituirea vechiului locaș te interesa, ci taina alegerii locului.

— Într-adevăr, recunoscui eu, mă întrebam de ce lui Nicodim nu i-a trezit nici un interes numele Stîrminei, unde copilul își pierduse porcii, dar a tresărit, ca într-o descoperire, de îndată ce a auzit de Pișetoare. Locul e același.

— Foarte simplu, răspunse Șarpele, Pișetoare e porecla Stîrminei și înseamnă cam același lucru, o aruncare de apă de pe o înălțime stîncoasă. Stîrmine sînt mai multe, dar dacă s-ar fi luat după nume, Nicodim ar fi putut ajunge, de pildă, pe undeva pe lingă Balota. Stîrmina-Pișetoare e numai aici, unde trebuia el să ajungă. Întru nume poți fi cu mai mulți, întru poreclă ești numai cu tine. Orice întemeietor caută temeiul. Pe el pune temelia. Așa a făcut și Nicodim. Acum înțelegi? La început a fost porecla.

— Nu înțeleg, totuși, de ce a trebuit să am și eu o poreclă. Știi că am și eu una?...

— Cobrac.

— Văd că o cunoști. De ce a trebuit s-o am?

— Ca să poți ajunge la mine.

— Acum chiar nu pricep... E mult de-atunci... Mutul mi-a pus-o așa, din senin, și altceva n-a mai grăit.

— Ce voiseși dumneata de la Mutul?

— Să mă facă să-l pot vedea pe Zmeu.

— Eu sînt Zmeul, se recomandă el în timp ce de după aluni, unde bănuiam că-și ține coada, se aprinse o scînteie mare, care pieri de îndată.

— Doamne-Dumnezeule, mă uimii eu, dar de ce a fost nevoie ca pentru aceasta să fac eu un ocol pînă-n țărmurile Floridei?...

— Ca să-ți aduci aminte că ai o poreclă și că trebuie să-ți cauți și dumneata temeiul. Crezi că așa, de florile mărului, te-ai adunat de prin străini și ai pornit pe urmele lui Nicodim? Crezi că degeaba ai dumneata obsesia începuturilor?

Acum îl priveam pe sub sprîncene și mă căzneau din toate puterile să-mi adun gîndurile, adică să pun laolaltă, într-o singură încrengătură, niște ramuri care încă mai pluteau prin văzduh.

— Da, îngăimam în cele din urmă, dar atunci cînd Mutul mi-a spus mie Cobrac, eu visam, ca o fată mare, la Zmeu... Șarpele zîmbi duios:

— Și ce e Zmeul, mă rog dumitale, dacă nu obîrșia dragostei, începutul sufletului mișcător?

Ridicai brațele în aer și răcnii ca un apucat:

— Dar ce poate fi, domnule, între mine și tine? Ce poate fi?...

— Pe asta nu pot să ți-o spun decît la ureche, răspunse el, ca să nu ne audă proștii.

Dădea din cap, poftindu-mă să mă duc la el. Curiozitatea mea era acum atît de mare încît simțeam că nu-i pot rezista.

Dar cum aș fi putut să urc pe peretele stîncos, eu, care nici pe departe nu aveam iscusința țăranului ce se cățăra, în seara fiecărui hram, la peștera sfîntului Nicodim? Mă uitai împrejur și văzui calul Vladimirescului priponit de-o garofiță.

— Doamne-Tudore, mă rugai în văzduh, împrumută-mi roibul tău, sau dă-mi-l de tot, tu, oricum, nu mai ai nevoie de el, e un veac și jumătate de cînd ai încălecat pe-o altă șa, acum lasă-mă pe mine să spun povestea și-așa...

Roibul rîncează o dată, ușor, în semn că primise porunca, și într-o clipă mă ridică pe brîna stîncii și mă puse față-n față cu Șarpele. Acesta se încolăcise pe trunchiul unui alun și părea că e gata să-mi vorbească, dar în clipa aceea muntele se luminează de un fulger. Nu era nici fulger și nici flacăra de Zmeu, ci blitzul lui Arghiropol care sosise tocmai la timp pentru a cuceri cu splendidul său „Nikon“ o imagine extraordinară, un adevărat trofeu pentru albumul său de rarități.

Într-adevăr, Arghiropol a avut după aceea cu ce se mîndri. Nu mai puțin eu, care ieșisem din laboratorul său cu mai multe copii și le distribuam printre prietenii apropiați. Fotografia era uluitoare nu numai prin expresia, relieful și realismul ei, ci mai ales prin marea ei originalitate, aceea de a înfățișa, în portret, un om în carne și oase cum eram eu, călare pe un roib și stînd de vorbă cu un șarpe uriaș, încolăcit pe o creangă de alun. O asemenea scenă nu se poate obține decît prin trucaj, dar Arghiropol este un fotograf autentic, a cărui onestitate nu poate fi pusă la îndoială. Un singur lucru nu și l-a putut el explica, deși tocmai misterul îl făcea fericit și gata să admită că, în sfîrșit, își atinsese idealul, acela de a pătrunde cu obiectivul dincolo de fața lucrurilor, în realitatea lor ascunsă. Poza de care vorbesc reprezenta ceea ce în tehnica fotografică se cheamă pozitivul și care poate fi obținut în exemplare infinite prin copierea clișeului. Acesta însă, negativul, pe care Arghiropol îl păstrează

cu sfințenie și astăzi, într-o casetă neagră, are o particularitate unică: privit în lumină, sau chiar proiectat pe ecran, arată fără greș, de fiecare dată, parcă reprodusă dintr-o metopă, imaginea Călărețului Trac.

Văratec, 20 noiembrie 1984

CELE PATRU DOMNIȚE

Starețul Ieronim fusese condamnat la zece ani de temniță grea, sub învinuirea de a fi sustras bunuri ce aparțineau de drept patrimoniului național. Faptul acesta a pricinuit o mare tulburare în obștea noastră de la Tismana, nu pentru că cineva ar fi crezut în vinovăția starețului, ci pentru că toți cunoșteau povestea ceasului de aur. Ieronim cârmuia soborul de o bună bucată de vreme și era unul dintre pușinii despre care nu se putea spune că una grăiește și alta face, nici că și-ar folosi chipul spre înșelarea bunelor credințe. De asprimea lui se dusese vestea pînă departe, dar nu aceasta era important, căci una este să fii aspru față de subașii tăi și alta să te dovedești neînduplecat și cu tine însuși. Desigur, nu era sfînt, nici măcar ascet. Avea chip încuviințat, pe care și-l purta nu numai cu demnitate, ci și cu o anumită conștiință de sine, care însă nu era trufie. Spre slavă deșartă nu-i erau nici pletele bogate, castanii, ușor vălurite în crețuri mărunte, pe care nu și le înnodea la spate, cum făceau cei mai mulți călugări, ci le lăsa să curgă, pe după urechi, sub gulerul aspru, închipuind un jug al grumazului firav. Barba însă se încăpățîna să nu-i crească mai mult de cîțiva centimetri, deasă și aspră pe sub mustățile subțiri, înnobilită de două spumușoare ce se lăteau în spatele obrazilor. Nu prea înalt,

dar cu mersul bine așezat pe călcâie, trupul stareșului era atât de subțire și pîntecul atât de supt încît catarama de alamă părea o povară mult prea grea pentru cingătoarea de piele și-i atîrna veșnic peste poala dulămii, ca un prisos de smerenie. Poate că de aceea, atunci cînd nu avea rasa pe el, Ieronim obișnuia să-și țină amîndouă mîinile strînse pe cingătoare, proptit pe tălpile ușor îndepărtate, ceea ce îl făcea să pară în ochii unora ca un plutonier major. Desigur, nu era un plutonier major, dar fusese anume făcut să poruncească. Ordinele lui erau scurte și limpezi, întărite de o privire ce pornea, firește, din amîndoi ochii, dar se ascutea în tine ca un vîrf de săgeată. Dacă se întîmpla să-ți citească pe chip o umbră de șovăială sau împotrivire, atunci își îndesa de cîteva ori mustățile de-a lungul buzelor, cu două degete nervoase, și zicea numai atît: „Mmă!” De aici încolo nu mai crîcnea nimeni. Un canon de patru sute de metanii sub policantru însemna că vinovăția e sigură și că pedeapsa trebuie executată în bob numărat. Curios era faptul că asprimii lui nu-i alunga pe călugări din Tismana, ci, dimpotrivă, îi ținea laolaltă și-i sporea.

Natural, Ieronim avea și dușmani. Cum să nu-i aibă, de vreme ce în seminar fusese premiantul clasei, facultatea o isprăvisese ca șef de promoție și devenise stareș la mai puțin de treizeci de ani? Asemenea isprăvi nu se iartă, mai ales cînd prin cancelariile mitropoliei se șoptește că ierarhia are nevoie și de caractere și că nebunul de la Tismana ar fi bun de vlădică. Cel mai înverșunat era arhimandritul Pandoleon, care nu-l scotea din fățarnic, bătaș, îndrăcit, și care ar fi dat mult să-l vadă adus în fața consistoriului monahal și trimis pe undeva, departe, într-un surghiun fără de întoarcere.

— Mult îl mai pizmuiești, preacuvioase, cuteza uneori să-l mustre consilierul Mischie.

Pandoleon sărea de pe scaun și rîdea mînzește:

— Pe cine, domnule, să pizmuiesc, pe Ieronim? Știți voi cine e ăsta? Aflați de la mine că dracul care-l duce-n cerc are spinarea numa' sînge și tălpile umflate ca pernele...

Unii făceau haz de imaginația arhimandritului, dar nimeni nu se îndoia că e invidios și rău.

— Ieronim e un om integru, conchidea cu seriozitate, în cele din urmă, consilierul. Ai mai auzit dumneata de un stareș care să facă un canon în fața soborului?

Pandoleon înghițea în sec, ca un guștere flămînd, și pleca mînios.

— Asta-i piesă de propagandă electorală, scrișnea el înaintea de a trînti ușa, mă mir că nu i-ați făcut și afiș, autorul ar fi luat premiu pentru caricatură...

Arhimandritul ar fi vrut să se creadă că e vorba de o simplă poveste, dar canonul era cît se poate de adevărat și faima lui făcuse ocolul Olteniei. Noi, cei tineri de tot, nu eram în Tismana la vremea cînd s-a petrecut întîmplarea, dar o cunoșteam ca și cum am fi fost martorii ei, într-atît devenise un bun al chinoviei, o singură dată istorisit și niciodată uitat, ca un poem eroic. Ne aminteam de ea ori de cîte ori dădeam cu ochii de părintele Ghervasie, duhovnicul cel bătrîn, a cărui viață, zilnic aceeași, n-ar fi avut nimic de pus la răboj dacă diavolul nu și-ar fi vînturat puțin coada printr-însa.

Stareșul Ieronim — se povestea — nu i-a dat nici o crezare economului Teodul cînd acesta l-a informat, strict confidențial, că părintele Ghervasie dăduse în darul beției.

— „Pune, Doamne, pază gurii mele, l-a muștrat el citîndu-pe Psalmist, și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele.” Nu știam, cuvioase, că și pe tine te gîdila mozaviriile Șarpei celui de demult.

Economul a înghițit dojana, dar a doua oară i-a dat stareșului și o seamă de amănunte. Ghervasie pleacă seara din mînăstire și se întoarce destul de tîrziu și cam pe două cărări.

— Cum o să plece fără blagoslovenie? s-a mirat Ieronim. Blagoslovenia n-o poate lua decît de la mine.

Economul a prins a zîmbi:

— Se pare că o ia de la țigani din vale...

— De la bocșe? s-a interesat starețul cu privirea în altă parte.

— Da, precuvioase, de la bocșe.

Într-adevăr, pe marginea râului, la vreo doi kilometri în susul apei, se instalaseră cîteva cuptoare industriale pentru mangal, al căror fum era deseori adus de curenți pînă în mînăstire, ceea ce-l făcuse pe stareț să le adreseze autorităților mai multe plîngerii, cerînd mutarea bocșelor în afara spațiului de protecție al monumentului istoric.

— De la bocșe, precuvioase, a insistat Teodul, și se întoarce destul de blagoslovit. Dacă noi ne afumăm din belșug aici cu smîrnă, el găsește că e mai bine să se afume acolo, la fața locului, că doar nu se poate spune că a băut la cîrciumă.

Ieronim s-a cumpănit cîteva clipe în sine, apoi s-a scuturat:

— Prostii, mă, prostii! Ce, parcă eu nu-l cunosc? Ava Ghervasie e duhovnicul meu.

— De, părinte, s-a umilit Teodul, eu îmi fac doar datoria...

— Mmă! s-a zbîrlit deodată starețul, trecîndu-și degetele nervoase prin mustăți.

De atunci economul n-a mai crîcnit, dar lui Ieronim i s-a înfipt un cui în inimă: dacă o fi adevărat?...

Într-o seară, după vecernie, starețul l-a căutat pe Ghervasie la chilie. Nu era în chilie. Nici în altă parte nu l-a aflat, dar nici nu i-a pus pe alții să-l caute. După ora de culcare, cînd toate ferestrele mînăstirii se întunecaseră, el s-a pus la pîndă în apropierea porții, la umbra felinarului. A pîndit așa o vreme. Ei, da, spusele economului se adevăreau, nu era vorba nicidecum de mozaviriile Șarpelui celui de demult,

bătrînul se întorcea vesel și pe două cărări, măturînd drumul cu un ciomag mare de corn, în care zadarnic încerca să se sprijine. Starețul i s-a ivit înainte, proptit în amîndouă tălpile, la lumina felinarului, și, desprinzîndu-și o mînă de pe curea, și-a înfipt două degete nervoase de-a lungul mustăților:

— Mmă!

Ieronim și-a poticnit un picior de celălalt, țuguindu-și buzele:

— O-hò, ce să-i faci, așa e piesa!...

Pe stareț l-a bîntuit atunci o flacăra minioasă. I-a smuls lui Ghervasie bîta de corn și i-a tras o mamă de bătaie soră cu moartea. L-a ciomăgit îndelung și cu sete, fără să știe — cel puțin atunci — că din întunericul ferestrelor îl urmăreau ochii celor ce-l văzuseră căutîndu-l pe ieromonah la chilie. După ce s-a răcorit muindu-i oasele și adunîndu-l de pe jos, starețul l-a tîrît în biserică, i-a atîrnat epitrahirul de gît, a îngenucheat în fața lui și i-a cerut să-i citească molitva de iertare pentru păcatul de a-și fi bătut duhovnicul. Trezit în bătaie, bietul Ghervasie i-a citit rugăciunea de dezlegare, dar a avut și fericita inspirație (acum aș zice că avea simțul umorului) de a-i da penitentului și cuvenitul canon de a bate cîte patruzeci de metanii sub policantru, timp de patruzeci de zile, la vremea laudelor de la utrenie.

Starețul și-a făcut canonul întocmai, sub uimirea și admirația celor ce, la rîndul lor și sub porunca lui, măcinau lespedea cu genunchii.

Cum poți să crezi că un asemenea om a fost în stare să sustragă bunuri ale patrimoniului național?

Cînd a venit Profesorul în mînăstire, starețul de abia trecuse de treizeci de ani. Savantul era însoțit de patru membri ai unei comisii oficiale, a cărei sarcină era aceea de a face unele investigații în pronaosul bisericii, și anume sub lespezile din partea dreaptă. Asemenea cercetări se mai făcuseră

și altădată, cu mult înainte, se cunoștea mormîntul prezumat al lui Vlaicu Vodă Basarab, precum și acelea, sigure, în care se odihnesc Matei Glogoveanu și monahul Dositei Brăiloiu. Celor de acum însă Profesorul le arăta un interes deosebit. Ce se întîmplase? Acolo, pe peretele de miazăzi, se afla o pictură în ulei care-i înfățișa pe sfinții Grigorie Decapolitul și Dimitrie cel Nou. Nimeni nu-și pusese întrebarea cine și de ce o făcuse, nici ce căuta ea într-un locaș ale cărui zugrăveli erau, toate, în frescă. Cu vremea, uleiul a început a se scoorji. Pojghițe subțiri se desprindeau din loc în loc, mai mici și mai mari. Din peticile goale se ghicea un mare și frumos tablou votiv. Starețul i-a făcut Profesorului o sesizare în scris. Acesta a adus cu el doi specialiști care au radiat restul uleiului. Așa s-a dezvăluit taina peretelui. Erau acolo Șerban Vodă Cantacuzino, doamna sa Maria, fiul lor Gheorghe Cantacuzino și fiica lor Casandra, toți purtînd pe cap coroane de aur. Că neamul cantacuzinesc va fi făcut unele danii la Tismana era posibil, rămînea de văzut în hrisoave, mai ales că Gheorghe, întors din lunga sa pîrbegie de după moartea tatălui său, devenise ban al Craiovei. Totuși, chiar epitaful brodat în aur, cu chipurile lor, era prea puțin spre a îndreptăți zugrăvirea unui tablou votiv. De asemenea, o legătură între acestea și eventuala prezență a unor rămășițe pămîntești era exclusă. Dacă Profesorul voia acum să caute sub lespezile de sub tablou, o făcea în speranța că ar putea să afle răspuns la o singură întrebare: care anume dușman al Cantacuzinilor a avut interes să-i „radă” de la fața luminii, îngropîndu-i la repezeală sub un strat de ulei fără nici o valoare artistică, dar care, datorită celor doi sfinți, urma să rămînă neatins?

În biserică nu se aflau atunci decît Profesorul, cei patru membri ai comisiei și starețul Ieronim. Nu a trebuit să fie ridicată decît o singură lespede, de altfel fără nici o inscripție, dar cea mai mare și cea mai apropiată de perete. Ea închidea o criptă de piatră în care zăceau patru schelete de femei tinere,

cu oasele cam în devălmășie, deasupra cărora străluceau patru coroane de aur, încrustate cu pietre scumpe. Cercetările, făcute cu minuțiozitate profesională, n-au putut stabili nici o identitate. Nu s-au aflat urme de îmbrăcăminte și nici alte podoabe. Una din coroane era mai mare și mai bogată, ca de doamnă, și cîntărea 407 grame. Celelalte trei erau mai mici, ca acelea ale domnițelor, lucrate la fel și de același meșter, și cîntăreau fiecare cîte 376 de grame. În timp ce Profesorul își însemna totul în caiet, iar membrii comisiei redactau procesul verbal, starețul a stropit osemintele cu vin și untdelemn, le-a pus într-o raclă de stejar, cu coroane cu tot, a închis capacul și le-a purtat astfel pînă în fața altarului, unde a citit o scurtă slujbă de pomenire pentru cele ale căror nume numai Dumnezeu le cunoaște. S-a întors cu racla în brațe și a pogorit-o, el, cu miinile lui, în criptă, sub văzul celor cinci. Aceștia au împins lespede la locul ei, au sigilat-o în două laturi și au așternut peste ea o scoarță de lînă. Profesorul nădărduse să dezlege o taină de mică însemnătate și se afla acum în fața uneia care ridica o mulțime de întrebări. În orice caz, cripta nu era un mormînt propriu-zis, ci doar sălașul unor oseminte ce păreau aduse aci din altă parte și care nu vedeau, cel puțin deocamdată, nici o legătură cu cei patru Cantacuzini de deasupra.

Comisia a revenit peste vreo lună. Ministrul de resort examinase cu atenție raportul și hotărîse ca osemintele să rămînă la locul lor, dar cele patru coroane de aur să fie aduse la București și păstrate în vistieria națională. În prezența starețului, cei cinci au desigilat lespede, au ridicat capacul de stejar, dar, spre uimirea și consternarea lor, în raclă nu se mai aflau decît trei coroane, adică cea mai mare și numai două din cele mici.

E ușor de închipuit că bănuielile au căzut imediat asupra lui Ieronim. S-au reconstituit mișcările cercetărilor și nu se putea ajunge decît la o singură încheiere: racla cu cele patru

coroane plecase de lângă comisie în brațele starețului, cu capacul lăsat, și tot așa revenise, după aproximativ cincisprezece minute, când a fost așezată în criptă fără să mai fie încă o dată deschisă. Deși toți gîndeau la fel, nimeni nu îndrăznea să spună cu glas tare ce anume s-a putut petrece în răstimpul celor aproximativ cincisprezece minute, acolo, în fața altarului, unde un preot cu epitrahir săvîrșea o sfîntă slujbă. Grozăvia faptei era de natură să paralizazeze chiar curajul elementar al unei simple întrebări. În fața tăcerii de piatră, starețul n-a putut face altceva decît să cadă în genunchi și să-l ia ca martor al nevinovăției sale pe Domnul Dumnezeu lui său cel viu. Ei bine, măcar că toate evidențele se năpusteau împotriva lui Ieronim, cei cinci membri ai comisiei îl socoteau, fiecare în sinea lui, inocent, într-atît era de convingătoare cunoscuta lui integritate morală. Ei s-au mărginit să sigileze din nou lespeda de pe criptă și au plecat la București cu cele trei obiecte de preț.

Orice act de bunăvoință ar fi fost de prisos. Întîiul raport al comisiei, înregistrat la minister, atestase prezența a patru coroane, dar odată cu cel de-al doilea raport se depuneau numai trei. Cazul a fost deferit justiției. Procurorul a făcut o anchetă foarte strînsă, dar și foarte prudentă, în sensul că nu a ordonat nici o descindere în mînăstire și nici o percheziție în chilia starețului, în biserică sau în oricare alt loc frecventat de el. Cu alte cuvinte, a evitat să-l trateze ca pe un hoț. I-a consemnat răspunsurile la interogatoriu și i-a trecut la dosar declarația scrisă prin care recunoștea succesiunea faptelor, dar își susținea nevinovăția. În decursul anchetei, însă, Profesorul a dat dovadă de o mare noblețe de spirit. El — dar nu se poate preciza dacă din proprie inițiativă sau la sugestia subțire a procurorului — a admis că desigilarea criptei se făcuse cu oarecare grabă, ca o operație de rutină, și că ei, membrii comisiei, nu examinaseră cu destulă atenție pecetile de ceară roșie, și nici șnururile

dintre ele, care, și așa, erau destul de subțiri. Se adăuga și circumstanța că în pronaosul bisericii lumina e destul de săracă spre a permite, doar prin ea însăși, o astfel de atentă examinare, mai ales în absența oricărei bănuieli. Ei nu erau detectivi, ci oameni de știință. Exista, deci, posibilitatea ca un oarecine, deocamdată neidentificat, care pîndise din umbră sau evaluase de la distanță importanța cercetărilor, să fi deschis cripta operînd cu finețe asupra sigiliilor. Firește, ipoteza aceasta nu-l elimina pe stareț din raza anchetei, dar îl excludea ca unic infractor potențial. Nu e mai puțin adevărat însă că ea introducea unele riscuri morale asupra membrilor comisiei, singurii care, în afară de Ieronim, știau ce se află în criptă și care, de altfel, solidari cu șeful lor, și-au recunoscut neglijența. Dar prestigiul și autoritatea Profesorului erau atît de mari încît dosarul a fost clasat. El rămînea o simplă piesă de arhivă.

Întors de la București, starețul și-a stăpînit tulburarea, așa cum numai el știa s-o facă, și a continuat să-și vadă de treburi. În mînăstire nu se aflase nimic. Cred că nici eu nu aș fi știut vreodată ceva dacă, într-o bună zi, întorcîndu-mă de la mitropolie, unde fusesem trimis cu o mapă de corespondență, nu mi-aș fi deschis de îndată sufletul în fața egumenului. Eram indignat, ochii îmi jucau în lacrimi:

— Avo, i-am spus, trebuie să vă mărturisesc un păcat.

— Ei? a zîmbit el.

— Eu știu că trebuie să-mi iubesc aproapele, dar arhimandritul Pandoleon mi se pare de-a dreptul scîrbos și-mi face o silă de-mi vine să vărs.

— De ce să-ți faci silă? s-a pornit a se mira starețul. Preacuviosul Pandoleon e un bărbat frumos, înalt, îngrijit, cu obrazul sănătos și rumen, poartă rasă de mohair, mătănii de chihlimbar, baston cu mîner de fildeș, cruce cu lanț de aur, cîntă frumos și e mare meșter în știința contabilității,

pe care o numește aducere din condei. Cu asemenea calități, are toate șansele să dobândească un engolpion.

— Da, dar ce are el cu sfinția voastră?

— Am fost colegi. E adevărat, el venise ceva mai târziu la seminar, după aceea a fost nevoit să repete doi ani, era ceva mai bătrîn decît noi ceilalți, care-l ajungeam din urmă, dar, oricum, se cheamă că am fost colegi de clasă. I se spunea *Tatex*...

Ieronim îl ironiza pe arhimandrit tocmai cînd eu mă pregăteam să denunț o ironie. Eram stînjedit, dar nu mai aveam încotro, trebuia să duc la capăt ceea ce începusem. Totul era să găsesc un alt cuvînt.

— *Tatexul* acesta al seminarului monahal e un obraznic, preacuvioase. L-am întîlnit într-o cancelarie, erau acolo și alți funcționari ai mitropoliei. Mi-a pus un deget sub bărbie și m-a întrebat a batjocură: „Ce-ți face, mînzule, starețul? Am auzit că s-a încununat cu nevestejita cunună a virtuților celor necropolești“. Eu m-am îngălbenit și am tăcut, dar acum nu cred că am păcătuit ascultîndu-l, ci că nu am avut tăria să-l plesnesc cu o sabie de foc...

Starețului i-a pierit surîsul. M-a privit mai întîi cu mare nedumerire, ca pe unul ce nu l-ar fi plesnit pe fălosul Pandoleon nici cu palma, nici cu scuipatul, nici cu mapa de scrisori, ci anume cu o sabie de foc. Adevărul e că nici eu nu știam de ce-mi venise să spun așa, fapt de care voi fi conștient ceva mai târziu. El m-a poftit să-l însoțesc într-o plimbare prin pădure, spre Fîntîna Basarabilor, și acolo, cu popasuri pe mușchiul verde de la rădăcina fagilor, mi-a destăinuit toată întîmplarea cu cele patru coroane. Am priceput că o făcea cu un scop întreit. Mai întîi, îi încredința cuiva o taină care, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, putea să-și aibă prețul ei. În al doilea rînd, eu, cel atît de tînăr, trebuia să învăț că dacă îl ai și-l invoci pe Dumnezeu ca pe singurul tău martor, nici o anchetă penală nu va fi dispusă

să țină seama de el. În sfîrșit, mai aveam să știu că vorba lui Pandoleon nu fusese o simplă ironie la adresa starețului, ci aluzia transparentă la un fapt de care el va fi aflat — cine știe? — printr-o oarecare rudenie sau prietenie cu procurorul, cu arhivarul sau cu unul din grefieri.

Ieronim părea destul de puțin impresionat de anchetă și de faptul că scăpase de pușcărie. Dincolo de evenimente rămînea misterioasa dispariție a coroanei. El era absolut încredințat că nimeni nu violase sigiliile și nu deschisese, între timp, cripta. Cine vor fi fost, așadar, cele patru domnițe și prin ce putere și cu ce scop una din ele își absorbise coroana?...

Starețul nu-și făcea griji nici cu privire la arhimandritul Pandoleon, omul despre care se știa că va folosi orice prilej spre a-i împiedica eventuala ascensiune în ierarhia superioară. Adevărul este că el nu rîvnea o astfel de ascensiune și, ca atare, rămînea indiferent față de orice rivalități posibile. Era mulțumit cu slujba ce i se încredințase și se părea chiar prea mult că se învrednicise de cîrja lui Nicodim. O nepăsare ca aceasta însă era greu de crezut într-o lume ca a noastră, și tocmai de aceea Pandoleon nu-l scotea din prefăcut, fățarnic, ipocrit, taler cu două fețe, mormînt vărui, mironosiță și multe alte podoabe de acest fel. Unii îl credeau pe unul, alții pe altul; lui Ieronim îi era de ajuns că se crede pe sine însuși.

Au trecut astfel cîțiva ani pînă la vizita ce avea să-i fie fatală. Trebuie să precizez însă că starețul, deși cu desăvîrșire corect în legăturile sale cu viețuitorii minăstirii, exagera totuși în ce-i privea pe străini. Am amintit mai sus că nu era un sfînt, și nici măcar un ascet. Aceasta înseamnă că nu se nevoia mai mult decît ceilalți, dar nici nu l-ar fi putut cineva bănui că se hrănește cu ceva în plus. Mîncă totdeauna în trapeză, cu obște, îndestulîndu-se din puținul pe care-l aveam, mai ales că începuse războiul, cu toate vămile lui de păianjeni. El însă îi trata la fel și pe oaspeții ce poposeau

în mînăstire, indiferent de rangul sau treapta lor socială. Pe cei grăbiți îi omenea cu o linguriță de miere și un pahar cu apă rece, aburit. Pe cei ce se întîmplau la vremea prînzului îi poftea binevoitor în trapeză, de-a lungul meselor de lemn, fie în preajma lui, dacă-i erau cunoscuți, fie în spațiul de lîngă ferestre, rezervat ospetiei, unde aceștia mînceau în tăcere, laolaltă cu monahii, ascultînd obișnuitele citiri din Pateric. Cei mai mulți, mai simpli și mai sensibili erau încîntați de farmecul decorului, dar alții păreau vădit nemulțumiți de modestia bucatelor. Printre cei din urmă se numărau și demnitarii de la mitropolie, precum și unele persoane mai simandicoase, obișnuite cu un anumit ighemonicon mînăstiresc. Cît despre arhimandritul Pandoleon, acesta își freca palmele și găsea noi podoabe pentru portretul moral al lui Ieronim, numindu-l zgîrcit, harpagon, cîrciobar, zgîrie-brînză, linge-blide, sau, în cel mai bun caz, învinuindu-l că a dus Tismana la sapă de lemn. Fără a se socoti de partea arhimandritului, printre frații noștri erau destui care-l judecau aspru, în sinea lor, pe stareț, iar unii îndrăzneau chiar să i-o spună. De la aceasta nici eu, cel atît de tînăr, nu m-am dat în lături, cu încredințarea că-i pot fi de folos.

— Avo, i-am zis, de ce nu sîntem noi mai generoși cu musafirii de seamă? Slavă Domnului, cîteva păsări încă se mai găsesc în ogradă, ceva cîrnați și mușchi de porc încă se mai află în garnița cu untură, în cămară încă mai spînzură cîteva șunci și costițe afumate, bucătarul nostru se pricepe și la plăcinte, în nisipul din pivniță încă mai zace cîte o sticlă de vin bun...

— Dacă musafirii se întîmplă la hram, la Crăciun sau la Paști, cu plăcere, mi-a răspuns uitîndu-mi-se pe deasupra.

— Oricare ceas de ospetie românească, precuciuoase, poate fi un Crăciun sau un Paște. În neamul acesta există un duh al omeniei, pe care țăranul îl întrupează deseori în cele mai bune bucate de pe masa ospetelui său.

— Asta, băiete, pentru că, de obicei, oaspetele e tot un țăran care știe că gazda se poartă cum face și el cu alții la casa lui, adică ia de la gura copiilor pentru ca mulțămirea celui ospătat să fie deplină. Dacă oaspetele însă e un oarecare boiernaș de pe la tîrg, un parvenit care de multă vreme și-a uitat obîrșia, acesta le va spune prietenilor săi: „Măi, da' bine o mai duc țărani ăștia, am mîncat la unul pe cînte și am băut un vin...“ Așadar, în lumea lui el va răspîndi o imagine falsă asupra țărănimii, iar eu sînt încredințat că aceasta și-a avut partea ei de contribuție la oprimarea celor ce nu-și pot îngădui să mănînce carne decît de cîteva ori pe an.

— Da, dar pe noi nu ne oprimă nimeni...

Ieronim și-a crăcănât picioarele, după obiceiul lui, s-a apucat cu amîndouă mîinile de cingătoare și a prins a-l imita pe boiernașul ghiftuit:

— Ce trai duc ăia, domnule, așa ortodoxie mai zic și eu!...

Nimeni n-a fost în stare să-l convingă, așa încît lucrurile nu s-au putut petrece altfel cînd în chinovia noastră a poposit generalul X, unul din cei mai temuți membri ai guvernului. Coborîse dintr-un automobil blindat, împreună cu soția sa și cu doi ofițeri, dintre care unul la volan. Era înalt, cu obrazul sever, purta chipiu cu trese de aur și manta cu revere roșii, foarte late. Starețul i-a primit cu mare cuviință, iar nouă, celor cîțiva ucenici, ne-a făcut semn să-i stăm la îndemînă. El i-a condus în biserică, dîndu-le explicații de interes istoric și artistic, apoi în paraclisul ctitorit de Matei Basarab, ale cărui vitralii mărturisesc o danie a poetului George Coșbuc. Nu a omis să spună că Tismana a fost, pentru un timp, garnizoana militară a lui Tudor Vladimirescu și că aici și-a redactat el proclamația pentru dobîndirea dreptăților poporului. Generalul l-a ascultat cu atenție și a cerut apoi să vadă grota cea mare, de sub peștera sfîntului Nicodim, din care i s-a arătat că izvorăște cascada Tismanei, cunoscută pe

vremuri sub numele de Pișetoare, explicație la care doamna a lăsat pleoapele în jos, roșind. Înaltul oaspete a intrat în grotă și a cercetat-o cu multă luare aminte la lumina unor anterne puternice, purtate de subalternii săi. De fapt, aceasta era adevărata țintă a vizitei sale, de care noi aveam să ne dăm seama ceva mai târziu, când gura grotei a fost astupată cu câțiva metri de beton, în spatele căruia se refugiase tezaurul țării, sub veghea unui corp de gardă. Demnitarul se arăta mulțumit.

În salonul oficial noi pregătiserăm îndătinata miere cu apă proaspătă.

— O, nu, mulțumesc, s-a apărut generalul, asta ne strică pofta de mâncare. Preferăm o țuică bătrână.

— Cu plăcere, a încuviințat Ieronim, și ne-a poruncit să aducem țuică. Pofțiți, i-a înbiat el după aceea, băutura o să vă încălzească puțin. Sfârșitul acesta de martie e destul de friguros, mai ales aici, la munte.

Văzînd că nu se mișcă nimic altceva, înaltul musafir și-a plesăit limba după al treilea păhărel.

— Să știi, părinte, că noi sîntem cam flămînzi de pe drum.

— Asta-i bine, domnule general, și vom fi bucuroși să vă ospătăm, așa, după puterile noastre. Noi deja am prînzit, în trapeză se face curățenie, așa că vă vom așterne masa chiar aici, în salonul oficial... Băieți, ne-a poruncit el, aduceți ce trebuie de la bucătărie.

— Și ce anume aveți? s-a interesat ministrul.

Starețul și-a stăpînit neplăcerea de a se fi văzut întrebând ca un chelner și i-a răspuns nu numai cu amabilitate, dar și cu convingere:

— Sper să vă placă o ciorbă de fasole albă, de cea mărunță și foarte gustoasă, pe care oltenii o numesc făsuiță. Și pentru că astăzi e simbătă și avem dezlegare la untdelemn, bucătarul nostru a pregătit și un ghiveci călugăresc, bogat în zarza-

vaturi, însoțit de murături în foi de stejar. Firește, pentru domniile voastre se va găsi și un pahar de vin.

Oaspetele și-a repezit capul puțin într-o parte și s-a uitat la stareț pieziș:

— Altceva?

Acesta a ridicat din umeri, stingherit:

— Altceva...

— Ei, parcă e greu de priceput, s-a repezit să-l ajute generalul, o găină se poate face la repezeală, pînă ce noi ne plimbăm un pic..., un piept la grătar, o pulpă la frigare...

— Găină? s-a uimit starețul. Sîntem în postul mare, domnule general!

— Da, dar noi nu postim, s-a explicat acesta.

Noi, cei de față, am înlemnit, cuprinși de spaimă. Ieronim își dusesese cele două degete nervoase la gură și le plimba de-a lungul mustăților, apăsîndu-și cu putere buza. Din clipă în clipă așteptam să izbucnească fatalul „Mmă!” Dar, spre marea noastră ușurare, s-a stăpînit, mulțumindu-se să grăiască pe un ton tot atît de apăsător pe cît îi erau tălpile pe podea:

— În cazul acesta, domnule general, vă recomand restaurantul de pe șoseaua dinspre Baia de Aramă. Nu e departe. Acolo se poate minca orice.

Ofensat în fața soției și a subalternilor, generalul s-a făcut negru și a părăsit minăstirea trîntind portiera mașinii, după ce a șuierat doar atît:

— Biinee!

Era limpede că întîmplarea nu va rămîne fără urmări. De ele era încredințat nu numai arhimandritul Pandoleon, pentru pricini binecunoscute, ci și Ieronim însuși, care-și pregătea o traistă cu schimburi. Mitropolitul s-a grăbit să-l destituie, înlocuindu-l deocamdată cu economul, pentru ca să nu se spună că a fost arestat un stareț în exercițiul funcțiunii. Obștea se întunecase. Noi, cei tineri de tot, plîngeam

prin colțuri. El ne muștra zîmbind amar, cu degetele prin mustăți.

— Mmă!

Cînd, după vreo lună de așteptare, a apărut un locotenent cu un pluton de ostași, ne gîndeam să tragem clopotul într-o dungă, ca la mort. Dar s-a petrecut cu totul altceva. Mai întîi, ofițerul l-a informat pe Ieronim că pe durata războiului grota va trece sub controlul armatei și că vor începe lucrări de amenajare, apoi i-a înmînat un pachetel, salutînd cu mîna la chipiu și călcîiele lipite. Din pachetel a răsărit o cutiuță de mătase și marochin, iar din cutiuță Ieronim a ridicat un ceas de buzunar, cu capace de aur, cu lîntug fin și tot atît de strălucitor. Pe spatele capacului din față, care se deschidea printr-o apăsare pe întorcător, era gravată următoarea inscripție, deasupra numelui complet al generalului: *Vrednicului părinte Ieronim, starețul Tismanei, admirația unui ostaș*. Inscripția era datată cu ziua, luna și anul cînd se petrecuse cutremurătoarea vizită.

Ieronim nu era un vanitos, dar de data aceasta s-a lăudat cît a putut cu darul generalului. Ceasul trecea din mînă în mînă, a făcut ocolul minăstirii, mulți îl sărutau ca pe o icoană făcătoare de minuni, soborul se lumina, noi, cei tineri de tot, lăcrămam de bucurie, în timp ce avea ne muștra cu mustăciosul său „Mmă!” Mitropolitul s-a grăbit să-l repună în vrednicia de stareț, dar Ieronim a refuzat, preferînd să rămînă în tagma ieromonahilor de rînd. Toți îl înțelegeau, numai Pandoleon îi tâlcuia refuzul în felul său:

— Ce-i pasă amărîtului, s-a văzut acum cu sacii în căruță, trece fluierînd pe lîngă moara de apă, își mină caii de-a dreptul la valțuri.

Ne înșelam și noi, se înșela și arhimandritul.

Au trecut cîțiva ani. Eu, între timp, am fost mutat în slujba mitropoliei, dar eram la curent cu ce se întîmpla în Tismana. Într-o zi a apărut un ins cu haină de piele și șapcă

de postav, uitîndu-se pe un petic de hîrtie și întrebînd pe unul și pe altul dacă cineva dintre ei colaborase cu regimul militarilor care duseseră țara de rîpă. Nu se știe ce răspunsuri i s-au dat, dar cetățeanul a ajuns, în cele din urmă, la Ieronim.

— Sînteți bun să-mi spuneți cît e ceasul?

Ieronim a deschis un capac pe care insul s-a uitat cu lăcomie.

— Nouă fără un sfert sau, mai precis, douăzeci și patru-zeci și cinci de minute.

— Cam tîrziu, părinte, e cazul să te grăbești!...

Au mai apărut vreo patru și l-au ridicat.

Ieronim n-a fost judecat de tribunalul militar, cu toate că, potrivit notei informative, inscripția de pe ceasul de aur era o dovadă peremptorie a recunoștinței pe care unul din criminalii de război i-o purta pentru cine știe ce servicii aduse militarismului de tristă memorie. Procurorul, unul și același cu anchetatorul coroanei dispărute, și-a adus aminte că în arhivă există un dosar mușamalizat de interesele meschine ale burgheziei. Profesorul murise, de cei patru membri ai comisiei nu se mai știa nimic, martori nu mai existau, datele anchetei erau concludente, Ieronim a fost condamnat la zece ani de temniță grea pentru sustragerea unor bunuri ce aparțineau de drept patrimoniului național. Tribunalul civil păstrase în sentință termenul „sustragere” în loc de „însușire”, deoarece insistentele interogatorii și minuțioasele percheziții nu aflaseră nici o urmă din coroana dispărută.

Ieronim s-a întors după numai șapte ani, ca beneficiar al unui decret de grațiere, și s-a așezat în schitul Cioclovina, sus, pe muntele cu același nume, de unde trebuia să coboare zilnic pînă la pichetul de lîngă casa pădurarilor și să iscălească într-un caiet. Se spunea că albise, suferea de plămîni și era foarte tăcut. Între timp, Tismana devenise chinovie de maici. Cîteva dintre ele își făceau ascultarea la schit, unde era adevărata gospodărie a minăstirii, îngrijind vacile, oile,

păsăretul și prisaca. Ele erau cele ce-l îngrijeau acum și pe Ieronim, despre ale cărui pățanii știau câte ceva numai din auzite, de prin minăstirile de unde veniseră, ca despre lucruri petrecute foarte demult, în locuri îndepărtate. Știau însă de ce lipsește de acasă vreo două ceasuri pe zi, coborînd muntele călare pe o prăjină și urcîndu-l apoi încet, de abia trăgîndu-și răsufierea din ce în ce mai săracă.

De la un timp Ieronim n-a mai fost în stare să facă drumul. Zăcea în pat și începuse să scuipe sînge. Caietul îi venea prin măgarul minăstirii, care făcea zilnic același drum, însoțit de Osman, ciinele bătrîn și orb, aducînd la schit ciuberele goale și ducînd devala merticul de lapte, cașurile și mierea. Cei doi cărăuși străbăteau de ani de zile muntele păduros, fără abateri și fără popas, și nu le-a fost greu să se învețe să oprească în fața pichetului și să aștepte pînă cînd cineva umblă în desagă și-i dă măgarului o palmă pe sold.

Vremurile se schimbaseră și aduceau în Tismana oameni mai optimiști și întîmplări mai puțin triste. Dintre călugării de altădată mai rămăsese doar duhovnicul Ghervasie, cu viața lui cuminte și cumpătată, bîntuită doar din cînd în cînd de amintirea suavă a bocșelor de mangal, dispărute de mult. Se bucura, în schimb, de prietenia vlădicăi Mirmilion, eparhul cel nou, care îndrăgise Tismana, poposea aici destul de des, cel puțin pe cîteva zile, și-l pofta pe bătrîn să cîntească împreună un pahar de vin, de fiecare dată voind să mai asculte povestea cu ciomagul și canonul. Eparhul rîdea domol, mîngîindu-și barba lungă, albă și fină, ca un nouaș spînzurat după ploaie, și-l îmbia pe Ghervasie să mai soarbă o picătură de craioviță ruginie, din via ce-i aparținuse pe vremuri lui Mihai Vodă Viteazul. Se înțelegeau bine.

Dacă-l amintesc pe Mirmilion sub numele cu care-l răsăteau prietenii în tinerețe și pe care el îl accepta și acum cu plăcere din partea celor ce-i erau dragi, o fac sub stăpînirea unui sentiment de frăgezime sufletească, din care nu

lipsește o dulce nostalgie. Era unul din acei oameni pe care Domnul Dumnezeu îi înzestrează cu toate darurile, chiar cînd unele sînt ceva mai puțin duhovnicești, ca un preabun și îngăduitor cu deplinătatea ființei. Călugăr din pruncie, învățase carte frumoasă și devenise un iscusit dascăl de geografie și științe ale naturii. Elevii săi povesteau că, dacă profesorul se plictisea de o hartă economică, schimba subiectul și începea să vorbească despre misterele piramidei lui Keops, fascinîndu-i cu erudiția și cu dulceața graiului. Vorbea și scria în limba vechilor cazanii și mă gîndesc cu mare părere de rău la ceasurile lui lenevoase, cînd ar fi putut să-și înveșnicească numele pe cîteva cărți. În tinerețe a fost unul din cei mai buni diaconi ai mitropoliei din București. La vremea cînd un Evghenie, un Lavru, un Antinoghen, tauri basarabeni, încercați în roada viței de vie, își luau vocile la întrecere într-o odaie cu ferestrele închise, urcînd fiecare în come și semitonuri pînă stingea lampa din perete, Mirmilion venea cu un glas de catifea purpurie, unduios ca vîntul prin holde, ușor gutural și imperceptibil nazal, adiind împrejurii un freamăt de bărbăție îngerească. Vocea sa era totodată frumoasă și inteligentă, iar aceasta se cunoștea din felul cum împletea viersul și cuvîntul într-o țesătură curgătoare, a curcubeului desfășurat în lumină. Ca orice ins al generației de aur, lui Mirmilion nu-i plăcea vinul bun, sorbit îndelung la o masă cu prieteni, cînd glasul său umbla nu numai prin facerile psaltice ale lui Gherontie Nicolau, ci și prin ofurile bucureștene ale lui Anton Pann și — pînă la urmă, de ce nu? — prin cîteva din romanțele vremii. Bărbat fermecător, era rîvnit de femei și multora le-a fost de mirare că a preferat să aștepte o mitră arhierescă. Ajuns vlădică, a continuat să prețuiască traiul bun, căruia i s-a adăugat viața sedentară, pricină pentru care, în numai cîțiva ani, se îngrășase peste măsură, deși mișcările încă mai păstrau elasticitatea corpului zvult de odinioară. Inteligența era aceea a creie-

rului bine hrănit, consistentă și spumoasă, întotdeauna triumfătoare printr-un ascuțit simț al umorului. Replicile lui hazlii se dădeau huța din gură în gură și deveneau celebre. Faimos era și orarul său de noctambul. Ora lui normală de culcare era cam către patru sau cinci dimineața. Îi plăcea să aibă un tovarăș sau doi la cina copioasă, care începea la zece seara și se isprăvea când amfitrionului i se făcea somn. Când nu avea nici un oaspete, se retrăgea devreme în dormitor și rezolva dosarele zilei sau, în lipsă de altceva, citea romane poliște, o pasiune care-i prelungea sentimentul adolescenței. Generos cu alții și cu sine, nu avea dușmani decât în lumea cea mică a invidioșilor, care acum număra mai puțin unul, pe arhimandritul Pandoleon, devenit arhieru vicar într-o eparhie bogată.

Aș zice că atunci, în ziua aceea de august, veniserăm și noi pe la Tismana, dacă, furat de tonul amintirilor, ar fi să mă rostesc ca simpaticul Nenea Biju. Nenea Biju era șoferul lui Mirmilion, un om voinic și cumsecade, ca la cincizeci de ani, pleșuv și cu barba nerasă de trei zile (nu știu cum se făcea că nimeni nu-l văzuse vreodată proaspăt bărbierit), îmbrăcat în straie ponosite, pe jumătate costum și pe jumătate salopetă, senin, jovial și de un calm exasperant. Conducea un De Soto nenorocit, un hîrb rămas de prin rechizițiile războiului, dar mare și încăpător, pe care nu-l scotea din patruzeci de kilometri la oră; când, minat de cine știe ce grabă, îl repezea în șaizeci, se fudulea prin tot orașul, ca un campion de curse. Era exact ceea ce-i plăcea vlădicăi, așa încît noi, cei de prin preajmă, obișnuiam să le spunem „șoferul și mitropolitul său”. Nenea Biju însă era nu numai șofer, ci și omul de casă al eparhului, ori de cîte ori acesta nu era acasă, ceea ce se întîmpla destul de des. El se îngrijea de haine, de rufărie, de papuci și alte ustensile nocturne, inspecta așternutul și le adresa gazdelor muștrări autoritare pentru eventualele neglijențe de protocol. Cîine credincios,

el se simțea atît de legat de stăpînul său încît se implica ori de cîte ori era vorba de el.

— Ce faci, Nene Bijule?

— Ce să facem, uite am mai venit și noi pe la București, avem o grămadă de treburile...

— Cum îți mai merge rabla, Nene Bijule?

— Ce rablă, domnule? Cine, în afară de noi, mai are în țara asta un De Soto? Ne servește bine și sîntem mulțumiți. Nu-i vorbă, avem grijă să fie reparat la timp, îl spălăm, îl gresăm...

— Pe unde-ai mai umblat, Nene Bijule?

— Noi umblăm tot timpul, domnule. Acum două săptămîni am inspectat protoierile din Mehedinți, duminica trecută am sfințit o biserică, acum sîntem la sinod...

— Bijule, îi poruncește într-o zi stăpînul, să mă trezești pe la opt, am promis să mă duc undeva la masă.

— E ora opt, înaltule, îl zgîlție gîngăș acesta, trebuie să plecăm, știți că sîntem invitați la masă...

Mirmilion le știa pe toate, pe unele le spunea chiar el și rîdea tărăgănat, scuturîndu-și coama de mătase albă.

N-ar fi de mirare, așadar, dacă aș spune că veniserăm și noi pe la Tismana în ziua aceea de august, în două automobile, dintre care unul îi aducea pe cei trei pictori de la București, specialiști în restaurări. Eparhul hotărîse să deschidă aici un șantier pentru spălarea frescelor din secolul al optsprezecelea, durate de zugravii Brâncoveanului, a căror frumusețe zăcea înecată în groase perdele de fum. Excepție făcea doar tabloul votiv al celor patru Cantacuzini, multă vreme apărât de acea pictură în ulei despre care am vorbit mai sus. De fapt, tocmai înstăpînirea acestui tablou, singurul curat din toată biserica, îl făcuse pe Mirmilion să considere că și ceilalți ctitori, mai vechi și mai adevărați decât Cantacuzinii, au dreptul la lumină. Fostul dascăl nu-și dezmințea nici pasiunea pentru arta noastră veche, despre care știa că este

și o depozitară a istoriei și căreia, acum, când avea putere, era dispus să-i acorde un buget generos. Frescele epocii de aur a picturii noastre bizantine trebuiau repuse în strălucirea lor originală, urmînd să devină astfel una din gloriile Tismanei contemporane, întru nimic mai prejos decît Govora sau Hurezi. Cu acest gînd ambițios apelase la competența și autoritatea artistică a bătrînului Gheorghe Russu, care coborîse din mașină împreună cu doi din cei mai vrednici colaboratori ai săi, gata să înceapă lucrul.

Într-adevăr, ei se așternură pe treabă chiar în dimineața zilei următoare. Teoretic erau pregătiți, dar prudența îi obliga să facă mai întîi o încercare pe o porțiune foarte mică, spre a vedea dacă metoda și substanțele propuse de ei dau cele mai bune rezultate pe acest tip de frescă. Problema alegerii primei porțiuni părea de-a dreptul neînsemnată și nu se poate spune că ei ar fi avut un anume criteriu. O probă de început poate fi făcută oriunde, dacă se consideră că fresca e omogenă pe toate laturile. De obicei însă e preferat un loc dosnic, într-un ungher oarecare, pentru ca, în cazul unei neizbutiri, aceasta să fie cît mai puțin observabilă. Așa ar fi trebuit să facă și oamenii noștri, dar n-au făcut-o. De ce, nu voi ști, probabil, niciodată, dar curînd aveam să-mi dau seama că opțiunea lor a fost punctul de pornire a întîmplărilor ce s-au petrecut îndată după aceea și care, la rîndul lor, se legau cu alte întîmplări, de aiurea, ce păreau să nu aibă nici o legătură cu cele de la Tismana.

Meșterii își duseră în pronaos cele de trebuință, seringă, bureții, miezul de pîine, caseina, apa caldă și lucrară toată dimineața fără să-i stingherească cineva dintre ai noștri, și cu atît mai puțin patronul Mirmilion care, după cunoscutul său orar, își făcea somnul cel dulce în apartamentul anume amenajat pentru el, în colțul de nord-vest al cetății, pe buza prăpastiei cu ape și aluni. Ei veniră destul de bucuroși la masa de prînz și-l informară că metoda clasică dă rezultate

excelente și că chiar în cursul după-amiezii îl vor pofti să vadă cum va arăta splendida frescă brâncovenească după ce va fi scoasă în întregime de sub straturile de fum. Eparhul avu un motiv în plus să se simtă între prieteni, să stropească bucatele cu mai multe pahare de craioviță ruginie și să întrețină o conversație prelungită și veselă, al cărei început părea să fie tot bătrînul duhovnic.

— Ei, ia spune, Ghervasie, încercă el să-l ațîțe, cum a fost cu mama aia de bătaie?

Mesenii izbucniră în hohote, toți deodată.

— De vreme ce toată lumea rîde, grăi Ghervasie cu îndrăzneală, se cheamă că toată lumea știe cum a fost, așa că n-ar avea nici un chichirez s-o mai spun, mai ales că e și destul de veche. Mai bucuros aș fi eu dacă aș cunoaște ce s-a întîmplat numai acum o lună în Pădurea Șarului.

Un nou val de rîs gîlgîi peste pahare, semn că toți știau despre ce este vorba, iar ochii se ațintiră asupra vlădicăi, eroul istoriei la care se referise Ghervasie.

De fapt, istoria aceasta era destul de cunoscută, dar cei de față sperau să afle unele amănunte, cu atît mai mult cu cît întregul ei nu putea fi încheiat decît prin alăturarea sau îngemănarea a trei mărturii ce proveneau din trei surse diferite: eparhul Mirmilion, Nenea Biju și bufetierul. Fiind acum rîndul meu s-o povestesc, și anume din perspectiva amintirii, îmi dau seama că din punct de vedere literar ar fi mai interesant și mai cu efect dacă aș porni-o din cele trei capete ale ei, pe care să le aduc către centru, confruntîndu-le în potrivirile și nepotrivirile lor. Cum însă eu nu-mi propun să fac literatură, mă voi mulțumi s-o reconstitui pe firul cel mai curgător, ca să ajung mai de-a dreptul la neașteptatele ei consecințe.

Trebuie să spun însă mai înainte că eparhul Mirmilion, care se îngrășase cam mult, suferea cumplit din pricina căldurii. Crucea lui cea mai grea — dacă nu singura — din

lunile de vară erau orele de serviciu — lucrări de cabinet audiențe, conferințe, ceremonii publice — când era obligat să poarte uniforma sau vestmintele bizantine, grele și lungi, uneori cu câte două și trei rânduri de straie suprapuse, negre sau încărcate cu fireturi de metal, care-i chinuiau trupul într-o baie de sudoare și abur. În afara acestor ore obișnuia să aibă pe el doar un cămeșoi lung pînă-n pămînt, cu mîneci largi, făcut anume pentru el dintr-o pînză fină de in topit. Picioarele și le vîra, desculțe, în sandale cu două curele. Aceasta era ținută cu care se obișnuise întregul personal de serviciu al palatului eparhial. La drept vorbind, straiul acela simplu nu aducea cîtuși de puțin cu o cămașă de noapte sau cu un halat de casă, ci mai degrabă cu o tunică imperială care, asociată cu barba albă și bogată, îi conferea purtătorului ei o anumită maiestate. Dacă la masă avea prieteni mai apropiați, amfitrionul cobora astfel și în sufragerie. Așa că în anul acela era o lună a lui Cuptor care-și merita numele.

Într-o asemenea zi, cam pe la vremea prînzului, eparhul și-a chemat șoferul.

— Bijule, pregătește mașina, că plecăm la București.

— Aoleo, înaltule, pe căldura asta?

— E ordin, Bijule, diseară trebuie să fiu neapărat la Patriarhie. Ai la dispoziție două ore. Pune-mi în mașină tot ce știi că-mi trebuie și nu uita cîteva sticle de bere, că o să mor de sete pe drum.

— U-iu, s-a scuturat Nenea Biju, pe căldura asta...

După două ore mașina era trasă la peron, în fața treptelor de marmură. Eparhul s-a gîndit că automobilul e un spațiu tot atît de intim ca și palatul, așa încît nu și-a mai schimbat cămeșoiul cel lung. O mașină de demnitar avea și perdele. Au ieșit în largul cîmpului și după o vreme stăpînul a ținut să-și verifice servul.

— Bijule, mi-ai pus destule cămăși?

— O duzină, înaltule!

— Și dulama deschisă?

— Și!

— Dar veșmintele?

— În geamantanul lor.

— N-ai uitat cîrja?

— Se poate?...

— Dar bere ai pus?

Șoferul a sfeclit-o.

— Bere nu mai era la cămară, înaltule, puteți s-o întrebați și pe maica, s-a băut aseară cu ăia de i-am avut la masă. Am alergat prin tot orașul, că mai am și eu ceva cunoscuți, prieteni... dă-ne, domnule, cîteva sticle, că n-o fi foc, plătim bine... în tot orașul nu se găsește bere... asta e situația...

— Și eu ce fac, Bijule, s-a enervat stăpînul, să mă usuc?

— Lăsați, înaltule, că opresc la bufetul din Pădurea Șaru-lui. ăia au întotdeauna bere, îi știu eu, sînt bine aprovizionați, nu ca amăriții noștri din oraș... Am luat cu mine sticle goale pentru schimb, mă știți că eu sînt prevăzător... nu înseamnă că dacă n-am găsit, am lăsat-o baltă... Dacă-mi dați voie, opresc.

— Bine, să oprești, a mormăit bătrînul.

Bufetul se afla la o margine de luminie, lîngă șosea. Nenea Biju a oprit în partea ceastălaltă, ca să stea mașina la umbră, a luat de lîngă el sacoșa cu sticle goale și a pierit înlăuntru. Prin preajmă nu se vedea nimeni. Mirmilion s-a hotărît să profite de ocazie, a coborît din automobil și s-a afundat nițel în pădure, pentru o oarecare trebușoară. În secunda următoare însă Nenea Biju ieșea din bufet, cu ochii în jos de rușinea insuccesului, tîrînd după el sacoșa cu sticle goale. A trîntit-o pe scaunul de alături și s-a așternut la drum, bombănindu-i pe nenorociții ăștia care nu fac nimic pentru poporul muncitor, măcar să aibă și ei o sticlă de bere pe căldura asta...

— Lăsați, înaltule, că mai e un bufet, poate că-l știți, pe partea stîngă, imediat după ce trecem podul Oltului. Aia nu se poate să nu aibă, îi știu eu, sînt oameni serioși. . . Dacă-mi dați voie să opresc, numai două minute, acolo. . .

Neprimind din spate nici o încuviințare și știind că stăpînul său, care nu dormea noaptea, obișnuia să-și facă somnul în mașină, Nenea Biju a crezut că trebuie să-l lase în pace, dar, ca să-și dovedească sieși devotamentul față de șef, a împins piciorul pe accelerator, năpustindu-se către Oltul salvator cu o viteză de cincizeci de kilometri la oră.

Cînd a ieșit din pădure și nu a mai văzut mașina la locul ei, Mirmilion s-a frecat mai întîi la ochi, apoi a simțit că-i îngheață sudoarea pe șira spinării. Asta e, Biju a lăsat cheia în contact, iar hoșului nu i-a trebuit decît să pornească motorul și s-o ia la sănătoasa. . . Dar Biju întîrzia să se arate, iar el, ditamai eparhul, nu era să-l caute prin cîrciumă, mai ales în halul ăsta. . . Își mai aduse aminte că-și rezervase plăcerea de a ieși din mașină fără sandale, să simtă iarba răcoroasă sub tălpile desculțe. Iată însă că, în locul lui Biju, din bufet ieșiră doi bărbați, înalți și zdraveni, unul în bluză de doc și altul în cămașă cadrilată. Unul din ei s-a frecat la ochi.

— Nene, tu vezi ceva acolo? . . .

— Văd.

— Dacă vezi și tu, înseamnă că nu m-am îmbătat. Ce vezi?

— Parc-ar fi Moș Dumnezeu.

— Fii serios, ce să caute Moș Dumnezeu pe aici, pe la bufet?

— O fi avînd ceva cu tine. . .

— Da'ce, eu sînt Petrache Lupu? Poate cu tine să aibă ceva. . .

— Eu, pentru ce băui plătii, s-a apărut cel cu cămașa cadrilată, n-am înșelat pe nimeni.

Cei doi au mai stătut locului cîteva clipe, apoi au prins a se apropia încet de arătarea albă, care ședea nemișcată pe negrul stătător al pădurii. Nu bătea nici un firicel de vînt, poiana se pitise sub vîrfurile ierbii, pe deasupra se vedea aerul cum dogorăște din asfalt. Unul din ei a tușit de cîteva ori, apoi și-a luat inima-n dinți:

— Bună ziua!

— Bună ziua! se auzi un mormăit baritonal din barba ciudatului străin.

Cel cu cămașa cadrilată i-a dat vecinului său un ghiont:

— Auzi, bă, că vorbește!

Cătrănit cum era, Mirmilion ar fi vrut mai degrabă să-i afurisească, dar și-a luat repede seama. Țștia, se gîndea el ca un cititor de literatură polițistă, trebuie că fac parte din bandă, l-au sechestrat pe Biju în cîrciumă și mă păzesc pe mine aici pînă ce tovarășul lor ajunge cu mașina în locul unde o poate goli în liniște. Dacă-s de meserie, e sigur că nu operează la întîmplare, au știut al cui e automobilul și ce pot găsi în el. . . Dar de unde aveau ei să știe că Biju va opri aici pentru bere? . . . Nu, n-au știut, n-aveau cum să știe, dar și-au dat seama de situație, ăștia au intuiții rapide, se înțeleg din cîteva semne și se organizează într-o secundă. Fii atent, vorbește puțin, monosilabic, nu angaja conversații, mai ales că ăștia ies de unde ies. . .

Cei doi prinseseră nițel curaj.

— De unde și-ncotro?

— De la Craiova, a răspuns eparhul fără să se miște și fără să-i privească, așa cum va face și de acum înainte.

— De la Craiova? s-au mirat oamenii. Păi nouă ni se păru că ieșiși din pădure.

— Ei, ieșiți din pădure! Și?

— Păi, nimic, e treaba dumitale, dar de ce ne spui că vii de la Craiova?

— De acolo sînt.

— Lucrezi pe undeva? Ești în cîmpul muncii?
 — Sînt bătrîn!
 — Asta se vede. Dar pe unde stai? Ai, care va să zică, un domiciliu?
 — La mitropolie.
 Cei doi clipiră repede.
 — Și ce învîrți dumneata pe-acolo pe la mitropolie?
 — Sînt mitropolit.
 Cel cu bluza de doc rîse strîmb și-i șopti celui alt:
 — Auzi, bă, că e mitropolit!...
 Acela se întoarse:
 — Păi, așa?... Și-l măsură cu ochii de sus pînă jos și de jos pînă sus.

Mirmilion simți că-i mai îngheață o dată sudoarea pe spinare. Ce să mai răspundă? Cum să se explice? Dacă indivizii nu sînt hoți, se gîndea el, e sigur că mă iau drept nebun și or să dea alarma. Nu tu acte, nu tu bani, nu tu pe nimeni să te cunoască. Gîndul acesta i se întărea cu atît mai mult cu cît cei doi, cuprinși acum de o mare curiozitate, începură să-i dea ocol, cercetîndu-l cu de-amănuntul. Încă nu îndrăzneau să-l pipăie.

Cel cu cămașa cadrilată se opri cu gîndul în cumpănă, pe jumătate vesel, pe jumătate înfrigurat.

— Tovarășu' ăsta de-aici zicea că ești Moș Dumnezeu. Numai că el bău cam mult, măcar că plăti cîstit.

Prin sufletul lui Mirmilion trecu o lumină: asta era salvarea! De acum, ton sever, autoritate divină, mai ales că individul cu bluza de doc întindea spre el o mîna tot mai îndrăzneată.

— *Noli me tangere!* se răsti el ca un tunet al seninului.

Cei doi se treziră cu doi pași mai îndărăt. E clar, se gîndea Mirmilion, acum trebuie să exploatez rapid avantajul primei victorii. Scoate-ți sandalele, nenorocitul, continuă el, că

sfînt e pămîntul pe care calci! Marș de-aici, javră soioasă și nemîntuită!

Stăpîniți de teroarea sacră, îndrăzneții nu găsiră alt drum mai la îndemînă decît tot către bufet, unde pieriră de istov.

Între timp, Nenea Biju gonea cu nădejde către Olt și socotise că e cazul să obțină încuviințarea.

— Eu zic c-ar fi bine să oprim, înaltule, măcar să încercăm, dar eu cred că acolo e bere. Îmi dați voie?

Nici un răspuns. Șoferul a tușit de cîteva ori și din ce în ce mai puternic. Cînd a întors capul și a dat cu ochii de banca goală, era să-i vină rău.

— Mă bātu Dumnezeu, îmi pierdai mitropolitul!

Întoarse în potcoavă și se repezi înapoi către Pădurea Șarului, împingînd acul vitezometrului pînă la șaizeci de kilometri pe oră. Ajunse imediat după ce tîrgoveții dispăru-seră în bufet, învîrți mașina pe loc și, într-o singură secundă, ca-n filmele americane, își răpi stăpînul și-l făcu nevăzut pe șoseaua fierbinte.

De abia acum, revenit în siguranță, își dădu seama eparhul de ceea ce se întîmplase și, mai ales, de ceea ce i s-ar fi putut întîmpla. Tremura de mînie, pusese mîna pe baston și-l strîngea cu putere.

— Bijule, te destitui, la mine nu mai ai ce căuta, te dau afară ca pe-o slugă netrebnică...

Cu capul între urechi și cu acul, în sfîrșit, la patruzeci, Nenea Biju de abia era în stare să îngaime:

— Puteți să mă destituiți, înaltule, și să mă bateți, și să mă omoriți, numai să nu spuneți la nimeni ce s-a petrecut astăzi... cum o să mai scot eu capul în lume?...

Bineînțeles, în chiar seara aceea, toată Patriarhia cunoștea povestea, așt cît putea fi cunoscută pe atunci, căci lucrurile nu s-au oprit aici.

Aici însă se oprea istorisirea de la Tismana, cu elementele ei de haz. Mirmilion se întrecuse pe sine în darul vorbei de

duh, întrerupt și completat de profesorul Russu care, între timp, îl descususe pe Nenea Biju. Cîte ceva și de undeva aflate și duhovnicul Ghervasie. Dar după ce ultimele sughițuri se stinseră și ochii se limpeziră, vlădica deveni serios. Într-adevăr, lucrurile nu se opriseră aici.

— Ca să vedeți, dragii mei, ce întorsătură dramatică poate să ia o întâmplare aparent pur anecdotică. Cei doi l-au găsit pe bufetier în grădina din spate, dormitînd la umbră. L-au trezit zgîlțîndu-l și l-au tîrît înapoi după ei, ca să-l vadă și el pe Moș Dumnezeu. În poiană însă nu mai era nimeni. În orice caz, cel puțin așa pretindea bufetierul, că el nu vede nici un fel de moș, ceea ce, după părerea lui, însemna că pe clienții săi îi zăpăcise binișor băutura, mai ales pe o asemenea căldură. Aceștia însă n-au admis batjocura. Ei continuau să arate cu degetul către marginea pădurii, că adică Moșul se află acolo, dar că chiar acum, în clipa aceasta, se face nevăzut . . . , da, da, pierise chiar în clipa de dinainte și era păcat că bufetierul nu avusese destui ochi să-l vadă măcar dispărînd. Numai că, de la acest punct, părerile celor doi se despărteau. Unul afirma că Moșul se făcuse nevăzut din locul în care era, pierise ca un abur, în timp ce al doilea susținea că-l văzuse înălțîndu-se la cer, purtat de două aripi albe, și topindu-se în văzduh. Nepotrivirea s-a prefăcut în ceartă și nici unul nu voia să renunțe la adevărul său. Argumentele n-au folosit. Cum o să aibă Moș Dumnezeu nevoie de aripi, de vreme ce el poate să apară și să dispară cînd vrea și cum vrea? Pe de altă parte, avea el nevoie de ceva care să-l susțină în aer, de vreme ce era cam gras și sufla greu. Bufetierul nu a dat importanță controverselor, ci s-a mulțumit să povestească tuturor clienților săi că aici s-a petrecut o minune. Zvonul s-a răspîndit cu iuțea fulgerului prin satele vecine și în curînd poiana din Pădurea Șarului făgăduia să devină Maglavit. Bufetierul își freca palmele, gîndindu-se că dacă Dumnezeu nu-și pusese piciorul în poiană, cu siguranță i-a pus lui mîna

în cap. S-au sesizat autoritățile locale, protopopul mi-a înaintat un raport, mi-au zburînit și cîteva telefoane de la București, mă rog, treaba devenea serioasă, nu te poți pune cu psihologia gloatelor, amintiți-vă de aparițiile pe geamuri și de măgărița vorbitoare din catedrala Patriarhiei . . . ce-a mai fost și atunci ! Se impuneau niște conferințe de lămurire, pentru combaterea falselor teofanii, dar asta cere timp și, pe de altă parte, mințile înfierbîntate nu te prea iau în serios. Bufetierul, de pildă, recunoștea că cei doi băuseră binișor, dar i se răspundea că de beție fuseseră acuzați și apostolii la Cincizecime, cînd au prins a vorbi în limbi . . . Și așa mai departe . . .

Eparhul se opri și sorbi subțire și lung.

— Cu alte cuvinte, își supse profesorul mustața, rîdem noi ce rîdem, dar purceaua, care va să zică . . .

— Ei, nici așa, îl domoli vlădica.

— Ați găsit, totuși, o soluție?

— Soluția cea mai bună ar fi ca principalii martori, adică cei doi, să mai stea o dată față către față cu Moșul și să se încredințeze că el n-a mințit, că este una și aceeași persoană cu mitropolitul. I-am dat ordin protopopului să-i caute și să-i aducă la mine, oricînd și oriunde mă va afla. Biju e cu mine tot timpul, o să le spunem cum s-a petrecut toată povestea și, în cel mai rău caz, eparhul Mirmilion va deveni eroul unei anecdote de largă circulație. Povestea va fi, cel puțin, adevărată.

Masa de prînz, tipic mirmilionescă, se isprăvi, totuși, sub un semn de întrebare.

Pictorii se duseră în biserică să-și reia lucrul, făgăduind că-l vor invita pe vlădica de îndată ce proba va fi gata.

Peste puțină vreme sosi protopopul de Caracal și-l vesti pe mitropolit că-i aflate pe cei doi mistici și că i-a adus aci, pentru confruntare. Aceștia, poftiți să aștepte în curte, dorișeră să intre pentru cîteva minute în sfîntul locaș și să se închine, pentru ca nu cumva, Doamne ferește, să fie confun-

dați cu cine știe ce pocăiți. De abia cînd Mirmilion apăru în capul scărilor și prinse a coborî treptele, pricepui de ce anume adusesese cu el și purta acum o rasă albă, cu mîneci largi, un vestmînt pe care, după regulament, numai patriarhul are dreptul să-l îmbrace. În curte se aflau suita eparhului, stareța cu cîteva călugărițe și, bineînțeles, Nenea Biju. Cei de față intonară imnul oficial „Pre stăpînul și mitropolitul nostru”, iar pe finalul „Întru mulți ani”, repetat de trei ori, stăpînul blagoslovi cu amîndouă mîinile. Era limpede că cei doi, la început buimaci, se dezmeticeau, înțelegînd că una e să vezi pe cineva în singurătate la marginea unei păduri și după ce ai băut cîteva șprițuri, și alta e să-l vezi într-o minăstire și printre atîția oameni vii, după ce protopopul te-a dăscălit vreo două ceasuri pe drum. Smerit și aproape rușinat, unul din ei se apropie să-i sărute mîna.

— *Noli me tangere!* răcnî cu voce groasă mitropolitul, după care se porni a rîde cald și binevoitor, întinzîndu-i omului speriat mîna spre sărutare și chiar mîngîindu-l pe tîmplă.

Făcu același lucru și cu cel de al doilea. Un schimb de vorbe bune și cuviincioase păru că pune capăt penibilei confuzii și că-l scutește pe Mirmilion să se confrunte cu Nenea Biju și să relateze toată istoria în amănuntele ei. Totuși, unul din cei doi își culese la repezeală un gînd din risipire și îndrăzni să spună:

— Da, înalt preasfințite, dar cu aripile cum rămîne?

— Ce aripi, omule?

— Cu care v-ați înălțat la cer.

— Fii serios, omule, eu plecasem cu automobilul.

Omul clătină din cap cu neîncredere.

— Nu mă pot eu face de rîs față de tovarășu' ăsta al meu. Chiar dacă nu le-ați folosit, eu tot cred că pe sub haina asta largă aveți o pereche de aripi.

Și întinse mîna, ușor, spre grumazul eparhului, ca și cum ar fi vrut să se încredințeze.

— Stai binișor, creștine, îl potoli acesta, tu nu știi că numai îngerii sînt intraripați? Unde ai mai văzut tu un înger cu barbă sau un bărbos cu aripi?

— Da' ăla de colo cum e? zise triumfător creștinul arătînd cu degetul spre ușa bisericii.

— Care ăla? se nedumeri Mirmilion.

— Ăla de colo!...

Cînd intrarăm în biserică, pictorii lucrau de zor. Am spus că nu știu din ce pricină ei nu aleseseră pentru proba spălării o porțiune mai ferită, ci una la vedere, imediat în dreapta ușii dintre pronaos și navă, unde se află imaginea lui Ioan Botezătorul. Sfîntul se uita la noi cu chipul său cunoscut, de lumină sălbatică, dar din umeri și de sub bureții înfrigurați ai meșterilor îi creșteau două aripi magnifice, de arhanghel viril, cu zborul în coardă.

— Asta ce e? mai întrebă o dată insul împungînd cu degetul văzduhul icoanei.

Mirmilion începu să-i explice că nu e vorba de un înger, dar nici de un sfînt ca toți sfînții, că aripile sînt un simbol iconografic al neprihanei, și multe altele pînă cînd cei doi împricinați se lămuriră și se împăcară, făgăduind că de acum își vor vedea de treburile lor.

■ Eu însă nu eram nici lămurit și nici împăcat. Din clipa în care stîlpișem ochii pe icoană, m-a prins un tremur în toată ființa și o spaimă ca înaintea unei vedenii nălucitoare. Eram eu și eram ca și cum n-aș fi fost, gîndeam eu și parcă un altul gîndea în mine, trăiam în clipă și clipa se deșira ca un timp în derută. Nu-mi dădeam seama dacă rămăsesem singur sau mai era cineva prin preajmă. Nu mă mai interesau vecinătățile imediate, nici eparhul, nici suita lui, nici creștinul care voise să pipăie doi umeri omenești. Din gestul acestuia nu mai stăruia decît întrebarea lui tulburătoare, care se

strămutase în mine și mă ținea înlemnit în fața peretelui.

— Ioane, am șoptit, aripile nu sînt ale tale. Mă uit la ele și mă cufund în mine ca-ntr-un vis. Ți-o spune anonimul prin care ți s-a dat un nume, ți-o amintește unul din cei ce purtau ștergare la repejunile Iordanului. E mult de-atunci, poate că m-ai uitat, poate că nu m-ai știut niciodată. Ce eram eu? Un pui de slugă răsfățată la curțile Celui-ce-este, un fuior de lumină care credea că zborul se poate face și de-a berbeleaca. Asta eram. Cînd m-am jucat de-a ghemul prin pacea pămîntului, m-am pomenit lăbărțat ca o cîrpă umblătoare, lăsînd în urmă-i pulbere și scamă. Am greșit? N-am greșit? Nu știu. Știu că de-atunci rătăcesc printre rosturile pămîntenilor și că uneori îmi singerează umerii, trezind în mine cîte un crîmpei de amintire din vremuri și lumi răzlețe. Am auzit că monahii ar fi îngeri în trup și m-am pornit prin chinoviile lor, cu popasuri lungi, în gîndul că aș putea să aflu ceva mai mult și despre mine. Cîteodată mi se pare că m-am găsit, dar de cele mai multe ori mă pierd în neștiință și zadarnic aștept să mi se lumineze osînda. O, dacă aș fi ca om toți oamenii, ce bine mi-ar sta omenitatea! O, dacă aș fi inger ca toți ingerii, ce minunată mi-ar fi dez-mărginirea! Iată însă că aripile mele nu mai sînt decît o rană ascunsă, iar înomenirea mea s-a poticnit întru începuturile ei. Două jumătăți ar putea face oricînd un întreg; eu nu sînt decît o rămășiță dintr-un sfîrșit și zvîcnetul întrerupt al unei curgeri. Zborul meu se petrece numai în somn, și atunci numai la spicul ierbii, ca o adiere prin rouă. Am învățat să umblu pe cele două picioare și trăiesc bucuria pasului mărunț, dar uneori mi se pare că mă tîrăsc. Mi-e dor de aripile mele și iată că le aflu acum atîrnate de umerii tăi. O, nu, nu te învinuiesc, tu niciodată nu te-ai fi încumetat să crezi despre tine mai mult decît ai spus. Eu le-am pierdut de mult și nu le-am mai zărit și ele rătăceau prin văzduh, ar zugravului nu i-a fost decît să le culeagă și să ți le lipească

de umeri, făcîndu-te om întraripat, singurul, în timp ce dezaripatul din mine continua să rămînă, și el, nepereche. Nu știu cît bine ți-a făcut. Ți-ai îngreuiat trupul cu două mădulare străine. Ceea ce pentru mine era plutare, ție ți este povară. Ceea ce pentru tine este doar un semn, mie îmi era un adevăr. La umerii mei ele se deschideau și vînturau văzduhul, în ai tăi s-au înțepenit ca un abur în chiciură. Tu ești de mult un semn, eu încă sînt un adevăr. Aripile tale nu vor cădea în veac, dar nici mie nu-mi vor miji vreodată tuleiele. Tu te-ai luptat cu trupul și l-ai biruit, eu m-aș lupta și nu am cu ce. Tu ești martor la judecată, eu de abia mă căznesc să fiu o biată mărturie...

Se lăsase amurgul, icoana se topea în întuneric. Mintea mai păstra doar ultimele mele cuvînte, de fapt cele ce puseseră capăt, printr-o lacrimă, voroavei mele de taină. Într-adevăr, dacă ar fi fost să-i povestesc cuiva despre întîlnirea mea cu înaintemergătorul, cine ar fi pus vreun preț pe o astfel de mărturie, mai ales atunci și acolo, după toate cele întîmplate? Dar nici povestirea în sine nu era foarte probabilă, de vreme ce propria mea amintire avea o durată foarte scurtă, de obicei atît cît mă dureau umerii. Așadar, mă mulțumii să-mi stropesc fața cu apa rece a izvorului din curte și intrai în sufragerie, unde ceilalți se și așezau la masă.

Firește, conversația se învîrtea tot în jurul evenimentului. Mirmilion se ferecea că a izbutit să încheie un capitol ce putea să aibă urmări dintre cele mai neplăcute, arătîndu-se însă surprins de istețimea creștinului.

— Ai văzut, domnule? se întreba el între furculiță și cuțit, cînd credeam că i-am închis gura cu argumentul, el mi s-a repezit cu degetul în aripile și-n barba sfîntului. Era să-mi vină rău. Te crezi și tu un ditamai profesor și teolog și vlădică, și uite că apare un nătărău, gata să te facă de rîs... Trebuie să admit însă că icoana e foarte frumoasă.

Nu-i așa, minzule? adăugă el privindu-mă pe deasupra ochelarilor. Mi s-a spus că ai admirat-o îndelung.

— E foarte frumoasă, răspunsei, dar creștinul n-a avut dreptate.

— În ce sens, adică, n-a avut dreptate?

— În sensul că Ioan nu are aripi.

— N-o fi avînd, zîmbi eparhul, dar creștinul a pus degetul pe ele.

— Cîte aripi a văzut el în Pădurea Șarului, zisei eu fără să-mi ridic ochii din farfurie, atîtea a văzut și aici.

— Da, dar mi se pare că le-am văzut și noi.

— Dumneavoastră v-ați îndatorat să vedeți ceea ce prețindea el că vede. Altfel, discuția nu s-ar mai fi isprăvit niciodată, așa cum, de fapt, nu s-a terminat între el și tovarășul său.

Mirmilion făcu un apel, cu privirea, la profesorul Russu.

— Noi, pictorii, interveni el, nu numai că le-am văzut, dar le-am scos la lumină.

— Eu nu vreau neapărat să vă contrazic, meștere, ci doar să vă spun încă o dată că Înaintemergătorul nu are aripi.

Eparhul își desprinsese șervetul de la gît și-l așeză deoparte, dar nu fără a-l fi mototolit puțin între degetele pufoase.

— Minzule, ești prea tînăr ca să-ți iei aere de păcălici. Adică, tu ce crezi, că noi n-am auzit pînă acum de gîndirea în simbol? Vrei să recunoaștem cu umilință că fiul lui Zaharia nu a avut niciodată aripi, că ele i-au fost atribuite de un zugrav din secolul al optsprezecelea, că ele sînt, de fapt, o idee?...

— Iertați-mă, răspunsei roșindu-mă, eu nu am intenționat să jignesc pe nimeni. Cunosc și eu evoluția simbolurilor în arta bizantină, dar afirm cu tărie că *acest* Ioan nu are aripi... Vă rog din suflet să mă iertați.

Uluirea era generală și mă simții deodată foarte străin. Eparhul însă îmi cunoștea ciudățeniile și îmi îngădui să mă

ridic de la masă, sub cuvînt că am ceva de lucru pentru el. Aveam, într-adevăr, să copiez un dosar pe care i-l împrumutase cineva, în legătură cu Alexandru Coșbuc, fiul poetului, în amintirea căruia părinții săi înzestraseră paraclisul Tismanei cu cele două vitralii care se văd și astăzi. Mirmilion pornise discret, și numai pentru sine, o anchetă morală. Versiunea oficială era că tînărul Alexandru murise într-un accident de automobil, în timp ce străbătea cu viteză unul din satele Gorjului. Existau însă unele informații potrivit cărora el, gonind nebunește, a omorît pe drum cîteva păsări și chiar animale mici, fapt care l-a tîrît într-o ceartă violentă cu sătenii. Aceștia au sfîrșit prin a-l lovi mortal. Mirmilion urmărea cu interes adevărul acestei istorii, cutremurat de gîndul că fiul „poetului țărânimii” fusese omorît de niște țărani. Mai mult, era posibil ca nefericitul părinte să nu fi aflat niciodată realitatea, ascunsă cu grijă în spatele pretinsului accident. Dosarul conținea o sumedenie de știri, declarații particulare, în general date incomplete și contradictorii, iar copierea lui, nu fără pasiune, mi-a cheltuit aproape toată noaptea, făcîndu-mă să nu mă mai gîndesc la nimic altceva.

Epocalul eveniment din istoria Tismanei aveam să-l aflui abia a doua zi, de dimineață, datorită unuia din pictori, ieromonahul Firmilian, care-mi era mai apropiat și care fusese, cîndva, elevul eparhului. Mesenii se aprinseseră într-o aprigă discuție asupra insolitei mele intervenții. Unii credeau că e vorba de luciditatea demonică a unui ins care vrea cu orice preț să epateze, chiar cu riscul ridicolului; alții mă socoteau, pur și simplu, un nebun deghizat. Ambele ipoteze însă duceau la aceeași concluzie: demența. Cum poți să afirmi ceva împotriva evidenței?... Vlădica îi asculta și nu-i asculta. Un gînd îl scormonea pe sub sprîncenele albe și stufoase.

— Vlădica e un om extraordinar, se însufleși ieromonahul Firmilian. În noaptea aceasta a dovedit că e un inițiat nu

numai în misterele piramidei lui Keops, ci și în descifrarea limbajului criptic . . .

— Pentru Dumnezeu, îl întrerupsei, drept cine mă luați?

— Fii serios, încercă el să mă potolească, și ia aminte la formidabila intuiție a acestui om. „Domnilor, a zis el la un moment dat, părerea mea este că minzul nu a vorbit împotriva evidențelor, ci în virtutea unor evidențe care, deocamdată, sînt numai ale lui, dar care vor trebui să devină și ale noastre. Dragi prieteni, sînt absolut sigur că sub frumoașa frescă brâncovenească din secolul al optsprezecelea se află o altă mai veche. Cît de veche, nu se poate ști acum, dar ea există, se află acolo, rănită de ciocane și cepuri, acoperită de o operă monumentală și încă opacă ochilor noștri, dar transparentă pentru memoria colectivă a neamului“.

— Memorie colectivă? îngăimă eu.

— Acestea sînt cuvintele lui întocmai. Imaginează-ți, te rog, emoția tuturor celor de față, dar mai ales a noastră, și în special a profesorului Russu. Ne găseam în pragul unei descoperiri de cea mai mare importanță nu numai pentru minăstirea Tismana, ci pentru întreaga noastră cultură.

Ieromonahul îmi povesti apoi cum profesorul n-a mai avut răbdare să aștepte pînă a doua zi și a propus ca chiar atunci, puțin după miezul nopții, să înceapă sondajele ce aveau să confirme intuiția eparhului. Acesta i-a însoțit în pronaos și au făcut împreună noapte albă, la lumina farurilor pe care Nenea Biju le demontase, cu baterie cu tot, de la automobil. Fresca brâncovenească a fost spartă cu grijă în cîteva locuri, de astădată ferite, la distanță de cîteva metri și pe toți pereții pronaosului, și nimeni nu s-a simțit mai fericit decît Mirmilion cînd meșterii i-au adevărit spusele, adăugînd că primele analize ale culorilor, stilului și morturului atestă o frescă din secolul al șaisprezecelea, deci cu două sute de ani mai veche decît cea cunoscută. De acum Tismana devenea un monument artistic tot atît de important

ca biserica Domnească din Curtea de Argeș. Eparhul a hotărît pe loc aducerea la lumină a vechii zugrăveli, dar și salvarea celei de deasupra, care urma să fie desprinsă, panou cu panou, de pe zid și păstrată într-un muzeu anume destinat, în latura de răsărit a cetății. Emoția era atît de puternică și nerăbdarea atît de biciuitoare încît profesorul a pus mîna pe telefon și i-a poruncit unuia din elevii săi din București să se urce în mașină și să vină imediat cu primele instrumente pentru decapare.

— Îți închipui, conchise Firmilian, că se făcuse dimineață și nici unuia dintre noi, pictorii, nu i-a trecut prin gînd să meargă la culcare. În ce-l privește pe vlădică, cred că nu de oboseală, ci de bucurie s-a dus de-a dreptul în dormitor și s-a prăbușit într-un somn adînc, asemenea lui Napoleon după bătălia de la Austerlitz . . .

Pictorul rîse cu toată fața sa negricioasă și se grăbi să meșterească rama de lemn cu plasă de tifon pe care avea să fie prins întîiul panou decapat.

Panoul nu putea să fie altul decît cel cu chipul Înaintemergătorului, cu toate că o astfel de operație se face de sus în jos, începînd cu bolta turlei. Acesta însă era singurul deja spălat și, ca atare, pregătit pentru desprindere.

Instrumentele sosiră pe la amiază. Masa de prînz fu mult mai scurtă decît de obicei, dar, bineînțeles, însuflețită de comentarii pe marginea evenimentului, cu repetate exclamații de admirație față de intuiția genială a eparhului, precum și pentru promisiunea acestuia de a-i aloca proiectului, dacă va fi nevoie, chiar un milion de lei. Aplecat deasupra farfuriei, mă împărtășeam și eu, în tăcere, de bucuria generală, cu atît mai mult cu cît, datorită evenimentului în sine, nimeni nu mă mai lua în seamă.

Decaparea panoului dură cîteva ceasuri. Mirmilion urmări cu vădită uimire finețea cu care meșterii izbuteau să împingă între cele două fresce lamele de oțel elastic, lungi ca niște

spade, și să reteze cepurile de legătură fără să desfigureze vechea zugrăveală. Emoția crescuse în clipa când panoul, consolidat pe rama cu plasă, urma să fie desprins. De regulă, o pictură nouă, de acest fel, păstrează registrul iconografic al celei vechi. Într-adevăr, după ce Ioan Botezătorul, cu aripi cu tot, se desprinsese de pe zid, în locul lui se ivi tot Ioan Botezătorul, dar, Dumnezeuule!, fără aripi...

În aceeași clipă mă simții împresurat de priviri pătrunzătoare, atât de împresurat încât îmi fu peste putință să mai stau locului și părăsii, în fugă, locașul. Spaima de întrebări mă împinse în afara cetății și după o frîntură de ceas mă pomenii urcînd poteca Cioclovinei, spre schitul ce-mi făgăduia măcar o noapte de singurătate. Vai, cită nevoie aveam atunci de singurătate!

Pădurea încă nu se trezise din toropeala zilei. Lumina pestriță bătea pieziș dinspre umărul meu stîng, a soarelui în asfințit. Vîntul adormise în crengi și se trezea doar din cînd în cînd, ca o foșnire de aripi. Umbra sfîrtecătă ridica mireasmă de ciuperci crude. De lîngă rădăcina unui copac mă privea, cu ochi mirați, o salamandră stropită cu aur. Copacul nu era unul, ci erau doi, un fag și un mesteacăn, un fag cu pielea brună și un mesteacăn în veșmînt argintiu. Trupurile lor, înalte și zvelte, crescuseră împreună alături, parcă sprijinindu-se unul de celălalt, dar sus, la subsuoara primelor crengi, își răsuciseră apropierea într-o gingașă, puternică, indubitabilă îmbrățișare. Un fior dulce, ca o amin-tire prihănită, îmi străbătu ființa. Grăbii pasul. Urcam prin codru ca prin propriile mele hățișuri. La o cotitură îl zării pe Osman. Cîinele orb mergea înainte, purtîndu-și cu demnitate mișele ciobănești, măgarul îl urma liniștit și ascultător, cu povara desagilor în care se afla, desigur, și caietul cu iscălitura proaspătă a lui Ieronim. Osman mă cunoscuse de departe și-și flutură coada cu prietenie. Îl mîngîiai în treacăt pe

ceafa lăptoasă, dar pe măgar îl ferii într-un amestec de teamă și respect, ca pe un purtător de sfințenie.

Pe fostul meu stareț nu-l văzusem deloc după ieșirea sa din temniță și nici n-aș fi putut spune că mă îndemnaseam într-un fel. Împărtășeam și eu lașitatea comună a tuturor celor ce cred că fiecare e cu destinul său și că mortul de la groapă nu se mai întoarce. Osînditul pe viață își consumă drama între pereții unei celule, în timp ce copiii lui cresc, își petrec tinerețea, iubesc, se însoară, se mărită și fac copii. Nu-l uitasem, totuși. Mă gîndeam la el din cînd în cînd, iar o dată mi-am luat chiar îndrăzneala să-l întreb pe Mirmilion dacă poate face ceva pentru reabilitarea lui. Eparhul, care, de altfel, devenise un om influent, s-a mulțumit să ridice din umeri și să-mi spună că nu-și poate pune obrazul pentru radierea unei fapte infamante. Mai mult, el a încercat chiar să glumească, după obiceiul său, adăugînd că dacă fapta ar fi fost nu infamantă, ci inflamantă, pentru stingerea ei poate că s-ar găsi o substanță chimică potrivită, o combinație oarecare. Dar așa...

De abia acum, după ce cîinele și măgarul mi se făcură nevăzuți în josul potecii, îmi dădui seama de situația ciudată, ambiguă, a lui Ieronim. Dacă el suferise o condamnare de drept comun, de ce trebuia să stea în permanență la Cioclovina și să se iscălească zilnic într-un caiet?...

Cu această întrebare lăuntrică, intrai pe poarta schitului și apoi, de-a dreptul, condus de o călugăriță ce mirosea a spumă de lapte, în chilia suferindului. Ședea întins pe pat, rezemat între perne, cu ochii în tavan și mîinile împreunate pe cingătoare, și nu se mișcă nici după ce ar fi trebuit să-și dea seama că ușa nu se închisese la loc. Într-adevăr, îi albi-seră pînă și sprîncenele, ochii se măriseră enorm în găvanele largi, oasele feței îi sugeau pielea precum vidul membrana scorțoasă, urechea îi era transparentă, din degete nu mai rămăseseră decît nodurile.

— . . . Miluiește-ne pre noi ! îndrăznii cu jumătate de glas.

— Amin ! răspunse el prin puterea obișnuinței, apoi mă văzu și se ridică încet, cu anevoie, ajutat de călugăriță.

— Blagosloviți, precuvioase, îl salutai eu sărutându-i mîna.

În locul clasicului răspuns monahal, el îmi puse mîna pe creștet, ca o binecuvîntare, și-mi împinse ușor capul îndărăt, uitîndu-mi-se în ochi.

— Ce faci, Alioșa ?

Surîdea. Trist, dar surîdea, ceea ce o făcu pe maică să se umple de uimire și să fugă din odaie, probabil să le spună celorlalte despre minunea pe care o văzuse.

Ieronim nu mă numise niciodată astfel și pricepui că o făcea nu atît pentru mine cît pentru el, un Karamazov în anteriorul lui Zosima, osîndit pentru o vină care nu era a lui. Într-adevăr, acesta fu miezul scurtei noastre conversații din chilia aceea cu mireasmă de levănțică și cimbrisor, în care nu puteai bănuî ploaia de bacili decît după respirația lui foarte scurtă și după tusea hodorogită care o întrerupea la cîteva minute. Îmi spuse că *acolo*, pentru o vreme și pe același prici, se întîlnise cu generalul X și cu procurorul care-l judecase. Aceștia obișnuiau să se certe între ei pe seama bietului monah. Generalul protesta împotriva procesului de drept comun, afirmînd că procurorul îi răpise stareșului de la Tismașana șansa de a deveni un erou. Celălalt susținea sus și tare că numai în felul acesta putuse să obțină o condamnare de numai zece ani, că adică îi făcuse un mare serviciu, că nenorocitul ăla de ceas nu era decît o piatră de moară pe care generalul o atîrnase, cu lanț de aur, de gîtul stareșului. Povestind, Ieronim încerca din nou să zîmbească, dar surîsul i se prefăcea într-o strîmbătură pe care și-o ascundea repede, odată cu flegma roșiatică, în batistă. Se istovise, îl ajutai să se întindă iarăși pe pat și-i potrivii pernele sub grumaz.

— Nu osîndesc pe nimeni, adăugă el în cele din urmă, și nu-mi pare rău de suferință. Ea mi s-a dat pentru păcatele

mele sau pentru ale părinților mei sau pentru cele din neștiință ale poporului. Zilele mele sînt numărate, poate chiar orele, și nu-mi pare rău decît că mor ca un hoț și că las în urma mea un nume de tilhar . . . Nu, nu m-am vrut și nu mă vreau un erou, dar nici jefuitor de cele sfinte nu sînt . . .

— Părinte, îl întrebai, sînteți sigur că în raclă erau, într-adevăr, patru coroane, și nu trei ?

— Patru erau, le-am văzut bine. A fost închis capacul, am dus racla în brațe pînă la altar și acolo am rostit cuvenita dezlegare pentru neștiutul sau neștiuta ce se va fi aflat sub vreo oarecare osîndă, ca trupul să i se risipească întru cele din care a fost alcătuit, iar sufletul să-și afle odihnă pînă la obșteasca înviere. Eu doar atît am făcut. Am dus racla îndărăt și am fost de față cînd s-a pecetluit cripta. Cum de s-au găsit apoi numai trei, nu știu și nu pricep . . .

— Nici eu nu pricep, părinte, îi șoptii, dar vă cred. Întotdeauna v-am crezut.

— Dacă tu crezi, mai lepădă el cîteva cuvinte, ascultă ce te rog, ascultă : să nu mă lași neînviat !

Ieronim plîngea. Lacrimile i se prelingeau de-a lungul obrazilor uscați, rostogolindu-se în barbă. Apoi închise ochii. Era sleit, căzu într-un somn adînc, cu respirația ghemuită-n ritmuri dese, inegale. Îi sărutai mîna și părăsii de îndată schitul, dar nu înainte de a-i spune călugăriței să aibă grijă de bolnav.

Venisem pentru o noapte de singurătate și, iată, într-o jumătate de ceas mă întîlnisem nu numai cu un om care-mi era drag, ci și cu o lume uitată, a mea, a celui de atunci și a celui de acum, năvălită în amintire printr-o singură propoziție : „Să nu mă lași neînviat !” Fusese de ajuns o singură clipă pentru ca toate întîmplările de pînă atunci să capete un sens, o finalitate, o cuprindere pe care cu greu aș fi putut-o bănuî înainte. Toate se luminau, și istoria din Pădurea Șaru-lui, și îngrijorarea lui Mirmilion, și confruntarea din minăs-

tire, și descoperirea frescei din secolul al șaisprezecelea, și refuzul meu de a mă lăsa privit ca un extraterestru. Firește, Ioan se afla în răscrucea tuturor acestor fapte, dar tot el îmi deschidea acum o cale care să le lege pe cele descoperite cu cele încă neștiute. Ioan, acolo, nu era singur.

Coboram agale prin pădure și pricepeam de ce mă opriam cu emoție în fața celor doi îndrăgostiți vegetali, păziți de salamandra cu smalțuri de aur. Mă oprii și acum, așezându-mă pe o pernă de mușchi. Amurgul, mai leneș ca niciodată, își întirzia lumina-n luminișuri, dar nu-mi dădeam seama dacă era a lui sau aceea care izvora, înfiorată, din străvechiul meu suflet. Salamandra nu mai era la rădăcina celor doi copaci, se retrăsese în culcușul ei din secolul al șaisprezecelea, eu mă uitam lung la mestecănul cel alb, cu haină argintie, și o văzui pe domnița Voica îmbrățișându-mă, atunci și acolo, în grădina de la Tismana, cu singura îmbrățișare ce i-a amintit vreodată ființei mele că este, totuși, purtătoare de trup.

De domnița Voica va mai fi știind astăzi câte ceva, un cronicar sau o filă de cronică încă îngropată, dar de Voichița știu numai eu, căci numai eu m-am pomenit spunându-i așa, într-o clipă de răpire pămîntească. Era tină, înaltă, frumoasă, trecuse de unsprezece ani, dar făptura i se împlinise la măsura a cel puțin încă patru, ceea ce-i dădea farmecul fetelor măritate devreme și care încă se mai joacă cu păpușile. În afară de ea, eram al patrulea care-i cunoșteam taina, că adică nu era o simplă jupîniță de curte, așa cum o credea toată lumea, ci fiica răzleață a doamnei Voica, soția lui Pătrașcu, care a stăpînit Țara Românească între cele două domnii ale lui Mircea Vodă Ciobanul. Nefericita doamnă avusese o dragoste mare, deși de scurtă durată, cu boierul Nedelcu, o dragoste cum nu simțise niciodată pentru bărbatul ei și la care socotea că are dreptul, măcar o singură dată într-o viață de om. Ca mărturie față de propria sa inimă,

i-a dat copilei numele său. Aceasta s-a întîmplat pe cînd Pătrașcu se afla pe mai lungă vreme cu treburi ostășești în Ardeal, așa încît mama s-a văzut nevoită să înstrăineze prunca, încredințînd-o, sub jurămint, doicii Anghelina, femeia ei de mare credință. Tatăl fetei le-a luat pe amîndouă sub ocrotire, dar nu acasă la el, unde avea nevastă și copil, ci chiar la curtea domnească din București, căci s-a întîmplat ca tocmai în anul acela Pătrașcu să moară, bolnav, iar în scaunul domniei să revină vodă Mircea, al cărui mare dregător era vornicul Nedelcu. Văduvă și cu trei copii legiuți, doamna Voica a plecat în Țara Ardealului, unde și-a petrecut restul zilelor, în timp ce copila ei creștea la curte, adumbrită mai întîi de povestea unor părinți de neam boieresc, tăiați de turci la o nuntă cu chef, apoi intrată pe nesimțite în rînduiala jupînițelor de casă domnească.

E greu, e foarte greu să judeci faptele oamenilor, căci inima nu le-o cunoaște decît Dumnezeu viilor și al morților. Firește, doamna Voica a greșit călcîndu-și credința față de soț, Pătrașcu a rămas în amintirea norodului cu numele de „cel Bun”, dar se spune că femeile au și alte socotințe în a cumpăni bunătatea bărbatilor, socotințe pe care numai ele le știu. Dar ea a greșit cu mult mai mult atunci cînd și-a părăsit copila, chiar dacă a făcut-o de spaima satului. Se pare însă că și-a dat seama de această vinovăție, de vreme ce i-a încredințat Anghelinei nu numai copila și destul bănet, dar și propria ei coroană domnească, lucrată în aur și pietre scumpe, odor la care ținea mai mult ca la orice pe lume. Nu-i va fi fost străin gîndul că fiica ei, devenită mare, va avea în coroană mărturia obîrșiei domnești, dar eu înclin să cred, — acum, cînd îmi scriu amintirile, și în lumina celor petrecute după aceea — că mama se despărțea de fiică trecînd asupra acesteia însăși ființa ei. O iubire de sine și o dragoste nelegiuită se topeau în ceea ce doamna socotea a fi o jertfă răscumpărătoare.

Mai greu e de vorbit despre boierul Nedelcu. Om drept și evlavios, el a fost totuși clinele de credință și reazimul unuia din cei mai sîngeroși voievozi și al uneia din cele mai aprige doamne din Țara Românească a aceluia veac. Se înțelege că e vorba de Mircea Ciobanul și de femeia sa, Chiajna. După domn, marele vornic era insul cel mai puternic, de cuvîntul căruia tremurau dregătorii mari și mici, sub hotărîrile sale părea că se schimbă fața lumii. Și totuși, omul acesta nu a avut curajul să-și vădească părințania asupra copilei de la curte, într-o vreme cînd, după pilda voievozilor, boierii nu se sfiau să se laude cu isprăvi de acest fel. Firește, nu era nevoie să se dea în vileag numele mamei. O fiică a marelui vornic, cunoscută ca atare și fără alte lămuriri, putea să se bucure de căi mult mai cuprinzătoare decît aceea a unei simple jupînițe de curte, din cele ce o ajută pe doamnă să se îmbrace și-i fac alaiul, mărunț, de fiecare zi. Se știe însă că există bărbați foarte puternici și cumpliți în viața obștească, dar blînzi și supuși ca niște miei în traiul căminului. Nedelcu trebuie să fi fost un astfel de om, măcar că eu nu am cunoscut-o niciodată pe jupîneasa Anca și nu știu cît de aprig îi era papucul. Mai mult, vornicul nu i-a dezvăluit nici propriei sale fiice că el era tatăl ei, chiar la vîrsta cînd aceasta începea să-și pună întrebări și ar fi trebuit să știe. Adevărul l-a aflat, pe la vreo opt ani, dar nu de la taică-său, ci de la Anghelina, care a legat-o, la rîndu-i, cu jurămîntul mamei. Copila creștea păstrînd totul în inima ei. Ceea ce încă îi mai ascundea doica era altceva, și se va vedea îndată de ce.

De la bun început, Anghelina s-a temut să țină asupra-i un giuvaier atît de prețios și i-a încredințat tatălui coroana domnească, s-o păstreze pînă cînd copila se va face mare. Deși încă un copilandru, feciorul doamnei pusese ochii pe fetiță și-i plăcea s-o strîngă de mînă în jocurile de la curte sau în zburdălniciile cîmpenești. Cine putea să știe?... Petru însă de abia trecuse de șaisprezece ani cînd s-a urcat

pe tronul domniei, în locul răposatului său tată. Ca să-pună în rîndul lumii, Chiajna a hotărît să-l însoare și i-a adus o sirboaică de prin Ardeal, cu vreo doi ani mai tînără decît el. În preajma nunții, boierul Nedelcu s-a gîndit să și-l apropie mai cu de-adinsul pe tînărul domn și i-a dăruit coroana de aur, să-și încununeze mireasa. Darul i-a făcut plăcere pînă și Chiajnei, cu atît mai mult cu cît coroana nu era nici mai mare, nici mai frumoasă și nici mai scumpă decît cele două pe care le purtau fiicele ei. Într-adevăr, era limpede că toate fuseseră lucrate de același meșter și după același izvod. Tînăra doamnă însă nu a purtat-o mult, căci după numai cinci luni de căsnicie s-a pomenit că soacră-sa o pune într-un rădvan și o trimite îndărăt la părinți. Gurile bucureștene spuneau că Elena plecase cu un copil în brațe și numai cu lucrurile pe care și le adusese de acasă.

Nu după multă vreme Chiajna i-a poruncit feciorului s-o ia de nevastă pe jupînița Stanca, din neamul boierilor Craiovești. Aceasta însă nu a vrut să-și pună pe cap coroana purtată de înaintașa ei, care se dovedise nu numai nevrednică, ci și fără noroc, așa încît nunta a trebuit să fie amînată pînă ce i s-a făcut noii doamne o cunună după placul ei, mai mare și mai scumpă. După ce s-a înstăpînit asupra cămărilor domnești, ea a poftit ca vechea coroană să nu se mai numere printre odoarele curții, ca nu cumva să-i amintească lui Petru de fosta lui soție. Acesta nu a găsit altceva mai bun de făcut decît să i-o dăruiască mînăstirii Tismana împreună cu alte lucruri de preț, întru pomenirea sa și a celor din veac ai săi. Egumenul Ioan a primit-o cu destulă nedumerire și a așezat-o într-un sipet din iatacurile domnești, ca pe o podoabă cu care deocamdată nu avea ce face. Acolo se afla și la vremea cînd doamna Stanca a venit în mînăstirea noastră, împreună cu domnița Maria și cu alaiul ei de jupînițe, în acel început de iunie.

Cu cîteva zile înainte sosise aci boierul Nedelcu, iar de la Țîrgoviște venise zugravul Dobromir. Se împliniseră

aproape cinci ani de cînd acesta din urmă împodobise biserica cu minunata artă a meșteșugului său, sub oblăduirea lui vodă Petru și cu toată cheltuiala marelui vornic. Nedelcu îi poruncise ca în partea din față a locașului, adică în navă, la locul de mare cinste, să fie zugrăviți nu numai el cu soția sa Anca și fiul lor Paraschiv, ci și voievodul însuși, împreună cu prima lui doamnă, Elena. Între timp însă lucrurile se schimbaseră, așa cum am arătat mai sus, vodă avea o altă doamnă, iar Stanca, dacă nu putuse suferi la curte coroana Elenei, cu atît mai puțin ar fi răbdat să-i vadă chipul pe sfîntul perete al ctitorilor. Dobromir avea acum poruncă să o radă din fața altarului pe fata curvă a lui Cherepovici și să așeze în locu-i pe legiuita doamnă a Țării Românești.

Nu se poate spune că aceasta ar fi fost singura pricină pentru care doamna Stanca se afla atunci în Tismana. În țară vremurile erau încă neașezate, domnii se schimbau des, Chiajna avea dușmani mulți și puternici, intrigile Cantacuzinilor nu mai conteneau la Înalta Poartă, sultanul tocmai îl poftise pe vodă Petru la Stambul, să plătească, chipurile, cuvenitul haraci. O astfel de poftire putea fi oricînd un semn de primejdie și era înțelept ca, pînă la întoarcerea domnului, familia acestuia să plece din București și să aștepte în locuri ferite și cît mai aproape de hotarul Ardealului. Chiajna o luase în sus pe apa Oltului, spre schitul Iezer, în timp ce noru-sa poposea la Tismana, dar nu singură, precum am amintit, ci însoțită de cumnata ei Maria.

Aici e locul să mă opresc puțin asupra acestei Marii, în ciuda faptului că istoria nunții ei, consemnată de cronicari și apoi, de-a lungul vremurilor, folosită de mai mulți scriitori, e destul de cunoscută, dar nu într-atît încît să fi lămurit un fapt pe care-l voi povesti ceva mai la vale. Voi aminti că doamna Chiajna, ambițioasă cum era și nesătulă de putere, poftea cu tot dinadinsul o încuscrire cu puternica familie a Cantacuzinilor din Stambul, și a pus ochii pe Ioan, fratele

acelui Mihail pe care turcii îl porecliseră Șeitanoglu, adică Fiul Dracului. O astfel de încuscrire ar fi făcut-o și pe ea puternică la curtea sultanului, sau cel puțin în aceea a marelui vizir. După datină s-ar fi cuvenit s-o mărite mai întîi pe Stana, cea mai mare dintre fetele ei, dar ea i-a hotărît-o lui Ioan pe Maria, ca fiind cea mai frumoasă și, deci, cu cele mai largi putințe de izbîndă. Domnița avea cincisprezece ani, în timp ce mirele trecuse de cincizeci. Se mai spune că era și chel, cam buhăit și cam buzat, oricum, îndeajuns de bătrîn și de urît pentru ca mireasa, cînd l-a văzut la București în straie de nuntă, să se dea de ceasul morții că nu vrea să plece cu el. Prinsă la ananghie, maică-sa a înduplecat-o să-l însoțească pînă la primul lor popas, de lîngă Dunăre, unde aveau să-și petreacă noaptea nunții. Cînd mirele, într-un tîrziu, s-a dus în cortul miresei, n-a mai aflat acolo pe nimeni. Fata fugise, cu toți seimenii de pază și cu toate carele de zestre. Întoarsă la curtea domnească, nu a mai aflat-o acolo pe soră-sa. Umilită în mîndria ei de fiică mai mare, Stana fugise, cu o noapte înainte, în Ardeal, de unde mai tîrziu a venit vorbă că s-a măritat, la repezeală și de necaz, cu un nobil ungur, și el cam trecut și cam scăpătat.

Toată această întîmplare a avut două urmări care interesează povestirea de față. Cea dintîi, ura seminției cantacuzinești împotriva Chiajnei și a tuturor neamurilor ei, o ură care nu s-a stins odată cu viața celor împricinați, ci s-a pogorît în urmașii lor, de-a lungul a două veacuri. În al doilea rînd, în acel început de iunie a venit la minăstirea noastră și domnița Stana, care trecuse munții însoțită de cîțiva oșteni în puterea căpitanului Nilă Porcolat, omul ei de credință. Ea pusese la cale un sfat de taină cu sora ei Maria, nădăjduind că aceasta se va lega s-o înduplece pe apriga lor mamă să-i dea fugarei zestrea de care era lipsită. Pe domnița Stana aveam s-o mai văd peste puțină vreme, la schitul Iezer, și să pricep că la Tismana nu izbîndise nimic.

Iatacurile domnești se aflau pe atunci în aripa de nord-vest a cetății, cam în locul în care eparhul Mirmilion și-a rînduit, în zilele noastre, apartamentul. Erau folosite destul de rar, cînd voievodul sau familia lui veneau în mînăstire pentru treburi gospodărești, la vreme de cumpănă sau, o dată pe an, să privească de sus cum muntenii din amîndouă laturile Carpaților își petrec la nedeie. Asemenea petreceri îi făceau plăcere mai ales răposatului Mircea Vodă, care-și amintea de vremea tinereților lui, înainte de a fi domn, cînd cutreiera munții aceștia, în lung și-n lat, cu îndeletnicirile lui de gelep, meserie pentru care poporul l-a poreclit Ciobanul. Acum însă iatacurile ședeau mai mult închise și era de bănuir că în spatele ușilor ferecate se cheltuia mai multă frică decît voie bună. Cele trei domnițe se arătau doar cînd și cînd, după ce primeau încredințarea străjilor că e liniște-mprejur, și se preumblau prin cetate, dar numai la vremea cînd monahii se aflau în biserică, la slujbă. Atunci zugravul Dobromir se așeza la pîndă în pridvorul stăreției și le fura chipurile pe niște bucăți de hîrtie, cu cărbunele, fără să țină seama că el avea poruncă s-o scrie-n tencuială numai pe doamna Stanca. E un obicei al zugravilor de a însemna orice și oricînd, o schimă, o mișcare, un semn. În împrejurarea de atunci, meșterul avea să-și dovedească sieși că nu se ostenise zadarnic. Uneori le vedeam și eu pe domnițe, cînd ieșeam să bat toaca de fier la vremea axionului.

Mult mai des se arătau la vedere cele cinci jupînițe ale curții domnești, mai cu seamă cînd făceau drumul între iatacuri și cuhnii, ca purtătoare de porunci sau, uneori, de talgere scumpe. Erau foarte tinere și foarte sprintene, cu ochii plini de o veselie stăpînită, cu pasul atît de mărunt și de zglobiu încît ai fi zis că sînt gata să se prindă în horă dacă nu s-ar fi găsit, totuși, într-o mînăstire. Mai mult copii decît fete mari, ele erau cu totul străine de grijile și temerile stăpînelor, așa cum toți copiii de pe lume cred că durerile

umii nu-i privesc și pe ei. Și poate că zbenguirile lor ar fi întrecut de multe ori măsura cuviinței dacă nu le-ar fi ținut sub veghe o țigancă voinică și vînoasă ca un bărbat, căreia i se spunea Arăpoaica, sluga neclintită și crîncenă a doamnei Stanca. Pe țigancă am zărit-o pentru prima oară îndată după sosirea celor de la București, cînd îl ajuta în taină pe boierul Nedelcu să care un cuferel ferecat în ceaprazuri de alamă, despre care am priceput că era plin cu odoare de preț și trebuia păstrat cu strășnicie de egumenul Ioan. Vornicul ținea de o toartă, Arăpoaica de cealaltă, și cînd au dat cu ochii de mine s-au speriat, dar egumenul le-a făcut semn să fie liniștiți, căci cel ce ținea ușa deschisă era el însuși o ușa de mormînt. Așa credeam și eu, ca unul ce încă nu mă descoperisem și nu știam că fiece amintire e o înviere care despecetluiește groapa.

În zilele acelea egumenul îmi încredințase ascultarea de grădinar al florilor și e sigur că fără această îndeletnicire, atunci și acolo, n-aș fi cunoscut-o niciodată pe domnița inimii mele. Grădina de flori era de fapt o grădinuță și se afla în vecinătatea celei de zarzavaturi, jos, în poiana de lîngă pîrîu, împrejmuită cu tufe de soc. Nouă ne făcea trebuință mai mult la sărbătorile mari, pentru împodobirea icoanelor, sau cînd venea vlădica și-l întîmpinam cu clopote și prapuri, dar acum se arăta mult mai prețioasă, de vreme ce egumenul îmi poruncise ca în fiecare dimineață să culeg un braț de bujori și să-i duc la intrarea iatacurilor domnești, de unde rămîneau în seama jupînițelor, să-i împartă prin odăi, în amfore de Cipru și cleștaruri de Veneția. Cînd ieșea cineva să-i primească, băteam metanii cu pleoapele.

În seara aceea, însă, puțin după asfințit, ochilor mei le-a fost dat să o vadă limpede și întreagă, așa cum apăruse printre bobocii de crin, în tunica ei de inișor, lungă, cu ape argintii, strînsă la mijloc într-o cingătoare de fir. Am lăsat stropitoarea din mînă, apropiindu-mă, și nu știu de ce și cum am rupt

din tulpină singurul crin care începuse să se deschidă și i l-am întins.

— Bucură-te, domniță!

— De unde mie aceasta? s-a răsfățat ea luînd floarea și făcînd, pentru o clipă, soarele să se uite înapoi.

Firește, venise cu o treabă vrednică de toată luarea aminte, și anume să-mi ceară, neapărat, o stebă de bujori care trebuiau puși în locul celorlalți. Care ceilalți? Ei bine, ca toți copiii cînd lipsesc părinții de acasă, zburdalnicele jupînițe obișnuiau să-și pună podoabele stăpînelor, una o pereche de cercei, una o brățară, alta o salbă de mărgăritare, alta pe toate la un loc, după cum le era cheful și după cum le aveau la îndemînă, risipite prin cutiile de nuc. Monahii erau la vecernie, domnițele ieșiseră în curte, pînă la cină mai era destul timp, uneia din fete i-a venit în minte să-și pună și coroană, dar se bănuia că stemele trebuie să fie în cuferul ce pierise îndată după sosirea doamnei. Fata și-a făcut o cunună de frunze, închipuită cît mai aproape de una ade-vărată, dar nu și-a socotit-o gata decît după ce a împănăt-o cu bujorii luați din amforă, potriviți în așa fel încît să semene cu colțurile unei steme. În timp ce se uita în oglindă, s-a auzit undeva un zgomot de pași, jupînița s-a speriat și a azvîrlit cununa pe fereastră, în prăpastie. Acum florile trebuiau puse la loc.

— Le punem, domniță, dacă așa e voia matală, și am început să culeg bujorii.

— Eu sînt jupînița Voica, m-a lămurit ea, așa trebuie să-mi spui.

— Eu, în gîndul meu, îți spun Voichița. Te superi?...

— Nu mă supăr și-mi place, a răspuns ea surîzîndu-i crinului din mînă. Știi că nimeni niciodată nu mi-a mai spus așa?

— E un nume de alintare.

— Pe mine nu m-a alintat nimeni...

În ochii Voichiței a adiat o umbră de tristețe și sub cerul acelei umbre ne-am lăsat noi pe genunchi în iarba de iunie și ea și-a deschis sufletul și mi-a destăinuit puținul pe care-l știa de la doica Anghelina și ne-am ridicat, suspinînd.

— Străină taină, am zis, și de unde mie aceasta, ca ea să i se descopere auzului meu?

În loc de răspuns, ea mi-a cuprins grumazul cu brațele și m-a ținut așa o vreme și m-a sărutat pe obraz și toată mireasma crinului năvălea în mine ca o dulce otravă și numai după ce mi-am desprins palmele de pe tunică de inșor am știut de ce un monah nu poate niciodată să îmbrățișeze o femeie ca pe o soră sau ca pe o fiică sau ca pe mamă, ci întotdeauna ca pe o Evă.

— De ce? am șoptit.

— Dacă ar fi fost să am un frate, aș fi vrut să fie ca domnia ta. De asta ți-am spus ce ți-am spus, pentru asta te-am sărutat...

A fugit cu bujorii într-o mînă și cu crinul în alta, iar eu am rămas umilit de moarte, pe ceastălaltă margine a prăpastiei. De abia acum, în amintire, mă lumineam de ce o călugăriță poate să spună oricînd, cu nevinovăție, că e mireasa lui Hristos, în timp ce un monah nu va cuteza niciodată să cugete că ar fi mirele Mariei. Și i-am osîndit pe oameni că le-au pus îngerilor nume de bărbați și că în toate limbile pămîntului numirea însăși e de genul masculin. Cum va fi fost înainte de turnul Babel?

Toată seara m-am gîndit la tînăra mea domniță, dar nu atît la făptura ei, pe care cugetul meu vinovat căuta s-o alunge ca pe o frumusețe străină, cît la tristețea de a ști că ești cineva și că porți în tine osînda de a trece prin lume ca un nimeni. Din mărturisirea ei aburea mîhnirea de a nu-și fi cunoscut mama și de a trăi în preajma unui tată care se făcea că n-o cunoaște și căruia nu avea curajul să-i spună că ea știe și că ar dori de la el doar o privire, o mîngiere,

un cuvînt alinător, un semn al părintelui. Trăia printre oameni ca o fiică oarecare a lui Dumnezeu.

A doua zi după amiază slujeam cu dulceturi și cafele la masa egumenului, unde fuseseră poștiți la sfat boierul Nedelcu și zugravul Dobromir. Meșterului îi părea rău să strice bună-tate de culori și-i era gîndul să schimbe numai capul și numele doamnei, păstrîndu-i celei vechi trupul și straiile. Vornicul era de părere că nici măcar pentru atîta nu e de trebuință o grabă prea mare, acum, cînd vodă e la Stambul și încă nu se știe ce se va întîmpla cu el. Drept ar fi fost ca acolo, pe zidul ctitoricesc, să rămîna chipul doamnei Elena, ca una ce era soția lui vodă Petru atunci cînd s-a zugrăvit biserica. Pe de altă parte, această Stanca, femeie rea și pismătareță, nici n-ar fi meritat să stea în locul de cinste din fața altarului, ci undeva mai către intrare. Nedelcu vorbea cam în doi peri, ca omul ce-și cumpănește spusele după cum bate vîntul vremilor. Egumenul avea și el o nemulțumire și se învinuia că nu fusese îndeajuns de veghetor asupra zugravilor. Pe zidul de răsărit al pronaosului, în dreapta, alături de Ioan Înaintemergătorul, fuseseră rînduite chipurile celor trei făcători de liturghii, Vasilie, Ioan și Grigorie. Cel din urmă însă fusese numit în icoană Bogoslovul, ceea ce nu era după adevăr, căci nu el făcuse liturghia celor mai înainte sfințite, ci un alt Grigorie, Papă al Romei. Dobromir a lăsat ochii în pămînt și s-a făgăduit să îndrepte scriptura. Mai era ceva. Tot în pronaos, pe zidul dinspre miazăzi, se afla un cîmp destul de întins care rămăsese nezugrăvit, și aceasta pentru că el nu se hotărîse pe cine să pună alături de mucenița Kiriaki (pe care, în treacăt fie spus, el ar fi chemat-o pe românește Domnica). Nici acum nu era prea hotărît și avea să se mai gîndească la noapte. Oricum, Dobromir putea să-și înceapă lucrul chiar de a doua zi. Nedelcu aduse iarăși vorba despre trebile și viața domniei și se făcu a băga de seamă, într-un tîrziu, că doamna Chiajna, deși

femeie vrednică și de toată lauda, nu știuse nici să-și aleagă nurorile, nici să-și ferească fetele. Iată că pe domnița Maria, deși copilă nevinovată, și măcar că pînă la urmă i-a găsit pe cineva din neamul Paleologilor, a vîrît-o în gura lumii, ca s-o arate toți cu degetul că aceasta este mireasa care a fugit din patul Cantacuzinului... Cea mai vrednică de milă însă este domnița Stana, înjosită în ochii curții și lăsată să pribegească, amărită și săracă, printre străini. Dacă ar fi după boierul Nedelcu, el ar rîndui-o să fie doamnă, căci celor din urmă li se cuvine să fie cei dintîi.

Egumenul nu zicea nimic, dar meșterului Dobromir i se părea că vorbele acestea sînt spuse anume pentru el. Ioan avea un cuvînt de spus în ce-i privea pe sfinții calendarului, dar asupra ctitorilor nu se putea rosti decît cel ce plătiese întreaga zugrăveală, din punga lui.

Atunci se auziră niște urlete dinspre iatacurile domnești. Alergînd, am șovăit cîteva clipe în fața ușii, neștiind dacă se cuvine sau nu să dăm buzna, mai ales că între timp urletele încetaseră. Prin curte nu era nimeni, străjile parcă nici n-ar fi fost. Pînă la urmă am intrat cu toții, iar eu am cunoscut grozăvia de care, iată, nu pot să-mi aduc aminte fără să mă cutremur. Pe scurt, jupînițele, după obiceiul lor copilăresc, se alintau, ele între ele, cu podoabele de preț ale stăpînelor, gătindu-se una pe alta și închipuindu-și cum vor arăta ele atunci cînd vor fi adevărate jupînese de curte. Din joc în joc și din căutare în căutare, Voica — eu nici acum nu-i pot spune decît Voichița — a deschis un scrin, care nu era încuiat, și spre marea ei mirare a ridicat din el o frumoasă coroană de aur și pietre scumpe, o adevărată coroană domnească. Furată de fericire — și neștiind, nefericita, că aceea era chiar cununa ei — și-a pus-o pe cap și se îndrepta spre oglinda cea mare, sub ochii uimiți ai celorlalte fete. În clipa aceea s-a deschis ușa. În prag s-a ivit, la început mirată, apoi cumplită, doamna Stanca. Fetele au încremenit de spaimă, Voi-

chița s-a pierdut în așa măsură încît n-a fost în stare să lepede cununa. Vinătă la chip, doamna a bătut din palme și îndată s-a arătat Arăpoaica.

— Omoar-o ! i-a poruncit ea scurt și s-a făcut nevăzută.

Arăpoaica le-a gonit pe celelalte și a bătut-o pe Voichița cu toată neîndurarea vinelor ei țigănești, lovind-o cu palmele și cu pumnii, izbind-o cu umerii de perete, trîntind-o la pămînt și jucînd-o cu picioarele pe piept și pe pîntece. A bătut-o pînă ce fata n-a mai simțit loviturile și părea că murise.

Cînd am pătruns noi înlăuntru, doamna ne aștepta în capătul de sus al scării. Cu glasul sugrumat de minie, l-a învinuit pe marele vornic că nu dusesese cufărelul la egumen, așa cum i se poruncise, ci-l lăsase la îndemîna nemintoaselor, ca să le intre de pe acum în cap gărgăunii domniei. Nedelcu, neștiind despre ce e vorba, a poftit-o pe doamnă să meargă de îndată, împreună, în visticria minăstirii.

Au pornit, dar n-au mai apucat să și ajungă. În cetate pătrunseseră ceaușii marelui vizir. Vodă Petru fusese mazilit și pus la popreală în Sambul, doamna Chiajna se dăduse prinsă pe valea Olăneștilor, în drum spre Iezer, acum pleca și doamna Stanca pe calea cea fără de întoarcere a surghiunului. Egumenul văzu în aceasta o pedeapsă a lui Dumnezeu. Domnița Maria și boierul Nedelcu plecară și ei cu ceaușii, măcar că pe urmă aveau să se răscumpere. Numai domnița Stana, despre a cărei ființă în minăstire turcii nu știau, de altfel, nimic, pierise de istov. Se pare că Nilă Porcolat simțise apropierea puterelor și, fără să sufle un cuvînt, și-a mîntuit stăpîna pe poarta din spate și apoi de-a dreptul peste munți, către Țara Hațegului.

Toate acestea s-au petrecut repede ca un trăsnet. De abia cînd s-a făcut liniște am alergat cu toții, cei ce mai rămăseserăm, în iatacul jupînițelor și am găsit-o pe Voichița zăcînd în nesimțire pe podeaua de cărămidă. Într-un colț murise Arăpoaica, cu țeasta despîcată, omorîta de turcii ce trecuseră

în goană și pricepuseră dintr-o ochire ce s-a întîmplat acolo. Tot pedeapsa lui Dumnezeu, care uneori lucrează și prin robul său Nabucodonosor.

Voichița a bolit numai o zi. Avea dureri grozave pe dinlăuntru, în măruntaiele zdrobite. Egumenul îi citea rugăciuni, eu și meșterul o vegheam. Înainte de a muri a deschis ochii și a vorbit. Îi luasem o mîină într-a mea, Dobromir i-o luase pe cealaltă.

— Să nu mă lași îngropată ! i-a șoptit ea zugravului.

Acesta s-a uitat la mine cu semn de întrebare, dar eu i-am răspuns din ochi că va înțelege mai tîrziu. Apoi ea a întors capul către mine:

— Să nu mă lași neînviată !

Au fost cuvintele ei cele din urmă, pe care mai adineauri le culesesem de pe buzele lui Ieronim și care-și dobîndeau înțelesul prin candoarea îngerească a mesteacănului îndrăgostit. Salamandra visa în culcușul ei de frunze și mușchi. Măcar că se făcuse noapte, pornii alergînd în josul muntelui. Acum știam totul, și ce hotărîse egumenul asupra cufărașului, și ce lucrase zugravul în cîmpul din pronaos, și ce aveam eu de făcut.

În sufrageria eparhului cina de abia începuse. Invitați telefonic, sosiseră de la București și doi membri ai Comisiei Monumentelor Istorice.

— Pe unde mi-ai umblat, mînzule ? se făcu eparhul a mă muștra.

— Rogu-mă de iertare, am făcut o plimbare prin luminișurile pădurii.

— Șezi și mănîncă !

Privirile curioase ale noilor veniți mă făcură să cred că se discutase despre mine și că întîmpinarea lui Mirmilion nu era decît un mod al său de a mă prezenta. De data aceasta nu mai simțeam nici un fel de sfială, interesul oamenilor pentru mine nu mă stingherea. Dimpotrivă, aveam o dorință

nereținută de a fi ascultat, admirat, eventual temut. De îndată ce conversația se întoarse asupra planului general de decapare a frescei brâncovenești, operație ce trebuia pornită de sus în jos, mă simții obligat să intervin:

— Desigur, de sus în jos, cu o singură excepție.

— Excepția s-a făcut, observă profesorul Russu.

— Nu de Ioan Botezătorul e vorba, precizai eu, ci, dacă vreți, de o a doua excepție. Pe urmă veți proceda după cum vă cere tehnica. Acum însă ne așteaptă o nouă surpriză.

— Într-o astfel de lucrare, adăugă profesorul, surprizele ne pîndesc la tot pasul. Cu fiecare panou ne aflăm în fața necunoscutului.

— Este și nu prea este, stimate maestre. E de presupus că de sub evangelistul Matei se va ivi tot evangelistul Matei, că Vasilie cel Mare îl va aduce în lumină tot pe Vasilie cel Mare, și așa mai departe cu toți sfinții, după pilda Înainte-mergătorului, dar e imposibil de admis că de sub chipurile celor patru Cantacuzini se vor arăta tot Cantacuzinii.

— Dar cine? se grăbi să întrebe eparhul.

— Cei doi bărbați și cele două femei nu se află acolo întîmplător, dintr-un capriciu al zugravului. Aș vrea să rețineți o particularitate — să-i zicem o ciudățenie — a întregii picturi de aici. Sondajele au arătat că, în naos, vechea frescă, cea din secolul al șaisprezecelea, a fost complet răzuită, pînă la cărămidă, iar cea nouă s-a așternut pe tencuială virgină. Nu tot așa s-a întîmplat în pronaos. Aci fresca cea veche, rămasă pe loc, a fost mai întîi supusă desfigurării. Desigur, veți spune, sînt găurile făcute cu ciocanul pentru ca în ele să pătrundă capurile de mortar care asigură priza. Ele se fac absolut întîmplător, chipul de pe perete e izbit în obraz, în piept, în frunte și-n rotulă, din el te va privi un ciur fantastic de ochi cu albeață. Dar de ce numai în pronaos? E ca și cum ți-ai schingiui dușmanii înainte de a-i ucide. Peste ei s-au așezat, răzbunați și triumfători, Cantacuzinii.

— Deducția e cît se poate de interesantă, interveni unul din cei de la Comisia Monumentelor Istorice. Cînd meșterii brâncovenești au fost aduși la Tismana să zugrăvească biserica, Gheorghe Cantacuzino încă trăia și era rudă cu Staicu Bengescu. E greu de presupus însă că purta în el duhul vendetei. Documentele ni-l înfățișează ca pe un om bun.

— Și cine i-ar fi fost dușmanii? își relua eparhul iscodirea.

— Dușman se cheamă nu numai cel ce te dușmănește, ci și cel pe care tu îl dușmănești. Aici limba noastră e ambiguă și nu ne obligă să credem că cele patru domnițe i-au urît vreodată pe Cantacuzini.

Mesenii înmărmuriră.

— Extraordinar! exclamă cîțiva.

Știam că mă aflu pe teren sigur și continuai:

— Rogu-vă să nu-mi cereți și identitatea celor patru domnițe. Doresc să vă las întregă surpriza descoperirii. Vă pot spune, totuși, că trei dintre ele poartă pe cap coroane, iar a patra, cea mai tînără și puțin în spatele lor, nu e purtătoare de cunună.

Mirmilion fremăta de emoție. Ucenicul său nu mai vorbea „criptic”, ca în cazul aripilor lui Ioan, ci în chipul cel mai deschis, ca un clarvăzător sau ca un purtător al cine știe căror taine. El se uită cu toate sprîncenele la profesor, ca și cum l-ar fi întrebat: „Ei, cînd începem?”

— Maestre? ...

— Eu sînt un simplu meseriaș, răspunse acesta, dar îmi cunosc bine meseria. Am examinat panoul Cantacuzinilor. Decaparea lui cere timp, căci el trebuie mai întîi consolidat. L-am ciocănit cu degetul, e scoorjit ca o scoarță bătrînă, în unele părți de abia se ține de perete. E posibil ca uleiul și vopselele din pictura cu care fusese acoperit să fi exercitat asupra-i anumite reacții chimice ...

— Nu-i nici o reacție, maestre, îl întrerupsei, sînt suspinele domnițelor care de două sute de ani plîng în întuneric.

Ele știu acum că Ioan a înviat și că ceasul lor se apropie. Și dacă nu vă grăbiți să salvați la timp panoul Cantacuzinilor, el se va prăbuși fără ajutorul dumneavoastră.

Mirmilion era fascinat.

— Mîine se va face desprinderea! hotărî el și, împotriva obiceiului cunoscut, încheie cina mai devreme și se retrase în dormitor.

În ziua următoare panoul fu decupat cu grijă, de jur împrejur, în timp ce profesorul încă mai clătina din cap, a neîncredere. Știa ce știa, dar treaba era începută. Veni și eparhul împreună cu suita și oaspeții. Cantacuzinii nu mai interesau pe nimeni, de fapt ei dispăruseră sub plasa de tifon, acum ochii erau ațintiți spre nevăzutul ce trebuia să vină la vedere. Lamele de oțel pătrunseră pe dedesubt, meșterii prinseră a slobozi scripeții, dar descoperirea se dovedi mult mai dramatică decît și-ar fi închipuit cineva. Panoul Cantacuzinilor căzu la pămînt, sfărîmîndu-se ca o coajă bătrînă. Lumina năvăli peste cele patru domnițe, vădindu-le nu numai frumusețea, ci și rănille. Cei de față sloboziră exclamații de uimire și admirație. Eu însă eram pierit: nu numai trei purtau coroană, ci toate patru. Cine o încununase pe Voichița? Și cînd? De ce învierea ei trebuia să-l condamne pe Ieronim la osîndă veșnică? Ceea ce pentru toți era o victorie, pentru mine era o înfrîngere. Voica surîdea din icoană, ca o adevărată domniță, iar eu înlemnisem, umilit, la picioarele ei. Nu-mi rămînea decît să fug, să dispar, să nu mai cred nicio dată în adevărul amintirilor mele...

Mă pregăteam s-o fac, cînd eparhul porunci să fie curățită podeaua, pentru ca domnițele să poată fi privite mai de aproape, cu simțurile lui Toma. Cîțiva ucenici măturară cu picioarele peticile de moloz, văpsele și cîlți, cîte mai rămăseseră din slava Cantacuzinilor. Atunci se observă că prăbușirea stricase vechiul sigiliu de pe criptă. Cei de la Comisia Monumentelor Istorice doriră să vadă și ei ce e înlăuntru, dădură piatra la o parte,

scoaseră racla și o deschiseră. De sub oseminte strălucea o pulbere de aur și un praf de cristale multicolore, cu îngroșări ce închipuiau o formă rotundă, ca și cum acolo ar fi fost un obiect descompus, pulverizat, risipit întru cele din care fusese alcătuit...

Osemintele și racla fură scuturate cu multă grijă, savanții adunară toată pulberea, pînă la ultimul firicel, și hotărîră ca ea să-i fie predată, cu acte în regulă, vistieriei naționale. Pusă pe cîntar, ea se dovedi a fi în greutate exactă de 376 de grame.

În seara aceea măgarul și cîinele orb se opriră, ca de obicei, la pichet, dar în caietul din desagă nu se mai afla iscălitura zilnică. Maicile ne-au spus că Ieronim murise împăcat, su-rîzînd.

Văratec, 7 octombrie 1985

Henri Charrière, în celebra sa carte autobiografică, tradusă în numeroase limbi ale pământului, printre care și a noastră, povestește că acolo, pe insula-ocnă din apele Guyanei Franceze, se petrecea un fapt de o rară ciudățenie, pe care el, cel puțin, nu era în stare să și-l explice. De câte ori murea un condamnat — al cărui cadavru trebuia aruncat în mare — rechinii se adunau la locul cu pricina, așteptându-și prada cu mult înainte de aruncarea acesteia, și anume de îndată ce începea să bată clopotul pentru mort. Relatarea duce la dramatismul macabru al scenei în care stîrvul celui mai bun prieten al său, anume pregătit să ajungă întreg la fundul mării, este întâmpinat chiar la prag de voracele înotătoare, despuiat cu repeziciune de funia, pietroiul și sacul protector și purtat apoi în boturi pe deasupra apei, înainte de a fi devorat. Presupun că fostul apaș din suburbiile Parisului va fi cunoscut că dacă-i fluieri cîinelui tău într-un chip, el se va apropia să-și primească hrana, iar dacă-i fluieri în alt fel, va alerga să-ți descopere primejdia, dar e sigur că nu știa nimic despre propagarea sunetului în apă, așa încît mirarea lui în fața fenomenului nu ne face decît să zîmbim. Mie însă mi-a fost dat să trăiesc o întâmplare cu adevărat neobișnuită asupra căreia nici chiar amicul meu Pavlov, dacă i-aș fi istori-

iet-o, nu ar fi avut o explicație îndestulătoare, deși contemporanii mei s-au deprins, încetul cu încetul și cam fără voia lor, să accepte și adevăruri lipsite de acoperiri imediate.

Am spus în altă parte că eu am avut mai multe mame adoptive, dintre puținele care mă culegeau de pe drumuri sau mă primeau în cămin fără să se sperie de suferința mea tainică. Una din ele a fost Pădureanca, o femeie din hotarul Băii de Fier, numită astfel din pricină că trăia singură și singuratică, departe de vatra satului, pe malul de sus al râului, într-o casă pe care și-o făcuse ea, cu mîinile ei, din secure și bardă. Oamenii o știau de cînd lumea, copilăreau pomenindu-i numele și îmbătrîneau alinați de ierburile ei, leat după leat și seminție după seminție, ea rămînînd mereu aceeași, fără vîrstă sau împușinare, femeia cea mai bărbată din cîte se puteau închipui, înaltă de un stîinjen și trupeșă ca o zmeoaică, cu mersul mîndru pe sub genele agere, vedenie a satului numai în vremea și la măsura trebuințelor, fie ale ei, cînd venea să-și cumpere sare, fie ale celor ce o chemau să le tămăduiască un oarecare beteșug. În toată împrejurimea nu era altcineva care să cunoască mai bine știința buruienilor de leac, culese la timpul potrivit, uscate încet, la umbră, amestecate cu măsurătoarea ochiului negreșelnic și îmbiate suferinziilor odată cu credința că se vor vindeca. Asupra-le nu folosea descîntece, dar uneori murmura cuvinte neînțelese, pentru auzul femeilor care nu voiau să creadă că leacul se va prinde și fără vraja rostirii.

— Le zic, dar nu sînt de nici un folos, mi-a spus ea. Ierburile sînt cuvinte ale pământului. Ca și cele omenești, ele sînt bune sau rele, unele alină, altele dor, unele vindecă, altele omoară. Degeaba descînți de dragoste dacă buruiana e de urît. Dar dacă unii cred că vorbelor pământului le trebuie și vorbele oamenilor, asta nu poate să facă decît bine.

Pădureanca nu avea bărbat și nu se știa dacă avusese vreodată. Uncle șapte zvoneau despre ea lucruri de necrezut,

că adică obișnuia să se amestece printre urși la vremea gonitului, știindu-se că aceștia, spre deosebire de cerbi sau de berbeci, se întrec în chipul cel mai pașnic. Acolo, în inima codrului, stătea mai întâi ursoaica, sprintenă și înfierbîntată, și zgîria scoarța bradului cu gheara ei ascuțită, însemnînd pragul de sus al vredniciei. Apoi se repezeau urșii, unul cîte unul, lăsînd fiecare mărturia puterii lui. Ursoaica se afunda în desigururi cu cel ce i se apropiase mai mult, iar Pădureanca, se spunea, întotdeauna cu cel de al doilea, și așa se face că ea putea fi deseori văzută în cea mai deplină tovărășie a acestor dihănii, culegînd zmeură fără nici un fel de frică sau gîlceavă. Nu se auzise ca ea să fi avut vreodată o pagubă din partea lor, nici din prisacă, nici din vite. Fiarele îi treceau deseori pe lingă ogradă fără ca dulăul ei să se înfurie; dacă începea să latre, ea îl muștra cu o vorbă și cîinele se puneă cu botul pe labe.

Se bănuia însă că toate aceste vorbe necuviincioase fuseseră scornite de Ghiță Mosoran, pentru o pricină mai veche. Acest Ghiță Mosoran era o namilă de om din Cernădia, neînsurat, fără copii și cam fără căpătii, despre care nimeni nu știa lămurit din ce anume trăiește și de unde are atîția gologani pentru băutură. Cu cîțiva ani în urmă se prinsese tovarăș în ceata Jianului. Iancu l-a primit fără să-l cunoască, dar numai sub cuvînt ca, vreme de trei luni, să nu poarte asupra-și nici un fel de armă. După numai două săptămîni de veghe, haiducii l-au adormit cu vin și i-au găsit cuțitul, ascuns între pulpă și ițari, sub umflătura prohabului. Cu vîrful tăișului i-au făcut o anume 'crestătură deasupra' sprîncenei drepte, l-au legat fedeleș și l-au lăsat undeva la marginea codrului. Semnul a rămas în frunte și el a fost pricina pentru care nici Domnul Tudor nu s-a învoit să-l primească pe Mosoran sub steagul pandurilor. Într-o zi Pădureanca străbătea satul Cernădiei, întorcîndu-se de la Novaci, și le-a dat binețe oamenilor ce se cîsteau în fața cîrciumii. Unul din ei a rînjit:

— Asta da, muliere, zic și eu, mai că mi-aș pune mîntea cu ea...

Femeia s-a oprit, l-a tîrît în drum de gulerul cămășii și l-a snopit în bătaie, după care și-a văzut de cale. Ghiță s-a strîns din praf cum a putut și a înfruntat rîsul satului punîndu-și nevolnicia pe seama băuturii. Pădureanca nu i-a vorbit nimănui nimic, dar isprava ei a luat repede drumul împrejurimilor și au ajuns-o din urmă poveștile cu urșii.

Mie mi-a fost ca o adevărată mîmă și de la ea am învățat multe din tainele muntelui și ale pădurii. Cît despre taina sîngerărilor mele, ea ținea să mă încredințeze că ele nu sînt altceva decît semne ale unei clipe viitoare și năprasnice, cînd aripile mi se vor trezi din amorțire și vor izbucni, ca două flăcări albe, de acolo unde stau ghemuite pentru cine știe ce pricini ascunse. Eu o ascultam cu supunere și mă străduiam să-i fiu de folos, fie trebăluind cîte ceva prin gospodărie, fie însoțind-o în rarile drumuri. Cînd plecam împreună, casa rămînea pe seama lui Tapso, cîinele ei bătrîn și credincios, despre care multă vreme n-am știut de ce poartă un nume atît de ciudat, cum nu mai întîlnisem prin alte părți.

— Mi l-a dat feciorul unui cioban din Polovragi, m-a lămurit ea cînd am întrebato. Avea doi, încă tineri și întru totul asemenea, așa cum îl vezi pe ăsta, cu albul blănii smîlțat de pete negre, sprîncenați și flocoși. L-am ales pe cel ce mi s-a părut că se uită la mine cu oarecare prietenie. „Ia-l pe cestălalt, m-a imbiat feciorul, că e mai rău”. „Nu, i-am răspuns, îl iau pe frate-so”. Ciobănașul a rîs: „Ăla nu e frate-so, e tap-so...” Și a rămas așa.

(Acum, cînd îmi scriu această amintire, nu știu dacă trebuie să fac o legătură foarte exactă între Tapso cel de atunci și cel ce a mîrit mai deunăzi, otrăvit de o mîni criminală și jelit îndelung de nemîngîiatele mele vecine.)

Cîinele s-a purtat după vrednicia numelui, îmbogățind curțile satului cu prăsilă frumoasă, asupra căreia avea cel puțin tot atîta autoritate cît stăpîna lui față de oameni.

Baia de Fier e faimoasă azi ca obiectiv turistic, prin splendida grotă cunoscută sub numele de Peștera Muierii, poate cea mai frumoasă din toată coroana Carpaților. Asemănătoare — numai ca formă — cu aceea a Decapoliului, din Bistrița Olteană, ea își deschide o gură largă în înălțimea peretelui stîncos din cheile Galbenului și o alta, foarte îngustă, în povîrnișul muntelui, alcătuiind un arc în interiorul masivului de piatră. Descoperită întîmplător, acum vreo cincizeci de ani, de un țăran ce scormonea cu ranga după piatră de var, ea nu și-a pierdut nimic din feciorelnica-i puritate, datorită faptului că, încă de la început, a fost pusă sub ocrotire și pază, ferită fiind astfel de vandalismul acelor turiști care cred că unei stalactite îi stă mai bine în apartamentul lor, printre litografii și sorcove de hîrtie, decît acolo unde a creat-o natura. De-a lungul a multe sute de metri se desfășoară o fascinantă bogăție de horbote albe, praguri de bordei și bolți de catedrală, iezere mărunte și coloane magnifice, țurțuri opalini și țuguie de miere scursă, rostire a minunii pe care o pot face lacrimile de calcar ale milioanelor de ani. Singurele ei vietăți erau liliicii, sub ale căror trupuri, atîrnate ziua de tavan, cu capul în jos, crescuse o imensă movilă de gunoi, pietrificată și ea de lucrarea timpului. Tot acolo, în apropierea gurii celei mari, s-a aflat un schelet de urs al peșterilor, culcat cuminte pe lespede de cleștar. Liniștea nu era tulburată decît de picăturile limpezi și răbdătoare, cu ecourile lor de argint sec.

Numele grotei cunoaște și o variantă, Peștera Muierilor, un plural care ar vrea să trimită la o tradiție destul de subțire, că adică aci se refugiau și ședeau ascunse femeile satului, la vicme de bejenie, cînd bărbații lor ieșeau cu armele în întîmpinarea dușmanilor cotropitori. Legenda însă nu poate avea nici un simbur de adevăr, nici chiar dacă i-am întinde rădăcina pînă în epoca preistorică, iar aceasta, pentru două principale motive. În peșteră nu s-au aflat urme de așezare

omenească, fie și vremelnică, o vatră de cărbuni, o unealtă, cioburi de vase ori resturi de hrană. În al doilea rînd, prezența unui schelet de urs al peșterilor înseamnă că gura cea mică a grotei s-a astupat în era cuaternară, cînd pietrele de deasupra s-au prăvălit peste ea și au prins înlăuntrul, ca într-o capcană, animalul ce nu putea să scape prin cealaltă gură, aceasta căscîndu-se de-a dreptul în prăpastie. Profesorul Amărășteanu, unul dintre cei dinți speologi care au cercetat peștera îndată după descoperirea ei, adăuga și observația că oasele scheletului se aflau în poziția lor normală, așa cum le lăsase carnea putrezită; e imposibil de crezut că niște ființe omenești, dacă ar fi trăit cîndva aici, nu le-ar fi mișcat sau risipit, mai ales presupunînd că bănuitele femei i-au avut cu ele și pe copii. Asculîndu-l pe Amărășteanu, eu am zîmbit și am tăcut, căci vremea amintirilor mele încă nu venise. Profesorul nu băgase de seamă că scheletului îi lipsea un femur.

Acum e timpul să precizez că locuința Pădurencii se afla în apropiere, de cealaltă parte a rîului, ceva mai sus de locul unde s-a ridicat mai tîrziu casa pietrarului. Era o construcție tipic țărănească, cu vatră la mijloc și două odăi, prispă în față și perdea în spate. Gazda trăia în odaia de din vale, a cărei sobă se încălzea de la vatră; pe mine mă adăpostise în cea dinspre munte, ca să mă vadă soarele dimineața. Puțini oameni umblau de-a lungul apei, căci valea se tot îngusta pînă ce se pierdea în viroage prăpăstioase, laolaltă cu cerul de deasupra. Pentru turme era mult mai lesnicios drumul Cernădiei, care urca în plaiurile deschise ale Novacilor. Dincolo de noi se întindea împărăția muntelui, cu treptele ei de urcușuri vegetale, de la ferigile și făgetul de jos pînă la brazii, jnepenii și pășunile aspre de pe culmi. Poienile dimprejur, rîpile umbroase, hățîșurile încălcite ascundeau sumedenii de ierburi miraculoase, care nu așteptau decît mîna pricepută care să le culeagă. Femeia le cerceta

cu luare aminte, pe fiecare la vremea ei, și cînd spun așa, la vremea ei, e pentru că nimic nu părea mai de preț decît ziua și ceasul și frîntura de ceas cînd o asemenea plantă se cerea smulsă pămîntului și trecută în rîndul oamenilor. Așa se face că uneori Pădureanca se ducea să le culegă pe unele în vremea nopții, înainte de a cădea roua sau îndată după ce a căzut, și într-o astfel de dimineață m-a trezit ea din somn și mi-a zis:

— Scoală-te repede, ia cîinele și hai cu mine!

Nu era speriată, dar în ochi îi fremătau luminile neliniștii. Ținea în mînă, stinsă, făclia de ceară cu care plecase și n-a lăsat-o acasă nici cînd eu și Tapso am pornit în urma ei. La o oarecare depărtare în susul potecii, am trecut rîul și ne-am cățarat pe cîteva muchii bolovănoase. Era o dimineață limpede și liniștită, nu bătea nici un firicel de vînt, soarele își trimitea înainte-i, de peste munți, buzduganele de aur. La un moment dat, femeia mi-a trecut lumînarea.

— A murit cineva pe-aici? am întrebat eu, înfiorat.

— Scapără și aprinde! mi-a poruncit ea scurt.

Nu, mă gîndeam eu aprinzînd făclia, nu poate fi nici un stîrv prin preajmă; altfel, cîinele ar da semne de neliniște, ar scheuna, i-ar adulmeca mirosul...

— Ce facem noi, muicuță, cu lumînare pe lumină?

— Vezi cum arde flacăra?

— Frumoasă și dreaptă, văzduhul e pașnic.

— Acum vino după mine.

Am urmat-o supus, de la cîteva pași, ferindu-mi picioarele printre pietrele îngrămădite, rostogolite, unele peste altele, năclăite în ierburi și mărăcinișuri. Ea s-a întors cu fața îndărăt, așteptîndu-mă. Deodată lumînarea s-a stins.

— Eu sînt de vină, muicuță, că suflu greu și am ținut-o în dreptul gurii.

— Aici e locul, a murmurat ea, nu m-am înșelat.

La porunca femeii, am aprins din nou făclia și m-am plimbat cu ea prin toate împrejurimile apropiate, în sus, în jos, la dreapta și la stînga, în cerc și în răscruce; flacăra ardea peste tot cuminte, dar de cîte ori ajungeam la locul cu pricina, se stingea de istov, ca și cum cineva nevăzut ar fi suflat în ea.

— De-aici vine, am început și eu să mă dumiresc după ce văzusem cîteva firișoare de iarbă tremurînd printre pietre.

Cu palmele ei vînjoase, Pădureanca a desprins cîteva bolovani. Din spatele lor s-a ivit o gaură cam cît să încapă un om de-a bușilea. Femeia a fluierat scurt și cîinele s-a vîrît înlăuntru, pierind în besnă.

Am așteptat o vreme și încă una, fără să se întîmple nimic. Pe urmă am auzit glasul lui Tapso — și parcă nu era al lui, dar nici nu putea să fie altul — răsunînd din cealaltă parte a văii, în văzduhul deschis. Am trecut repede rîul și am alergat pe tăpșanul dimpotrivă, dar acum glasul venea de undeva dinspre miazănoapte, sfărîmat în propriile lui răsfingeri, apoi răbufnea din vale și apoi de dincolo și de dincolo, din toate părțile deodată, că nu aveai de unde anume să-l culegi, ca și cum toată puița dulăului ar fi împuiat muntele și s-ar fi îngînat într-o uriașă amestecare de voci.

— Taapsoo! a strigat femeia din tot bojogul, apoi și-a vîrît în gură două degete, slobozind un anume șuier.

După cîteva clipe de tăcere am auzit limpede lătratul cîinelui, apoi am dat cu ochii și de el, deasupra și puțin mai la vale, în cea mai largă deschizătură a muntelui, proptit cu labele pe buza prăpastiei.

— Acolo răspunde! am izbucnit eu luminîndu-mă dintr-o dată.

— Du-te repede acasă, mi-a poruncit ea, ia faclele de rășină și vino cu ele sus!

Cînd am revenit, ea mai desprinsese cîteva bolovani și lărgise gura peșterii cam pînă la jumătatea unui stat de om.

Aplecați de șale, — ea, mai mult, eu, aproape deloc — am pătruns înlăuntru și atunci, în ceasul acela tainic al unei dimineți de vară, am văzut eu minunile pe care, mai târziu, se căsnea să mi le explice domnul Amărășteanu, speologul din târgul Cărbuneștilor.

— Ia seama, să nu-i pîrlești, mi-a șoptit muicuța uitîndu-se la ciorchinii liliecilor ce se foiau a neliniște, chițăind ușor. Aici a lătrat mai întâi cîinele, a continuat ea cînd am ajuns la osemintele ursului, și de aceea se auzea el atît de împrăștiat, cu sunetele sfărîmate de genunile peșterii. Dacă ar fi rămas aici, niciodată n-am fi știut de unde vine și unde anume e cealaltă gură a văgăunii. Asta e de ținut minte...

Tapso tăcuse și se gudura pe lingă noi. Pădureanca și-a apropiat facla de oasele culcate, le-a dat ocol de cîteva ori, apoi a făcut un fel de metanie, cu fața pînă la pămînt, murmurînd ceva neînțeleș. Cînd am ajuns în lumina deschiderii celei mari, de unde se căsca prăpastia dreaptă, în fundul căreia clocotea riul, ea a oftat:

— Aceasta i-a fost lui priveslăstia cea din urmă. Cînd și-a dat seama că nu mai poate ieși pe unde intrase, a venit aici și a strigat după ajutor, dar a fost ca și cum n-ar fi fost. Pe urmă s-a întors acolo și a murit. Știi tu ce înseamnă să urli și să nu te audă nimeni?...

Se ridicase soarele de-o suliță cînd am astupat singura intrare a peșterii cu cîteva pietroaie și vreascuri, după ce Pădureanca m-a legat cu jurămint să nu grăiesc nimănui nimic despre ceea ce descoperiserăm. Aceasta însă nu mă oprea să mă gîndesc asupra unor înțeleșuri și cred că aș fi cugetat îndelung și cu destulă pătrundere dacă după scurtă vreme nu s-ar fi întîmplat în Baia de Fier o tulburare și o spaimă care priveau întreaga obște. În anul acela se ridicase răscoala Vladimirescului și oastea pandurilor dobîndise atîtea biruințe încît nimeni nu se mai îndoia că țara va avea de acum stăpînire și rînduială nouă. Dar lucrurile s-au întors

de năprasnă și peste tot au început a da buzna vești înspăimîntătoare, că adică toate steagurile norodului au fost înfrînte și că însuși Domnul Tudor și-a sfîrșit zilele pe undeva pe lingă Tîrgoviște, ciopîrțit de săbii dușmane și aruncat într-o fîntină părăsită. Atunci s-a pornit în țară zavera. Poterele turcești răscoleau pămîntul în căutarea pandurilor care scăpaseră cu viață. Aceștia, cei mai mulți, luaseră drumul întors și se retrăgeau în satele lor, ocrotiți de tăcerea obștească. Dar dacă însuși Domnul Tudor căzuse prin vînzare, în multe locuri se găseau destui nemernici care-și vindeau sufletul pentru un blid de linte, făcîndu-se iscoade ale păgînilor. Așa au pierit sute și mii dintre cei ce se răscolaseră pentru dreptățile norodului, hăituiți de colo pînă colo, urmăriți ca fiarele și vînați fără nici o milă. Pe unii i-au tăiat, pe alții i-au spînzurat, pe alții i-au jupuit de vii. Toate văile Olteniei erau pline de vaier și blestem.

Atunci au ars în Baia de Fier casele Păienței, văduva lui Iancu Păianu, cel omorît în tinerețe la o încăierare cu agarenii. Ea nu mai locuia aci de cînd se măritase, și nici după moartea bărbatului nu s-a întors, ci a rămas în conacul acestuia, din părțile Mehedințului, unde-și creștea copiii. În vatra părinților îi mai stăruiau doar numele și un văr de-al doilea, care purta grija așezării și-i dădea seama din cînd în cînd. Era gospodărie cuprinsă, cum nu se afla alta în sat. Casa, durată numai din stejar vechi și puternic, adus din pădurea Măldăreștilor, era înconjurată pe trei laturi de staule, grajduri, cotețe, pătiece și finare, mărginind o curte plină de orătării. Vărul Păienței însă era unul din cei unsprezece care plecaseră din Baia în oastea lui Tudor. Trei pieriseră în luptă, opt se strecuraseră cu fuga și ajunseseră în sat, dar nu se știe cine i-a sfătuit să nu se risipească pe la casele lor, ci să rămînă adunați la un loc, în casele Păienței. Adevărul este că mulți dintre românași nu credeau în moartea Vladimirescului și erau destui care-l așteptau să răsară de

undeva, cu trîmbiță și steag. O astfel de socoteală își vor fi făcut și pandurii noștri, dar în loc de trîmbița lui Tudor s-au pomenit cu vreo treizeci de turci călări, care s-au oprit drept în fața casei și le-au poruncit să iasă din ascunzătoare. Bărbații nici n-au vrut să audă, știind ce-i așteaptă. Crezînd că poterașii vor năvăli în casă, ei s-au scoborît în beci și au închis gîrliciul, pregătiți să-i întîmpine după cuviință. Dar turcii n-au intrat. După ce au mai strigat de cîteva ori, au închis și latura dinspre drum cu căpițe de paie, au dat foc finarelor și s-au făcut nevăzuți, părăsind satul tot atît de repede precum veniseră. Asta a fost toată bătălia. În numai cîteva clipe, gospodăria Păienței era un iezer de foc, o pălălaie de care nu puteai nici măcar să te apropii, necum să încerci o mîină de ajutor. Așteptîndu-i pe turci, pandurii nu-și dăduseră seama de ceea ce se întîmplă deasupra. Cînd s-au dezmeticit, începuseră să li se prăbușească-n cap podeaua și grinzile aprinse. Au murit acolo, sub ochii vecinilor adunați în preajmă, fără ca cineva să-i poată izbăvi.

Istorisind această grozăvie, n-am început prin a spune că au ars pandurii, ci casele Păienței. După părerea mea, nu atît moartea celor opt a pricinuit marea și lunga tulburare a obștii, ci focul în sine, care s-a întîmplat să-i mistuie și pe ei. Pe mort îl jeleşti, îl îngropi și pe urmă îl uiți, văzîndu-ți de treburile care pot să meargă și fără el. Focul însă a avut alte urmări. Mai întîi, el amenința să se întindă la gospodăriile dimprejur și, prin ele, în tot satul. Fînare se aflau prin toate curțile, șindrila uscată de pe acoperișuri nu aștepta decît cîteva scînteii. Dacă pentru ceea ce se aprinsese nu se mai putea face nimic, restul nu trebuia lăsat pe seama brațelor încrucișate. Toată suflarea se cerea strînsă grabnic, cu scări, vedre, ciubere, lopeți, boi înjugăți, butoaie de apă, femei la rîu și la fîntîni, bărbați la șanțuri și nisip. Pentru aceasta a început a bate din turlă talanga, cu semnul știut al primejdiei și adunării, să se audă pînă-n marginile satului

și dincolo de el, să alerge polovrăgenii și cei din Sohodol, ciobanii și tăietorii de lemne. Dangătele ei se amestecau cu strigătele bărbaților, cu vaietul femeilor, cu țipetele copiilor, cu mugetul fioros al vitelor din grajduri și cu urletul cîinilor ce se holbau la flăcări, vestind moartea și pustiul. În tot vălmășagul și neorînduiala ce se întîmplă în asemenea primejdii, cînd oamenii parcă-și pierd capul, nemaștiind ce să facă și de ce să se apuce mai întîi, ea, talanga, era singura voce a cumpătului și înțelepciunii, cu bătăile ei limpezi și regulate, menite nu numai să-i cheme pe oameni la locul primejdiei, ci și să pună ordine în mințile și lucrarea lor. Ca și cele ce sînt atîrnate de gîtul oilor, ea avea puterea de a strînge obștea din risipire și de a o ține laolaltă, în rînduiala și rosturile ei.

Să nu se creadă însă că talanga era o oarecare căldare de tinichea, spînzurată-n turlă cu gura-n jos și pusă pe larmă la ceas de nevoie. Dimpotrivă, ea era una din mîndriile de atunci ale Băii de Fier, dar de ce anume se înțeleseseră oamenii să-i spună așa și nu altfel, n-am fost niciodată în stare să înțeleg. Doar un cioban în vîrstă mă lămurise așa, într-o doară, că dacă talanga turmei e făcută s-o audă oile răzlețite, nu e mai puțin adevărat că o aude și lupul. Ce puteai pricepe dintr-o asemenea vorbă în doi peri? Bătrînii o știau acolo din vremuri vechi și era legată de numele Bengescului celui de demult, care o făcuse danie întru pomenirea unui frate răpus de ciumă. Fusese turnată la Viena, în cușnița celui mai iscusit meșter al timpului, și se spunea că însuși Bengescu, de față fiind, aruncase în amestecul fierbinte cîțiva pumni de argint, să îndulcească arama. Într-adevăr, dangătele ei erau în același timp puternice și calde, viforoase și line, năvalnice și potolite, înnegurate și luminoase, spărgînd văzduhul în țandări și adunîndu-l în rîuri cîntătoare. Cineva de pe alte tărîmuri n-ar fi putut bănuși că o astfel de sărbătoare a cerului vine dintr-o unealtă mișcată

cu funia de Ionică Firicel, feciorul cel șchiop al bătrînului pălămar.

Talanga și-a făcut datoria, oamenii au împrejmuit focul cu șanțuri adînci și valuri de pămînt, casele Păienței au mai fumegat încă două zile și trei nopți și numai după aceea au fost culeși de prin cenușă și morții, adică ce mai rămăsese din ei, duși la cimitir și îngropați. Apoi lumea s-a liniștit în treburile ei, căci viața satului este ca aceea a pădurii, unde spaima trece odată cu primejdia.

S-a liniștit, dar nu pentru multă vreme, căci o pacoste nouă și poate mai grozavă s-a abătut asupra obștii. De cum începea talanga să bată, prindeau și cîinii să urle; de cum înceta, conteneau și ei. La început, nimeni nu știa ce să creadă. În timpul nenorocirii, într-adevăr, fuseseră auzite și urletele lor, dar ele erau atît de amestecate în vîlmășagul întreg încît aproape nimeni nu le luase în seamă. Acum nu mai era nicăieri nici o urmă de flacără, dar ele se porneau ca și cum ar fi fost. Oamenii uitaseră focul, dar nu-l uitaseră cîinii. De la primele dangăte, copleșeau văzduhul cu spaime. Nu era vorba de unul care să dea semn pentru ca ceilalți să-l urmeze, ci se porneau toți deodată, de oriunde s-ar fi aflat, din curți și de pe ulițe, din lanțuri și din cotețe, de pe prispe sau ridicați pe garduri, stîrniți și întăriți de arama curgătoare, în vuiete sugrumate care-ți făceau părul măciucă. Muștrările, înfometarea, bătaia n-au folosit la nimic, năravul parcă le intrase în sînge și amenința să se coboare în ființa urmașilor.

Talanga nu răzbătea pînă la casa Pădurenței, dar numai pentru urechile noastre, nu și pentru ale lui Tapso, care de îndată se punea la unison cu tot neamul lui din Baia de Fier. Fusese cu noi la locul pîrjolului. Unii gospodari își dădeau cu părerea că nebunia dobitoacelor nu va dura mult, că se va potoli și va înceta cu vremea. Dar presupunerile nu s-au adeverit. Sîmbătă de sîmbătă și duminică de dumi-

nică și sărbătoare de sărbătoare, urletele cîinilor tulburau lumina și otrăveau bucuriile. Pe de o parte, ele aduceau din nou în amintire prăpădul de la casele Păienței și grozava moarte a celor opt panduri; pe de alta, păreau a prevesti nenorociri viitoare și prindeau a neliniști sufletele oamenilor tocmai cînd acestea se deprinseseră a fi mai liniștite. Un mai mare blestem nici că se putea.

Obștea a ținut sfaturi după sfaturi și pînă la urmă s-a împărțit în două. Unii erau de părere ca talanga să nu mai fie trasă în nici o împrejurare, fără numai la ceas de primejdie, dacă va mai fi vreunul. În această latură se aflau cu osebire bărbații. Dar femeile s-au împotrivit. Ce-o să zică sufletul Bengescului cînd va vedea că dania lui zace-n turlă fără de glas? Ce vor zice satele dimprejur cînd vor afla că la noi e ca la nimeni, că dangăte bătrîne nu răsună nici măcar în noaptea cea luminată? Părerile s-au amestecat de tot la vremea cînd uneia din muieri i-a răposat bărbatul. Cum să duci mortul la groapă ca pe un cîine? La început s-au înțeles să-l poarte numai cu bocitoarele, dar cînd acestea au prins a-l căina și a-i cere iertare că-l duc ca pe un pîgîn și că n-a avut și el parte de talangă, văduva n-a mai putut răbda și i-a strigat lui Ionică, printre sughițuri, să tragă de funie. Dar răul de pe urmă s-a dovedit mai mare decît cel dintîi; urletul cîinilor a copleșit jelitul bocitoarelor și-i făgăduiau mortului că dincolo de groapă nu-l așteaptă altceva decît pustiu.

Era tîrziu în toamnă cînd femeile, după obiceiul moștenit din bătrîni, au început a se aduna la clacă, ele între ele, în casa cîte uneia, la dărăcitul și torsul lînii. Într-o sîmbătă seara au ținut sfat de taină și au hotărît să omoare cîinii. Unele au lăcrămat de mila dobitoacelor, altele s-au înfricoșat de minia bărbaților, dar altă cale nu putea fi. Numai Pădureanca le-a stat împotrivă pînă la sfîrșit, spunîndu-le că un păcat mai mare ca acesta nu poate să-și ia omul asupra-și; cîinele e tovarășul cel mai credincios din cîți se pot închipui,

văzul și auzul lui merg mult mai departe decât ale noastre, el te veghează, te apără și uneori își dă chiar viața pentru tine. Printre oameni se găsesc destui vânzători — și e limpede că numai prin unul ca aceștia au pierit pandurii din casele Păienței —, dar un câine nu te va vinde niciodată și tocmai de aceea păcatul de a-l ucide e mai mare decât a răpune cap de om. Celelalte au mai depănat o dată toate stările, putințele și presupunerile, dar s-au întors la gândul cel dintâi. Cîinii trebuiau să piară toți odată, să nu scape nici unul cu sămînța urletului. Satul avea să rămînă fără ei doar trei-patru luni, pînă-n primăvară, cînd vor fîta cățelele ciobanilor de departe și va fi adusă puiță nouă. Pe Pădureanca au înțeles-o, că vrea adică să și-l apere pe al ei, ca una ce-și ducea traiul de bașca, singură și depărtată, dar au făcut-o să le dea făgăduință că de acum înainte și-l va ține numai în lanț și că niciodată n-o să-i dea drumul să se apropie de sat. După plecarea ei, gazda a împărțit turte cu otravă, atunci pregătite din aluatul dulce, iar femeile s-au dus tăcute, cu buzele crîncene.

În noaptea aceea, de prin toate ogrăzile au gemut scheleturi și scîncete. Ceva mai tîrziu s-au auzit țipetele unor femei bătute de bărbații lor. Pe urmă s-a făcut tăcere.

Dar, dimineața, cînd Ionică Firicel s-a urcat în turlă să-și facă meseria, talanga nu mai era acolo. Doar limba, desprinsă din sîrmă, zăcea alături, semn că hoții avuseseră grijă să nu se dea de gol. Mai era acolo și funia, retezată de lîngă braț. Altfel, nici o urmă, nici o rămășiță de la cei ce fuseseră în stare să ridice și să ducă cu ei o greutate de peste o sută de ocale. Mirarea starostelui, a zapciului și a celor ce au mai venit să cerceteze a fost și mai mare cînd au socotit că, la începutul începutului, mai întîi a fost urcată în turlă talanga și numai după aceea s-a făcut podina, dar acum podina era întreagă, nespărta, iar prin gîrliciul ei nu putea să treacă decât un singur om. Era ca și cum talanga ar fi fost scoasă pe fereastră, dar pentru aceasta ar fi trebuit cel puțin

un scripete și cîțiva oameni; o asemenea lucrare lasă urme, dar acolo nu era nici una.

Răpirea tălângii din Baia de Fier a rămas nu numai de pomină, ci și o taină pentru toată lumea, nu însă și pentru mine. În aceeași noapte, spre dimineață, muicuța m-a trezit iarăși din somn.

— Leagă mai întîi cîinele. De acum n-o să mai fie niciodată slobod, așa i-a fost lui soarta, să moară în lanț... Acum încinge-te cu funia asta; e cam lungă, dar pune-ți-o în cruciș și-n curmeziș... Lasă-te, să-ți pun pe umeri aste două crăcane; sînt cam grele, dar nici tu nu mai ești un prichindel... Ia de colo amnarul și rășina și mergi înaintea mea.

— Unde, muicuță?

— La peșteră.

De abia atunci mi-am dat seama de adevărata putere a Pădurencei, cînd am văzut-o ridicînd talanga de cele două osii, cu jug cu tot, și aruncîndu-și-o în spinare ca pe un cazănel țigănesc. Odată ajunși, am dat bolovanii la o parte și am pătruns în peșteră; eu înainte, luminînd calea, femeia în urmă, trăgînd după ea povara pe un fel de săniuță scundă, făcută la repezeală din cîteva crengi.

— De aici a lătrat cîinele prima oară, a zis ea oprindu-se nu departe de scheletul ursului; atunci cînd glasul lui răzbea pretutindeni și nu venea de nicăieri.

— De ce facem noi asta, muicuță?

— Ca să se trezească la nevoie.

— Cine să se trezească?

— Morții din morminte, puiule. Ca la trîmbița de-apoi.

Eu am ținut crăcanele, femeia a așezat talanga pe ele, cu buza la numai trei-patru palme deasupra pămîntului. Apoi i-a legat funia de braț, a dus-o pînă-n gura cea mare a peșterii, pe albia ușor povîrnită, și a aruncat-o în prăpastie.

— Crezi că ajunge pînă jos? Peretele e adînc.

— Am măsurat eu cu ochii, e atît cît trebuie.

— Și n-o să putrezească?
 — Am făcut-o din cîlpi de cînepă unsă cu seu.
 — Dar talanga nu are limbă, muicuță.
 — Ba are. Eu am s-o țin aplecată într-o parte, tu ia osul acela și prinde-i capătul de deasupra în sfoară și-n cîrlig...
 M-am apropiat de schelet cu oarecare sfială și am ridicat ciolanul pe care mi-l arătase femeia, osul dintre șold și genunchi. Era tare și greu, vremea îl făcuse ca de piatră. Legîndu-l, din nebăgare de seamă l-am atins ușor de buza aramei; văzduhul nopții s-a înfiorat de argintul veacurilor mute; rășina își limpezea flacăra; liliicii se întorceau acasă printr-o baie de bronz; de dincolo de rîu s-a auzit, pentru numai cîteva clipe, urlatul dezlinat al lui Tapso.

La plecare, după ce am astupat la loc gura peșterii, femeia a mai stîrnit de sus un grohotiș de pietre, bolovani și țărîină. Apoi a scos din sîn un pumn de semințe și le-a presărat peste ea:

— Se pecetluiește această groapă pînă la sfîrșitul veacurilor!

N-a fost așa, dar taina a rămas întreagă pînă la sfîrșitul Pădurencii și, ceva mai tîrziu, pînă la începutul amintirilor mele.

În anul acela toamna a fost lungă și frumoasă, poate prea frumoasă pentru tăcerea de mormînt ce se așternuse peste sat. Prima zăpadă a căzut de abia către sfîrșitul lui noiembrie, mai întîi în munte și numai atît cît să împingă urșii în vizuini și să scoată lupii la hăitiș. În schimb, s-a lăsat un ger năprasnic, că se făcuse aerul iute ca ardeiul. Peste o săptămînă s-a mai potolit frigul și s-a pornit o ninsoare lungă și liniștită, care a durat două zile.

După prima noapte, Pădureanca a coborît în Baia și s-a întors fremătînd. Toată dimineața a muncit cu înfrigurare, alegînd din camera ei semințe și rădăcini, frunze și tulpinițe uscate, pisîndu-le cu maiul în piuă, frecîndu-le cu oloi într-un găvan de lemn, frămîntîndu-le în postavă ca pe un

aluat și făcînd apoi un fel de turtițe late și subțiri, pe care le învelea în șervete de pînză rară. Apoi a plecat iarăși devale, lăsîndu-mă, ca de obicei, să am grijă de casă și de cîine.

Tapso era cea mai nenorocită ființă de pe pămînt. Dacă vrei să ții un cîine legat, îl înveți astfel de cînd e mic și el socotește că așa trebuie să fie; cînd îl chemi, vine singur în zgardă, așa cum boul își aduce grumazul în jug. Dar dacă-l pui în lanț la bătrînețe, e ca și cum ai trimite un haiduc la ocnă. Dulăul nostru îmbătrînea trist, deseori nu voia să mănînce, îi slăbise vederea. Renunțase să se mai zbată. Acum tînjea mai mult a moarte decît a libertate. Cînd m-am dus la el cu bucata de mămăligă, nici nu s-a atins de ea. Așezat pe labe, a scîncit lung și dureros, uitîndu-se la mine cu ochi de om, și mi-a cerșit mila. N-am răbdat să-l mai văd așa și — fie ce-o fi! — l-am dezlegat, să-l urmăresc cîteva clipe încurîndu-se prin zăpadă, încredințat că-mi va mulțumi prin a se întoarce la șuier. S-a întors, dar nu atunci cînd l-am chemat, ceea ce m-a făcut să-mi fie frică de muștrarea muicuței. După ce a zburdat de mai multe ori prin preajma casei, a coborît la rîu. Să bea apă, mi-am zis. Într-adevăr, a băut. După aceea și-a ridicat botul, adulmecînd îndelung, și l-am văzut sîrînd pe pietrele rîului și alergînd în sus, pe lîngă poala peretelui stîncos. L-am tot șuierat pînă ce a venit. Scîncea a ceva neînțeles și se lîngea pe bot. Să fi prins vreo pasăre și să fi mîncat-o? După cîte știam, nu-i ședea în nărav. I-am prins capul în palme și i-am cercetat gura. Nu avea nici urme de sînge și nici de fulgi, dar mirosea a seu. Atunci mi-a fulgerat un gînd. L-am pus în lanț și am alergat pe urmele lui, care m-au dus de-a dreptul sub gura cea mare a peșterii. Coada funiei era ceva mai lungă decît adîncimea prăpastiei și șerpuia de vreo două palme, culcată printre tufe. Era împletită din trei șuvițe nerăsucite, precum cozile femeilor. Cîinele simțise în ea nu numai grăsimia îmbibată-n cîlpi, ci și mirosul stăpînilor lui. Pe loc mi-am zis că funia

ar putea fi linsă și de alte dobitoace în trecere pe acolo și nu se știe dacă una din ele, mai flămândă, nu ar trage cu dinții de ea, mișcând astfel talanga tocmai la vremea când n-ar fi trebuit. Am scos cuțitul, am ridicat mâinile și am retezat-o cam în dreptul încheieturii palmelor, după care m-am întors pe unde mă dusesem. Continua să ningă.

Spre seară i-am mărturisit muicuței mele totul, dar nu fără a presupune că neascultarea mea ar fi putut înlătura un oarecare necaz. Ea nu părea deloc încredințată de asta și se pregătea să mă certe zdravăn, dar n-a mai apucat, căci în fața casei se oprise un oaspete. Era un bărbat voinic, cu mustața groasă și plete bogate, călare pe un cal murg.

— Bună seara, Pădureanco, zise el descălecînd.

— Bună seara, Mosorane, îl întâmpină ea, nedumerită. Ce e cu dumneata pe aici?

— Dacă m-ai pofti înlăuntru, ți-o spune.

— Dacă vii cu gânduri drepte și inimă cinstită, te-o pofti.

— Mulțumesc frumos, zîmbi el trîntindu-și cojoaca pe prispă și scuturîndu-și de zăpadă căciula.

Femeia își aruncă ochii spre oblîncul șelei, din care se vedea, pe jumătate, o fierotenie ciudată.

— De unde vii și-ncotro?

— A, te uiți la drăcia aia, mormăi el în loc de răspuns. O împrumutai de la un prieten al meu din Racovița, căci eu nu am așa ceva. Vreau să-l prind pe starostele rîșilor din codrul Cernădiei, că multă pagubă ne-a făcut el nouă.

Pădureanca ridică o sprînceană:

— Mosorane, asta nu e pentru rîs, nu e nici măcar pentru lup, asta-i capcană pentru urs. Unde s-au mai pomenit urși pe vremea asta?

— Alta n-a avut, dar eu știu că ce prinde mare, prinde și mic. Încercarea moarte n-are.

— Fie și cum spui dumneata, se prefăcu ea că încuviințează, apoi îl îmbie să intre și-i împinse un scăunel lîngă

vatra plină de jăratec. Dacă ți-e foame, îți dau ceva să mănînci, dacă ți-e sete, îți dau ceva să bei, dar tîrziul nopții să nu te prindă pe-aici...

— Mulțam' de mîncare, dar un vin fiert, dacă ai, mi-ar încălzi oasele, se rugă bărbatul ștergîndu-și de apă mustața.

— Ți l-oi fierbe cu scorțișoară. Iar tu, puiule, du-te fuguța de potolește ciinele și pune-i calului înainte un braț de fîn.

După ce-l liniștii pe Tapso și pusei animalul pe hrană, nu-mi putui stăpîni curiozitatea de a cerceta capcana. Așa ceva nu mai văzusem niciodată. Erau două potcoave mari de fier, cu dinți îmbucați pe dinlăuntru, prinse la capete cu vîrtejuri de oțel tare, care le țineau împreunate. Mai încolo se bănuiau lanțul și țărușul, dar nu-mi puteam alcătui nici o idee despre viclenia prin care fâlcile de fier stau deschise pînă în clipa cînd momeala își face datoria. Mă pomenii doar închipuindu-mi ursul cu laba prinsă ca-n gură de balaur, urlînd de durere, și mă scuturai de groază și dezgust. Dacă e să-l prinzi, nu-i mai drept s-o faci în luptă deschisă?...

Bărbatul sorbea cu poftă din ulcica fierbinte.

— Dar copilul ăsta nu merge să se culce? întrebă el văzîndu-mă așezat pe scăunelul meu, în poală cu o trochiță de porumbi, pe care urma să-i curăț de boabe.

— E noaptea lungă, are timp, lasă-l să stea aici!

— Bine, mormăi omul, numai că urechile lui nu sînt făcute pentru toate vorbele noastre... Să știi, Pădureanco, să știi că ce ți-am spus eu atunci n-a fost din pricina băuturii, ci pentru că dintr-o dată mi-a plăcut muierea de pe drum...

— Să lăsăm asta, Ghiță, i-o reteză muicuța, spune mai bine de ce-ai venit.

— Apăi..., rupse el cuvintele, să le trimiți dumneata vorbă fugarilor să plece repede din sat, c-o să dea puterele peste ei.

— Ce fugari, omule?

— E firesc să te faci că nu știi. E vorba de pandurii lui Tudor.

— Au pierit atunci, în foc, toată lumea știe.

— Aceia au murit și nu se mai întorc. E vorba însă de alții, de departe, de foarte departe, tocmai de pe la Izverna și de pe la Tismana și din hotarele Runcului, vreo patruzeci de toți, cei ce n-au mai cutezat să se întoarcă în satele lor bîntuite de beșlii și și-au petrecut toată toamna prin codrii munților, trăgîndu-se înapoi și tot mai înapoi pînă ce a dat peste ei ninsoarea și n-au mai putut să îndure gerul și s-au scoborît pe apa Galbenului după ce s-au înțeles cu oamenii din Baia să-i adăpostească pînă-n primăvară prin casele lor, dar nu adunați laolaltă, ca să nu mai facă greșeala celorlalți, ci risipiți și mutîndu-se din timp în timp dintr-un loc în altul.

— Și de ce trebuiau ei să se tragă neapărat în Baia?

— După o socoteală scurtă. Prin mai toate satele de sub munte sînt rămășițe de fugari. Dacă acestea încă mai stau sub ochiul turcului, despre Baia se știe că cei din urmă panduri au fost nimiciți în casele Păienței, așa că stăpînirea nu mai are nici o treabă cu satul, iar fugarii pot să stea liniștiți. Numai că în tîrgul Hurezilor se află tabăra puterilor lui aga Iusuf, spaima Vaideenilor și a Milostei și a Măldăreștilor și a tuturor cătunelor de pe valea Bistriței. El a dat de socoteala fugarilor tismăneni și le-a jurat pieirea.

— Și de unde știi dumneata, Ghiță, toate astea?

— Am și eu oamenii mei, murmură bărbatul însemnat deasupra sprîncenei drepte.

— Vrei să spui că Iusuf acela al dumitale își are și el oamenii lui, îl pironi femeia cu niște ochi de flacără neagră.

— Dumneata crezi ce vrei, eu asta am vrut să-ți spun.

— Și de ce tocmai mie?

— Eu, cînd ți-am spus vorba aceea de la început, n-am făcut-o de florile mărului. Mie-mi pasă mai puțin de fugarii lui Tudor, dar pe dumneata aș vrea să te știu apărută.

— Nu știu nimic și nici nu vreau să știu ! se scutură femeia.

Mosoran scormoni cu mîna în postava de alături, pe fundul căreia mai erau rămășițe ale aluatului de ierburi. Culese o fărîmă, o frecă între degete și o duse la nări.

— Asta, Pădureanco, e unsoare pentru degerături. La așa ceva mă pricep, că sînt pătit. Nu pentru localnicii satului ai făcut dumneata alifia, căci nimeni nu degeră din casă pîn-la grajd sau de la poartă pîn-la fîntînă. Fugarii, bieții de ei, n-au cutezat să părăsească pădurea înainte de a doua ninsoare, ca să nu le rămînă urma. O săptămînă, săracii, au trebuit să trăiască în zăpadă, pe gerul acela scînteietor. Ei au trecut către sat numai aseară sau azi-noapte, dar un ochi priceput poate să vadă că pe unde a umblat cineva, om sau fiară, ninsoarea e mai puțin afînată decît pe de lături.

Eu mă înfiorai, cu mîna oprită-n boabe. Peste noapte auzisem cîinele lătrînd, dar muicuța mi-a spus dimineată că se lăsaseră mistreții devale, unde e jirul mai bogat. Acum mă uitam la străinul de lîngă vatră, care știa atîtea, și mă gîndeam că omul acesta cu semn în frunte trebuie să fie tare primejdios. Femeia părea că se dă bătută.

— Dacă e așa, de ce nu te duci dumneata să le spui?

— Numai Pădureanca le poate da de știre, ori prin veste, ori prin semn.

— Ce fel de semn?

— E-heei, oftă omul după ce-și mai supse o dată mustățile de vin, numai eu știu că dumneata le-ai răpit sătenilor talanga, ca să răzbuni uciderea cîinilor.

— Minciuna asta de unde-ai mai scornit-o? rîse gazda.

— Nu-i nici o minciună. S-a lămurit că talanga nu putea fi scoasă din turlă decît de un singur om, dar nimeni nu s-a gîndit la o femeie, oricît ar fi ea de voinică. Dar eu, Pădureanco, cel ce m-am bătut în viața mea cu atîția zmei și paralei, numai eu ți-am cunoscut ciocanele pumnilor și știu ce putere se ascunde în spatele lor... E treaba dumitale,

pe mine nu mă privește nici măcar unde ai ascuns-o și în ce chip o vei face să dea semn. Nici n-ar trebui să ajungi pînă acolo. Eu am spus ce am avut de spus și, dacă vrei să știi mai mult, află că cei șazeci de călăreți ai lui Iusuf vor intra în Baia poimîine dimineața. Pînă atunci, fugarii au timp să părăsească satul, căci ar fi păcat ca, pe lîngă ei, să sufere și oameni nevinovați, cum s-a întîmplat în multe alte locuri și cum s-ar fi întîmplat chiar aici, dacă s-ar fi aprins și alte gospodării. Eu și calul îți mulțumim pentru ospetie, dar dumneata, Pădureanco, să nu uiți vorba mea de-atunci.

— Eu am uitat de mult, Mosorane, zise femeia petrecîndu-l pînă-n potecă, dar pare-mi-se că oasele dumitale au strașnică ținare de minte...

Omul se făcu a rîde, dădu pînteni calului și se pierdu în negura ninsorii.

— Ce facem, muicuță? întrebai eu după ce rămăseserăm singuri.

— Nu facem nimic. Așteptăm.

— Nu le dai de veste?

— Dușmanilor atît le trebuie, să știe că m-am luat după vorba lor. Asta ar însemna adevărarea bănuielilor.

— Crezi că sînt doar bănuieli?

— Ghiță nu cunoaște nimic lămurit, el are numai pre-puneri, altfel nu m-ar fi ispitit și cu leacul degerăturilor. Eu l-am purtat așa, pe palme, ca să pot cumpăra mai mult decît crêdea el că vînd.

— Dar dacă vor veni puterile?

— S-ar putea să vină, dar nu poimîine dimineață, cum zice Mosoran, ci mîine spre seară. Află și tu, băiete, că la împărăție s-au ridicat prea multe plîngerî împotriva zaver-giilor care au păgubit atîția oameni fără vină, dedîndu-se la cotropiri, jafuri, arderi, ucideri și silnicii de tot felul. Ei au acum poruncă să-i prindă numai pe panduri, fără să se atingă de oamenii pașnici sau de bunurile lor. Pentru aceasta însă

e nevoie ca fugarii să fie adunați grămadă, cît mai mulți la un loc, așa cum hăitașii împing vînatul la strîmtoare. Aici hăitașul ar trebui să fiu eu, iar strîmtoarea nu poate fi decît tot drumul către munte, adică pe calea din ce în ce mai îngustă a Galbenului. Așadar, poterașii se vor strecura mîine seară pe sub piatră, își vor purta caii în susul rîului, prin apă, ca să nu lase urmă, și se vor pune de-a curmezișul văii, pe undeva pe aproape, ațînînd calea celor ce ar urma să încerce fuga în timpul nopții. Ei însă o vor face numai dacă mîine se va cunoaște că cineva a umblat între casa noastră și sat; o astfel de urmă ar fi nada pe care s-a căznit s-o întindă Ghiță Mosoran, omul lor și vînzătorul norodului.

— Și, atunci, ce e de făcut?

— Oamenii stau bine unde stau, nu e nevoie să-i stîrnim noi degeaba.

A mai nins pînă către miezul nopții, apoi norii s-au spart și luna a dat năvală peste pustietățile albe. Spre dimineață s-a lăsat gerul, zăpada a căpătat o coajă scôrtoasă.

Ziua s-a scurs liniștită, noi n-am făcut altceva decît să trebăluim pe lîngă casă, dar cu ochii pe împrejurimi. Începu-sem să cred că muicuța avusese dreptate, cînd, la scurtă vreme după ce s-a lăsat soarele și a prins amurgul a se încropi, cîinele a început să latre, cătînd în josul văii. M-am cățărat pe un tîpșan, nu era nici o îndoială, beșliii urcau călări prin vadul apei. Ceva mai jos de noi, la numai o azvîrlitură zdravănă de piatră, au închis valea, intrînd cu aripile și-n poalele pădurii. Își purtau caii de la un capăt la altul, ca să bată zăpada, strunindu-le nechezul. Mi s-a făcut inima cît un purice.

— Au venit, muicuță, măcar că nu s-a văzut nici o urmă. Femeia devenise posomorită.

— Urmă pe zăpadă nu s-a văzut, dar înseamnă că Mosoran a adulmecat urma gîndului meu. Oricum, pradă nu vor avea.

Trecură cîteva ceasuri bune. Noaptea era în putere, dar luna lumina ca ziua. Cîinele ostenise și se mulțumea să

mirie din cînd în cînd. Din inima codrului se auzeau îngîndindu-se huhurezi. Devale, satul se bănuia dormind sub căciulile albe. Noi însă nu închideam ochii, ascultînd tro-potul înfundat al cailor și înjurăturile turcești ale călăreților ce se căzneau să nu înghețe-n șa. Vremea se înclina spre ziuă cînd ne-am pomenit cu Mosoran în fața casei. Sprîncenele îi erau albe, din mustăți îi curgeau sloiuri de promoroacă. Mi-am aruncat ochii la oblînc, fierotenia nu mai era acolo, pesemne că-l aștepta acum pe starostele rîșilor din Cernădia, dacă nu cumva l-a și prins.

— Ești mai vicleană decît credeam, Pădureanco, grăi el cu vocea sugrumată de mînie. Acum am să-ți vorbesc scurt și deschis. Oamenii ăștia sînt aici în prețul capului meu. Nu am de ales, dar nici tu nu ai. Dă-le fugarilor semn de primejdie. Să iasă din ascunzători, numai atît.

— Și dacă nu? se îndrîji femeia.

— Dacă nu, vai de suflet de om! Să știi că Iusuf nu e ostașul care să se teamă de poruncile împărăției, căci nici o stăpînire nu pedepsește zelul celui credincios. Va intra în sat și, după a treia strigare pe ulițe, îi va da foc.

Femeia făcu un salt și-și înfipse pumnul în căpăstrul calului.

— Mosorane, eu te-am bătut o dată, dar de data asta am să te și omor . . .

— Atunci, nu mai e nimic de făcut! scrișni omul de sub gheața mustăților.

Înfipse pîntenii în burta calului, acesta sări pe picioarele dinapoi și se smulse din mîna femeii, purtîndu-și călărețul spre ceata poterașilor. Aceștia, după cîteva schimburi de vorbe și o poruncă scurtă, își îndreptară caii către sat și prinseră a coborî încet, adunîndu-se unul în urma altuia, ca să-și poată face pîrtie.

Pădureanca se scutură de cîteva ori, apoi privi către gura peșterii.

— Acum e vremea ei . . .

— Dar, muicuță, mă înspăimîntai eu, dacă vor auzi semn, vor ieși de prin case drept în pieptul poterelor . . .

— Acum trebuie să se trezească, murmură ea ca pentru sine, nu se poate să nu se trezească . . .

Porni în fugă, spărgînd coaja zăpezii cu opincile și cu genunchii, eu o urmăream cu ochii fără să pricep ce vrea să facă, mă gîndeam s-o strig și s-o rog să-și vină în fire, cînd o auzii urlînd, un țipăt răgușit, ca de fiară înjunghiată, urmat de cîteva gemete. Mă repezii într-acolo, mai mult rostogolindu-mă, și o găsii prăbușită în apropierea rîului. Nu, nu era o nălucire, muicuța avea mîna dreaptă prinsă într-o capcană, fierotenia pe care o văzusem la oblîncul lui Ghiță Mosoran și care acum își arăta colții însîngerați din grosimea zăpezii. Priveliștea era înfricoșătoare, dar nu mă pierdii.

— Spune-mi ce să fac . . . Ce trebuie să fac? . . .

— Cu mine, nimic. Am alunecat . . . Dacă-mi prindea un picior, cred că aș fi fost în stare s-o desfac cu mîinile, dar așa. . .

— Bine-bine, dar spune-mi ce pot face eu?

— Du-te, puiule, tu, și trage de funie! . . . Acum, nu mai sta! . . . Nu se poate să nu se trezească. . . Fii cu băgare de seamă, calcă pe alături, nu mai merge pe urma lăsată de tine și de cîine, că asta m-a prins în cursa dușmanului . . .

Trecui rîul de-a dreptul prin apă, năpustindu-mă cu toate puterile asupra nămeților. Nu mai era mult, poterașii n-au avut încă timp să ajungă în sat, dar tot nu pricepeam de ce trebuie să-i scoatem pe panduri la lumină. Eu însă mă socoteam acum un ostaș, primisem o poruncă și nu aveam dreptul s-o pun în cumpănă. Pătrunsei în luminișul cu tufe mărunte, funia se legăna ușor, alburie pe peretele cenușiu, dar din spate mă ajunseră cîteva sărituri de cal și pumnul lui Ghiță Mosoran, trîntit drept în moalele capului.

— Aici era? rînji el descălecînd, în timp ce eu, năucit, zăceam prăbușit în zăpadă.

Acum o s-o tragă el, mă gîndeam, și deodată mă întrebai: cum e cu puțință ca datoria ta să fie împlinită chiar de dușmanul asupra căruia te-ai ridicat? Dar Mosoran nu trase. Scoase din chimir amnarul și o aprinse la capătul de jos. Cîlții îmbibați cu seu începură să ardă, lungindu-și cu repeziciune flacăra în susul peretelui de piatră. Ierburile uscate, agățate de stîncă, ardeau și ele. Omul privi mulțumit pînă ce funia se mistui de cîteva palme, apoi încălecă și se întoarse. Avusei puterea să aud țipătul muicuței.

— Trebuie să se trezească, puiule, nu se poate să nu se trezească...

Prin toată ființa mea fulgeră o amintire. Mîncînd funia, flacăra se ridica spre gura peșterii ca un zbor ce-și mistuie înălțimile. Ridicîndu-mă din zăpadă, îmi dezbrăcai cu înfrigurare sumănelul și cămașa și începui a-mi bate spetele umerilor, cu palmele aruncate cruciș, într-o sălbatică pornire spre trezirea obîrșiilor. Dar nu se întîmpla nimic și eu mă plesneam cu toată neîndurarea și mă căzneam să cred că în chiar clipa următoare mă voi desprinde de pămînt și voi pluti drept spre gura peșterii, pe un drum pe care nici un muritor nu-l străbătuse...

Nu mai știu dacă durerea sau desnădejdea sau gerul sau neputința m-a prăvălit din nou în zăpadă. Îmi venea să plîng și nu izbuteam decît să scîncesc. Nu mai era nimic de așteptat, totul era pierdut, nici cerul nu s-ar prăbuși cu un mai mare vuiet decît o credință năruită. Dar se petrecu altceva. De dincolo, de lîngă adăpostul lui, începu cîinele să urle. Nu lătra întăritat, nu scheuna cerșind, ci urla lung și lugubru, așa cum făcuseră el și neamul lui cînd ardeau casele Păienței, și după numai cîteva clipe se stîrniră în văzduh dangătele tălăngii, umplînd muntele cu fierbere și clocot. Cîinele și arama se întîlneau din nou, dar altfel pricinuindu-și lucrarea și altfel rostogolind întîmplările. Funia ardea cu înversunare,

întinzînd pîrjolul prin rămurișurile mărunte. Cîteva stoluri de lilieci se năpustiră în aer. Din viroagele muntelui, din peșteri și vizuini, din găurile somnoroase ale pietrei și ale pămîntului coborau, în goană, urșii. Treziți de mădularul strămoșului ce urlase cîndva din buza prăpăstiei fără să fi fost auzit, ei îl auziseră. Nu știau de unde-i vine glasul, dar își aminteau că mai umblaseră odinioară prin pustii albe și alergau acum cu labelle ușoare pe zăpada înghețată și se adunau de prin toate părțile, mulți, cîteva zeci, curgînd unul după altul și unul lîngă altul în josul văii, cu mugete întăritate și boturi adulmecînde, să dea năvală pe ulițele satului, să-i încremenească pe cei ce se holbau din dosul ferestrelor, să-i năucească pe beșlii și să se arunce asupra cailor, care, înnebuniți de groază, n-au mai vrut să știe de zăbale, au rupt-o de fugă spre margini și și-au semănat stăpînii prin toate troienele dinspre hotarul Alimpeștilor.

Urletul cîinelui încă nu încetase cînd talanga, parcă speriată de flacăra ce se apropia, s-a zbătut cu atîta putere încît și-a răsturnat crăcanele și s-a prăbușit, cu ele cu tot, în prăpăstie, unde s-a făcut țandări. Aveau să le culeagă nemții, peste aproape o sută de ani, să-și facă din ele obuze.

Pe Ghiță Mosoran l-au prins pandurii și i-au adîncit semnul din frunte cu o singură lovitură de topor.

Pădureanca m-a tămăduit de friguri, dar ea nu și-a putut vindeca mîna obrintită și am rămas iarăși orfan.

Uitasem să spun că Tapso, după ce i-a urmărit în tăcere pe urși cum se întorc în vizuinile lor, a murit de moarte bună, în chiar dimineța aceea.

Cînd au ridicat scheletul să-l ducă la colecție, cercetătorii nu și-au explicat de ce unul din femururi, adus de un copil care păzea caprele, se răzlețise de rest, dar au întregit inventarul fără alte întrebări.

Înainte de începe această povestire, poate spre a-mi împătrăta amintirea, am mai trecut o dată, seara, pe lângă Peștera Muierii și mi s-a părut că în zborul tăcut al liliecilor deslușesc adierea diafană a unor zimțișori de argint.

Văratec, 24 ianuarie 1987

PASĂREA MĂIASTRĂ

Niciodată nu-mi voi reține mărturisirea că așezarea de la Polovragi este minăstirea inimii mele.

Am îndrăgit-o mai înainte de a mi se fi descoperit, când numai mă apropiam de ea, străbătînd în lung satul muntenilor cu pălării mocănești, alături de starețul Eudoxiu, omul care mă culesese încă o dată de pe drumuri și-i făgăduia sufletului meu așezare. Din lanțul Carpaților gorjeni se deslușeau înainte-mi cei doi munți care se bat în capete, cu spinările lor de stîncă-ntunecată, pîndindu-se de cine știe cîte milenii peste prăpastia ce se pogoară, ascuțită ca o lance, în matca Oltețului. La marginea satului mi-a răsărit ea, Pasărea Măiastră, de fapt numai capul, înalt și veghetor ca o turlă, ridicîndu-se din cuibul zidărit în piatră, întru amintirea veacului de demult, cînd ea trecuse ca o săgeată printre munții somno-roși, aducînd în cioc picătura de apă vie. Sub soarele amiezii se rămurea un cer cu mere de aur.

— Am impresia că mă strămut în legendă, am murmurat oprindu-mă.

Eudoxiu zîmbi și-și mută desaga pe umărul celălalt, dar nu pentru că ar fi fost prea grea, ci ca un semn al pricinii de vorbă.

— Să știi că una din ascultările tale va fi aceea de a-i călăuzi pe oaspeți la peștera cea mare din cheile Oltețului. Nu e interesantă decât prin urieșenia ei și numai pe primul kilometru de acces, căci mai încolo nu poate fi decât taină, aventură și primejdie. Moș Păpurică, bătrînul satului, crede și acum că în gura ei locuia Zamolxe, dumnezeul strămoșilor noștri, cel foarte vechi de zile și cu ochii pururea închiși, el însuși închis într-o mare tăcere. Într-o zi au ajuns pînă la el niște vaiere omenești, mari cît o furtună. Erau strigătele dacilor ce pieureau sub sabia lui Traian. Atunci Zamolxe a deschis ochii și, într-o singură clipă, toată alcătuirea lumii s-a făcut vraiste, iar din acea prăbușire s-a născut lumea asta nouă, care sîntem noi. Aceeași încredințare o are și Moș Bran, octogenarul din Sohodol, care vine la noi în fiecă duminică și zice *Credeul*. Cînd ajunge la „născut, iar nu făcut”, el rostește „născut, iarna făcut”, așa cum l-a învățat el, după ureche, de la bunicul său. Toate încercările mele de a-l îndrepta s-au dovedit zadarnice, el rămîne neclintit în logica lui: „S-a născut a Crăciun, părinte, pe zăpadă, săracul, că maică-sa n-a găsit îndurare la oameni!”

— Și?

— L-am lăsat pe mai departe să spună cum știe el.

— Un altul i-ar fi interzis să mai spună *Credeul*.

Ochii lui Eudoxiu se luminau de o amintire.

— Nu, nu i-am interzis și am să-ți spun de ce. Copil fiind, la sfîrșitul cursului primar, doream să învăț mai multă carte, dar părinții mei erau destul de săraci și cu destule guri la masă pentru ca să mai ia aminte și la năduful meu. Aveam însă un unchi cu gospodărie cuprinsă și fără copii. Într-o zi m-a chemat la el. „Mă feciorule, mi-a zis, a venit la mine protopopul și mi-a spus că te știe de la școală, că ești cuminte și înveți bine, că tare ai vrea să mergi mai departe și să-mi fac eu pomană și să te trimit la liceu la Turda. Acuma, eu m-am socotit și m-am chibzuit, de trimis te-aș trimite, dar am auzi

că dascălii de la școlile înalte cam strică mințile tinerilor, fi învăță, auzi, că nu soarele se învîrte împrejurul pămîntului, ci tocmai pe dos, că pămîntul se învîrte în jurul soarelui. Cheltuiești atîția bani ca să te duci bou și să te întorci vacă. Acuma, eu trebuie să-i dau un răspuns și protopopului, dar vreau să rămînă vorba între noi: te duc la liceu numai dacă-mi făgăduiești că o să-ți păzești mintea sănătoasă și o să iei de acolo numai ce este bun și de folos. Îmi făgăduiești?” „I-am făgăduit, am făcut cele cîteva clase de liceu, apoi am intrat în minăstire și am mers la seminar, pe urmă la facultate. Îmi revedeam satul după mai mulți ani, aveam la mine o diplomă de licențiat, eram ieromonah, protopopul a făcut în cinstea mea un ospăț la care, bineînțeles, l-a poftit și pe unchiul meu, cel mai fericit om de pe valea Iarei. S-au ținut și discursuri. La sfîrșit, cînd să ne împrăștiem, unchiul meu m-a tras deoparte, la o vorbă de taină. „Mă, văd eu acum cine ești, s-a ocoșit el, și că de acum trebuie să-ți pup eu mîna, dar n-am s-o fac pînă-mi vei spune tu mie răspicat și lămurit, ca în fața lui Dumnezeu: acum, după ce ai învățat atîta carte, ce crezi tu despre treaba aceea cu soarele și pămîntul?” Bătrînul mi se uita drept în ochi și aștepta cu sufletul la gură un răspuns de care parcă ar fi atîrnat viața sau moartea lui. „Ce să cred, i-am răspuns liniștit și voios, cred că soarele este cel ce se învîrte în jurul pămîntului, așa cum îl vede toată lumea”. Bătrînului i-au dat lacrimi de fericire și mi-a sărutat mîna cu recunoștință.

Eudoxiu era emoționat, dar aceasta nu m-a împiedicat să încerc o ușoară iscodire.

— Dar dacă ți-ar fi pus întrebarea la masă, de față cu ceilalți, adică în mod public, tot așa ai fi răspuns?

— Desigur.

— Chiar cu riscul de a te compromite?

— Vezi tu, există un adevăr al tuturor oamenilor, dar și un adevăr al fiecărui om în parte, acela în care crede el și care

nu întotdeauna îl ajunge din urmă pe cel obștesc. După părerea mea, adevărul acesta singuratic ar trebui întâmpinat cu mai multă îngăduință. Dacă i-aș fi făcut unchiului meu o demonstrație științifică, eventual întărită de ceilalți meseni, poate că l-aș fi convins, dar sînt sigur că el ar fi închis ochii tot nefericit, poate cu tristețea înfrîngerii. Eu cred că mișcarea de rotație a pămîntului nu răscumpără tristețea unei morți omenеști. Dacă adevărul cosmic îmi înlăcrimează un singur suflet de om, nu dau doi bani pe toată mecanica cerească.

Starețul și-a mișcat traista pe umărul celălalt. El îi spunea straiță, așa cum apucase din limba moșilor lui, ca unul ce plecase dintr-o casă legată de numele lui Avram Iancu. Îl cunoșteam de mult și devenisem aproape prieteni, îl iubeam pentru inima sa cuprinzătoare, generoasă, și înțelegeam atunci, o dată mai mult, de ce refuză să ia măsuri împotriva lui Talasie. De altfel, se bucura de faima unui om al dreptei socotințe și erau mulți cei ce vorbeau despre finalul unei misiuni pe care i-o încredințase, cu cîțiva ani mai înainte, un episcop din Transilvania. Eparhul îl alesese anume pe Eudoxiu să meargă în Apuseni și să întemeieze pe valea Arieșului o mînăstire, cu banii și daniile adunate de el, din casă-n casă, așezămînt al cărui prim stareț urma să fie. După un an l-a chemat să-i dea întîiul raport. Ieromonahul însă s-a prezentat cu o cerere pentru ieșirea din eparhie. „Și mînăstirea?” l-a întrebă vlădica. „Preasfințite, a răspuns el, cu moșii fac mai ușor o revoluție decît o mînăstire“. Și a plecat în Oltenia.

La Polovragi era stareț de puțină vreme și se mîndrea cu uceniciei lui, vreo cinci sau șase, toți tineri și așternuți pe carte, pe care el îi adunase, unul cîte unul, din osebite părți și-i întreținea la școală din salariul său și din puținele venituri ale mînăstirii. Aceștia erau, de altfel, singurii viețuitori ai chinoviei, alături de el, bineînțeles, și de Talasie, cel ce stăre-

tise înaintea lui și-și revendica drepturile celui mai vechi și mai statornic pămîntean al ctitoriei.

— Avo, știi de ce ți-am spus că am sentimentul strămutării în legendă? Mi se pare că aici, în Polovragi, sălășluiește Pasărea Măiastră...

— Pogorîta de pe culmea aceea vinătă...

— Nu, nu de pe culme, ci de undeva de peste munți.

— Putea foarte bine să vină din Crucea lui Ursache, iar acolo, în aripile acelea de piatră, pe care le vezi profilate pe cer, să fi rămas doar semnul zborului.

— Crezi că trăim într-o lume de semne?

— Eu cred că orice realitate vie porcede din simbol și se resoarbe în simbol. Acolo, sus, nu departe de cruce, se află o arie ciudată, un fel de cetate naturală căreia poporul îi spune Oborul idovilor. Nu se poate să nu cunoști că jidovii, în graiul și gîndirea populară, sînt uriașii din vremile străvechi, despre care maică-mea îmi spunea că pășeau din deal în deal și puteau să ducă în poală cîte un plug cu șase boi. De ei se face pomenire și în Cartea Facerii, într-un text obscur; cum s-au născut ei din împreunarea fiilor cerului cu ficele oamenilor și cum s-a făcut acea împreunare și ce fel de fapte vor fi fost fiii cerului, nu știu. Acolo, în Oborul Jidovilor, s-a găsit mormîntul unui om al veacului de bronz. Nu era un uriaș, ci om ca toți oamenii, numai că ședea acolo culcat pe o parte, cu genunchii la bărbie și cu mîinile împreunate pe țeastă, așa cum stătuse și în pîntecul maicii lui, în așteptarea primei învieri...

Eudoxiu nu-mi observase tresărirea din momentul în care el vorbea de fiii cerului, nici sfortarea de a-mi reveni în fire. Nu eram deloc sigur că-mi revenisem, de vreme ce m-am pomenit întrebîndu-l, așa, fără o pricină vizibilă:

— Vrei să intrăm în mînăstire, chiar acum, de-a dreptul?

— Văd că nu te grăbești, mi-a răspuns el. Bine, vom urcă mai întîi la Crucea lui Ursache și vom vedea Oborul Jidovilor.

Să știi însă că e cale de un ceas; cu pasul sprinten, chiar mai puțin. Vom ocoli mînăstirea pe drumeagul de pe lîngă rîu, ca să nu trecem pe lîngă corturile lăieților.

— Care lăieți? am întrebat și îndată am și zărit sălașele nomazilor, tăbărite în poiana dinspre castani, cu forfota puradelor împrejmur.

— Mare necaz am cu ei, s-a văietat starețul, mai ales de cînd au început merele a se pîrgui. Noroc de pușcoacea lui Sile, că numai ea mai poate păzi livada de năvălirile nocturne. Nu am ce le face, nimeni nu e în stare să-i gonească, nici primarul, nici jandarmul. Pedepsa lui Dumnezeu.

Am ocolit cetatea și brigada silvică, ne-am lăsat micile bagaje într-o clădire de ferigi și am luat muntele în piept.

Nu am intenția să scriu, neapărat, un ghid turistic, dar l-aș îndemna pe cititor ca, odată ajuns în Polovragi, să-și ia osteneala unui urcuș la Poiana lui Padeș, mai ales că în anii din urmă arheologii au scos la iveală rămășițele unei fortărețe dacice, cel mai înalt punct de rezistență al nemuritorilor lui Zalmoxis. De acolo, de la Crucea lui Ursache — semnul de piatră sădit de un căpitan de plai cu nume aspru, acum un veac și jumătate, pe vremea egumenului Pahomie Hurezanul — se deschide o roată uriașă de frumuseți carpatice, începînd cu înălțimile Parîngului, apropiindu-se odată cu Cîrja, Mîndra, Iezerul, Mohorul, Păpușa și plaiul Novacilor, arcuindu-se către Latorița și obîrșiile Lotrului, urcînd pe fierăstrăul Bui-lei, domolindu-se în rîpele Hurezilor și Măldăreștilor, pentru ca să se închidă, îmblînzită, cu zările joase de peste Cărbunești și valea Jiului.

— *Acum sînt zeu încremenit în stîncă*

Sau vierme răsărit pe mușunoi!

am exclamat eu atunci, cuprins de o rară și neașteptată frenezie lirică, a insului ce se confruntă cu cosmosul, exact în momentul cînd acesta îi oferă o carte de vizită pe care el își descoperă, cu uimire, propriul său nume. Tot așa va fi cuge-

tat, probabil, și omul veacului de bronz, înainte de a se fi resorbit în icoana originală a fătului somnolent. Din buza prăpastiei se așterne apoi, pînă-n largul miazăzilei, valea Oltețului, închisă din trei laturi, ca un decor de Vicleim. Coama muntelui se împădurește treptat și coboară domol pînă-n hotarul Racoviței. În partea cealaltă, piatra golașă se întinde spre apa Galbenului, străjuind așezările gospodariilor din Baia de Fier, despărțite de acelea ale Polovragilor prin malurile înalte, rîpoase, ale rîului. Departe, dincolo de Alimpești, cîmpia pare a nu se mai poticni de nimic pînă ce se va odihni în lunca Dunării. Jos, în poala muntelui, Pasărea Măiastră, acum întreagă, în horbotele ei de piatră.

Nu am stat în poiana lui Padeș decît vreo jumătate de ceas. Ne-am întors tăcînd, Eudoxiu gîndindu-se la ale lui, eu descoperind că fusesem, într-adevăr, atras în mod tainic de sălașul jidovilor și de amintirea fiilor cerului, dar că în realitate nu voisem altceva decît să-mi fac intrarea în mînăstire nu urcînd dinspre drumul de piatră, ci pogorîndu-mă din muntele ceresc. Fără să știe, desigur, ce se petrecea în sufletul meu, Eudoxiu a hotărît să ocolim iarăși cetatea, după ce ne-am luat straițele din ascunziș.

— Nu de alta, a precizat el, dar n-aș vrea să-ți las impresia că ai venit la noi pe poarta din spate.

— Impresia mea este că intru pe cea de deasupra, am replicat eu în așa fel încît el să nu mă înțeleagă.

Trebuie să spun că mînăstirea inimii mele, cea de atunci, era mult mai puțin cuprinsă decît cea din zilele noastre și avea o seamă de înfățișări care astăzi nu se mai văd. Gardul împrejmuitor, tot de lemn, era vechi și dărăpănat, pe alocuri cîrpit cu mărăcini. Alea dintre poartă și clopotniță era măr-ginită nu de brazi, ci de vișini. De-o parte și de alta, livada de meri părea mai falnică și mai plină de făgăduințe. În mijlocul curții, biserica era străjuită de doi brazi foarte înalți, cu ramuri veșnic foșnitoare, mai cu seamă noaptea, cînd se

trezea vîntul din cheile Olteţului. Cele două corpuri de case erau aceleaşi, dar fără înnoirile de acum. În colţul de nord-est încă se mai păstra cuhnia cu vechile cuptoare de pîine, în care pitarii lui Brâncoveanu rumeneau odinioară jîmblele ospeţilor domneşti, pe vatra încinsă, aşernută cu frunze de hrean; prost inspirat şi cam de capul lui, stareţul Veniamin le-a dărîmat şi a făcut în locul lor o casă oarecare. În spatele cetăţii, bisericuţa bolniţei, înconjurată pe vremuri de chiliile suferinzilor, rămăsese stingheră şi tristă. Uşa mai păstra un lacăt uriaş, care doar rar îşi mai aducea aminte că are şi cheie. În latura ei dinspre apus, pe locul unde se înalţă astăzi, după restaurare, clopotniţa veche, se deschidea intrarea unei încăperi joase, pe jumătate în pămînt, un fel de bordei înlăuntrul zidirii, o chilie ciudată, aproape sinistră, a cărei singură ferestruică, aproape de tavan, dădea spre pridvorul bisericuţei. Se credea că într-însa puteau să asculte slujbele ofticoşii, demoniacii, bolnavii de lepră sau de plăgi asemănătoare, adică cei ce nu aveau voie să se amestece cu suferinzii de rînd. Aceasta însă se întîmpla în vremile de demult. În cele mai dincoace, s-ar fi nevoit aci un pustnic, din viaţa căruia nu rămăsese nici numele. Cimitir va fi fost cîndva, dar nu i se mai păstrau urmele. Talasie stăreţise în Polovragi vreme îndelungată şi singur, ca unul ce nu suferea în preajmă-i suflet de om.

La acestea trebuie să adaug că incinta nu era un exemplu de rînduială, după cum, de altfel, nici biserica nu strălucea de curăţenie. Cel puţin aşa le-am găsit eu cînd am pătruns în obşte. Iarba, troscotul şi buruienile creşteau în voie printre lespezile de piatră ale curţii, săpîndu-le pe dedesubt şi scofîlcindu-le pe arie. Tot aşa creşteau şi prin colţuri, pe margini, prin crăpăturile zidului, de abia îngăduind ca printre ele să supravieţuiască, din loc în loc, cîte o tufă de gura-leului, singurele flori din toată minăstirea, şi acelea aduse de vînt. Nu se poate spune că era vorba de murdărie, ci de neglijenţă,

o delăsare ce te făcea să crezi, de cum intrai în cetate, că ai dat de o aşezare părăsită, spălată de ploii şi însufleţită de soare.

Această stare de lucruri se datora nu numai moştenirii preluate de la Talasie, ci şi felului de viaţă introdus aci de stareţul cel nou. Eudoxiu se dăruise în întregime tinerilor săi ucenici, printre care începeam să mă număr, socotind că aceştia nu au de făcut nimic altceva decît să înveţe. În afară de mine, ceva mai mărişor, toţi erau încă elevi, fie la seminar, fie la liceu, şi se pregăteau acasă sau, cum se zice, în particular, pentru examene, ca unii ce nici nu se puteau gîndi la cheltuielile unor cursuri cu frecvenţă. Stareţul le asigura astfel casă şi masă, taxele de examen, bani de drum şi o îmbrăcăminte cuviincioasă, fără să le ceară în schimb decît note bune şi ambiţia de a deveni oameni luminaţi. Anticipez că au devenit şi că unul dintre ei, mult mai tîrziu, emancipat şi chivernisit în trepte, s-a simţit atît de luminat încît îl privea de sus pe fostul său stareţ, într-un final de voroavă:

— Ai stat atîta timp la Polovragi şi n-ai făcut nimic, n-ai pus măcar o cărămidă...

— Aşa e, ai dreptate, s-a umilit acesta, dar v-am făcut pe voi.

Eudoxiu o făcea cu bucurie şi pasiune, poate gîndindu-se la propria lui tinereţe şi la unchiul binefăcător, poate negîndindu-se la nimic. Îşi dădea nu numai ultimul ban, ci şi cămaşa de pe el, iar aceasta la modul cel mai propriu cu putinţă, în care sens mărturisesc că purta pe sub dulamă o cămaşă făcută din cîteva ştergare ţărăneşti, primite de pomană la parastase şi înmormîntări. Aşa l-am surprins eu odată, fără să vreau, căci una din regulile statornicite de el era ca nimeni să nu-şi ţină chilia încuiată, nici măcar stareţul. Cămara nu avea cheie. După pravila de dimineată, scurtă ca în chinoviile cu oameni puţini, fiecare era slobod să meargă sau nu în cămară, să-şi taie singur o felie de pîine şi s-o mănînce cu ce se va găsi, după foamea şi conştiinţa proprie. Unii erau

mai nevoitori, alții mai puțin; Eudoxiu nu intervenea decât printre primii. Unul din aceștia era fratele Sile, bolnav de plămîni și foarte rîvnitor în a se înfrîna de la hrană. Starețul l-a obligat prin poruncă să consume zilnic, chiar în post, cincizeci de grame de slănină, două căpățîni de usturoi și trei kilograme de morcovi cruzi. În mai puțin de un an, novicele s-a înzdrăvenit. La prînz și la cină însă obștea mîncă în trapeză, unde starețul ne aștepta cu șorțul de bucătar încins peste dulamă. Avea grijă să-i dea fiecăruia cît îi trebuie, se hrănea și el împreună cu noi, după care ne mîna la treabă și rămînea să spele vasele. Dimineața se scula cu mult înaintea noastră, se îngrijea de porci și de păsări, aducea la bucătărie laptele proaspăt în găleată, o dată pe săptămîină frămînta și cocea pîine, pe vreme bună umbla la stupi. Celorlalți nu le pretindea decât să-și curețe chiliile, să-și spele singuri albiturile și să facă o clacă la culesul merelor, acestea fiind aproape singura chezășie a cheltuielilor școlare. În cîteva zile, rafturile beciului se umpleau de mere domenești, crețești, ionatane, londone și parmene aurii, care așteptau acolo pînă veneau cele două camioane ale unui regiment de apărare antiaeriană și le duceau în schimbul unui preț bun, anual același, menținut prin tradiție.

— Să nu spunei vreodată că eu v-am ținut la școală, le spunea el uneori ucenicilor arătîndu-le pomii încărcăți de floare, ăștia vă țin, să avem grijă de ei.

Ucenicii, lipsiți de experiența altor mînăstiri, se pomeniseră cu această stare de lucruri și credeau că așa e normal, ca adică starețul să le facă pe toate. Fără îndoială, Eudoxiu era un om admirabil, dar nu un bun pedagog, și se comporta ca un părinte care-și răsfăț copiii. La rîndul lor, ei se lăsau răsfățati, fără ca aceasta să le trezească vreun sentiment de vinovăție sau măcar de sfială. Odată sătul, fiecare se retrăgea în chilia lui și se apuca de studiu, dar aceasta nu însemna că n-ar fi fost slobod să citească și altceva mai ușor, să se plimbe

pe alee sau în cheile Oltețului, să coboare la rîu cu gîndul de a prinde un păstrăv, sau chiar să viseze puțin în umbra nucilor uriași. În astfel de condiții, tinerețea lor făcea casă bună cu noviciatul și nu-și interzicea gluma, veselia sau gratuitatea micilor farse pe care și le puneau la cale ei între ei. Starețul nu numai că nu-i certa, dar uneori se lăsa contaminat și se copilărea împreună cu ei. Pe drum îmi povestise cum, într-o seară limpede, tîrziu după cină, ucenicii au ieșit să se plimbe pe tăpșanul dinspre Obreja și s-au jucat cu Dorzan, cîinele cel tînăr, aproape încă un cățelandru, pripăsit în ograda mînăstirii. L-au alergat, acesta i-a fugărit cu limba scoasă de un cot, pînă ce lui Nil i-a venit în minte să-l învețe să urle la lună, pentru ca să facă din el un cîine adevărat. Ceilalți s-au prins în joc și, așezîndu-se pe burtă, în dosul malului, au prins a urla în cor. Intrigat, Eudoxiu a dat fuga să vadă ce se întîmplă și pînă la urmă s-a pomenit și el lungit pe pîntec și urlînd din barba lui roșcată și rară. Mai intrigat însă s-a dovedit Dorzan. Părăsindu-și bățul pe care-l flocăia, a alergat la dunga tăpșanului și s-a proptit pe labelle dinainte, clătînînd din cap și mirîndu-se, ce i-o fi apucat pe ăștia de urlă ca proștii, fără nici o pricină. Povestind, starețul rîdea ca un copil și mai mult decât ca un copil, căci rîsul său se poticnea în emoție. Se făcea că-și șterge sudoarea de pe chelie și fura cu marginea palmei lacrima de la coada ochiului.

Tot pe drum îmi povestise Eudoxiu și despre îngrijorarea lui, care nu era mică. Obștea ucenicilor era amenințată de uneltirile lui Talasie. De fapt nu erau chiar uneltiri, căci fostul stareț nu se îndeletnicea cu intrigile, ci izbea de-a dreptul și pe proprie răspundere. Nici scandalagiu nu era. Spunea ce avea de spus, dar în același timp trimitea și o reclamație scrisă către autoritatea ecleziastică, cu dată și semnătură, pentru care pretindea număr de înregistrare și, bineînțeles, o rezoluție. De la bun început el se declarase împotriva operei lui Eudoxiu și cerea ca mînăstirea să revină la austeritatea unui

personal redus ca număr — cel mult doi-trei —, contemplativ, duhovnicesc. În Polovragi nu au ce căuta imberbii cu dulamă, ținând de adunătură și cu ifose de cărturari, despre care nici măcar nu se știe dacă vor deveni călugări.

— Bine, dar acesta nu e un motiv serios, m-am mirat eu.

— Firește că nu e, dar nu-l cunoști pe Talasie.

— Dacă vrea contemplație, să plece el, să se ducă undeva la un schit singuratic.

— Pe asta i-am sugerat-o și eu, dar nu pleacă. El își revendică dreptul vechimii: „Nu eu v-am găsit pe voi aici, zice el, ci voi m-ați găsit pe mine“. Și, măcar că n-a citit în viața lui o carte de literatură, a auzit și el de undeva versurile lui Eminescu:

*„Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost, așa rămânem“*

pe care, bineînțeles, le tâlcuiește în felul lui și pe care mi le aruncă în nas ori de câte ori încerc cu el o explicație mai largă.

— Dacă nu pleacă el de bună voie, de ce atunci nu-l dai dumneata afară? Ești cogeamite starețul.

— Nu, nu vreau să fac așa ceva, a zîmbit Eudoxiu. Și chiar dacă aș vrea, nu am motive. E un om cu viață neprihănită, un postitor, un rugător, aproape un ascet. Ce să-i reproșez?

— Dar el are motive să se plîngă?

— Ți-am spus că nu-l cunoști. Ei bine, prin toate aceste împrejurimi gorjene i se mai spune Jălbarul. Talasie e un autodidact cu pasiunea legilor și se pricepe să compună o plîngere, o întîmpinare, o contestație către orice tribunal, citind corect articole de cod civil sau amendamente de ultimă oră. A făcut în viața lui sute — dacă nu chiar mii — de jalbe în numele țăranilor neajutorați, fără să cîștige pentru el nimic, în afară de ura avocaților și grefierilor. Cred însă că nu e lipsit de o anume voluptate a pîrîșului victorios. În cazul nostru a trimis la episcopie patru reclamații, eu de-acolo vin, le-am

văzut și le-am citit, consilierul însă le mai ține la dosar, dar m-a avertizat că n-o să le mai poată acoperi multă vreme...

— Pentru Dumnezeu, dar ce spune în ele? Că starețul Eudoxiu face o operă de caritate?

— Cum o să spună așa ceva? s-a amărît prietenul meu, Talasie se mărginește să protesteze împotriva faptului că starețul cel nou ține băieți tineri pe lingă el.

— Și?

— Asta e tot.

— Nu înțeleg...

— Într-adevăr, o veche pravilă monahală incriminează un astfel de anturaj, pentru pricini lesne de înțeles, mai ales la acea vreme...

— În cazul acesta, m-am revoltat eu, Talasie e un ticălos și trebuie tras la răspundere.

— Nu ai cum, căci e acoperit. Desigur, vechea pravilă osîndea anturajul, cu scopul de a înlătura eventuale efecte, avea adică un caracter preventiv. Meșteșugul lui Talasie constă în aceea că, citind corect pravila, simpla ei citare strecoară presupunerea că efectele s-au și produs sau sînt pe cale de a se produce. Or, insinuarea, ca orice insinuare, e implicită, dar nu poți face răspunzător pe cineva decît pentru o calomnie explicită. Reclamantul nostru e la adăpost.

Îmi mestecam indignarea-ntr-o dinți și m-am agățat de o speranță.

— Eparhul cel nou, părinte, va fi indignat de insinuarea murdară a lui Talasie și-l va zvîrli din Polovragi ca pe o buruiană netrebnică.

— Vorbești așa, frățioare, pentru că ești singurul nemernic în Ierusalim și n-ai aflat adică ce-a pățit eparhul cel vechi.

M-am oprit locului, izbindu-mă cu palma de frunte:

— Talasie?... Asta e cel cu...?

Întîmplarea o auzisem din mai multe guri și mă interesase doar ea în sine, fără să rețin numele celui împricinat. Așadar,

Talasie era starețul care se cunoștea destul de bine cu episcopul său, din anii mai tineri, și stăruise ca acesta să-și facă o mică vacanță, măcar de câteva zile, la Polovragi, unde avea să se simtă mult mai bine decât într-o minăstire cu personal numeros și gospodărie complicată; aci se va bucura de liniște, de aer proaspăt și de ospitalitatea unui vechi prieten. Eparhului i-a suris ideea, mai ales că în ultima vreme suferea de nervi, devenise irascibil și știa că subalternii săi se închină de câte zece ori înainte de a-i bate la ușa cabinetului. Într-o după-amiază a plecat din Hurezi cu trăsura, singur, pe drumul de sub munte, poruncindu-i vizitiului să mîie domol, la pas, ca într-o adevărată plimbare, să simtă dulceața priveliștilor și legănarea arcurilor. Era încă primăvară, livezile unduiau în boarea vîntului domol, munții se topeau în azur, cerul se făcea ca praful de aur, apoi se îmbălsăma în pădurea de salcîm ce străjuia atunci, cam pe un kilometru, drumul dintre Vaideni și Izvorul Rece, în care stuparii de meserie își aduseseră prisăcile să culeagă floarea. Vacanța se arăta plină de făgăduințe.

În minăstire însă eparhul avea să fie, de la bun început, nemulțumit. Liniștea era, într-adevăr, desăvîrșită, dar o liniște a unei pustietăți în neorînduială, cu ziduri scorjite, iarbă cu spic prin curte, mușchi pe acoperișuri, petice de carton în ferestre, tăcere în clopote. Talasie era acolo singur, tot singur pregătise cina, așa cum se pricepea el, cam din topor, fără nici o urmă de rafinament culinar. Mai mult, el se simțea slobod ca măcar acum, în doi, să-i spună episcopului pe nume și să-l tutuiască, limbaj pe care acesta îl uitase de mult și pe care nu-l permitea nici în propria sa familie de frați și surori. S-a dus la culcare destul de indispus, dar toată noaptea s-a zvîrcolit în pat, pișcat de purici, niște purici mari și agresivi ca-n bătătura dospită a unui maneaj. Dimineața s-a îmbrăcat fioros și a zbierat la Talasie, amenințîndu-l cu destituirea. Cînd era furios, răcnea răgușit, iar între mustățile

despicate îi tremura o buză de iepure, ceea ce de data aceasta l-a făcut pe stareț să nu-și poată ține rîsul.

— Te distrug, nenorocitul! a mai urlat o dată eparhul, convins fiind că Talasie îl poftise aci să-și bată joc de el, și s-a aruncat în trăsură poruncindu-i vizitiului să dea bice cailor și să nu-i slăbească pînă la Hurezi.

Poate că starețul s-ar fi ales cu destituirea făgăduită, dacă pe drum nu i s-ar fi întîmplat episcopului și altceva. În timp ce el străbătea pădurea de salcîmi, în goană și cu caii nădușiți de fugă, albinele au simțit mirosul de sudoare și s-au așternut în urmărirea trăsorii, învăluind-o într-un nor de mînie. Vizitiul n-a mai știut de hățuri, caii rupeau pămîntul, înnebuniți în hamuri, eparhul s-a ales cu ochii mici în fața umflată, ceea ce l-a făcut să meargă de-a dreptul la reședință și să semneze o decizie prin care starețul Talasie Negrea era nu numai destituit, ci și caterisit din preoție și exclus din tagma monahală. Prăpădul lui Dumnezeu!

Nu după multă vreme, Talasie se afla cu unele treburi prin Tîrgu Jiu și s-a întîlnit cu șeful poliției. Se cunoșteau, și-au dat binețe. Starețul avea pe el o rasă făcută dintr-un material al cărui nume, în limba comerțului de atunci, nu era foarte minăstiresc. Polițistul l-a luat mai pe departe, măsurîndu-l de sus pînă jos.

— Frumoasă rasă, părinte!

— Da, e frumoasă.

— Dar știi cum se cheamă ștofa asta?

— Da, știu, piele de drac.

— Păi, cam cum vine asta, cuvioase? a rînjit șeful.

— Cum să vină? i-a retezat-o cuviosul, mai bine popă în piele de drac, decât drac în piele de popă.

Comisarul, care nu se aștepta la un asemenea răspuns, a rîs mai întîi cu poftă, apoi a devenit serios.

— O fi cum o fi, părinte, dar o porți ilegal. Dacă n-o arunci singur și de bună voie, am ordin să te dezbrac și să te rad.

— Tu, pe mine? s-a făcut a se mira călugărul.
— Așa cum mă vezi. Te bag în prima frizerie și te scot flăcău.

— Tu, pe mine?

— La nevoie, o mașină de tuns avem și la poliție...

— N-ajungeți, bă, voi să mă radeți pe mine, s-a stropșit cu stăpînire Talasie, arătîndu-i comisarului o hîrtie cu număr de înregistrare. Află de la mine, șefule, că am făcut recurs la sinod și nu numai recurs. L-am dat pe ăla în judecată pentru abuz de putere. După lege, el nu poate caterisi pe nimeni fără judecata consistoriului. Am fost eu judecat? Nu. S-a dat împotriva mea o sentință? Nu. Atunci?... Ce crede el, că Biserica e moșia lui tac-so?

— De, părinte, s-a domolit polițistul, știu însă că episcopul e un membru de vază al sinodului și nu prea vād cum l-ar judeca chiar colegii lui...

— Dacă nu-l judecă ei, mă duc cu el de gît în fața tribunalului civil. Abuzul de putere se pedepsește și acolo. Și ia aminte, șefule, că atîta vreme cît eu mă aflu în recurs, tu nu te poți atînge de mine, că, altfel, o pățești...

Polițistul se gîndise bine. Sinodalii au fost puși în mare încurcătură. Dreptatea era de partea călugărului, episcopul comisese un act ilegal pe care cunoscuta sa irascibilitate nu-l putea acoperi. Metoda descurajării reclamantului prin amînări repetate nu s-a dovedit mulțumitoare, acesta bombarda cancelaria cu reveniri, somații și amenințări. S-a întimplat chiar că l-a întîlnit pe episcop la scară și i-a strigat:

— Ascultă, află de la mine că tu n-ai să mai fii unde ești, dar eu tot am să fiu stareț la Polovragi.

Pînă la urmă s-a ajuns la un compromis: episcopului i s-a dat un avertisment în ședință închisă, iar starețul, ca unul ce nesocotise votul sfîntei supunerii monahale și se răzvrătise zgomotos împotriva superiorului său, a fost obligat să se întoarcă la mînăstirea de metanie. Talasie a primit sentința cu

resemnare, dar a pus o condiție, și anume ca sinodul să-i plătească cheltuielile de transport. Sătui de hachițele ieromonahului și crezînd că e vorba de o simplă compensație morală, sinodalii au aprobat condiția, dar numai după aceea au cunoscut că metania acestuia era în Muntele Athos.

Talasie s-a întors după cîteva luni, cu o hîrtie în care se arăta că în Athos nu se mai primesc imigranți noi. Se plimbase omul prin toată Grecia, pe banii sinodului.

La o vreme după aceea, eparhul a intrat în niște încurcături politico-administrative și a fost silit să se retragă în vilă sa de la Sărăcinești. Boala i se agravase, nervii îl lăsaseră aproape complet, îngrijitoarea șoptea că-l surprinsese uneori cotrobăind cu văturaiul pe după sobă, somîndu-l pe Satana să fugă pe pustii. Părăsit și uitat cu repeziciune, cum se întîmplă în mai toate cazurile de acest fel, ducea o viață de om singuratic, rătăcit, fără să știe cel puțin dacă trebuie să-și aducă aminte de vorbele eclesiastului. Curînd însă factorul i-a adus o carte poștală simplă: *Preasfințitului Vitalie Stoiculescu, episcop în retragere, Sărăcinești*. Pe partea celalaltă, albă, nu se afla nimic altceva decît antetul mînăstirii Polovragi, iar jos, sub ștampila rotundă, o semnătură: *Stareț, Ieromonah Talasie Negrea*. Această carte poștală a venit după aceea cu regularitate în fiecare săptămînă timp de aproape doi ani, și de fiecare dată provoca în vilă o nouă criză de nervi. A încetat odată cu moartea destinatarului.

De toate acestea mi-am adus aminte într-o singură clipă, în timp ce Eudoxiu întorsese capul spre mine și mi-a citea pe chip consternarea.

— Acum știi cine e Talasie, a conchis el, și co-i poate mintea. Eparhul cel nou îl cunoaște, tot atît de bine și ar fi vrut să-și răzbune înaintașul, dar n-a avut puterea decît să-l scoata pe jălbar din stareție și să mă aducă pe mine. Mai mult nu putea. Talasie a rămas în postul de eclesiarh, să poarte grija bisericii și a slujbelor. Din mînăstire însă nu se cîntește, dar nici nu se astîmpără.

De neastîmpărul fostului stareț aveam să mă conving și eu în chip nemijlocit și chiar în seara aceea, după ce Eudoxiu m-a prezentat mai-vechilor săi ucenici și mi-a rînduit o chilie în casele de jos, brâncovenești, unde locuiau și ceilalți. El își avea odaia — care era și cancelarie — în corpul caselor de sus, zise ale lui Matei Basarab, și tot acolo, în capătul dinspre miazănoapte, se nevoia întru singurătate ieromonahul Talasie. Mă apropiasem de minăstire cu sentimentul inefabilului, străbătusem cu emoție alea mărginită de vișini, ce împărțea în două bogata livadă de meri, încărcată de rod, contemplasem în tăcere, preț de cîteva clipe, Pasărea Măias-tră din mijlocul incintei, înaltă și frumoasă în zvelta ei încremenire, dar acum mi se părea că ea încetase de mult să mai cînte și că glasul ei fermecător așteaptă undeva, în piatră și azur, reșezarea unor suflete omenеști în cumpăna lor cea dreaptă.

Eudoxiu lipsise numai o zi. În absența lui nu se petrecuse nimic deosebit, în afară de un singur fapt, de altfel destul de ciudat, pe care ucenicii i-l aduseră la cunoștință cu oarecare sfială și nedumerire. În timp ce trecea printre nucii din spațele cetății, fratele Sofronie a auzit niște sunete neobișnuite, stranii, răzbătînd din bolniță. Era ceva din răsufierea unui taur bolnav și din grohăitul spart al porcului înjunghiat, înainte de a-și da suflarea. Speriat, novicele i-a chemat pe ceilalți. Lacătul de la ușa bisericiuței părea neatins în belciugul lui.

— Auziți și voi?

— O fi Sfîntul-cu-cap-de-cîine, încercă Sile o glumă necuvioasă, mai mult să risipească teama.

Pe Sfîntul-cu-cap-de-cîine îl știau toți, așa cum era zugrăvit pe peretele din dreapta, cu botul aducînd mai degrabă a berbec, îmbrăcat ostășește și înarmat cu săgeți, una din curiozitățile minăstirii și o piatră de poticnire pentru cel îndatorat să le dea vizitatorilor explicații. Culmea confuziei era că ace-

lași Hristofor, cu aceeași limpede inscripție cirilică, se afla și pe peretele din stînga, dar cu chip omenesc și cu Pruncul pe umăr, așa cum îl înfățișează „viața” lui și erminia clasică. Unii oaspeți erau de părere că Sfîntul-cu-cap-de-cîine e un transplant creștin al zeului Anubis, alții căutau să descifreze în el sfințenia care se poate ascunde chiar sub o aparență monstruoasă sau, în orice caz, care poate umaniza animalicul. Acum Sile voise să insufle o undă de curaj, dar efectul se dovedea pe dos. Novicii ar fi preferat ca în bisericuță să fi pătruns un hipopotam.

Au intrat împreună. În locaș nu era nimeni. Sfîntul-cu-cap-de-cîine ședea cuminte la locul lui, urît și tăcut ca o salcie bătrînă. Atunci și-au dat seama că sunetele pătrundeau aci prin spărtura ce se deschidea în chilă subterană din capătul clădirii. Au mers la ușa acesteia, au aflat-o deschisă, iar înlăuntrul bordeiului au zărit o namilă de om dormind cu capul pe boccea și sforînd. Cel puțin așa li s-a părut lor, că e o namilă și că seamănă cu un monstru. Nimeni nu-l văzuse trecînd prin minăstire, dar aceasta nu era de mirare, știut fiind că novicii ședeau mai mult în chilii, cufundați în studiu, iar Talasie se arăta foarte rar din birlogul nevoițelor lui. Firește, n-au îndrăznit să-l trezească ori să-l tulbure în vreun fel, ci s-au îndepărtat tiptil, așteptînd întoarcerea starețului.

— Și acum unde e? întrebă acesta.

— Tot acolo trebuie să fie, dacă cumva n-a plecat.

— Veniți cu mine!

Cînd ne apropiarăm, sunetele nu se mai auzeau. În aer pluteau doar foșnete amurgului.

— Ieși de-acolo, omule, că ți-o fi foame! porunci starețul, ca și cum s-ar fi adresat unui ins pe care-l cunoștea de mult.

Cîteva momente așteptarăm încordați, pe urmă ni se făcu părul măciucă. Din intrarea bordeiului se zvîrcoli o spinare de bivoli, apoi din ea se deșiră un bărbat înalt de

peste doi metri, îmbrăcat într-un suman de culoare închisă, încins cu o curea. Novicii nu se înșelaseră, omul avea, într-adevăr, o înfățișare hidoasă. Un singur ochi, cel drept, clipea mărunț, izbit de lumină. În locul celui alt se lăbărța o gogoasă roșietică și încrețită, ca o plagă vindecată pe jumătate, din mijlocul căreia se căsca o gaură viscoasă și imobilă. Plaga mîncase sprînceana și acoperea o parte din fruntea îngustă, năpădită de lațe. Fața îi era ciupită de vărsat, dar cu urme atît de largi încît nu-i mai îngăduiseră bărbii să crească decît în smocuri răzlețe, semănate pe rămășițele obrazului, împrejurul nasului cîrn. O bărbie degenerată îi împingea mult înainte gura enormă și botoasă, cu buza de deasupra răsfrîntă peste cea de jos. De sub suman îi ieșeau nădragii de dimie seină, cu capetele vîrite în ciorapi de lînă și opinci de cauciuc. Insul își împreună către piept, în semn de pace și supunere, palmele grele și noduroase.

— Quasimodo, șopti Sofronie, care era mai citit.

— Tip lombrozian, încercă să precizeze Iacob.

— Moxalie, îl porecli Sile, gîndindu-se probabil, deși impropriu, la cîinele mops.

Starețul îi muștră dintr-un semn și-l luă pe străin la întrebări.

— De unde ești, creștine?

— Sînt de departe, de pe lîngă Dunăre.

— Cum te cheamă?

— Meglea.

— Meglea și mai cum?

— Meglea.

— Ai acte?

Străinul făcu semn că nu are așa ceva. Surpriza noastră era acum și mai puternică. În ciuda înfățișării sale terifiante, omul, deși vorbea cu oarecare greutate, avea vocea blîndă, și nici ochiul nu-i era rău. Eudoxiu intuî repede situația, că adică nu era cazul să insiste asupra identității. Fără îndoială,

insul era, cum se spune, un dezmoștenit al soartei, om fără căpății, menit să rătăcească din loc în loc, alungat de propria lui făptură.

— Cum de-ai nimerit aici? întoarse el întrebarea.

— Aici e capătul drumului, răspunse Meglea în chipul cel mai firesc.

— Cum adică?

— În răscruce, colo deval, am întîlnit o femeie și am întrebat-o pe ce drum e mai bine să apuc. „Ia-o pe unde vrei, mi-a zis ea, dar să nu te oprești decît unde s-o opri și drumul. Aici e capătul.

Într-adevăr, pe vremea aceea nu exista ruta forestieră de astăzi. După ce părăsea satul, drumul către munte se proptea în poarta minăstirii. Îl continuau alea vișinilor, cărarea din incintă, între clopotniță și porțița din spate, după care se poticnea în pîrleazul de lîngă bolniță. Noi aveam însă acum o altă revelație, dacă i se poate spune așa. Voind probabil ca explicația lui să fie mai convingătoare și să cîștige bunăvoință, pe ultimele cuvinte omul încercase să zîmbească și numai atunci i se arătară dinții grozavi, ca de lup, cu doi colți repeziți în jos, peste buza ce se trăsese înlăuntru. Hidoșenia lui devenea fioroasă. Și totuși, era un om.

— Poți să muncești? îl mai întrebă starețul.

— Fac orice, se grăbi Meglea, dar nu mă primește nimeni. Eudoxiu întoarse capul:

— Aduceți-i ceva de mîncare... Dar așa, mă, ca pentru el!, mai strigă în urma lui Iacob și a lui Sofronie, care se repeziseră spre bucătărie.

Străinul primi ștergarul doldora de merinde și surise sălbatic.

— Rămii aici, îl îndemnă starețul. Mîine, om mai vedea.

La cină se părea că nu se mai poate vorbi despre nimic altceva în afara extraordinarului musafir din bordeiul bolniței. Cîpiva dintre novici, îndeosebi Sile și Iacob, se căzneau

să-l situeze în una din categoriile antropologice, dar Eudoxiu simplifica problema, afirmând că, după părerea lui, nu era vorba decât de un infirm al cine ştie cărei boli din copilărie, care însă purta în el un suflet curat.

— Un sărac cu duhul? Încercă Iacob, interogativ, o nouă caracterizare.

— Într-un fel, da, răspunse Eudoxiu, dar nu în sensul că ar fi idiot, așa cum se interpretează, de obicei și fals, sărăcia cu duhul, ci în acela că posedă o anumită candoare, vecină cu *sancta simplicitas*. Nu e mai puțin adevărat însă că individul e și un înapoiat mintal, fie din naștere, fie prin presupusa boală, fie ca urmare a contactului său extrem de redus cu societatea. Cred că rar i s-a îngăduit să intre în curtea unei gospodării, iar când a primit o piine sau o zdreanță, acestea i-au fost aruncate peste gard.

— Aveți de gând să-l opriți la noi? se interesă Nil.

Starețul nu apucă să răspundă, căci la ușă se auziră pașii lui Talasie. Se făcu tăcere. Acesta nu mânca întotdeauna cu obștea, iar când binevoia s-o facă, se așeza la o altă masă, de-oparte, el fiind singurul vegetarian al chinoviei. În realitate, nici ceilalți nu consumau carne decât foarte rar, poate o dată pe lună, la măsura lipsurilor materialnice, dar în zilele îngăduite își îmblânzeau fiertura de legume cu o lingură de untură, uneori cu jumări sau câteva firicele de slănină. Talasie nu împărtășea masa comună nici în zilele de post, nefiind convins că oalele din ajun fuseseră opărite cu sodă. Trapeza era în același timp și bucătărie. El își fierbea singur legumele, în vase osebite, sau, mai simplu și cel mai adesea, arunca în cuptor câțiva pumni de cartofi pe care și-i lua, peste un ceas, la chilie. Pentru o asemenea treabă venise și acum, întâmpinat de aroma fierbinte a crumpenilor din țigla. Așadar, eu îl întilneam și aievea pe faimosul, iscusitul, neînduplecatul Talasie Negrea, omul care pune în mare cumpănă visul lui Eudoxiu de a face din Polovragi o grădiniță a lui Akademos.

Părea mai tânăr decât vârsta lui adevărată, și-și purta cu sprinteneală statura mijlocie, împuținată de nevoie, apăsată de povara unui cap lătos, pieptănat parcă numai cu degetele. Părul și barba, deși începuseră a încărungi, mai păstrau încă destul din întunecimea obrazului măsliniu, aproape țigănos, redus la cele două fișii de lângă nas. Gura nu i se vedea deloc, acoperită fiind de o mustață enormă, ce se cobora pînă la mijlocul bărbiei. Sub ochii negri și aprinși se adînceau două pielețe semilunare, palide, pe care Eudoxiu le numea „cearcăne în negativ“, ale bărbaților chinuiți de înfrînare.

— V-a apucat tăcerea fiindcă am intrat eu, zise el închizînd ușa și îndreptîndu-se spre cuptor, de unde începu să-și scoată cartofii, unul cîte unul, strîngîndu-i puțin în palmă, să vadă dacă s-au copt îndeajuns. Asta înseamnă că vorbești despre mine. După toate celea, mai sînteți și lași, n-aveți curajul să-l criticați pe om în față, clevețiți pe la colțuri ca niște babe. Acesta e noul stil de viață al chinoviei și brînză pe care o faceți voi pe la școală. Văd, starețele, că ai mai adus un trîntor. Om vedea ce e și de capul lui, că de al cestoralți i s-a făcut lehamite pînă și lui Belzebut. Ți-au spus ce ispravă săvîrșit-au pe ziua de azi?

Eudoxiu se uită întrebător la ucenici, aceștia își pleacă capetele în farfurie, apoi se uitară pe furiș unul la altul, de abia stăpînindu-și veselia unei amintiri vinovate. Ei motivară mai întîi prin aceea că nu avuseseră timp să povestească, iar în al doilea rînd prin faptul că nu era vorba de o abatere propriu-zisă, ci doar de punerea la cale a unei lecții de pedagogie colegială. Fratele Sofronie căzuse în iunie la examenul de capacitate și urma să-l dea din nou acum, în toamnă. Ceilalți observau însă că termenul se apropie, dar candidatul nu vedea semne de suficientă hărnicie în a se pregăti. Se lăsa, cum se zice, pe tînjală și uneori adormea cu cartea-n mînă. De aceasta avea cunoștință și starețul, care nu-și ascundea nemulțumirea. Muștrările, îndemnurile, îngrijorările colegilor

nu păreau a-l stimula îndeajuns. Așa s-au hotărât ei să-l trimită cu un grup de vizitatori la peșteră, însărcinare pe care el a primit-o bucuros. Când s-a întors din misiune, prin curte nu mai era nimeni, dar în chilia lui l-a găsit pe Cucuzel cu căpăstrul legat scurt de drevele ferestrei și cu botul în manualul de algebră. Cucuzel era măgarul mînăstirii.

Eudoxiu nu mai izbuti să se stăpînească și izbucni în hohote de rîs, completînd, printre lacrimi, imaginea novicilor ce-l forțau pe măgar să urce treptele scării. Fratele Sofronie rîdea și el din tuleiele-i bălane, dar cu ochii în pămînt, încredințat că lecția i se cuvenise.

— Și cine a fost cu ideea? se interesă starețul.

Bineînțeles, Sile era capul răutăților.

— Țasta e din tagma celor ce coc oul la luminare, se legă de el Talasie. Ce vă uitați așa? Cum să nu vă uitați, dacă voi învățați tot felul de bazaconii, în loc să cunoașteți *Patericul* și *Lavsăconul* și *Viețile Sfinților* și *Epistolia*? Țasta s-a întimplat într-o mînăstire de monahi și era în postul Crăciunului și fără foc în sobe, că așa era regula acolo. Starețul a mers în cercetare de la chilie la chilie și în una din ele a dat peste un călugăr care cocea un ou la luminare. „Ce faci aici, părinte?” s-a cutremurat el. Prins cu mîța-n sac, călugărul i-a căzut în genunchi: „Iertați-mă, precuvioase, iertați-mă, diavolul m-a învățat”... Dar diavolul a scos capul de după un cotlon, unde ședea ascuns: „Da' de unde, părinte stareț, că de un sfert de ceas mă uit la el și mă tot minunez”... Din ăștia e fratele Sile de la care și dracul are ce-nvăța. Dar și voi, nemîntuipilor, o să aveți ce învăța de la Satana, cînd o să vă descopere muncile iadului. Voi sînteți cei ce luați în deșert numele Domnului Dumnezeuului nostru și al aleșilor lui. Ce blasfemie poate fi mai mare decît să-i pui măgarului numele sfințului protopsalt de la Bizanț și să faci motanul să răspundă la numele lui Marconi? De ce să vă bateți voi joc de Marconi? Eu am citit undeva că ăștia a fost un om mare...

— Un mare fizician, întări fratele Nil.

— Și ce-are-a face motanul cu fizica?

— Nu cu fizica, ci cu fizicianul. De cînd l-ai castrat, părinte, s-a îngreșat ca un porc, nu mai prinde șoareci și miaunăleneș, fără convingere: Maar-coo-ni! Noi avem simț muzical.

— L-am castrat că nu mai era liniște pe acoperișuri. S-a potolit el și ați venit voi, nepocăiților, să vă puneți mintea cu măgarul. Și ăștia, pentru că vă caută în coarne starețul nostru cel nou, făcătorul de mîtoși. Noroc că mă rog eu pentru voi, că altfel ați lua cîmpii de tot. Să știi, starețule, că am trimis o reclamație la minister și o să intrați sub anchetă pentru încălcarea legii.

— La minister? se miră Eudoxiu. Cele patru de la episcopie nu erau de ajuns?

— Alea sînt altceva, e altă mîncare de pește. De data aceasta v-am reclamat în virtutea legii care prevede că asupra unui monument istoric nu se poate face nici o restaurare fără aprobarea scrisă a Comisiei de la centru. E clar? Știi că eu joc pe față, să nu zici că nu te-am prevenit.

— Știu că ești un cavalier desăvîrșit, zise Eudoxiu fără să pară tulburat. Starețul îi lăsa pîrăști cu legea-n mîna, dar și ascultarea îi o-mplinești după rînduială. Cu ancheta om vedea, deocamdată mi te-ai plîns că nu ai ajutoare să-ți curețe biserica. De mîine dimineată îți dau un paraclisier pe care-l vei avea în subordine directă. Ce-ți spun eu acum e poruncă.

— Și pe cine-mi dai? pe ăștia, nu? întrebă Talasie uitîndu-se la mine.

— Nu pe ăștia, ci pe un altul. Îl cheamă Meglea.

— M-aș fi mirat să-i pui pe trîntorii tăi la vreo treabă, mormăi Talasie aruncîndu-și cartofii într-o cratiță și părăsind trapeza.

Pricepurăm că ideea cu Meglea-paraclisier îi venise starețului pe loc, ca o replică la noua reclamație. Și poate că ne-am fi amuzat copios imaginîndu-ne conlucrarea eclesiarhului cu

jidovul de la bolniță dacă Eudoxiu, părăsindu-și prefăcuta indiferență, nu și-ar fi arătat îngrijorarea față de o eventuală anchetă. Recunoștea că făcuse o greșală și era gata să-și asume întreaga răspundere, dar aceasta ar fi dus la înlăturarea lui de la conducerea mănăstirii. Dacă plîngerile de la episcopie puteau să rămână fără urmări serioase, aceasta din urmă implica o problemă de stat, iar inspectorii speciali ai ministerului erau cunoscuți prin intratabila lor severitate. Discuțiile celor de față, de altfel destul de aprinse, mă puseră la curent cu cele întîmplate. Era vorba de frumoasa frescă din biserica-bolniță, a cărei clasică armonie suferea din pricina cîtorva sfinți cu ochii scoși. Chipurile acestora se aflau în pridvor și în partea stîngă a navei, aproape de ușă, și se moșteneau așa din vechime, cu fețele mutilate de păgînismul celor ce le scobiseră orbitele cu vîrfuri ascuțite de fier. În locul blîndelor priviri ale sfințeniei se căscau cîte două găuri de albeață minerală, pustii și adînci ca ferestrele unei case părăsite, și tocmai acolo, la intrare, la întîmpinarea pasului pios. Asupra originii lor se aprinseseră numeroase controverse în sînul obștii, cu atît mai mult cu cît vizitatorilor nu li se putea oferi o explicație limpede și unitară. Pe atunci nu exista, ca acum, un „ghid“ al monumentului istoric, anume instruit la cursuri speciale; puținii turiști erau călăuziți de cel ce se întîmpla să fie mai la îndemînă, iar acesta le înfățișa datele elementare și, din rest, cam cum îl tăia capul. În orice caz, ipotezele erau două. Mutilarea acestor sfinți era opera iconoclastă a turcilor ce invadaseră de mai multe ori, pe vremuri, mănăstirea. Alții erau de părere că ea nu putea fi decît opera fermecătoarelor care obișnuiau să facă vrăji cu ochi de sfînt. Argumentele se ciocneau din amîndouă părțile, iar asupra lor s-ar fi putut scrie o carte veșnic neisprăvită, adică fără un capitol final. Starețul mai avea o teamă. În sălașele nomazilor de alături existau destule țigănci care vrăjeau cu ghiocul, în cărți, în plumb topit, în oscioare de pasăre și în alte drăcovenii. Ar

fi fost de ajuns ca numai una din ele să dea ochii cu cei-fără-ochi pentru ca să-și înnoade firul cu meșteșugul uitat al vechilor ei înaintașe. Acestea au fost motivele pentru care Eudoxiu i-a permis — el afirma chiar că i-a sugerat — fratelui Iacob, priceput întrucîtva în ale picturii, să repare stricăciunile. Sfinții și-au recăpătat ochii cu numai o lingură de mortar și cîteva pete de culoare. În privința aceasta se făcuse liniște, certurile încetaseră, vizitatorii nu mai întrebau nimic, dar iată că veghetorul Talasie găsea acum pricină de scandal. El, care va să zică, și predecesorii săi se îngrijiseră să păstreze intacte aceste urme ale trecutului vitreg, dar fariseii și cărturararii de la coada veacului le ștergeau cu buretele și îmblînzeau, dintr-un condei, istoria. Cazul, așadar, fusese deferit ministerului.

În trapeză nu mai era loc pentru voie bună și cina se isprăvi sub semnul îngrijorării.

— Ar fi, totuși, ceva de făcut, îndrăzni să-și dea o părere Sile, mă gîndesc la restaurarea anormalului. Mortarul e încă proaspăt...

— Nu, eu așa ceva nu fac, se îngrozi Iacob, de pus i-am pus, dar vîrfurile briceagului în ochi de sfînt nu voi răsuci în veac. Iartați-mă, preacuvioase, dar n-o voi face nici dacă îmi veți da poruncă și ar fi să înfrunt legea ascultării.

— Ai dreptate, zîmbi cu mulțumire starețul, nici eu n-aș face-o. Dar tu, Sile, ai fi în stare?

Ucenicul se rușină de propria lui istețime, îngropîndu-și privirile în pămînt.

— Bine, conchise Eudoxiu, să-i lăsăm zilei de mîine grija ei și să ne întoarcem la ale noastre. Deocamdată rînduiți-vă să faceți de planton în livadă, ca și pînă acum, fiecare cîte trei ceasuri. E singura ascultare pe care v-am dat-o, merii aceștia fiind, de fapt, ai voștri. Cum îi păziți, așa îi aveți și cum îi aveți, așa vă asigurați taxele și manualele.

Dacă lăieții fac vreo mișcare, treziți-l pe Sile să tragă, căci ăștia nu știu decât de frică.

Ne răspîndirăm toți pe la chilii, în afară de Sile, care avea să fie de planton în primul schimb. Cum eu, ca nou venit, încă nu promisem o asemenea însărcinare, îl rugai să-mi accepte tovărășia măcar pentru o jumătate de ceas, ceea ce el încuviință cu plăcere. Se lăsase întunericul, seara era răcoroasă, Sile nu purta felinar și-mi trebui un timp pînă ce ochii mi se obișnuiră cu bezna.

— Să nu te sperii, mă preveni el, întîi și-ntîi dau cu tunul, pe urmă nu mai avem nici o grijă.

Din spusele lui Eudoxiu înțelesesem că salvarea recoltei de mere era o problemă vitală pentru tînăra obște de cărturari, iar de la Sile aflai că pentru ea se dăduseră, pînă mai deunăzi, adevărate bătălii nocturne. Pe atunci ucenicii nu vegheau cu rîndul, ci toți deodată, în încercarea de a ține piept puradeilor ce năvăleau peste gard și luau crengile cu asalt, jefuindu-le în cîteva minute. Lupta pe întuneric nu dădea rezultate, căci inamicul avea o extraordinară capacitate de repliere. Cînd ȣigani și-au dat seama că livada e păzită de mai mulți, o supuneau mai întîi unui bombardament cu pietre și curățau terenul pentru o nouă captură. Novicii și-au făcut atunci coifuri de tablă în stilul pălăriilor chinezești, primind pietrele ca pe o ploaie apocaliptică. Dancii s-au speriat la început de sunetele ciudate ce răspundeau din propriile lor lovituri, pe urmă s-au familiarizat cu ele și nu s-au mai sinchisit. Elevii însă pierdeau nopțile și nu mai erau în stare să învețe.

— Îți închipui, adăugă Sile, că ne băteam cu disperare, știind că de victoria noastră depinde încă un an de școală. Unii din noi au primit și răni. Lăieții însă ne copleșeau cu numărul, aproape un sfert din livadă era devastat. Atunci mi-am adus aminte de pușcoace. Văzusem una la un cioban de pe lîngă Brăila, căruia hoții îi otrăviseră zăvozii, și mi-am

făcut-o singur. De atunci a intrat frica-n ȣigani și nu se mai apropie, dar e important să le-o întreținem. Alaltăieri am găsit în ripă un cîine împușcat de brigadierul silvic — o fi fost vagabond sau turbat — și l-am aruncat noaptea peste gardul nostru, să-l vadă ăia găurit de alice.

Pușcoacea lui Sile era o țeavă de metal, lungă de vreo jumătate de metru, închisă la un capăt, în care el îndesa cu vergeaua un praf exploziv pe bază de carbid. Din apropierea celor două extremități era legată cu o sfoară slobodă, ca o pușcă. Învățăcelul nu făcu altceva decât s-o izbească puternic de un pietroi. O detunătură grozavă cutremură văzduhul, răbufnind în toate văgăunile muntelui. Cîinii satului lătrară scurt, apoi se făcu liniște.

— De acum aș putea să-mi permit și un pui de somn, zise ucenicul, înfășurîndu-se în șubă.

Eu însă nu aveam o asemenea haină, îmi era frig și plecai la chilie să-mi încerc primele ceasuri de odihnă în cuibul de piatră al Pasării Măiestre.

A doua zi mă sculai tîrziu și destul de rușinat. Nu auzisem toaca, nici clopotul, scăpasem utrenia și mă socoteam nevrednic de a mă duce în cămară să mănînc ceva. Mă apropiai de biserică, cu gîndul de a-mi face o pravilă de unul, dar și cu dorința de a vedea frumoasele fresce brâncovenești, măiestrite aci de zugravii Hurezilor. Pridvorul mă ținu locului de la bun început, printr-o particularitate care, cel puțin la noi în țară, are, cred, valoare de unicat. De obicei, potrivit erminiei bizantine, pe acest perete exterior se pictează scenele raiului și iadului, de-o parte și de alta a ușii de intrare. La Polovragi însă zugravii au preferat să înfățișeze Muntele Athos, într-o amplă desfășurare panoramică, cu mulțimea lui de schituri și mînăstiri printre care foiesc monahi cu chipuri cuvioase. Pentru rostul ei de întîmpinare, această frescă mi se păru mult mai umană decât iezerul

de foc al păcătoșilor și-l fericii în gândul meu pe cel care a avut o asemenea idee.

Înlăuntrul locașului nu mai era nimeni, dar nu apucau să intru cînd din spatele meu se apropie Talasie însoțit de Meglea. Așadar, starețul i-l dăduse în primire pe noul paraclisier și-mi părea rău că nu fusesem de față la prima lor întîlnire. Acum eclesiarhul își revenise, probabil, din spaima pe care nu se poate să nu i-o fi inspirat monstrul și-l aducea să-și îplinească slujba la care fusese rînduit, dar nu fără a se ține de el la o depărtare de cîțiva pași. Omul mergea domol, supus și nedumerit. De cum urcă treptele, își holbă ochiul pe peretele pridvorului.

— Aici ce e? întrebă el simplu.

În privirea lui Talasie scăpără un gând.

— Aici e iadul, ce să fie, tu n-ai mai văzut biserici?

— A-ha! se miră Meglea, iadul!

— Aici, continuă eclesiarhul, se chinuiesc călugării din Sfîntul Munte, osîndiți, uite-i, să rătăcească din loc în loc și să nu-și afle odihnă și nici sălaș, fiindcă au primit la ei o muiere. Uite-o acolo, mai sus, în partea dreaptă, alături de un călugăr care se ferește de ea cu apărătoarea de muște. Asta e pedeapsa lor, să bată drumuri fără capăt.

Meglea clătină din cap și-l urmă pe Talasie în pronaos. Își roti privirea, oprindu-se, pe chipurile încremenite de pe pereți și întrebă:

— Și aici e tot iadul?

— Sigur, se grăbi să întărească eclesiarhul. Toți ăștia stau aici de cîteva veacuri, sleiți pe ziduri așa cum turtești o muscă cu palma. Dacă cei de afară sînt veșnic rătăcitori, aceștia sînt condamnați la nemișcare veșnică. Îi vezi? Nici măcar nu clipesc...

Meglea zăbovi mai mult în fața ctitorilor, probabil venindu-i greu să creadă că oameni cu înfățișări atît de blînde merită o pedeapsă atît de mare.

— Țsta? arată el cu degetul către un cap încoronat.

— Țsta e Matei Basarab.

— Și ce-a făcut?

— Ce să facă? o descurcă repede Talasie. S-a bătut cu frate-său la Finta...

— Și frate-său?

— Să n-ai tu nici o grijă, stă și el în carcera lui, în altă parte.

— Dar ăsta?...

— Boierul Danciu Pîrîianu. Țsta a făcut minăstirea și pe urmă le-a vîndut-o grecilor de la Ierusalim.

— Și ăsta?...

— Țsta e Constantin Brîncoveanu.

— El ce-a făcut?

— Ce-a făcut!... căută Talasie un răspuns, a adunat averi personale, toată viața a strîns aur peste aur din sudoarea poporului.

— Săracu'! îl cîină Meglea cu un oftat din care se vedea că el era mișcat mai mult de chinul osînditului decît de păcatele lui.

Cînd trecură prin intrarea dinspre navă, uriașul fu obligat să-și plece grumazul atît de mult încît Talasie îi simți răsuflarea fierbinte, ca de taur, în ceafă, și se înfioră. Absorbit de răspunsurile scornite la repezeală, de a căror originalitate era el însuși surprins, de la început păru-se a nu mă băga în seamă și continua să mă ignore.

— Iată ce vei avea de făcut, îi porunci el lui Meglea, mai întîi scoți toate rogojinile afară, dar numai după ce te vei încredința că prin curte nu e nici un străin care să se sperie. Vei avea perie aspră, cîrpe și găleți cu apă. Freci bine lespezile pînă se vor face oglindă. Pricepi? Bine! Pe urmă aduci rogojinile. Să știi că moș Bran zice *Credeul* la liturghie, dar ne lasă purici în biserică. Și nu numai el, așa că rogojinile mișună de mișcătoare. Nu le vei scutura afară, ca să nu se

împrăştie puricii pe la chilii. Le aşterni la loc pe lespezi şi apoi te aşterni tu pe ele şi vinezi puricii, unul câte unul, pînă ce îi omori pe toţi. Ai priceput? Pe toţi, pînă la cel din urmă. Dacă după aceea voi simţi o singură pişcătură, înseamnă că treaba nu e bine făcută şi vei răspunde în faţa stareşului care mi te-a dat în seamă.

Meglea îl ascultă umilit, apoi blîndeţea lui hidoasă zîmbi din colţii grozavi:

— De . . . , fac şi asta, dar aş putea să muncesc la ceva mai greu . . . , să sparg buşteni, să car piatră din rîu . . .

— Ai fi tu Sfarmă-Piatră şi Strîmbă-Lemne, îl repezi eclesiarhul, dar aici eşti la mînăstire şi nu faci decît ce ţi se porunceşte. Ce, tu crezi că de dragul tău te-am adus eu aici? Îţi spun încă o dată să ai grijă să nu dea vreun străin cu ochii de tine, că altfel nu ne mai calcă nimeni pragul. Mîncarea ţi se va aduce tot aici.

În acest timp eu continuam să cercetez bogatele fresce, a căror frumuseţe creştea, parcă, pe măsură ce Talasie le supunea desfigurării. Una din ele, sub bolta sînului stîng, îmi trezi o ciudată furnicătură prin oasele omoplaţilor şi mă ţintui locul pe mai multă vreme. Pe marginile Mormîntului gol şedea îngerul grăindu-le mironosişelor, dar graiul său nu se rostea nici prin mişcarea buzelor, nici prin adîncul privirii, nici prin semnele mîinilor, ci numai prin aripile lui uriaşe, larg deschise, una odihnindu-se jos, lîngă groapă, alta împungînd văzduhul pînă-n tainiţele tării, acolo unde sălăşluia acum Cel ce fugise din giulgiuri. Cred şi astăzi că această frescă e o capodoperă a artei noastre bizantine şi tot ce are Polovragii mai frumos. Fascinat de măiestria zugravului, şi încă nedumerit de reacţia mea fizică, aş fi rămas aşa încă multă vreme dacă Meglea nu s-ar fi întrebat ce anume văd eu acolo şi dacă nu i-ar fi cerut lui Talasie să-i explice.

— Ăla pe care-l vezi acolo, îl lămuri eclesiarhul, e îngerul care a întîrziat de la Înviere şi a fost pedepsit să rămînă cu aripa strîmbă.

Îmi propusesem să nu mă amestec în acea odioasă conversaţie şi izbutii să-mi stăpînesc o ieşire violentă.

Meglea îşi plimbă ochiul pe tîmpla altarului pînă ce se opri sus de tot, în vîrfurile ei, unde văzu un om aproape gol, spînzurat pe două lemne încrucişate, cu palmele şi picioarele bătute-n cuie.

— Ăla? . . . întrebă el cu mîna la gură.

— Pe ăla, noi l-am pus acolo!

— Săracu'! Da' ce-a făcut?

— Pe ăsta l-am avut noi paraclisier aici, înaintea ta, şi nu şi-a făcut slujba cum trebuie. De asta l-am pus acolo, să se înveţe minte.

Meglea îşi duse palma de la gură pe singurul său ochi şi mugii scurt, crispîndu-se cu strîmbătura pămîntului în cutremur.

Pe mine mă stăpînea acum sentimentul limpede că nu monstrul era făcut să mă înspăimînte, ci ascetul care nu şovăia să profaneze icoanele la care se închina. Cu această groază părăsii locaşul şi pornii în căutarea lui Eudoxiu, să-i povestesc despre incredibilul dialog la care fusesem martor.

Îl aflai în ograda din spate, dar momentul nu era potrivit. Un bărbat în costum verde, cu jambiere vîrgate şi pălărie cu pană, care nu putea fi decît brigadierul silvic, tocmai trecuse peste pîrleaz şi se apropia de stareş.

— Am venit, preacuvioase, cu o mare rugămintă.

— Dacă-mi stă în putinţă, bucuros.

— O namilă de ursoaică s-a nărvit, părinte, la castane. Are şi doi pui, de acum sînt mari, dar îi ţine după ea. Vin în fiecare noapte şi prăpădesc pînă se satură, pe urmă pleacă iar în munte, totdeauna pe aceeaşi cărare. M-am hotărît, părinte, s-o satur eu cu un pumn de alice. Chiar în noaptea

asta, cît mai e lună. Am eu un loc de pîndă într-un fag bătrîn din marginea cărării.

— Aşa, şi?

— Rugămintea mea e să-mi împrumutaţi, numai pînă mîine dimineaţă, puşca dumneavoastră.

— Dar ce, dumneata n-ai puşcă?

— A mea e o gioarsă veche, părinte, merge la o capră, la o vulpe . . ., dar la urs e cu totul altceva, e ca la mistreţ, dacă nu-l dobori din prima lovitură, pentru a doua nu mai ai timp.

— De, se codi stareţul, nici a noastră nu-i cine ştie ce . . .

— Da' de unde, părinte? protestă cu semeţie brigadierul, parcă n-o aud şi eu în fiecare seară? Eu am urechea formată, cuvioase, ce-aveţi dumneavoastră e armă de mare calitate, pun rămăşag că-i marfă nemţească.

— Îmi pare rău, dar n-o putem da.

— Salvăm castanele, părinte stareţ, doar sînt şi ale dumneavoastră.

— Acum sînt ale statului.

— Sînt ale statului, dar pădurea asta a fost pe vremuri a mînăstirii şi s-a păstrat obiceiul să facem castanele pe din două. Părintele Talasie poate să spună că în fiecă toamnă . . . juma'-juma'! Pe atunci însă nu venea ursoaica la ele.

— Regret, domnule brigadier, regret foarte mult, mai ales că sîntem vecini şi, iată, avem şi interese comune, dar puşca ne trebuie nouă.

— Ştiu, părinte, vă trebuie să speriaţi ȝiganii, că doar n-o să trageţi în ei. Pentru asta însă v-o las eu pe-a mea. Schimb la schimb!

Eudoxiu nu mai avea încotro şi trebui să vorbească mai apăsător.

— Domnule brigadier, puşca o avem cu autorizaţie specială şi cu condiţia scrisă că nu poate fi folosită decît în peri-

metrul mînăstirii şi numai pentru apărarea bunurilor ei. Asta e! N-o putem înstrăina nici pentru un minut.

Omul nu se dădu învins.

— Se poate, părinte? adică nu aveţi încredere în mine, doar ne cunoaştem, ce Dumnezeu? . . . Mi-o daţi confidenţial şi v-o restitui confidenţial, ştim numai noi între noi, că văd că de tînărul acesta nu vă feriţi . . .

— Da, dar dumneata ştii că unde-i lege nu-i tocmeală, iar mie mi-e frică. Îmi pare rău, poţi crede despre mine ce vrei, dar îţi declar că mi-e frică. Nu te supăra, nu te pun la îndoială, ştiu că eşti un om de caracter şi sînt convins că n-ai sufla o vorbă, dar tot dumneata ai spus că puşca noastră are un sunet foarte . . . personal şi că poate fi recunoscut dintr-o mie. E de bănuir că urechea jandarmilor e tot atît de formată ca şi a dumatilor . . . Nu pot să-ţi dau puşca, dar vreau să rămînem prieteni.

— De, se potoli brigadierul, aşa cum dumneavoastră vă apăraţi merele de ȝigani, şi eu trebuie să-mi apăr castanele de urşi. Dacă nu pot altfel, o să încerc cu gioarsa mea. Dar dacă mi se întîmplă ceva, ferească Dumnezeu!, o să mă purtaţi, părinte, pe conştiinţă.

— De ce nu te asociezi şi cu alţii? îl sfătui stareţul, mai sînt vînători prin sat.

— Nu am încredere decît în Pantelimon . . .

— Ia-l cu dumneata pe Pantelimon!

— Aşa o să fac, şi-ţi mulţumesc, părinte, de vorbă bună!

Fireşte, ascultînd această conversaţie îmi era peste putinţă să nu mă amuz în sine-mi, gîndindu-mă la ȝeava cu carbid a lui Sile. După plecarea brigadierului, Eudoxiu respiră uşurat şi-mi spuse că minciuna a fost singura soluţie de a ieşi din încurcătură. Bănuind, probabil, că un astfel de procedeu folosit de un monah şi duhovnic ar putea să-mi pricinuiască vreo sminteală, el îmi povesti despre sihastrul prin faţa căruia a trecut, în goană, un fugar. La scurtă vreme

s-au ivit și urmăritorii și l-au întrebat dacă a văzut pe cineva. El le-a răspuns că, într-adevăr, trecuse un om, dar le-a arătat cu mîna o altă direcție decît aceea în care pierise fugarul. Cărțile pustiei lasă să se înțeleagă că aceasta a fost o faptă bună.

— În schimb, îi spusei, fapta lui Talasie e vrednică de osîndă, iar insul mi se pare de-a dreptul monstruos.

Și-i relatai în amănunt despre tot ceea ce văzusem și auzisem în biserică. Eudoxiu ascultă mai întîi surprins, apoi uluit, pe urmă nu-și stăpîni un ușor fluierat admirativ.

— Extraordinar! . . . Vezi tu, Talasie trece drept un om curajos, care n-a știut în viață de frica nimănui, fie vlădică, fie șef de poliție, fie un întreg sinod. Am impresia însă că acest Meglea îi inspiră oarecare teamă. Cînd i l-am înfățișat și i l-am dat sub ascultare, străinul, care văzuse ce și cum fac ceilalți față de un superior, s-a repezit să-i sărute mîna, dar pe chipul lui Talasie am văzut o umbră de spaimă. Minciuna spontană se naște, de obicei, din instinctul de apărare, instinct pe care nu-l au doar copiii și care presupune în spatele lui frica. Acesta trebuie să fie mobilul care l-a împins pe eclesiarh să răstoarne simbolurile iconografice, făcîndu-l pe Meglea să creadă că se află, de fapt, într-o pușcărie, în cea mai cumplită ocnă, într-un iad din care ar face mai bine să fugă cît mai repede. Asta e clar. Dar, domnule, să-i prezinți pe călugării atoniți ca pe niște curvari, să faci din fericiții ctitori niște criminali și hoți, să strîmbi o aripă de înger și să-l spînzuri pe Hristos pentru nesupunere, așa ceva cere fantezie, nu glumă! Față de una ca aceasta, autorizarea mea pentru armă de foc e o biată minciunică, de prunc nevinovat.

Eudoxiu rîse fără convingere, cu gîndurile amestecate.

— Da, îi replicai eu, dar în timp ce mistificarea dumitale. innobilează o pușcoace, a lui Talasie degradează niște aure

— Știu și eu? păru a se întreba starețul, poate că tot așa face și istoria.

Eu eram dispus să angajez o conversație mai largă pe această temă, stîrnit mai ales de ultima deschidere a lui Eudoxiu, dar de noi se apropie cu repeziciune fratele Iacob. Era aproape speriat, în orice caz, cu sufletul la gură și de abia își găsea cuvintele. Venea din bisericuța bolniței și-i tremurau degetele pe legătura de chei.

— Ce s-a întîmplat? îl întîmpină starețul.

— Precucuvioase, Sfîntul-cu-cap-de-ciine . . .

— Ce-i cu el?

— Veniți cu mine să vedeți . . . Nu, nu mă înșel, . . . îi lipsește un ochi . . ., vreau să spun că i-a fost scos . . .

Novicele ne trase după el înlăuntru. Nu se înșelase. În timp ce se îndrepta către altar să ia de acolo un Catavasier pe slovă veche, îl aflase pe Hristofor cel din dreapta așa cum îl vedeam și noi acum, cu capul întors în profil, dar cu ochiul lipsă. În locul irisului se deschidea o albeață rotundă, parcă scobită cu vîrfurile briceagului de o mînă pricepută și negrăbită. Sub icoană, pe dușumea, nici un firicel de moloz.

— Cînd l-ai văzut ultima oară? întrebă starețul.

— Aseară, cînd am intrat cu ceilalți să vedem de unde vine sunetul acela tulburător.

— Și?

— Era întreg, n-am observat nimic deosebit, mai ales că gluma lui Sile ne îndreptase anume către el.

— De atunci a mai intrat cineva?

— Nimeni. Cheile au fost la mine.

— Vizitatori am avut astăzi?

— Nici unul.

Eudoxiu tăcu, tăceam și noi, dar privirile ni se îndreptară, toate deodată, ca mîinate de același gînd, la spîrtura dinspre bordei.

— Imposibil, murmură fratele Iacob, namila nu poate să treacă prin ea . . .

— Sigur că nu poate, încuviință Eudoxiu.

În mintea și graiul lui Iacob se trezi o altă întrebare — Dacă află Talasie?

— Va face o nouă reclamație la minister și va cere anchetă, răspunse, fără chef, Eudoxiu.

— În cazul acesta, poate că ar fi bine să repar și aici stricăciunea, așa cum am făcut cu cele vechi. E foarte puțin probabil ca Talasie să bage de seamă că Sfântul-cu-cap-de-cîine are un ochi proaspăt.

— Osteneală zadarnică, surise starețul, plaga se va reface peste noapte.

Iacob nu înțelese nimic și tăcu. Nici eu nu înțelegeam mare lucru, dar simțeam că ființa mea reintră în văzduhul ce o împresurase la prima ei întâlnire cu minăstirea, cea de aseară, mai ales în timp ce mă pogoram din muntele ceresc. Trăiam o senzație stranie, aidoma cu aceea pe care o bănuiesc în sufletul unui martir atunci cînd constată că trupul său, îngropat cu rănila pe el, refuză să se descompună. O păstram însă în mine și numai pentru mine, fiind convins că nici prietenul meu Eudoxiu n-ar fi fost în stare s-o priceapă, cu toată incredibila lui capacitate de a întui fața ascunsă a lucrurilor. El îi porunci lui Iacob să încuie lacătul la loc și plecă spre bucătărie să încropească ceva de mîncare.

În restul dimineții nu se mai petrecu nimic deosebit, dar trebuie să însemn că înainte de prînz Talasie își luă ulciorul și se duse, după obiceiul său zilnic, să-și aducă apă proaspătă de la izvorul Albina, sub poala muntelui, pe cărarea dinspre peștera lui Zalmoxis, o vină de apă gustoasă cum rar se poate întîlni, captată în zilele noastre pe țevi de metal și dusă undeva, departe, în sat. Așa se face că, în timp ce noi eram la masă, el intră în bucătărie, să-și ia cartofii din cuptor, și-și începu înfruntarea încă de la ușă:

— Am trecut pe la poarta brigadierului. Bună ziua i-am dat, belea v-ați căpătat. Păi ce credeți voi, nenorociților, că așa se trăiește? Cu minciuna prînzești, dar nu cînezi.

„Părinte Talasie, îmi zice, atîția ani v-am dat castane la minăstire, iar acum starețul vostru nu vrea să-mi împrumute pușca, adică mă refuză el pe mine, care va să zică...“ „Ce pușcă, domnule?“ întreb eu. „Pușca, de, cu care trageți noaptea să speriați țigani.“ „Fii serios, domnule, aia e o pușcoace inventată de Sile zevzecul, o țevă cu pucioasă.“ „Așa?“ s-a încruntat brigadierul și a intrat în casă. Păi bine, mă nemîntuiților, asta e tot ce învățați voi din diplomele și licențele voastre diavolești? Noroc că rămîn eu în mijlocul vostru ca să aveți cu voi calea, adevărul și viața... Știu că vă stau ca un nod în gît și că ați vrea să vă descotorosiți de mine. De aceea mi l-ați adus — de unde dracu' o fi ieșit? — pe căpcăunul ăsta, ca să mă sperii de el și s-o iau la sănătoasa. Ați vrut să mă înspăimîntați? Ați vrut! Am înfruntat ispita? Am înfruntat-o! L-am pus pe diavol sub picioarele mele? L-am pus! Muncește el pe brînci în biserică? O-ho!... Bă Sofronie, i-ai dus de mîncare? I-ai dus. Și apă să bea? I-ai dus. Bine că n-ai uitat, secătură!... Acum știți și voi că în mine sălășluiește puterea cea nebiruită a duhului, așa cum am deprins-o prin post și rugăciune. Ai fi crezut, starețule, că n-o să-l primesc pe chior și că o să mă fac vinovat de neascultare călugărească. Nu ți-a mers, preacuvioase, l-am primit, l-am pus la treabă, îl țin sub observație de la distanță, să-l văd cum lucrează, așa cum o să văd și acum dacă mănîncă la vremea ce i-am rînduit-o. Și să mai știi, starețule, că Talasie rămîne aici ca o piatră neclintită, asemenea Bisericii pe care porțile iadului nu o vor birui.

Din prag, cu talerul de cartofi pe braț, ieromonahul ne mai pîrjoli o dată cu ochii săi mari și focosi, ca două cratere în erupție, apoi ieși trîntind ușa. Era pentru a doua oară cînd îl vedeam vorbindu-le comilitonilor săi și nu pricepeam de ce aceștia, inclusiv Eudoxiu, îi ascultau obrăznicile cu atîta calm, aproape cu nepăsare, fiecare continuînd să-și folosească furculița, să ciugulească un strugure ori să sco-

bească o nucă. Urmărindu-l, simţeam cum îmi creşte în mână o sabie de foc şi l-aş fi plesnit bucuros dacă privirea înţeleaptă a stareşului nu mi-ar fi spus că pe fiecare om trebuie să-l iei aşa cum este şi că nici unuia să nu-i ceri mai mult decât poate da. La drept vorbind, nici acesta nu era un principiu strict pedagogic, mai ales într-o societate de tineri, dar cazul de faţă cerea un comportament cu totul special, dată fiind situaţia privilegiată a preopinentului. De altfel, nu-mi fusese greu să observ că Talasie jălbarul, cel atît de prompt în a denunţa ilegalităţile săvîrşite de alţii, era atent şi faţă de sine însuşi, pricină pentru care-l acceptase pe Meglea în subordine directă, la porunca stareşului. Cît despre invectivele şi injuriile lui, ele trebuiau primite în duhul smereniei monahale, ca pe unele ce-şi aveau partea lor de contribuţie la mîntuirea sufletului. În virtutea acestui duh, novicii nu găsiră de cuviinţă să comenteze în vreun fel noua ieşire a ascetului, ci-şi rostiră curiozitatea să afle ce anume se întîmplase cu brigadierul. Fireşte, Sile era cel mai nerăbdător. În afară de Eudoxiu, eram singurul care ştiam. Acesta le istorisi dialogul din ogradă cu atîta credincioşie şi cu atîta schimă încît umbra sumbră a lui Talasie se risipi repede în veselie generală.

— Totuşi, nu mă aşteptam, încheie el, ca brigadierul să afle adevărul, şi încă atît de repede. Aceasta mă stînjeneşte lăuntric, nu pentru că minciuna mea s-a dat de gol, ci pentru că adevărul cunoscut e de natură să-l umilească pe vecinul nostru. Pe vremea cînd eram student în anul patru, un profesor de la seminar — precizez că era de omiletică — m-a rugat să-l suplinesc pe durata unui concediu de boală. Am ascultat atunci o excelentă omilie, prezentată şi rostită de un elev, pentru care n-am ezitat să-l laud în faţa clasei şi să-i pun în catalog nota maximă. A doua zi, unul din colegii săi, probabil turnător prin vocaţie sau numai invidios, mi-a şoptit că laureatul meu copiasse textul dintr-o carte de pre-

dici, o ediţie mai rară, pe care eu nu o cunoşteam. Vă închipuiţi că din acel moment n-am mai îndrăznit să intru în clasă, şi nici în şcoală, lăsînd suplinirea baltă şi jurîndu-mă să nu ajung niciodată profesor dacă nu port în mine un erudit. Important era nu faptul că-i dădusem elevului un 10 — în orice caz, nu i l-aş fi retras —, ci că acel 10 mă făcuse de rîsul întregii clase. Închipuţi-vă acum ce se întîmplă în sufletul brigadierului la gîndul că el, care se dă drept specialist al armelor de vînătoare, i-a acordat unei biete puşcoace nota maximă a unei puşti adevărate. Sile poate fi mîndru de opera lui, eu îmi pot cere scuze — şi o voi face — pentru minciuna mea de circumstanţă, dar nu ştiu dacă voi fi vreodată în stare să-i vindec brigadierului rana de a se şti umilit. Dacă a te smeri pe tine însuşi e o virtute, a-l supune umilinţei pe un altul e o faptă vecină cu crima.

Eudoxiu devenea patetic, noi pricepeam cît de superficială ne fusese veselia de la început şi doream să-l ascult în continuare, dar uşa se repezi de perete şi în ea apărură Talasie. Era un alt Talasie decât Jupiter Tonans care ne părăsise. Ochii îi erau tot mari şi rotitori, dar bîntuiau de spaime, nişte spaime pe care călugărul acesta fanatic nu mai era în stare să şi le ascundă.

— E nebun, zise el gîfîind, e de-a dreptul nebun! Eu am înţeles să-mi dai în ascultare un monstru, un idiot, un animal, dar nu un dement. Ăsta e iresponsabil, domnule, te poate omorî fără judecată! Locul lui nu e la mînăstire, ci la balamuc! În cămaşa de forţă!...

Înlemnirăm toţi. Euxodiu avu însă prezenţa de spirit să pună o primă întrebare:

— Te-a atacat?

— Nu încă..., păru a se domoli deodată ieromonahul.

— Te-a ameninţat? continuă stareşul.

— Nici asta...

— Atunci?

— Vorbește singur, domnule! izbucni din nou Talasie. Am intrat în biserică și l-am pândit din umbră, să văd ce face. Mînca și vorbea de unul, dar o făcea ca și cum ar fi vorbit cu cineva. E limpede că nu-i în toate mințile.

— Adu-l încoace! îi porunci starețul, după o clipă de gîndire.

— Eu, nu! se împotrivi eclesiarhul.

— Nu faci ascultare?

— Dacă mă silești prin poruncă, înseamnă că atentezi la viața mea.

Starețul se resemnă și-l trimise pe fratele Sofronie să-l aducă pe împricinat.

Meglea rămase în picioare lîngă ușă, încă frecîndu-și palmele de poala sumanului. Părea puțin mirat și puțin speriat și se uita cu deznădejde la noi toți, ca înaintea unui scaun de judecată. Talasie se așezase și el. La masă, de obicei, nu servea nici unul din noi. Bucatele erau puse pe masă, toate, de la început, starețul blagoslovea și-și lua locul pe scaunul din mijloc, cu spătarul ceva mai înalt, ceilalți ne aveau locurile de-o parte și de alta, pe aceeași latură, ca să putem asculta din față citirea cuvîntului de folos, atunci cînd se făcea. Dacă Meglea va fi văzut vreodată în viața lui un tribunal, nu era exclus ca noi, așa cum i ne înfățișam, serioși și atenți, să-i fi trezit o amintire dureroasă.

— Nu-ți fie teamă, frate Meglea, începu Eudoxiu. Ai mîncat?

— Am mîncat, se limpezi o clipă străinul.

— Și-n acest timp cu cine ai vorbit?

În ochiul lui Meglea reveni spaima de la început. Își ținea palmele în față, una peste alta, a supunere și umilință.

— N-am făcut nimic rău, părinte! scînci el cu uimirea de a fi fost atît de repede descoperit.

— Eu te-am întrebat cu cine vorbeai?

Pe învinuit îl trecură sudorile.

— Cu Spînzuratul vorbeam.

— Cu cine?...

— Mi-a fost milă de el, părinte! Eu mîncam și el se uita la mine și-i curgea singele și mă gîndeam că de cînd n-o fi mîncat el, săracu', și că i-o fi sete, că așa e cînd îți curge singele, și se usucă gura și vrei apă, dar eu nu puteam să mă urc pînă la el, că tîmpla e subțire și nu mă ține, și atunci l-am poftit să vie el jos și să mănînce cu mine, că eu aveam destul și era mîncare muncită...

— Și?

— S-a dat jos și a venit.

— A mîncat?

— A mîncat, săracu'!

— S-a plîns de ceva sau de cineva?

— Nu s-a plîns de nimic, părinte, dar eu de abia acum îmi dau seama că e osîndit de voi să stea spînzurat acolo, dar atunci uitasem, și eu vă rog să nu mă osîndiți și pe mine, că n-am făcut nici un rău...

— Tu ce i-ai spus?

— Ce să-i spun? Mai nimica, l-am îmbiat: „Ia, mă omule, și de-aici, ia și din asta, bea și apă...” Cam asta i-am spus

— Iar el?

— Ședea jos, la marginea ștergarului, a mîncat, la urmă mi-a mulțămît...

— Numai atît?

— Ba mi-a mai spus că odată și odată o să se plătească... Ce să se plătească, părinte, că a mîncat puțin, omul cînd e bolnav nu mănîncă mult, prinde putere din te-miri-ce.

— Și pe urmă?

— S-a dus iar în spînzurătoare, la locul lui... Numai că de coborît coborise, dar cînd să se urce s-a poticnit și l-am ajutat eu, cu umărul... Iertați-mă, părinte!

— Domnul te-a iertat și te-a blagoslovit! grăi Eudoxiu emoționat, ridicîndu-se și făcînd asupra-i semnul binecu-

vîntării. Mergi în pace și fă mai departe ce ai de făcut!

În ochiul monstrului se luminează o lacrimă. El îi sărută mîna starețului și părăsi trapeza, încovoindu-și grumazul pe sub pragul de sus.

— Ei, nu e nebun? se ridică și Talasie.

Eudoxiu deveni tăios:

— Dacă omul acesta e nebun, sfinția ta ești autorul moral al nebuliei lui. Nu e nevoie să-ți spun mai mult, știi la ce mă gîndesc. Ba nu, am ceva de adăugat, și anume că dacă el e iresponsabil, așa cum ai declarat aici, față de martori, dumneata ești responsabil.

I se uită în ochi cu atîta pătrundere și cu atît înțeles încît eclesiarhul își lăsă capul în piept și plecă fără să mai scoată o vorbă. Eudoxiu, așadar, avusese grijă să-l avertizeze că dacă face vreo plîngere în cazul lui Meglea, reclamantul nu va fi scutit de consecințe legale. Acest lucru îl pricepeam deocamdată numai eu, dar el fu înțeles și de ceilalți ucenici de îndată ce le făcurăm cunoscută voroava dintre Talasie și noul său paraclisier. Ceea ce însă plutea în nedumerire era voroava însăși dintre Meglea și Spînzurat, dar starețul nu făcu nici o încercare de lămurire, și totul rămase în tărimul tainei.

Era sîmbătă. Seara ne adunărăm la privighere și o isprăvirăm după două ceasuri, cînd se lăsa amurgul. Încă de pe la chindie i se poruncise lui Meglea să întindă rogojinile la locul lor și să se ducă „acasă“, în birlogul de la bolniță, unde avea să i se aducă cina. Într-adevăr, aceasta era o problemă reală: monstrul trebuia ferit de văzul oamenilor, ținut în ascunzătoare, folosit numai noaptea sau cu grija de a nu fi zărit de cineva. Deși cu caracter claustral, mînăstirea era, totuși, o instituție publică și nu-și putea permite să le ofere pelerinilor șocuri nervoase. Chiar și Dorzan, cu toate că doar un cățelandru care încă nu se învățase să muște și nici măcar să latre agresiv, în timpul zilei era ținut în lăncuș,

lîngă cotețe și grajd. Singurul care nu tulbura pe nimeni era motanul Marconi. Meglea însă nu era un Marconi și nici măcar un Dorzan, el putea să le pricinuiască oamenilor vise urite sau boala lui Ducă-se-pe-pustii. Hotărît, ascultarea lui de paraclisier fusese imaginată de Eudoxiu la repezeală și cu un anume gînd, pe care eclesiarhul i-l ghicise cu tot atîta repeziciune. Starețul nu știa încă ce anume întrebuintare să-i dea, dar nici nu voia să-i pună o mămăligă în traistă și să-l alunge iarăși în lumea largă. Era încredințat că dacă i-ar fi spus: „Du-te, omule, cu Dumnezeu!“, omul n-ar fi plecat singur. Deocamdată îl trimisese să mănînce și să doarmă în ascunzătoarea de la bolniță, pe care, de altfel, el însuși și-o aflase. Fratele Iacob se gîndea că acest Quasimodo, cum îl poreclise Sofronie, poate fi acolo și o stavilă la gîrlici, în calea țigăncii care ar fi scos ochiul Sfîntului-cap-de-ciîne. Lui Eudoxiu însă gîndul acesta îi era străin.

După ce se lăsă întunericul, Sile își slobozi, ca de obicei, pușcoacea, o încărcă din nou, fratele Nil se rîndui de pază în livadă, ceilalți ne îndreptărăm către odihnă și totul se acoperi de liniște.

Într-un tîrziu însă ne trezi semnalul de alarmă al paznicului. Fiecare sări din pat, își trase dulama pe el și alergă în livadă. Era după miezul nopții, luna răsărise în jumătatea ei descrescîndă și împînzea pămîntul cu o lumină tulbure. Cîțiva meri din apropierea gardului erau invadați de puița lăieților. Dancii și puradeii, unii cocoțați pe crengi și scutu-rîndu-le, alții rupîndu-le, alții cărăbănind merele în sîn și-n desagă, alții păzindu-i înarmați cu pietre, se vînzoleau sub lună ca o viermuială devastatoare, înaintea ochilor și dispera-rii noastre. Sile trăsni cu pușcoacea. Se cutremurară văile, nu însă și tilharii. Ei continuau să prade ca și cum nu s-ar fi auzit nimic. Strigarăm la ei, ne răspunse o ploaie de pietre. Nu ne puteam apăra, coifurile de tablă nu mai fuseseră folosite de mult, zăceau pe undeva prin magazie. Eram

neputincioși, nu aveam de făcut altceva decît să privim de la distanță, cu mîinile goale, cum ni se jefuiește un trimestru de studii. Eudoxiu ne făcu semn să ne strîngem la un loc.

— Țigani cunosc taina pușcoacei, se amări el. E limpede că brigadierul și-a răzbunat umilirea fără a mai aștepta ca eu să-i prezint scuzele. Deocamdată nu putem decît să-i lăsăm să-și facă plinul. Mîine, om vedea.

Cu toate acestea, dancii nu apucară să-și umple de tot sînurile și desagii, iar aceasta se petrecu fără participarea noastră. Un foc de pușcă răbufni din marginea pădurii de castani. De abia acum ei se speriară, desprinzîndu-se de pe crengi și fugind peste gard. Eu mă uitai la Eudoxiu, el la mine, și bănuirăm că brigadierul va fi împușcat ursoaica...

Adevărul aveam să-l aflăm în chiar dimineța acelei zile, înainte de liturghie, cînd ne îndreptam spre biserică. El ne fu istorisit, printre sughițuri, de vîntorul Pantelimon, care venise la stareț cu rugămintea de a-i citi de sperietură. Era un bărbat înalt, cu fața bălană și palidă. Degetele mîinilor trădau în el o neliniște nervoasă. Într-adevăr, brigadierul îl poftise să împuște împreună ursoaica, iar el, deși se îndeletnicea numai cu vînatul mărunt, se învoise. Principalul motiv era că și unul și altul aveau armă cu o singură țeavă, așa încît numai împreună puteau face cît o pușcă modernă. S-au cuibărit amîndoi, de cu seară, în fagul cel bătrîn, la îngemănarea crengilor celor mari, cu țeava puștii rezemată pe o ramură din față, în direcția potecii pe care trebuia să vină fiara. Lucrurile însă erau ceva mai complicate. Brigadierul făcuse o înțelegere cu cei doi vâtafi ai șetrelor. Aceștia, fiecare cu cîte o ceată de ȝigani voinici, pîndeau ascunși în preajma potecii, înarmați cu lațuri. Vîntorii urmau să împuște ursoaica, pentru ca în clipa următoare ȝigani să arunce lațurile asupra puilor și să-i prindă vii, ca să-i ducă la șatră și să-i învețe, după știința și obiceiul lor, să joace cu tălpile pe cărbuni aprinși, după ce le vor fi găurit falca cu fierul

roșu și o vor fi prins în belciug. Cei trei prădalnici se iviră puțin după răsăritul lunii. Coborau agale, fără grabă, pe drum știut, ea înainte, odraslele la cîțiva pași în urmă, adulmecînd văzduhul. Se apropiau. Mai multe inimi împrejur băteau cu putere. Cei din fag, cu degetul pe trăgaci, așteptau distanța. Cu puțin înainte de a ajunge în bătaia puștilor, ursoaica s-a ridicat în două picioare, mormăind. Părea acum o namilă înaltă cît pădurea, iar luna îi arunca pe pămînt o umbră lungă de cîțiva metri și atît de groasă încît mătura frunzele. Cele două puști au prins a tremura pe rezemători, dar tot în direcția animalului ce revenise pe cele patru labe. Cu toate acestea, Pantelimon a tras, fără să nimorească. Tovarășul era în pragul leșinului. Ursoaica, nevătămată sau poate numai ușor rănită, a scos un răget îngrozitor. Cu o nemai-pomenită sprinteneală s-a aruncat pe trunghiul fagului, prinzînd a se cățara. Speriați, puii dăduseră dosul și piereau în susul muntelui, pe sub ochii înspăimîntați ai ȝiganilor care uitaseră de lațuri. Toți se uitau acum la fiara dezlănțuită pe scoarța copacului. Brigadierul scăpase pușca din mînă și se lăsase moale, cu capul într-o parte. Încă treaz, Pantelimon își vedea moartea cu ochii. Atunci a ȝșnit din umbră o arătare de om, un uriaș, chior, cu părul și barba vîlvoi, și s-a aruncat în spinarea fiarei, apucînd-o de ceafă. S-au prăbușit amîndoi la rădăcina fagului și s-au prins în luptă pe viață și pe moarte, tăvălindu-se prin rădăcini, mugind și mușcînd. Omul nu părea înarmat. Pantelimon i-a aruncat de sus cuțitul de vînătoare, dar acela nu l-a văzut. Ursoaica îi prinsese umărul stîng între fălci și strîngea cu putere. Pocitul a ridicat pumnul drept și a izbit-o de două ori în moalele capului. Fiara s-a muiat, slobozindu-i umărul. El i-a prins gîtul în cîngile palmelor și a sugrumat-o ca pe un berbec. Apoi a luat-o în spinare și a pierit cu ea în pădure.

— Totul s-a petrecut mult mai repede decît v-am povestit eu, încheie Pantelimon. Acum brigadierul stă închis în casă,

poate de spaimă, poate de rușine, sau poate pentru amîndouă. În ce mă privește, vă spun ca la duhovnic că a rămas în mine o frică de care nu pot să scap, măcar că sînt bărbat în toată firea. Am încercat să dorm, tresar din somn și tremur. Dar știți ce se întîmplă? Cînd mă prinde frica, în fața ochilor mei nu stau colții grozavi ai fiarei ce se cățara spre noi, ci omul acela pocit, care de fapt ne-a scăpat de colții fiarei. Asta mă tulbură mai mult decît spaima, că nu mă urmărește primejdia, ci binefăcătorul... E adevărat că era foarte urît, și dacă n-ar fi făcut o faptă bună, aș crede că a fost Necuratul însuși.

— Aceasta, zise Eudoxiu scărpinîndu-se în barbă, pentru că omul acela constituie elementul-surpriză al întîmplării. Urși ai mai fi văzut dumneata, despre puterea lor ai auzit din proverbe, poate că te și gîndiseși la riscul de a fi atacat, vreau să spun că toate acestea se cuprindeau dinainte în ființa dumitale, dar neașteptata apariție a acelui om ți-a provocat ceea ce se cheamă un șoc. Ai să te liniștești, fii sigur. Acum vino să-ți citesc ceva, dar o voi face mai pe scurt, căci a trecut de ceasul al treilea, iar eu încă nu m-am îmbrăcat pentru proscomidie.

Rămas singur în curte, nu-mi puteam reveni din uluire. Istoria părea incredibilă și aș fi pus-o ușor pe seama poveștilor vînătorești, dacă eroul ei n-ar fi fost altcineva decît vînătorii înșiși. Cum mai aveam puțin timp pînă la începutul liturghiei, mă hotărîi să dau o raită prin ograda din spatele cetății. De îndată ce trecui zidul, îl auzii pe Dorzan, dar de data aceasta nu mai lătra ca un cățelandru, ci ca un ciine adevărat, ca și cum s-ar fi maturizat peste noapte. Se sugruma în lăntug, cu ochii la ceva dinspre bolniță. Acel ceva era o enormă piele de urs, spînzurată pe gard. Capul îi atîrna pînă aproape de pămînt, cu gura căscată și colții rînjiți, așa cum animalul murise prin sugrumare. Ușa bordeiului, de lemn simplu și vechi, era întredeschisă. Înăuntru dormea

Meglea, ghemuit pe jumătatea încăperii, gemînd prin somn. Nu găsii cu cale să-l trezesc. Îl liniștii pe Dorzan și mă grăbii să mă întorc, mai ales că sunau clopotele.

Nu știu cît ne-a stat nouă mintea la slujbă în duminica aceea, nu numai pentru că invazia Țiganilor ne jefuise și somnul, ci și pentru multele și neobișnuitele evenimente ce se petrecuseră cu repeziciune, unul după altul, și chiar în același timp. Cred că numai Eudoxiu, în magnificul său exercițiu sacerdotal, era în stare să-și păstreze echilibrul lăuntric. Amestecat cu bărbații ce ocupau jumătatea din față, moș Bran zise *Credeul*, cu folcloricul său „născut, iarna făcut”. Ecclesiarhul Talasie citi cazania, iar eu, la sfîrșit, eram convins că stîrnisem admirația tuturor prin frumoasa mea voce, despre a cărei moștenire nu aveam nici cea mai mică idee. După anaforă, muntenii mai zăboviră o vreme în pridvor, de-a valma, bărbați și femei, unde se împărțeau pomeni pentru răposați.

Noi, ucenicii, îl așteptărăm pe stareț în fața străinii celei drepte. El se arătă în ușa diaconească și se opri pe solee, dar nu pentru ca să ne facă semnul binecuvîntării, ci să-și înalțe privirea înainte-i, dreaptă și stăruitoare. Descoperise ceva. Policandrul de sub Pantocrator se legăna ușor, ca un pendul în destindere. Ne lăsarăm străbătuți de un fior, fiecare socotind că știe ce să citească. Fenomenul se consumase, așadar, fără ca cineva să-l simtă și lăsa în urmă-i doar semnul vizibil al pașilor lui acrieni. Și totuși, noi simțiserăm ceva, cu numai cîteva clipe înainte, în timp ce mulțimea se scurgea din lăcaș, dar numai acum eram în stare să facem o legătură între mișcarea policandrului și foșnetul puternic, ca un vuiet, al brazilor de afară, un freamăt ce nu se petrecea, de obicei, decît noaptea, cînd răzbea o aripă de vînt din cheile Oltețului. Starețul începu semnul binecuvîntării, dar îl opri cu degetul arătător pe buze. Citea el undeva o taină sau era doar porunca de a nu stîrni vreo panică printre muntenii din pridvor?

Frații se răspîndiră în tăcere pe la chilii, eu îl însoții pe Eudoxiu în curtea din care oamenii ieșeau, în pîlcuri mici, spre poartă. Îi povestii mai întii despre cele ce văzusem, înainte de slujbă, la bolniță. Totul era limpede, dar nu sfîrșii fără a adăuga:

— Mai e un lucru pe care nu-l pricep, ce anume căuta Meglea în pădure, atunci, în puterea nopții?

— Pe mine mă căuta, zîmbi starețul. Pantelimon crede că omul acela pocit i-a salvat pe ei, și are dreptate, dar de fapt el e binefăcătorul meu. Adu-ți aminte de ceea ce mi-a spus brigadierul în final: „Dacă mi se întîmplă ceva, ferească Dumnezeu!, o să mă purtați, părinte, pe conștiință“. Iată că nu i s-a întîmplat nimic.

Răspunsul mi se păru extraordinar și eram gata să fac din el obiectul unei conversații aprinse, dar tocmai atunci văzurăm că pe sub clopotniță intra șeful postului de jandarmi. El și Eudoxiu își strînseseră mîna, schimbînd cîteva vorbe de binețe, mi se făcu și mie prezentarea, el se recomandă: plutonierul Moacă.

— Cu ce ocazie pe la noi, domnule șef?

— Am fost informat, părinte stareț, că țineți aici un vagabond.

— Așa repede? se făcu a se mira starețul.

Plutonierul îi făcu cu ochiul:

— Meseria mea!...

— Eu cred, domnule șef, că un drumeț nu e, neapărat, un vagabond.

— Are acte?

— Actele, pentru mine, n-au importanță.

— Pentru mine au.

— Și dacă eu îl iau pe garanție?

— Asta e cu totul altceva.

— Omul e liniștit, cuviincios, nu face nici un rău, muncește, are nevoie de o pîine, iar eu cred că am nevoie de el.

— Unde e? Pot să-l văd și eu?

Pricepui că omul legii era îndreptățit să ceară măcar atît și mă grăbii să-mi ofer serviciile, gîndindu-mă fulgerător la pielea de pe gard.

— Mă duc eu să-l chem aici.

Starețul mă muștră din ochi, aducîndu-mi aminte că fusese vorba ca monstrul să nu fie scos la lumina zilei, mai ales într-o duminică. Șeful însă interveni:

— O, nu e nevoie să te ostenești, tinere, merg eu la el... Dar femeia aceea cine e, că n-o cunosc? adăugă el în timp ce ne îndreptam spre poarta din spate.

Într-adevăr, dincolo de fîntina cu foișor, spre cuhnie, o femeie străină, cu trupul aplecat, smulgea iarba crescută printre lespezi și o arunca pe lîngă marginea zidului.

— Nici eu n-o cunosc, o fi vreo credincioasă care mă vede ocupat și care, în așteptarea vreunei molitve, s-a gîndit să nu stea degeaba. Să nu vă mire, la noi vine și lume de departe.

Polițistul nu-i dădu femeii nici o importanță, voind probabil să arate numai că ochiului său nu-i scapă nimic.

Cînd, însă, cu aceeași privire dădu peste blana de urs, nu-i trebuiă decît cîteva secunde pentru a-și dovedi excelenta calitate profesională.

— Părinte stareț, zise el, dacă vagabondul nu are acte, în schimb are semnalmente particulare: brunet, înalt, mătăhălos, chior, cumplit la vedere, herculean în forță...

— Așadar, îl cunoașteți pe Meglea?...

— Așa-l cheamă? Meglea?

— A-ha, se dumeri Eudoxiu, v-ați întîlnit cu Pantelimon.

— Prin urmare, omul dumneavoastră a fost azi-noapte în pădure. Ce-i facem, părinte stareț, cu infracțiunea la legea vînaătorii?

— Domnule șef, eu văd pentru prima oară această piele de urs, dar vă poftesc s-o cercetăm împreună. Dacă vom

găsi în ea urme de glonț, de alice sau de capcană, înseamnă că dumneavoastră aveți dreptate și că eu trebuie să vi-l predau pe infractor. Dacă nu...

— Iartă-mă, părinte, rîse jandarmul, dar și dumneavoastră, popii, sînteți dați dracului...

Eudoxiu primi complimentul cu plăcere și deschise ușa bordeiului.

— Ieși, omule, afară, că ți-o fi foame!

Înainte noastră se deșiră Meglea, cu ochiul umflat de somn. Umărul stîng îi era puțin căzut și-i lungea mîna pînă sub genunchi. Plutonierul îl măsură îndelung fără să-i spună nimic, dar atît de lung și de pătrunzător încît monstrul, acum trezit de-a binelea și dîndu-și seama pe cine are în față, începu să tremure și de abia cuteză să îngaime:

— N-am făcut nimic rău...

Jandarmul continuă să tacă, apoi se întoarse și plecă împreună cu noi spre poartă.

— L-ai luat pe garanție, părinte, dar să știi că la prima abatere, îl leg.

— Asta e foarte bine, domnule șef, dar de ce nu-i legi dumneata și pe lăieșii de alături? Țștia nu sînt vagabonzi?

Moacă păru puțin încurcat.

— Țștia sînt nomazi, părinte, iar pentru ei încă nu avem legi clare. Eu n-am ce le face, nu le găsesc pricină. Bărbații lucrează cîldări, femeile umblă prin sat cu ghiocul sau cu cerșitul, la furat îi trimit numai pe copii și pe minori, cum fac și la dumneavoastră, mai mult ciordeală decît furt.

— Ce ciordeală, domnule, că-mi devastează livada?...

— Părinte, se scutură șeful, eu am încercat o singură dată să-i sperii, cu gîndul că vor părăsi teritoriul și se vor muta în altă parte, dar știți ce mi-au făcut (că-mi e și jenă să spun)? M-am pomenit în fața postului cu toate țigăncile, tinere și bătrîne, care m-au ocărit cum le venea la gură, ridicîndu-și poalele și bătîndu-se cu palma peste... Ei,

spune, într-o situație ca asta, ce poți să faci? ... De atunci n-am mai încercat, că și așa mă făcusem de risul lumii. Dacă dumneavoastră nu-i puteți alunga cu slujbele, nici eu nu pot cu legea.

În fața jandarmului, Eudoxiu părea consternat. În urma lui, însă, rămase mulțumit. Era exact răspunsul pe care-l provocase și pe care sconta.

Se apropia ora prînzului. În duminici și sărbători, cînd starețul avea diminețile ocupate, mîncam de obicei hrană rece, mult mai simplă decît în zilele de rînd. Aceasta era încă o particularitate a Polovragilor, în răspăr nu numai cu lumea, ci și cu pravila monahală care prevede că tocmai în duminici și sărbători li se face fraților mîngîiere la masă. Frații nu aveau de făcut altceva decît să așeze farfuriile și să pună pîinea și blidele cu miere, mieji de nucă, brînză dulce și lapte covăsit. Fiindcă nu se făcea foc în plită, însuși Talasie se lipsea de cartofii lui copti și-și dădea dezlegare la o strachină de chișleag cu mămăligă rece. Din trapeză se auzeau clinchete.

— Mergem îndată, îmi zise Eudoxiu, dar vreau să văd mai întîi ce dorește creștina aceea.

Femeia însă nu părea să aștepte pe cineva, ci continua să smulgă iarba dintre lespezi. Curățise o arie bunicică, în urma ei piatra se lumina. Lucra firesc, ca și cum s-ar fi aflat în propria ei gospodărie.

— Bună ziua! tuși starețul apropiindu-se.

Străina se îndreptă, privindu-ne surîzînd. Era o femeie cam pe la șazeci de ani, dar vîrsta i se citea mai mult în mîinile zbîrcite decît în obrazul frumos ce se desprindea din maramă. După port, nu părea de prin partea locului, dar nici de prin partea timpului. Putea fi de pe undeva din Muscel sau dintr-un alt veac. Nu era îmbrăcată nici țărănește, nici boierește, ci mai degrabă ca o jupîniță de țară, în bluză gălbuie și pieptar albastru, încinsă cu un vîlnic

lung și adunat, cu câteva fireturi pe cîmpul stacojiu, de sub care i se lăsau pe botfori poalele albe ale cămășii. Marama fusese cîndva neagră, dar acum se ținea într-o culoare nesi-gură, de vișină spălăcită. De altfel, toată îmbrăcămintea i se împînzea în creșteri și descreșteri de lumină, în impru-muturi de roșu și albastru, asemenea țesăturilor care, deși noi, au stat prea mult în bătaia soarelui și s-au decolorat. Aceasta făcea ca straietele să pară a fi, în același timp, și de lucru, și de sărbătoare. Fața, ușor veștedă, se lumina de ochii ei mari și neobișnuit de blînzi, care te învăluiau într-un amestec suav de bucurie și tristețe. Aveai impresia că te afli înaintea uneia din rarele femei care-și fac fericirea din supunere și ascultare, ale căror buze nu pot rosti decît: „Fie mie după cuvîntul tău!” Nu știam de ce, dar îmi venea să-i sărut mîna în care încă mai ținea un smoc de iarbă buruienioasă. Retrăiam, pentru o secundă, una din puținele invazii ale sentimentului filial asupra ființei mele neutre. El însă venea de demult, din vremuri foarte îndepărtate, vecine cu neșinerea de mînte.

— De unde ești, măicuță? o întrebă Eudoxiu.

Femeia nu răspunse.

— Cum te cheamă?

Nici de data aceasta nu veni vreun răspuns.

— Eu sînt starețul mînăstirii. Cu ce ți-am putea fi de folos? Ai vreo nevoie, vreun necaz, vreo supărare?...

Străina aruncă iarba și se aplecă spre stareț să-i sărute mîna, dar acesta și-o feri. Ea rămase dreaptă în fața lui, cu capul ușor înclinat, continuînd să surîdă, așa cum va face și de acum încolo, pe tot timpul cît va sta în mînăstirea noastră. Nu i-a vorbit nimănui niciodată, singurul ei grai fiind acest surîs foarte subțire și fraged, care-i flutura necon-tenit în colțul buzelor, geamăn cu bucuria și tristețea ochilor ei mari. Nu se putea spune însă că era mută, căci suferinzii de acest fel caută să-și suplinească infirmitatea prin gesturi

și schime, atunci cînd nu-și cunosc alfabetul, strădanie care-i face, de cele mai multe ori, penibili. Muțenia femeii era mai degrabă o tăcere pecetluită de bună voie și purta în ea ceva din noblețea cuvîntului care-și refuză degradarea, ceva din sfințenia cîntecului mut.

Pesemne că Eudoxiu nu era departe de socotințe asemă-nătoare, de vreme ce încetă să-i mai pună întrebări, ci se mulțumi s-o agrăiască pe un ton mai mult familiar.

— Ceea ce ai început să faci dumneata, măicuță, ar fi trebuit să facem noi, dar uite că nu ne-am gîndit. Dacă vrei s-o faci mai departe, ți-om fi mulțămitori, măcar că ne ruși-năm de lenevia noastră. O să ți se aducă și ceva de-ale gurii, că Maica Domnului are grijă și de noi, să nu ducem lipsă.

Învăluită în lumină, femeia se întoarse la treaba ei.

Noi ne îndreptam, pe gînduri, spre trapeză, cînd pe poarta din spate se ivi moș Păpurică. Bătrînul era atît de obișnuit cu mînăstirea, încît nu se sfia să-și scurteze drumul, trecînd prin incintă.

— Aveam o treabă cu brigadierul, dar nevastă-sa mi-a spus că e cam bolnav... Aveți clacă, părinte? adăugă el cu ochii la femeie.

— O cunoști? întrebă starețul.

— Nu, n-o cunosc, răspunse el după ce o cercetă mai bine dintr-o parte. Nu-i de pe la noi, asta am băgat-o de seamă și mai adineauri...

— Ai mai văzut-o?

— Am dat cu ochii de ea cînd ieșeam din biserică. Ședea pe lavița din pridvor și parcă aștepta ceva. Dar asta numai așa, în treacăt, căci se îmbulzeau femeile să împartă pome-nile. I-or fi dat și ei ceva, nu știu, că pomana e mai primită la străini. Pesemne că tocmai atunci venise, că n-am zărit-o la slujbă. Dar n-a stat mult așa, pricepuse că lavița le trebuie muierilor să-și pună colivele, s-a amestecat în forfotă și n-a luat-o nimeni în samă.

Mîna bătrînului arătase spre partea dreaptă a pridvorului, unde era lavița, lipită de perete, la poala Muntelui Athos. O văzusem și eu încă de ieri, cînd Talasie îi vîra în iadul desfrînării pe sfinții călugări atoniți. Moș Păpurică însă nu-și lua ochii de pe străină.

— Ai ceva pe suflet? îl iscodi Eudoxiu.

— N-am nimic, părinte, dar așa e făcut omul păcătos, să gîndească ce nu trebuie. Femeia asta aduce cumva cu o fată care trăia pe vremuri pe-aici prin Sohodol. I se spunea Creța, că avea părul creț. Cînta frumos. A pierit în lume, că n-a mai știut-o nimeni. Se vorbea că făcuse un copil din flori... Venea și pe la mînăstire... Dar ce spun eu e doar așa, un semenîș tulpure... e vreme de-atunci.

— O fi din vremea lui Zamolxe, moșule, mă pomenii eu că-l împung dintr-o parte.

El nu-mi luă seama și se desprinsese de noi îndrugînd ca pentru sine în barba țepoasă:

— E-hei, mi se pare mie că baba asta a băgat mulți călugări în iad...

În clipa aceea devenii mînios, ca și cum bătrînul mi-ar fi adus mie o ofensă, și poate că m-aș fi luat la hărță cu el, dacă Eudoxiu nu m-ar fi prins de mînă.

— Dă-i pace, tu nu știi că din vorba celui nebun se hrănește cugetul înțeleptului?

Știam că spusele starețului meu băteau întotdeauna mult mai departe și mă gîndii că el va fi avînd pentru cuvintele lui Păpurică un înțeles mult mai general și mai ocolit decît acela care-mi stîrnise mie indignarea.

În timpul mesei, după citirea de folos, se vorbi cu aprindere despre întîmplarea din pădure. Talasie, la măsuta lui de alături, asculta posomorît. Fratele Sofronie, care-i dusesese lui Meglea mîncarea în bordei, spuse că sumanul și cămașa acestuia erau zdravăn găurite de colții ursoaicei, dar că umărul nu avea răni, ci doar niște semne ușoare, ca și cum

dinții fiarei ar fi strîns o carne de cauciuc. Talasie făcu ochii mari.

— Ai văzut ce-ți poate ucenicul? îl îmboldi starețul. Și cînd te gîndești că sfinția ta l-ai pus să omoare purici în biserică...

Talasie nu zise nimic și plecă îmbufnat.

Sofronie îi duse mîncare și femeii, dar la întoarcere spuse că ea nu și-a păstrat decît paharul cu miere.

Spre seară, după vecernie, Eudoxiu ne adună pe toți la gardul dinspre șetrele țiganilor. Era vremea cînd aceștia ședeau toți afară, înșirați pe lingă corturi, încălzindu-se la soarele tomnatic. Noi rămăseserăm înlăuntru, el ieșise în poiană, dar îl adusesese și pe Meglea. Îl plimbă, cu gesturi largi, de-a lungul îngrăditurii, spunîndu-i și arătîndu-i cum să păzească el livada de meri, pe care i-o încredința ca unui om de mare nădejde. Toate acestea, sub ochii holbați ai vătafilor și zdrahonilor, care-l recunoscuseră îndată pe cel ce omorîse ursoaica cu pumnul. Meglea îl urma cu înțelegere, înlăturînd din cale-i, cu piciorul, cîte o piatră pe care n-ar fi putut-o mișca patru oameni. Mai veni o întîmplare, parcă anume poruncită de stareț să-i fie pe plac. Atras, probabil, de măgărițele țiganilor, Cucuzel scăpase din ogradă și străbătea vesel poiana. La semnul lui Eudoxiu, namila îl prinse cu o mînă de coamă și cu alta de coadă, dar animalul, proptit bine pe picioare, nu se lăsă tîrît înapoi. Atunci Meglea își virî spinarea sub burta măgarului și-l duse în cîrcă pînă-n marginea livezii, unde-l aruncă peste gard. Lăieții înlemniră.

— De-acum, înapoi la treburile voastre! ne zise starețul frecîndu-și mîinile, în timp ce ne întorceam în cetate. Frate Sile, pușcoacea poți s-o pui la muzeu, războiul s-a isprăvit.

Mai pricepui un lucru, anume că evenimentul din pădure făcuse din Meglea un personaj public, așa încît punerea lui la adăpost de ochii lumii nu-și mai avea nici o rațiune, mai ales că acum se dovedea și extrem de util.

În incintă, femeia lucrase toată după-amiaza și luminase toată partea dinspre fîntînă. Eudoxiu rîndui ca ea să doarmă în cuhnie și porunci să i se ducă acolo saltea și așternut curat. Prezența ei nu ridica, deocamdată, întrebări, nici chiar pentru Talasie.

Eclesiarhului nu i se dădu rînd la vorbă nici în vremea cinei, cînd ne găsi discutînd despre cutremurele de pămînt. Curînd în urma noastră văzuse și el policandru mișcîndu-se, știa ce înseamnă așa ceva, dar acum se vedea cît de colo că ciulește urechea la toate nenorocirile pe care le provoacă un fenomen seismic, distrugeri de locuințe, morți violente, infirmități pe viață, dereglări mintale, obsesii spăimoase, iar toate acestea numai pentru că un cutremur nu poate fi prevăzut. În cel mai bun caz, unul îl anunță pe celălalt, în sensul că, după primul, care poate fi foarte ușor, precum cel de astăzi, se produce sigur un al doilea, la interval de cîteva minute sau chiar de cîteva ore. Lui Talasie nu i se copseseră îndeajuns cartofii și-i întorcea pe țigla, atent cum nu se mai poate, în timp ce Sile, sufletul conversației, aducea la suprafață noi și noi amănunte îngrozitoare.

— Și nu există nici un mijloc de pază? se interesă Iacob.

— Ba da, există, seismograful de cameră.

— Cum e acela?

— Foarte simplu, explică Sile. Ți-l instalezi singur, înainte de culcare, căci cele mai devastatoare cutremure se produc noaptea. Pe o masă de lemn, fără obișnuita față, așezi două cutii de chibrituri una peste alta, cruciș, pe cant. Deasupra celei de a doua pui un creion cu vîrfu-n sus. Asta-i tot. La prima undă a seismului, creionul cade cu zgomot pe masă și te trezește din somn. Oricum, ai timp să fugi.

Dacă noaptea aceea păzi livada merilor într-o liniște desăvîrșită, nu tot așa se dovedi în incintă. Întinericul ei fu zguduit de urletele disperate ale eclesiarhului, care o zbughise din chilie ca un apucat:

— Cutremur! . . . Cutremur! . . .

Ușile celorlalte chilii nu se mișcă.

A doua zi, la micul dejun, improvizat mai mult de dragul agorei, Sile se explică:

— L-am văzut cum ascultă și eram absolut convins că-și va face seismograful. Știam însă că pe masă își pune, de cu seară, și ulcica cu apă. Am avut grijă să-l îndop pe Marconi cu ceva sărătură și i l-am vîrît lui avă Talasie în chilie, motanul cunoscîndu-și locul său de sub pat. Peste noapte, apucîndu-l setea, s-a urcat pe masă ca să bea apă și a atins creionul cu coada. Cînd părintele a deschis ușa, s-a speriat și Marconi și a luat-o la sănătoasa fără să fie văzut.

— Ar fi bine să te mai cumînțești, îl mustră, cu blîndețe, starețul. Oricum, eclesiarhul e un călugăr, un ieromonah, pe cînd tu . . .

— Preacuvioase, vă rog să mă iertați dacă am greșit, dar vă mai rog să credeți că n-am făcut-o de dragul unei șotii. Am vrut numai să vedem dacă acestui monah luptător îi este frică de moarte. Și s-a văzut că-i este.

Pe ultimele cuvinte intră, ca o furtună, Talasie însuși. Ochii i se adînciseră și mai mult, de nesomn, dar furia făcuse din ei două scăpărători ascuțite. Desigur, nu de cutremurul de azi-noapte voia el să vorbească, ci de cu totul altceva.

— Care va să zică, starețule, ai adus în mînăstire și muieri, că trîntorii ăștia nu erau de ajuns . . . Prin urmare, a dormit aici spurcăciunea . . .

Eudoxiu nu-l mai răbdă:

— Nu-ți e rușine, omule? E femeie bătrînă.

— Eva nu are vîrstă, urlă ieromonahul, Eva nu îmbătrînește niciodată, ea pururea stă în calea călugărului, ca să-l muncească dracul curviei și să cadă să nu se mai ridice . . . O muieră n-are ce căuta într-o mînăstire de călugări!

— Dar în Sfîntul Munte ce caută? îl întîmpină Eudoxiu. Sfîntia ta ai metania acolo și știi bine că nu sînt îngăduite

nici măcar dobitoacele de parte femeiască. Și totuși, alaltăieri îi arătai lui Meglea o femeie în Athosul din pridvor.

— Eu n-am zis că aceea e păcătoasă, se apără Talasie, ci doar că monahii sînt ticăloși.

— Da, dar dacă poate exista o femeie acolo, în Sfîntul Munte, de ce n-ar putea să fie și la noi, în Polovragi?

— Aceea e cu totul altceva, starețule, aceea poartă coroană luminoasă, pe cînd asta...

— Nu-i adevărat, nu poartă coroană!

— Cum să n-o poarte, ce, eu n-am văzut?

— Hai s-o vedem și acum! hotărî Eudoxiu și ne trase pe toți în pridvorul bisericii.

Într-adevăr, femeia din Athos nu avea aură, sau, mai precis, n-o mai avea. Starețul era singurul care-i observase lipsa. Nedumerit și înfrînt, Talasie se urcă pe laviță, cercetă fresca mai îndeaproape, apoi se revărsă într-un nou val de furie.

— Văd eu de mult ce urmăriți, nelegiuitorilor, să mă faceți să plec din Polovragi, dar să știți că eu la altă minăstire nu mă duc. Chemarea mea e alta, păcătoșilor, și o să vă dați seama de ea atunci cînd veți rămîne singuri, după ce eu mă voi înălța la cer...

Ne părăsi cu brațele deschise, ca într-un început de zbor, lăsîndu-ne pradă uimirii, căci niciodată nu mai fusese auzit spunînd un astfel de lucru. Din acel moment, insul începu să mă intereseze.

— Nu e cazul să ne întrebăm prea multe, zise Sofronie, revenindu-și. Înălțarea la cer înseamnă zborul sufletului la rai. Ava Talasie a vrut să spună că rămîne cu noi pînă la moarte. Eu cred că o mină de oameni putem avea loc într-o minăstire ca aceasta, și nu văd de ce n-ar sta la noi și 'Lița Panaghia.

— De unde știi cum o cheamă? tresăriră ceilalți.

— Nu știu, dar trebuie să-i spunem cumva. Uite, mi-a venit în minte numele acesta...

— ...care nu-i deloc nepotrivit, încuviință starețul.

'Lița Panaghia era singura ființă netulburată în chinovia noastră. Se ivise în curte încă de dimineață și-și reluase lucrul, tăcînd și surîzînd. Muncea și acum, după ce mîncase doar cîteva lingurițe de miere, așa cum făcuse și aseară și cum va face la prînz. Își îndreptă șalele numai cînd auzi apropiindu-se pașii grei ai lui Meglea, care venea din livada merilor, îndreptîndu-se către bolniță. Avurăm atunci privilegiul de a fi martorii unei scene emoționante. Monstrul îi aducea femeii flori, un buchețel de dumitrițe culese de el de pe marginea aleii cu vișini. I le oferîi înclinîndu-și trupul de urangutan și încercînd să surîdă din colții lui hidoși. Femeia le primi cu gingăsie și le puse în gălețica de aramă, atîrnată lingă ușa cuhniei.

— O cunoști cumva? îl întrebă Eudoxiu după aceea.

— N-o cunosc, dar mi s-a părut că seamănă cu femeia din răscruce, care mi-a spus mie să nu mă opresc decît la capătul drumului.

Scena ne impresionase, dar fusese de natură să ne și umilească. Fratele Sile fu primul care-i ceru starețului blagoslovenie să-i ducă 'Liței Panaghia hrana prînzului, cu care prilej îi puse în mină, alături de paharul cu miere, și un trandafir, unul din puținii pe care-i găsisese la un gospodar din marginea satului. Măicuța surîdea, fericită. Îndată hotărîrăm, prin tragere la sorți, rotația zilnică, fără să știu că mie nu-mi era hărăzită bucuria de a-mi rosti, cel puțin în acest chip, reînviatul meu sentiment filial. Și aceasta, pentru că ultimele ore ale acelei zile au fost ucigașele dorului meu.

Talasie nu se mai arată decît după-amiază, cînd noi ne adunam pentru vecernie, și-l văzurăm, nu fără mirare, venind de pe Obreja cu un mănunchi de scaieți în brațe, din acei ce creșteau în voie pe rîpa Olteșului și care, la vremea toamnei,

erau cu desăvîrșire uscați și foarte țepoși. 'Lița Panaghia izbăvisse de iarbă cea mai mare parte a incintei și se apropia de clopotniță.

— Blagosloviți! zise eclesiarhul către stareț, deși nu era cazul să-i adreseze o salutare.

— Domnul! răspunse acesta.

De abia în clipele următoare ne dădurăm seama că Talasie nu-i adresase lui Eudoxiu o salutare, ci-i solicitase permisiunea de a face ceva, însă un ceva nerostit, ascuns în formulă prin ceea ce se cheamă *reservatio mentalis*. El merse la femeie, îi făcu o plecăciune și-i oferî buchetul de scaieți. Aceasta îl primi fără șovăire, ca și cum uscăturile ghimpoase ar fi fost flori, și-i mulțumi cu ochii ei calzi și cu surîsul ce n-o părăsea niciodată. Mai mult, se duse la ușa cuhniei și puse scaieții în gălețica de aramă, alături de dumițițele lui Meglea și de trandafirul lui Sile. Apoi își reluă lucrul, tot atît de liniștită ca și înainte, în timp ce Talasie, ușor încovoiat, se întorcea la chilia lui.

Nu mică ne fu indignarea și ne vorbirăm la repezeală să-l sancționăm pe monahul care-i adusese femeii o asemenea ofensă. Înăuntrul pravilei noastre nu aveam altceva de făcut decît să-l izolăm, după cuvîntul ce spune că un astfel de om să-ți fie ție ca un păgîn și vameș. Nimeni nu-l va mai saluta, nu-i va mai răspunde la salut, nu-i va vorbi și nu-l va asculta. Eclesiarhul urma să devină, practic, inexistent.

O hotărîre ca aceasta însă nu se ia cu inima ușoară, chiar dacă ea îl privește pe un ins care-ți face tot felul de necazuri, îți pîndește orice greșală, te pîrăște la autorități, provoacă anchete și caută să distrugă făgăduințele unor vieți omenești. Numai Dumnezeu ne știe cum am cîntat noi vecernia aceea și cu ce inimă cugetam la capitolul 13 din I Corinteni. Și poate că m-ar fi prins pe loc muștrările de conștiință dacă-n privire nu mi-ar mai fi căzut o dată frumusețea aceea de înger despre care Talasie spusese că a rămas cu aripa strîmbă.

Eclesiarhul a lipsit de la vecernie. Numai la sfîrșitul acesteia, fratele Sofronie l-a informat pe stareț că-l văzuse pe Talasie îmbrăcat ca pentru priveghere, cu potcap, camilavcă, mătănii și, mai mult, cu mantia pusă peste rasă, cu toaca într-o mină și ciocanul în alta, ieșind pe poarta din spate și mergînd apoi spre cheile Oltețului. Aceasta se întîmplase cu vreo jumătate de ceas înainte, cînd ucenicul ieșise să curețe cădelnița. Pe Eudoxiu îl prinse o mare tulburare.

— De ce nu mi-ai spus atunci, pe loc?

— N-am îndrăznit, preacuvioase, erați în slujbă, îmbrăcat în veșminte...

— Credeți cumva că a înnebunit? întrebare cîțiva.

— Nu e nebun, răspunse repede starețul, dar mă tem să nu facă o prostie. El se crede nebun pentru Hristos.

— Dar dacă nebunia lui îl va împinge, fără ca el să-și dea seama, spre o sinucidere pedepsitoare? Atunci noi vom fi mult mai osîndiți decît el, se îngrijoră Sofronie.

— Imposibil, interveni Sile, lui Talasie îi e frică de moarte. Starețul se dovedi, ca de obicei, mai pătrunzător:

— Tocmai de aceea mă tem să nu facă o prostie. El e convins că nu va muri... Hai după el!

Ne îmbulzirăm toți pe poarta din spate și pornirăm în goană spre defileu. După ce trecurăm de izvorul Albina, ne ajunse la urechi toaca lui Talasie, dar încă nu eram în stare s-o localizăm, sunetele ei izbindu-se cînd într-un perete al cheilor, cînd în altul, cînd rostogolindu-se prin văzduhul prăpastiei. Pe atunci defileul avea o singură potecă, pe alocuri îngustă ca o brînă; ea se isprăvea la gura peșterii celei mari, iar noi nu aveam alt drum de urmărire. De acolo înainte nu mai era decît stîncărie goală — copaci răsturnați de furtuni, smocuri de iarbă sălbatică și ochiurile mai multor grote ce se căscău, întunecate și legate între ele, din repejunile muntelui. De acolo venea toaca lui Talasie, de foarte sus, și-l

văzurăm cum o bătea din marginea unui tăpșan, în vecinătatea unei peșteri, sub care peretele cădea pînă-n clocotele rîului. Cîte-o pală de vînt îi răscolea camilavca și-i umfla mantia de pe umeri, neagră, cu o sută de pliuri, prinsă la gît în două șireturi.

Strigarăm la el din răputeri, cu palmele pîlnie la gură, dar nu ne auzi. Ne agățarăm batistele-n prăjini, fluturîndu-le, dar nu ne văzu. Ne auzi și ne văzu numai după ce făcu finalul și aruncă alături toaca și ciocanul. Nu ne dădu răgaz să-i spunem ceva, căci prinse a grăi:

— Chematu-i-am pe îngerii Domnului și ei vor veni întru ajutorul meu și mă vor sprijini și nu se va poticni de piatră piciorul meu...

Atunci pricepurăm limpede ce vrea să facă și răcnirăm la el cu disperare, căci și noi ne aflam, deși mai jos, tot pe o buză de prăpastie, desăvîrșiți întru neputința noastră de a-l împiedica. Cînd îl văzurăm însă că-și ridică brațele-n văzduh și că mantia ia chipul unei aripi enorme, amuțirăm, cu sufletul la gură. În golul imens al genunii se mai auzi:

— Domnul este păzitorul meu, de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul meu, de cine mă voi înfricoșa?

Noi eram gata să ne întoarcem capetele, să nu vedem ce se va petrece. Talasie își înclină trupul în față, dar în chiar clipa desprinderii îl văzurăm pe Meglea, ca într-o fulgerare, pîșnindu-i din spate, petrecîndu-i o mînă pe după gît și răsucindu-l spre el. Din răsucire, mantia se desprinse de pe trupul călugărului, se prăbuși spre genună pe cîțiva stînjeni, apoi pluti către mijlocul defileului și se înălță mult în văzduh, atît de mult încît Talasie, care se zbătea în cleștele monstrului, se lăsă în genunchi, urmărind-o cu palmele împreunate. Ea se mai ridică pînă aproape de poala cerului, apoi se clătină ca o pajură săgetată și căzu cu repeziciune în adîncul prăpastiei, unde rămase spînzurată în colțul unui stei.

O găsirăm acolo. Colțul o sfîșiasc într-un singur loc, unde ea cade pe umărul stîng.

În seara aceea ne simțirăm foarte singuri, dar și mai însingurată ni se arătă dimineța următoare. Meglea plecase. Își luase bocceluța, dar în bordei zăcea blana de urs pe care-și făcuse odihna. Deși știam că nu-l vom afla, îl căutarăm peste tot, chiar și în bisericuța bolniței, al cărei gîrlici răspundea în bordei. Îl aflarăm, în schimb, pe Sfîntul-cu-cap-de-ciîne, întreg și fără nici o vătămare, ca și cum descoperirea fratelui Iacob ar fi fost o simplă nălucire.

Nici 'Lița Panaghia nu mai era. O văzusem seara, cu puțin înainte de căderea nopții, odihnindu-se pe lavița din pridvor. Surîsul ei părea că nu ia în seamă pieptarul de alături, sfîșiat în dreptul umărului stîng. Acum lavița era pustie și-mi era dor de 'Lița Panaghia și nu puteam s-o văd decît pe Femeia din Athos, deasupra, firavă sub cununa ei de lumină. N-am căutat-o. Cînd am intrat la miezonoptică, foșnetul brazilor se oprise pentru cîteva clipe, ale munților cu capetele-n pîndă, iar policandrul încă se mai legăna, ușor, ca un pendul în destindere.

Cît despre Talasie, a plecat și el, în aceeași noapte, cu șetrele de lăieți, într-o căruță cu coviltir. S-a auzit mai tîrziu că îi păstorea cu vrednicie, că le învățase limba și punea o patimă arzătoare în tălmăcirea Sfintelor Scripturi.

Văratec, 7 noiembrie 1985

— Întîmplarea e interesantă, o povestești frumos și ai toate motivele să faci din ea o piesă de literatură. Ar fi trebuit să aștepti pînă ce se întoarce Profesorul, ca s-o fi ascultat și el. Dar, adăugă Pamfil răscolind în jăratec, nu pricep de ce te-ai emoționat.

— Orice amintire emoționează.

— Ce vrei să spui?

— Exact ce-am spus.

— Ei, asta e! Ții neapărat să mă contrariezi.

— Cîtuși de puțin.

— Dragul meu, iartă-mi comparația, nu vreau să te jignesc, dar se spune că mitomanul se obișnuiește atît de mult cu cele ce spune încît sfîrșește prin a le crede și el. Aș fi gata să admit că și în literatură se întîmplă același fenomen dacă, din respect și admirație pentru ea, n-aș presupune că scriitorul, oricît de avîntat în ficțiune, își păstrează luciditatea și controlul de sine.

— Da, dar de ce crezi că emoția le exclude?

Pamfil ridică din vatră un tăciune și-și aprinse o nouă țigară.

— Să mă explic, continuă el. De la bun început am înțeles să-mi istorisești întîmplarea ca unui prieten, iar nu ca unuia din viitorii tăi cititori. E o frumoasă povestire fantastică,

menită să provoace emoția estetică, dar tu ai aerul că vrei să te și cred.

— Acum, zîmbii eu, pentru că mi-ai spus-o, nu numai că am aerul, dar chiar pretind.

— Cum o să cred ceea ce e împotriva evidenței? izbucni Pamfil azvîrlindu-și în jăratec țigara din care abia trăsese un fum. Cum o să cred așa ceva?...

Devenise furios și poate că s-ar fi năpustit asupra-mi cu o ploaie de invective dacă tocmai atunci nu s-ar fi apropiat Profesorul.

— Aveți o controversă? întrebă el punînd alături săculețele după care plecase. Dacă da, mă înscriu cu plăcere. Uitați-vă la felul de viață pe care-l duc și închipuiți-vă cu cîtă sete doresc să mă întîlnesc, să discut, să mă cert cu cineva. Ostașilor le dau numai instrucțiuni, iar dacă-l cert pe vreunul, el ascultă în poziție de drepti, după care duce mîna la chipiu: „Să trăiți, am înțeles!”

Eu și Pamfil ne uitaram stînjiți unul la altul. Apoi el se destinse brusc, se ridică în poziție de drepti și mă salută militarmente:

— Am înțeles, să trăiți!

Tustrei izbucnirăm în rîs. Ziua era frumoasă, cerul se limpezise, norii apusului se mulcomeau diafan, soarele se cufunda în ei ca într-o baie de aur. Toată priveliștea de sub noi, deschisă pînă departe pe valea generoasă a Oltețului, ne îmbia la pace și voie bună. Dar Pamfil se schimbaseră mult față de cum îl cunoscusem eu în adolescență, cînd cutreieram grădinile publice scandînd odele lui Horațiu și jurîndu-ne prietenie pe viață. Viața ne despărțise fără menajamente, adică fără nici o sensibilitate față de legămintele noastre. El a traversat tot războiul, de două ori a fost rănit și de două ori a scăpat viu ca prin minune, apoi și-a isprăvit studiile și s-a dedicat învățămîntului, ca profesor de matematici. Celibatar convins, trăia mai mult printre cărți și discuri muzicale.

Pe toate acestea însă le aflasem de curînd, căci vreme de peste trei decenii n-am mai știut nimic unul de altul. Ne-am regăsit întîmplător, într-o familie de prieteni comuni, și mare ne-a fost mirarea constatînd că de zece ani viețuiam în același oraș, ceea ce înseamnă că lumea nu e chiar atît de mică precum pare uneori. Era tot înalt și uscățiv, vocea îi devenise ceva mai baritonală, probabil din pricina fumatului, nu se putea spune că îmbătrînise, dar căpătase unele ticuri nervoase, dintre care cel mai izbitor era deasa clipire a pleoapelor în spatele ochelarilor de miop. Aceasta se conjuga cu irascibilitatea lui excesivă, pornirea de a-i sări țandăra din te-miri-ce, un defect alimentat, desigur, și de viața lui singuratică, aproape complet lipsită de deschideri sociale. A fost unul din motivele pentru care-l invitasem la o excursie în doi prin munții Gorjului și așa se face că ajunseserăm pe șantierul arheologic din Polovragi, pe înălțimea masivului stîncos de lîngă Poiana lui Padeș. Trecuserăm pe aci în cursul dimineții, cînd programul săpăturilor era în toi, și-i făgăduisem Profesorului un popas mai lung către seară, la întoarcerea dinspre hotarele Latoriței. Arheologul avusese timp să ne explice doar că șantierul lucra sub auspiciile Muzeului Militar, iar aceasta pentru două motive principale: mai întîi, primele sondaje au arătat că era vorba de o fortăreață dacică, a cărei studiere putea fi o contribuție importantă la completarea unei istorii a așezămintelor militare din patria noastră; în al doilea rînd, locul era atît de izolat și de greu accesibil încît funcționarea optimă a șantierului nu s-ar fi putut desfășura decît în condițiile unui cantonament militar. Acum programul zilei se isprăvisese, ostașii se adunaseră lîngă corturi și se pregăteau de cină, noi aprinseserăm un foc aproape de sălașul Profesorului, un adăpost simplu, încropit din trunchiuri subțiri și crengi de mesteacăn, cîrpit ici și colo cu cîteva foi de plastic, adăpost al cărui inventar nu cuprindea mai mult decît un pat de campanie, un ciubăr de lemn, o

cană de metal, un cuferel, cîteva cărți, o lanternă și fotografia unei femei. Rucsacurile ni se odihneau alături, proaspăt ușurate de povara unei sticle de coniac și a cîtorva bucăți de pastramă pe care ne pregăteam să le punem la frigări. Mămăliga ne fusese făgăduită de bucătarul cantonamentului, un soldat roșcovan și vesel, care în același timp își lăuda și bunătatea de fasole proaspătă cu carne conservată, batjorită într-o fierbințeală de jumări. Totul era pregătit pentru pace, numai eu și Pamfil păream puși pe harță. Mă simții dator să nu-l cruț.

— Ca fost ofițer al armatei române ar trebui să știi măcar atît, că nu saluți cu mîna decît dacă ai cascheta pe cap.

— Și? N-o am?

— În imaginație, da.

— Pretind să fiu crezut pe cuvînt, mi-o întoarse el. Cascheta mea e tot atît de reală ca și povestirea ta de adineauri.

Mă pregăteam să-i dau o replică pe măsură, cînd Profesorul interveni:

— Mă rog frumos, despre ce e vorba?

— I-am istorisit acestui amic al meu o întîmplare de demult. Ei bine, el e dispus să creadă că dangătul unui clopot poate provoca urletul unui cîine, dar nu și invers.

— Nu la asta m-am referit, se răsuci Pamfil, ci la altceva. Eu l-am ascultat, dragă Professore, înțelegînd să respect convenția narațiunii, și l-am ascultat cu plăcere pînă în momentul final, cînd convenția a fost ruptă. El pretinde cu seriozitate că a fost martorul — și eroul — unor întîmplări din timpuri vechi și se implică biografic ca fiu adoptiv al unei femei care a trăit — auzi dumneata! — în vremea lui Tudor Vladimirescu. Ei bine, în această ipostază sînt gata să-l accept pe narator, dar nu și pe autor. Or, el pretinde că e una și aceeași persoană cu fiul Pădurencei. Mai mult, s-a și emoționat.

—Ți-am spus de la început că-ți povestesc o amintire, încercăi eu să-l potolesc în timp ce destupam sticla de coniac și turnam în pahare.

—Acum o iei de la capăt, mormăi el ciocnind.

—Pot să și continui, căci povestirea mea are o urmare care nu se leagă în chip necesar cu restul, dar se leagă cu o probă materială pe care o am acasă și pe care ți-o voi arăta după întoarcerea noastră în oraș.

—Probă materială? se îndoi Pamfil.

—Pentru știința amabilei noastre gazde voi repeta doar faptul că Pădureanca, mama mea adoptivă de atunci, a avut un sfârșit tragic, ca victimă a răzbunării unui bărbat pe care ea îl umilise cândva și care, într-o iarnă, i-a așternut sub zăpadă o capcană puternică, pentru urși. Mîna nu i-a fost desprinsă decît după cîteva ceasuri, cînd au venit oamenii din sat, în care timp ea a zăcut însîngerată și aproape înghețată în gerul dimineții. Rana s-a gangrenat repede și i-a otrăvit sîngele. Eu o vegheam ziua și noaptea, dormind printre picături, nefericit că nu puteam să-i fiu de mare folos. Agonia a durat cîteva zile. Întru sfîrșit mi-a spus: „Eu mă duc, puiule, dar tu să nu mă lași să mor fără luminare. Să stai aici, lîngă mine, și să mi-o pui în mînă cînd vei vedea că răsufli greu și încep să horcăi, atunci să mi-o pui în mînă, aprinsă.” Așa am făcut. De altfel, acelea au fost ultimele ei cuvinte, după aceea n-a mai putut vorbi, viața ei era mai mult somn. Lumînări erau destule în casă, făcute de ea din ceara stupilor ei. Le-am aprins una cîte una, mai ales noaptea, cînd simțeam că respirația i se îngreuiază. Îmi trăsesem un scăunel alături de pat și mă căzneau să pricep ce va fi fiind saceea moarte. Eram însă doar un copil și deseori mă birui omnul. Mi-am adus aminte de făt-fîmcsul care pîndea trecerea pasării măiestre și care, ca să n-adoarmă, își punea o țepușă sub bărbie. Îmi descălțam un picior și puneam lumînarea între degete, dar scurtă, pentru ca nici ațipeala

mea să nu dureze mult. Cînd o asemenea flacără m-a trezit, bolnava deschisese ochii. Părea a-și fi adus aminte că trebuia să-mi spună ceva, se căznea să vorbească și nu era în stare. După mai multe sforțări, privirea și un deget de la mîna cea bună mi-au purtat ochii către un obiect atîrnat pe perete, un obiect pe care-l pomenisem acolo și care-mi devenise atît de obișnuit încît nici nu-l mai băgam de seamă. Era o turtă de ceară, din cele ce se făceau în casele țărănești, întru nimic deosebită de altele, netedă, rotundă și pîntecoasă ca o farfurie plină, agățată-n cui prin cercelul ei de sfoară. Am întreat-o pe muicuța dacă de ea e vorba și m-a încredințat cu o privire lungă și rugătoare, ca și cum m-ar fi implorat să-i împlinesc o ultimă dorință. În fapt, a fost ultima, căci îndată după aceea a căzut într-un somn din care nu avea să se trezească decît dincolo. M-am tot gîndit și m-am frămîntat asupra a ceea ce ar fi trebuit eu să înțeleg din spusele fără cuvinte ale muribundeii și n-am ajuns la altă socotință decît că lumînarea cea din urmă, aceea pe care eu aveam să i-o pun în mînă, trebuia făcută anume din ceara aceea, pentru cine știe ce pricină sufletească. Am desprins-o de la locul ei și o țineam pe palme cu sfială și evlavie. De acum nu mai era o simplă turtă de ceară, ci un lucru sfînt, asupra căruia lucise cel din urmă licăr de vedere al muicuței mele. Am luat cuțitul și am ras dintr-o margine, scobind cu gingășie și băgare de seamă, atît cît am crezut eu că e de trebuință pentru o festilă. Știam s-o fac, o văzusem de multe ori pe muicuța încălzind ceara la foc, încolăcind-o împrejurul bumbacului și subțind-o cu palmele pînă la măsura dorită. Odată treaba făcută, am pus turtă la locul ei și mi-am continuat vegherea. Cam către miezul nopții, bolnava mi-a dat semn. N-a suflat greu, nu s-a înecat, n-a horcăit, ci doar a deschis palma. I-am pus lumînarea aprinsă și a strîns-o cu atîta putere încît a doua zi, cînd au venit femeile s-o scalde, se sfătuiau să-i încălzească mîna cu apă caldă, ca s-o poată

desface. Dar eu am plîns și le-am rugat să i-o pună pe piept așa cum era, cu rămășița luminii în pumn, căci acesta fusese lăsamîntul ei în lumea pe care o părăsea. M-au ascultat. După ce au îngropat-o, eu nu mai aveam nici un rost în casa aceea. Nu m-a alungat nimeni, dar știam că nu pot trăi singur în acea pustietate și că trebuie să purced pe alte cărări și să-mi găsesc o altă mamă. N-am luat cu mine nimic, fără numai turta de ceară, pe care am purtat-o în traistă de-a lungul multor pribegii. Simțeam în ea o parte din ființa muicuței mele de la Baia de Fier, iar sentimentul acesta nu m-a părăsit nici acum, cînd o păstrez în camera mea de studiu, tot pe perete, lîngă colecția de icoane pe sticlă.

Peste sfîrșitul noii mele istorisiri se așternu tăcerea. Profesorul părea că-și înghite emoția odată cu ultimele picături de coniac. Pamfil clipea și mai des din spatele lentilelor enorme. În preajma focului lor, ostașii îngînau un cîntec de pe-acasă. Aurul asfințitului alunga năvala umbrelor și-i făgăduia zilei un spor de lumină.

— Din episodul acesta să faceți, neapărat, o povestire, mă îndemnă Profesorul. Ar fi păcat să rămînă doar între noi.

— Am s-o fac cît de curînd, îi făgăduii eu, chiar dacă prietenul meu Pamfil îi va respinge caracterul de amintire și va reține doar literatura...

— Oricum, interveni el, te voi ruga să-mi arăți și mie turta aceea de ceară. Firește, doar ca document sufletesc...

— Altfel nici n-ar fi posibil. Nu cred că obiectul în sine și-ar putea arăta vechimea și proveniența; chiar dacă ar putea, eu tot n-aș fi în stare să dovedesc că îl am direct de la Pădureanca și nu prin mijlocirea altora. Singura probă materială e sufletul meu.

— Da, mormăi Pamfil, sufletul unui om care pretinde că a fost contemporan cu întregul nostru trecut istoric...

— Nu, îl corectai eu, ci care susține că istoria a fost contemporană cu el.

— Asta e interesant, zîmbi gazda.

— Vezi, dragă Professore, acesta nu e primul șantier arheologic pe care-l cunosc. De altfel, am impresia că nici nu ne poate oferi prea mult, el fiind abia la început. Am văzut însă unul cu săpătura completă și m-am trezit în fața unui mal nu mai înalt de doi metri, care-mi înfățișa istoria unei așezări omenești pe durata cîtorva milenii, stratificată la scara cuprinderii simultane. Aici s-a dezvoltat omul din neolitic, mă lămurea arheologul arătîndu-mi cu bățul mai întîi dunga de jos; trecerea în epoca bronzului s-a făcut pașnic, dar aceea a fierului a fost precedată de un cataclism; deasupra s-a configurat și consolidat civilizația dacică, încheiată dramatic printr-o peliculă de cenușă și regenerată în formele de sinteză ale culturii romane; aceasta din urmă, evoluînd, s-a înnobilat cu rafinamentele artei bizantine, peste care însă s-a așternut o nouă pulbere, aceea a avarilor; în sfîrșit, apare omul medieval, care-și părăsește bordeiul și se instalează în locuințe construite la suprafață. Bagheta magică a arheologului ajunsese deasupra, la rădăcina ierbii. Dincolo de mal, pe pajiștea verde, o cireadă de vaci păștea liniștită. Pe retezătură, cîteva secole de viață omenească, de ceea ce adică numim noi civilizație, cultură, artă, progres, decadență, bucurie, durere, declin, regenerare, speranță, deznădejde..., cîteva secole, zic, zăceau strivite în grosimea unui strat de cîțiva centimetri, între două pînze de scrum. Nu vreau să spun prin aceasta că viața omenirii nu ar fi altceva decît o deșertăciune a deșertăciunilor; vreau să arăt doar că noi putem privi istoria și în perspectiva ei verticală. Din această perspectivă, orice eveniment istoric e contemporan cu mine.

— Sentimentul acesta l-am avut și eu, zise Profesorul, dar niciodată împins pînă la ultimele dumneavoastră consecințe.

Pamfil își scosese ochelarii și-i ștergea cu o batistă albă, mecanic, în timp ce — aproape neverosimil — pleoapele-i ședeau nemișcate deasupra privirilor cenușii.

— Eu trebuie să mărturisesc cu destulă rușine că pînă azi nu am avut curiozitatea — aș zice, mai degrabă, șansa — de a mă întîlni cu un astfel de șantier. Bănuiesc că munca dumneavoastră trebuie să aibă în ea ceva din pasiunea pescarilor sau a exploratorilor; descoperirii în sine îi premerge voluptatea de a anticipa necunoscutul.

— Într-un fel, da, se angajă arheologul, dar acestei voluptăți i se adaugă demnitatea riscului. Iată, voi răsturna înaintea dumneavoastră acest săculeț, pe care-l iau la întîmplare. Conținutul lui reprezintă recolta noastră de astăzi dintr-o anumită secțiune. După cum vedeți, e destul de săracă — doar cîteva virfuri de lance și de săgeată, fragmente de ceramică, o lamă de cosor, ceva ce aduce cu rămășița unei zăbale —, șantierul fiind încă la început, iar noi aflîndu-ne abia în stratul superficial.

— Totuși, cum ați ajuns la el? se interesă Pamfil.

— Există mai multe criterii, dar în mare măsură ne ajută și toponimia. Aproape sub orice loc care, prin veche tradiție, se cheamă Grădiște se pot bănui rămășițele unei citadele dacice sau ale unui castru roman; numele a păstrat ideea de gard, grădele, îngrăditură, perimetru închis, fortificație. Acestui promontoriu muntos localnicii îi spuneau — și încă îi mai spun — Oborul Jidovilor...

— Profesorul are dreptate, mă amestecai eu. Ca unul ce sînt familiar cu aceste plaiuri și cu oamenii lor, știu că acesta îi era numele popular. Însăși Pădureanca îmi spunea uneori că aflase cutare buruiană de leac tocmai sus, la Oborul Jidovilor. În mentalitatea satească, acești „jidovi“ se proiectau drept niște uriași de dimensiuni enorme, aproape cosmice...

— Uriași, însă din vechime, mă completează arheologul. Se știe că trecutul e întotdeauna supradimensionat, ca urmare a admirației pe care omul o are față de înaintașii săi...

— Nu numai aceasta, îl întrerupse Pamfil. S-ar putea ca supradimensiunea să corespundă și realității, nu numai imaginației. Se spune că armurile cavalerilor medievali protejau trupurile unor adevărați uriași în comparație cu omul actual.

— Firește, nu vă contrazic, dar ceea ce voiam să spun este că din denumirea Oborul Jidovilor trebuie să reținute două idei: aceea de îngrăditură — spațiu închis, cetate, întăritură — și aceea de vechime, că adică oborul acesta a fost locuit de oameni de demult, al căror nume și a căror poveste s-au pierdut, ei aparținînd, într-un fel, preistoriei. Primele noastre sondaje au confirmat ipoteza; ne aflăm pe teritoriul unei fortărețe dacice, un bastion de ultim refugiu și ultimă rezistență, o cumpănă a vieții sau a morții, dat fiind că, în caz de împresurare, asediații urmau să moară de sete, locului lipsindu-i complet izvoarele (noi înșine aducem apa de jos, cu canistarele, în raniță). Acum știm încă foarte puțin, dar în campaniile următoare vom cunoaște mai mult...

— ...dar niciodată totul, Professore, observai eu.

— Desigur, mă confirmă el. Noi descoperim niște urme; pe temeiul lor încercăm să reconstituim fapte. Dacă, de pildă, vom afla și arme romane, înseamnă că fortăreața a fost cucerită prin luptă; dacă nu, concluzia este că apărătorii ei s-au predat ori s-au sinucis ori au preferat să moară de sete. Și așa mai departe. Faptul cu adevărat important este însăși prezența unui bastion dac — fie și doar un simplu punct de observație — pe acest versant al muntelui, la hotarul dintre Carpați și Cîmpia Dunării. Este un adevăr care interesează îndeaproape istoria. Omenește vorbind, însă, e emoționant să te gîndești că acest frumos apus de soare, desfășurat pe aceste minunate priveliști, a fost contemplat de un străjer al lui Decebal sau — de ce nu? — de regele însuși. E ca și cum ai fi contemporan cu strămoșii tăi...

Pamfil părea mișcat.

— Mă cooptați pe șantierul dumneavoastră? se entuziasmă el.

— Cu mare plăcere. Dar nu ca simplu lucrător — treaba asta o fac bine și ostașii —, ci mai degrabă în ipostaza căutătorului de comori.

— Cum adică? se amuză prietenul meu.

— În meseria noastră, cel mai important lucru este să înfigi hîrlețul în iarbă și din prima mișcare să-ți dai seama că ai dat peste ceea ce cauți. Nu e vorba nici măcar de intuiție, ci doar de noroc. Avem nevoie de oameni norocoși, care să încerce împrejurimile virgine cu șansa de a ne oferi secțiuni de săpături noi și sigure. Poate că sînteți un asemenea om...

Sub lentilele lui Pamfil se rostogoli o cascadă de pleoape.

— Asta ar fi extraordinar, mă provocă el. O facem împreună?

— De ce nu? mă învoii eu. O probă am putea să facem chiar acum și pe loc...

Înarmați cu două hîrlețe, ne depărtarăm cam douăzeci de pași în poiana învecinată.

— Cu vîrful cazmalei, ne învăță arheologul, trasați-vă fiecare câte un perimetru de — să zicem — doi metri pătrați...

— Nu chiar așa, Professore, protestă Pamfil, asta sună lugubru...

— Fie, rise gazda, un metru pătrat..., desigur, cu aproximație... Așa, acum începeți!

În timp ce eu scoteam brazdă după brazdă fără să zăresc sau să simt ceva, Pamfil dădu un strigăt. Pe lama hîrlețului ținea un ciob de ceramică.

— Am noroc, Professore? se veseli el.

— Atenție! Îl puneți deoparte, dar de acum nu mai săpați cu hîrlețul, ci scobiți mărunt cu lopățica. Trebuie să apară și celelalte fragmente.

În mai puțin de un sfert de oră, Pamfil se afla în posesia trofeului. Șase cioburi de lut ars, curățite de pămînt cu o

perie fină și așezate unul lîngă altul pe un pat de nisip, închiuiau un vas de forma unei străchini turtite, din care lipsea o așchie de buză.

Arheologului nu-i trebui mult pînă să se rostească.

— Sînteți un norocos al loviturii, dar nu și al succesului. Din păcate, e un vas absolut banal, de dată recentă...

— Cît de recentă? se interesă descoperitorul.

— Arheologia de antichități numește astfel produsele ceramice a căror vîrstă nu depășește două și chiar trei sute de ani. E un blid țărănesc, de uz casnic, cum se mai găsesc încă destule prin satele noastre, căci meșteșugul olăritului e unul din cele mai conservatoare. Singura particularitate a vasului, judecînd după motivele geometrice ale decorației, e proveniența lui transilvană, dar aceasta nu ne spune nimic nou, știindu-se că mai toate satele acestea de sub munte au fost întemeiate de oieri ardeleni. Probele comunicării permanente dintre provinciile românești nu mai surprind astăzi pe nimeni. Dar, mă rog, puteți să mai încercați și în altă parte...

— Nu mai încerc nicăieri! se oțări Pamfil.

— Ce făcuși, Moțato? mă răcorii eu. Te trimise baba să-i aduci un galben și veniși îndărăt cu o mărgică...

— Vocea invidiei! se scutură el.

— Măcar dacă l-ai avea întreg!... A propoz, mă întorsei eu către gazdă, cum se face că majoritatea ceramicii din muzee prezintă vase incomplete? În cele mai multe cazuri, obiectul e reconstituit din numai cîteva părți, restul fiind completat cu ipsos.

— Depinde de condiția stratului. În morminte, de pildă, urna funerară e întreagă, și tot așa sînt oala și ulciorul de alături. La nivelul fostelor suprafețe, însă, lucrurile sînt radical schimbate; de cele mai multe ori, profilul unei civilizații a pierit prin violență — atac armat, masacru, incendiu — și e firesc ca obiectele cele mai fragile să se numere printre primele victime...

— Eu m-aș referi la altceva. Indiferent cum s-a spart un vas, e de presupus că cioburile lui au rămas într-un perimetru restrîns, adică nu prea departe unele de altele. Mie mi s-ar părea pasionantă operația de căutare, strîngere și reconstituire integrală a unui astfel de vas, adică din toate fragmentele lui, pînă la ultima așchie...

— De ce nu faceți un pariu? surise arheologul. Iată, vasului descoperit de prietenul dumneavoastră îi lipsește un singur ciob. Propuneți-vă să-l completați.

— Știi că e o idee? mă provocă Pamfil. Eu am de gînd să păstrez acest blid, pentru valoarea lui pur sentimentală — ce vrei, am și eu sentimentalismele mele. Cred însă că nici ție nu-ți este indiferent.

— Mi-ai observat invidia...

— Exact. Fiecare din noi va căuta, separat, ciobul rătăcit. Cel ce va întregi vasul, intră și în posesia lui.

— De acord. E primul lucru pe care-l vom face mîine dimineață.

Cu această înțelegere — dacă putea fi vorba de o înțelegere — ne desfătăram cu cina cîmpenească, în tovărășia Profesorului, sub o puzderie de stele ce se amestecau cu scînteile focului nostru, răscolit din cînd în cînd. Bucătarul ne aduse cîte o gamelă din mult lăudata lui fasole cu carne, fapt pentru care îl răsplătirăm cu un păhărel de coniac, arheologul se dedulci cu voluptate nu numai la pastrama noastră, ci și la sticla de Tîrnave pe care o mai aveam în bagaj. Cu această mulțumire ne vîrîrăm, într-un tîrziu, în sacii de dormit și petrecurăm o noapte fără vise.

A doua zi eram cel dintîi care strecura prin lopăciță pămîntul ce ar fi trebuit să ascundă țandăra răzleață. Pamfil se descurajă mult mai repede decît mine și lăsă perspectiva succesului pe seama mea, dar în cele din urmă mă văzui și eu nevoit să abandonez. În definitiv, miza pariului nu era deloc extraordinară, ne angajaserăm într-un fel de joc de societate

care putea fi amuzant, nu însă și aducător de cîștig. Pe de altă parte, Profesorul emise și ipoteza că vasul era deja ciobit mai înainte de a se fi spart aici; țăranii își folosesc oalele pînă la ultima rămășiță, fie și numai ca să poarte în ele cîțiva cărbuni aprinși.

Mă spălam pe mîini, fluierînd o melodie veselă, cînd se apropie de mine un soldat ce urcase muntele cu o raniță în spinare. Era încins cu o centură de bidoane, într-o mînă ducea încă o canistră. Cercetă împrejur, apoi mă întrebă unde e Profesorul.

— Deocamdată e în plimbare, îi răspunsei eu pe limba lui, știind că va înțelege exact ceea ce trebuie. Băgai însă de seamă că în cealaltă mînă ținea un ciob de oală. Ce-ai cu dînsul?

— Avem ordin să-i predăm orice obiect făcut de mînă de om pe care-l găsim în șantier sau în preajmă.

— Unde l-ai găsit, flăcăule? mă interesai eu cu ochii pe obiect.

— Ceva mai la vale, în marginea potecii. M-am împiedicat de o rădăcină, am căzut cu fața în frunză și așa am dat de el; ieșea cu dunga din pămînt, dacă era de sticlă m-aș fi tăiat în el. Nu cred că e cine știe ce, dar ordinul e ordin...

— Bine, lasă-l la mine, că i-l dau eu Profesorului.

Nu încăpea nici o îndoială, era fragmentul de ceramică pe care-l căutaserăm noi, un ciob în suprafață de cîțiva centimetri pătrați, de formă neregulat trapezoidală, cu un pinten în latura de jos; aducea cu o hartă miniaturală a Statelor Unite, din care nu lipsește peninsula Floridei.

Cînd, împreună cu Profesorul și cu Pamfil, îl așezai în golul din buza vasului, se potrivea fără cusur. Întrebarea noastră de acum însă nu mai privea apartenența vasului — consimțisem fără rezerve, dar nu fără o inexplicabilă părere de rău, că i se cuvine lui Pamfil — ci faptul că ciobul fusese găsit la o distanță apreciabilă față de rest. Potrivit acestei

realități, pariul nostru ar fi trebuit să ne oblige să răscolim toată pădurea.

— Explicația poate fi tot atât de banală ca și talerul, încercă să ne lămurească arheologul. Urcînd muntele, purtătorul vasului se va fi împiedicat de aceeași rădăcină ca și ostășul nostru, a căzut ca și acesta și a lăsat acolo ciobul desprins; după ce el a ajuns aici, va fi fost o altă pricină pentru care s-a spart și restul. Dacă vreți, poate fi și altfel: vasul întreg s-a spart aici, proprietarul l-a părăsit, dar după aceea a venit un copil care a aruncat la vale cu pietre după o capră sau după o vulpe sau după un viezure; una din „pietre“ a fost tocmai această așchie de lut, luată la întîmplare... De ce zîmbiți, mă întrebă el, orice ipoteză e posibilă.

— Zîmbesc pentru că noi folosim cu mult prea mare ușurință ipoteza întîmplării. Desigur, nu trebuie exclusă, dar ea elimină, dintr-un foc, sensul. Eu cred că nimic nu e întîmplător pentru că totul e semnificativ. Cînd a fost descoperită Peștera Muierii, din Baia de Fier, în ea se afla un schelet de urs al peșterilor, animal din cuaternar. Ceva mai tîrziu s-a observat că scheletului îi lipsea un os, dar nu unul periferic, — o falangă sau o coastă — ci un femur, care a fost găsit mult în afara peșterii, de vale, unde se termină prăpastia. Nu știu dacă și cite presupuneri s-au făcut pe marginea acestui fapt, dar pentru nimic în lume nu i-ar fi trecut cuiva prin cap că femurul acela răzleț, cu mult înainte de a fi fost descoperit, servise drept limbă de clopot.

— Ei, asta-i! se oțărî amicul.

— Așa cum spun. Și voi mai adăuga ceva. Ieri, după ce ne-am angajat în urcușul acestui munte, prietenul meu Pamfil a avut și el o căzătură, acolo unde mustesc ultimele izvoare și lasă la vale un fel de smîrc, Mi-o luase mult înainte și l-am găsit cu fața în noroi și cu mîinile bijbiind împrejur, căutînd ochelarii. O întîmplare banală. Să presupunem însă că în curînd izvoarele se vor lăsa mai la vale, că locul se va usca și

va rămîne astfel pentru totdeauna, printr-o schimbare de climă la scară geologică. Peste cîteva milenii va trece pe acolo un arheolog și va descoperi o fosă ciudată în noroiul pietrificat, așa cum s-au găsit urme ale omului preistoric. Orice ipoteză va fi posibilă, de la virful unui con de brad pînă la copita unei căprioare, dar numai eu voi ști că ea nu este altceva decît urma lăsată de nasul unui profesor miop...

Am rîs, firește, și pînă la urmă toți trei am căzut de acord că întîlnirea noastră a fost o plăcută pălăvrăgeală de intelectuali (nu fără observația că la Polovragi nu se putea decît pălăvrăgi), un moment care, chiar pentru mine, cel atât de lipsit de simțul umorului, ar fi rămas o simplă amintire de vacanță, dacă peste numai cîteva săptămîni nu m-aș fi pomenit acasă cu un ins care mă căuta.

Era un bărbat tînăr, cu păr bogat și mustață pe oală, îmbrăcat corect, poate prea corect pentru vîrsta lui și pentru o vizită în zi de lucru. Pe un braț își ținea pardesiul, în cealaltă mînă, un pachet în hîrtie de ziar. Vorbea cu accent ardelenesc.

— Într-adevăr, sînt învățător din Turda, zise el așezîndu-se pe fotoliu, și am făcut acest drum numai pentru ca să vă găsesc și să vă pot vorbi.

— Te ascult, domnule Gligor.

— Dumneavoastră ați publicat recent o scurtă povestire intitulată *Pădureanca*.

— Exact. Să bănuiesc că ți-a plăcut?

— Sigur că mi-a plăcut, dar nu de asta e vorba..., vreau să spun că n-am venit să vă exprim admirația. Puteam s-o fac, mai simplu, printr-o scrisoare, mai ales că redacția a avut amabilitatea de a-mi da adresa autorului. Revista o urmăresc cu regularitate mai mult pentru beletristica decît pentru critica din paginile ei, așa încît era cît pe-acî să nici nu mă uit în textul dumneavoastră, socotind că va fi fiind un oarecare studiu asupra nuvelei lui Slavici...

— Într-adevăr, zîmbii eu jenat, prea tîrziu mi-am dat seama că ar fi trebuit să-i dau un alt titlu. E o scăpare...

— Mie însă mi-a prins bine, căci numele acesta are o rezonanță specială în conștiința mea, așa cum a avut-o în aceea a înaintașilor mei.

— Prin Slavici?

— Da și nu. Da, în sensul că aproape toate rudele marelui scriitor n-au scăpat de întrebările celor din neamul meu; nu, pentru că numele eroinei lui Slavici s-a dovedit a fi o poreclă inventată, așa cum se procedează în literatura de ficțiune. Dacă și eroina dumneavoastră este o astfel de născocire, înseamnă că am făcut drumul degeaba. Eu însă eram dator să încerc.

— Nu, e un personaj real, întării eu.

— Atunci, sînt pe calea cea bună, se luminează oaspetele. Am bănuț realitatea eroinei datorită stilului dumneavoastră foarte convingător, în ciuda enormității că ați fost contemporan cu ea.

— De fapt, povestirea mea e o amintire...

— O amintire preluată, desigur, de la bunicii dumneavoastră.

— Nu, dragă domnule, e directă... Nu are însă rost să mă explic, am atîtea dureri de cap pe chestia asta, mă ironizează pînă și prietenii cei mai buni.

— Mă rog, clătină el din cap, fie cum spuneți. În fond, aceasta e tăria dumneavoastră, că nimeni nu vă poate contrazice. N-o voi face nici eu. În cazul acesta, trebuie să admit că sînteți fiul Pădurencei.

— Adoptiv.

— Și moștenitorul ei?

— Într-un fel, da.

Învățătorul păru emoționat:

— Înseamnă că va trebui să procedăm la un schimb... Poate că și dumneavoastră așteptați de mult această vizită a mea.

— Nu pricep... Ce fel de schimb?

— Un schimb simplu și onest, dar care se produce cu o întîrziere de un secol și jumătate. Eu vă predau conținutul acestui pachet, iar dumneavoastră îmi veți pune în mînă obiectul pe care trebuie că-l aveți asupra-vă.

— Dacă o să-mi explici despre ce e vorba...

— De ce să vă explic, cînd pot să vă arăt? Desfăcu pachetul și dădu la iveală o carte veche, legată în piele și scoarțe de lemn, sub a cărei singură paftă, rămasă întreagă, ședea ghemuită o punguță de postav negru. Oaspetele scoase punguța și îmi întinse tomul: Să sperăm că de acum înainte vă aparține.

Întîlnirea cu o astfel de carte m-a emoționat întotdeauna, poate nu atît din pricina vechimii ei, cît pentru aceea că întrînsa se află sufletul unui om. De data aceasta, de cum desfăcui cu evlavie copca de argint și descoperii foaia de titlu, uluirea mea nu mai cunoscui margini. Aveam în mînă *Tetravangelul* lui Coresi, tipărit la Brașov în 1561, într-un exemplar complet și nu mai puțin bine păstrat, cu numai cîteva file îndoite și, din loc în loc, cu semnele unor lacrimi de ceară.

— Extraordinar! exclamai, cred că nici Academia nu posedă un astfel de exemplar...

— Puteți fi cu atît mai mîndru, mă completă învățătorul.

De abia prin cuvintele lui, rostite cu oarecare întîrziere, revenii la realitatea imediată.

— Eu tot nu pricep, dragă domnule, în ce constă schimbul de care mi-ai vorbit.

Musafirul întoarse cîteva file de la început și-și opri degetul pe spațiul alb din josul unei pagini, unde era o însemnare scrisă cu mîna.

— Răspunsul se află aici.

Citiți fără greutate: *Să se știe că această carte am împrumutat-o eu dascălul Moise Gligor de la Pădureanca din Baia, cînd am trecut cu ciobanii dinspre Dunăre, pentru care i-am lăsat zălog un taler din care am ciobit un țancuș ce se află laolaltă*

cu cartea. Aflând că acea femeie a murit de năprasă, iar acum găsiindu-mă și eu spre săvârșire, las cu limbă de moarte fiului meu și urmașilor lui să caute pe oricarele din moștenitorii Pădurenței și să dea cartea numai aceluia ce-i arată un taler la care să se potrivească țăncușul și să primească zălogul îndărăt, căci așa a fost cuvântul meu și al femeii aceleia și pe unde iese vorba iese și sufletul. Am scris eu, Găvrilă, feciorul lui Moise, aidoma după spusa părintelui meu și fără nici o sminteală. Februar 3, 1849.

Rămăsei pe gânduri, cu ochii pe caligrafia delicată, mărunță, semănată cu înflorituri de slovă cirilică. Musafirul se reasezase pe fotoliu.

— Sînt dator să vă lămuresc, zise el, că acest Moise Gligor este strămoșul meu. A fost dascăl de rumânie pentru mai toate satele de pe valea Arieșului. Era un om în vîrstă cînd Avram Iancu a ridicat răscoala moșilor — trecuse cu mult de cincizeci de ani —, dar aceasta nu l-a împiedicat să se pună în slujba Crăișorului ca om de legătură. O patrulă dușmană l-a dibuit pe dealul Ocolișului și l-a pușcat. A avut puterea să ajungă pînă acasă și să moară pe vatra lui, după ce a zăcut multă vreme în nesimțire, dar nu s-a hotărît să treacă dincolo înainte de a-i dicta fiului său și moșului meu această însemnare. Cartea s-a pogorît astfel pînă la mine și vă rog să mă credeți că, pentru neamul meu, rezolvarea acestei probleme reprezintă o chestiune de onoare. O mare dificultate ne-a creat faptul că localitatea numitei Pădureanca este menționată, simplu, Baia, fără nici o altă determinare. Imaginați-vă cîte investigații s-au făcut prin Baia Mare, Baia Sprie, Baia de Arieș, Baia moldovenească și încă multe alte Băi, deși însemnarea indică un drum pastoral dinspre sud, care ar fi trecut mai degrabă prin Baia de Aramă. Nici aici nu se păstrează vreo amintire despre o oarecare Pădureanca. În cele din urmă, marele *Dicționar geografic* mi-a sugerat și Baia de Fier, dar am impresia că povestirea dumneavoastră mi-a scurtat considerabil drumul.

— Și țăncușul? ... mă interesai eu după ce mai citii de cîteva ori textul manuscris.

— E aici, răspunse prompt învățătorul desfăcînd punguța.

De puține ori în lunga mea viață mi-a fost dat să trăiesc momente atît de confuze. Țineam în palmă o așchie de ceramică întru totul asemănătoare cu cea care întregise vasul de la Polovragi și care, nu aveam nici o îndoială, mi se întipărise bine în memorie, mai ales că o comparasem cu o hartă în miniatură a Statelor Unite, inclusiv pîntenul Floridei.

— Incredibil! biiguii eu făcînd eforturi disperate să-mi revin.

Interlocutorul meu însă triumfa.

— În sfîrșit, după îndelungate căutări, părțile se vor întîlni spre a realcătui întregul! L-am parafrizat pe Platon, dar asta i se poate ierta chiar unui modest învățător de provincie.

Pe mine mă cuprinsese un freamăt nebun.

— Domnule, îi zisei, nu voi lipsi mai mult de o oră. Te rog, simte-te ca acasă, nu aștepta să te servesc eu, fă un duș, mergi în bucătărie, caută în frigider și potolește-ți foamea, fă-ți un ceai, o cafea, mă rog, ce-ți poștește inima...

— Am mîncat ceva în gară, dar cu voia dumneavoastră m-aș întinde puțin pe canapea. Am călătorit toată noaptea. Eu, dacă fur numai zece minute de somn, mă refac pentru toată ziua...

— Alo! Pamfil? ... Bine că ești acasă, te rog, nu pleca nicăieri, vin imediat...

— Ce s-a întîmplat? mă întîmpină cu nedumerire prietenul. De ce suflă așa?...

— Pamfil, ai lipit fragmentele vasului?

— Da, dar nu definitiv. Încă n-am avut timp să merg cu ele la laboratorul muzeului, știi că numai ei au acolo tot ce trebuie. Deocamdată le-am încheiat cu o peliculă subțire, elastică și transparentă, de felul celei cu care se impregnează

banda de izolare electrică; nu afectează suprafețele și nu se usucă. Vasul poate fi astfel desfăcut și refăcut cu ușurință, ca într-un joc de domino. Din precauție însă îl țin tot pe un pat de nisip, într-o cutie.

— Arată-mi-l! . . . Așa! . . . Acum, desprinde-i, te rog, așchia răzleață, cea găsită de soldat în pădure . . . Mulțumesc. Acum, ce zici? prăbușii întrebarea după ce scosei ciobul din punguță și-l potrivii exact în știrbitura vasului.

Ochii lui Pamfil se pironiră asupra-i, ca o cascadă fulgerată. Apoi se plimbară de mai multe ori de la ciobul desprins la cel de abia lipit, ca și cum ar fi vrut să se convingă că nu e vorba de unul și același obiect dedublat optic.

— Imposibil!

— Așa am exclamat și eu, numai când l-am zărit.

Și-i povestii totul despre vizita învățătorului Mircea Gligor din Turda.

— Tu îmi vii totdeauna cu povești incredibile, mă muștră el. Dacă acest vas n-ar fi stat tot timpul la mine, aș crede că cineva interesat a luat o amprentă și a confecționat un ciob la fel, așa cum fac hoții cu cheile. Desigur, nu pot crede așa ceva. Dar nici nu pot admite — înțelege că nu-se-poa-te! — ca din spargerea a două vase identice să rezulte exact aceleași cioburi. Nici un calcul al probabilităților nu poate prefigura o astfel de posibilitate. Fiindcă — să mă explic — e vorba de două fragmente care se țin de două întreguri diferite.

— La asta n-am avut timp să mă gândesc.

— Nu pentru că n-ai avut timp, ci pentru că tu suferi de o anumită incapacitate de a gândi logic de la început; te repezi dintr-o dată în dimensiunea misterioasă a lucrurilor. Mă rog, să zicem că reactualizăm amuzantul pariu de la Polovragi și că-ți revendici obiectul pe care, iată, tu l-ai întregit. Nu am nici o obiecție, ți-l cedez cu plăcere. Pentru aceasta însă ar trebui să dovedești că fragmentul adus de tine îi aparține *acestui* vas, iar nu celuiilalt. Eu sînt gata să admit că femeia

de la care dascălul ardelean a luat cartea este una și aceeași persoană cu mama ta vitregă de care ai pomenit. Admit că aceasta, deși se pare că era analfabetă, ținea în casa ei o carte pe care va fi moștenit-o de la o rudă oarecare și că i-a împrumutat-o lui Moise Gligor. E posibil ca ea să fi folosit blidul, așa zălogit și ciobit cum era, pentru ierburile de leac și să-l fi spart — mai degrabă pierdut, căzut din desagă — pe promontoriul de la Polovragi. Admit, de asemenea, că ciobul unui vas de lut se poate răzleți nu numai la o aruncătură de piatră, cum a fost cel găsit de ostașul nostru, ci și la câteva sute de kilometri, dar nu am motive să cred că țancușul prezentat ție de învățătorul turdean i-a aparținut blidului pe care-l avem noi în față. Să mă explic . . .

— Încep să înțeleg . . .

— E clar. Știm cât de prețioasă este o tipăritură a lui Coresi. În mod sigur a știut dascălul Gligor, va fi știut — măcar din spusele altora — și Pădureanca. El ia cartea cu împrumut și-i lasă femeii o garanție, ca să fie sigură că obiectul plecat se va întoarce acasă. Or, valoarea garanției este — trebuie să fie — mai mare decît a obiectului împrumutat — sau a sumei, dacă e vorba de bani — așa încît riscul este întotdeauna al celui ce se împrumută, adică al debitorului. În cazul de față, valoarea garanției e nulă — sau aproape, dacă vrei —, arheologul nostru a spus limpede că vasul e absolut banal, un obiect oarecare de uz casnic. Nu știu ce e în capul învățătorului, dar aș vrea să-i văd mutra cînd ai să-i prezinți zălogul pe care-l pretinde. Amănunte asupra înțelegerii nu avem. Dacă femeia știa carte, ar fi intrat, probabil, în posesia unui document scris. Așa, cei doi contractanți au recurs la procedeul părții ce și-o caută pe cealaltă, ceea ce nu înseamnă papucul Cenușăresei, ci străvechea practică a răbojului, o practică bazată tocmai pe observația că o așchie desprinsă pieziș cu cuțitul dintr-o șipcă de lemn se va potrivi numai acolo și că nu poate fi o a doua care să se îmbuce exact.

— De ce n-au folosit răbojul? adăugai eu încă o nedumerire. Ar fi fost mai simplu. De ce un vas de lut?

— N-am nici o idee, ridică Pamfil din umeri.

— Pe de altă parte, în ce măsură ar fi vasul „celălalt” — dacă el există — mai valoros decât acesta?

— Știu și eu? . . . Să presupunem că poartă pe el — grafitată în pastă moale, înainte de ardere — o iscălitură celebră, a unui cap încoronat, să zicem a lui Napoleon Bonaparte sau a lui Rudolf al II-lea sau a altuia care va fi trecut la viitoare pe lângă casa olarului și l-a răsplătit pe acesta pentru o cană de apă . . . S-ar putea închipui o poveste . . .

În acest timp, desprinsesem din blid țancușul adus de mine și-l țineam pe al lui Pamfil în mîna cealaltă, pregătindu-mă să-l pun la loc. Deodată mă pomenii frecînd cele două așchii între buricele degetelor și avusei o revelație.

— Pamfile, pipăie-le și tu. S-ar putea ca simțul meu tactil să mă înșele. Observi ceva?

— Da, admise el, suprafața concavă a celui adus de tine e unsuroasă, pe cînd a celuiilalt e uscată, aproape aspră.

— Exact. Hai acum să cercetăm și fața interioară a vasului . . .

— Proba e evidentă, încuviință el după ce-și plimbă îndelung degetele pe concavitatea blidului. Peria cu care l-am curățat a înlăturat doar pămîntul, nu și materia grăsoasă care, de altfel, pare chiar ușor pătrunsă în lutul poros.

— Pamfile, jubilai eu, pune-ți repede haina și vino cu mine! Acum, te rog! Dacă zăbovești o clipă, am să înnebunesc . . . Nisip am și eu acasă, rezervă pentru privata pisoiului, dar mai bine luăm cutia cu totul . . . Repede, Pamfile!

Îl purtai în goană, fără să-i dau răgaz să mă mai întrebe ceva. În baie, musafirul meu tocmai se bărbierise și-și tampona fața cu prosopul. Desprinsei de lângă icoane turta de ceară și o așezai în blid. Nici un amănunt nu clătina credința că în el fusese turnată.

— Ce faci, omule, acum chiar că ai înnebunit? ! mă zgîlția Pamfil în timp ce eu aprindeam aragazul și puneam turta la topit, într-un vas de metal.

— Fii liniștit, prietene, acum știu ce au vrut să-mi spună ochii și degetul muicuței mele din Baia de Fier. Pe atunci mă opream la logica lucrurilor și nu mă grăbeam să sar dintr-o dată întru ascunsul lor. Am crezut că din ceara aceasta își dorește lumînarea ei cea din urmă și ea s-a pogorît în groapă cu pumnul strîns pe gîndul meu frumos. Am păstrat restul ca pe ceva din trupul ei, iar acum îl văd topindu-se la fața focului, așa cum s-a topit și cel adevărat întru nevăzutele arderi subpămîntene. Dar ceva tot rămîne, Pamfile, tot rămîne . . .

Aplecat deasupra patului de nisip, trecui ceara fierbinte printr-o strecurătoare. Blidul se umplu de aromă, poate cu un lat de unghie mai jos decât fusese la început. În sită rămaseră patru splendide monede de aur, parcă anume întoarse să ne ia ochii cu pajurile lor împărătești.

Limpezite în apă caldă și rece, ele își luară drumul îndărăt către Țara Moșilor, să întregască salba pe care fiica învățătorului o moștenise ciobită de la bunicul ei.

— Pamfile, ai avut dreptate, musafirul meu nu a pus nici un preț pe zălogul nominal și, precum vezi, l-a lăsat aici. Dacă este cumva al meu, ți-l dăruiesc cu dragă inimă. Directorul bibliotecii municipale va fi încîntat să înregistreze o rară tipăritură a lui Coresi. Eu am avut grijă să aleg din ceara topită cercealușul ei de sfoară și l-am prins de marginea turtei celei noi, care va fi astfel iarăși întreagă lângă frumoasa mea colecție de icoane pe sticlă. E clar?

— Da, mormăi amicul, dar nu-mi iese din cap coincidența celor două cioburi . . . Ce ne facem, domnule, cu coincidența?

— Pamfile, Pamfile, sărmanul meu Pamfil, ai uitat că vasul acesta de lut nu e decât tiparul?

Istorisirea de față cuprinde, în principal, două amintiri din două timpuri diferite, care s-au întâlnit, întregindu-se într-o a treia, datorită norocului meu de a fi fost martorul unei întâmplări cu totul ieșite din comun. La rîndul său, norocul — dacă, într-adevăr, i se poate spune așa — i-l datorez starețului Martinian de la Arnota, căruia îi eram oaspete pentru numai cîteva zile. Poșta îi adusese un plic oficial, cu o hîrtie pe care el a citit-o cu vădită neplăcere.

— Știam că exarhul este bolnav, mi-a spus, dar nu bănuiam că vlădica se gîndește să mă folosească tocmai pe mine. Am poruncă să mă deplasez la Hurezi, unde să fiu de față la deshumarea unei călugărițe, dacă va mai avea loc, căci mi se mai spune să fac tot ce pot spre a o împiedica. Vlădica, totuși, o cunoaște bine pe stareța de acolo și nu cred ca el să aibă mai multă nădejde decît mine.

— Nu s-a mai isprăvit cu povestea aceea ? m-am nedumerit eu aruncîndu-mi ochii pe hîrtie.

— După cum vezi, nu.

— Eu o și uitasem, nici nu m-aș fi gîndit că de la moartea Domnicăi au trecut atît de repede șapte ani.

— Deshumarea va avea loc mîine, dacă se va face, dar noi vom merge de astăzi. Asta înseamnă că te-am rugat să mă însoțești, căci s-ar putea să-mi fii de folos.

Știam cu ce aș putea să-i fiu de folos. Martinian era un călugăr cu mintea luminată, dar puțina lui carte îl făcea să se teamă de răspunderi ce presupun întocmirea de referate, note, procese verbale, memorii, constestații. Nu stătea prea bine nici cu ortografia. Am acceptat să-i fiu un fel de secretar, adică să fac însemnări și să redactez raportul către mai-marele său, fără să bănuiesc, desigur, că această împrejurare îmi va izvedi, mult mai tîrziu, o istorisire pe care cu greu m-am hotărît s-o aștern pe hîrtie, ca fiind în parte macabră și în parte grotescă, după cum se va vedea din cele ce urmează.

Așadar, am coborît împreună la apa Bistriței, am trecut dealul Neagota pe lîngă pădurea de tei și ne-am lăsat domol, prin aluniș, pînă la riul Romanilor, de unde am străbătut crîmpeiul de sat ce se alungește către poarta mînăstirii. Nu mai fusesem la Hurezi de vreo douăzeci de ani și mă bucuram că voi revedea marea ctitorie a Brâncoveanului, cu toate că misiunea întâmplătoare cu care veneam acum era de natură să-mi reînvieze mîhnirile de odinioară. Acestea se treziră chiar mai devreme decît mă așteptam.

Încă nu părăsiserăm satul cînd din spatele unei porți țărănești ne ieșiră înainte două călugărițe bătrîne. În cea mai înaltă, cu fața aspră și ochii ascuțiți, o recunoscu pe una din răzvrătitele ce tulburaseră pe vremuri viața eparhiei și care, iată, chiar și acum ședea la pîndă.

— Bănuim pentru ce mergi în mînăstire, îl agrăi ea pe stareț, și e bine așa, că ești om cuminte și cu frică de Dumnezeu. Vom fi și noi acolo, dar vrem să fie martori destui și să se vadă bine oasele Domnicăi. Să se uite bine la ele și mocanca și să priceapă că o va ajunge mînia Judecătorului celui nemitarnic, să priceapă măcar acum, dacă la dezgroparea Pelaghiei n-a fost în stare să se smerească, păcătoasa !

— Cîte mai trăiesc dintre voi ? le întrebă Martinian după ce le dădu blagoslovenia.

— Încă destule, părinte, mai sîntem douăzeci și două.

— Cam jumătate din câte-ai plecat.

— Plecăm pe rînd, părinte, după cum ne cheamă Domnul.

— În minăstire s-a întors vreuna?

Maicile tăgăduiră lung din cap, parcă muștrîndu-l pe stareț pentru o astfel de întrebare. Apoi cea mai înaltă grăi:

— Dacă mocanca nu va părăsi mîine minăstirea, vor veni la noi și celelalte maici. Vrea semn de la Dumnezeu, semn i se va da!

Le lăsarăm închinîndu-și blestemele.

— Nu va fi ușor, mormăi Martinian în timp ce intram pe poarta cea mare a cetății și prindeam a urca drumul ce duce spre incintă.

Eu îmi notasem dialogul în caiet, spre admirația starețului care mă urmărea cum scriu din mers, el, care nu putea să zgîrie un cuvînt dacă nu-și proptea pe masă amîndouă coatele. Era o toamnă frumoasă, turlele se răs fățau în soarele de octombrie, de sub zidurile oarbe ale incintei curgea spre noi curtea cea largă, a vechilor grajduri brâncovenești, acum încă mai păstrînd, pe dreapta, cîteva acareturi. Tot din dreapta, în marginea drumului așternut cu piatră de rîu, mă întîmpina fîntîna cu șipot sărac, pe al cărei monument de piatră, mai degrabă urît decît frumos, se alcătua, din cîteva litere grecești, numele ctitorului: *HRISANT ARHIMANDRIT HUREZI 1838*.

— Ca să vezi ce înseamnă istoria! mă pomenii eu rostindu-mi gîndul. Acest Hrisant a fost unul din cei mai de seamă egumeni ai Hurezului, a păstorit minăstirea timp de douăzeci și doi de ani și a gospodărit-o ca nimeni altul, lăsînd în urmă-i așezări durabile. E de ajuns să ne gîndim că lui i se datorează toată aripa dinspre sud-vest a incintei, aceea care ne stă în față, masivă, impunătoare și spațioasă, în care tot el a așezat întîia școală pentru copiii din Romanii de Jos, întreținută din fondurile minăstirii. Ei bine, această aripă e

cunoscută sub numele de „zidirea din secolul nouăsprezece“. Atît! În schimb, toate cărțile de artă pomenesc și toată lumea întreabă de Foișorul lui Dionisie...

— Și nu e frumos foișorul? mă întrerupse Martinian.

— Nimic de zis, e o splendoare, dar Dionisie a fost un om mult mai puțin însemnat. Lui Hrisant îi rămîne pomenirea doar pe această fîntînă...

— Și? Nu-i destul de urîtă?

— Și-asta-i adevărat, mă poticnii eu. E păcat că acest mare egumen nu avea și gust. Nu înțelesese nimic, de pildă, din măreția largilor săli de consiliu ale lui Brâncoveanu, din frumusețea bolților, arcadelor, stîlpilor de piatră cu care erau împodobite. Spirit practic, el s-a apucat să tragă pereți între stîlpi, pentru mai multe odăi încălzite, și a ascuns bolțile în spatele unor tavane drepte, ca să țină căldura sobelor... Da, da, murmurai eu oarecum pocăit în latura ceastălaltă, a zidit, dar a și stricat.

— A stricat el și altele, mă completă vecinul.

— De altele n-am auzit. Ce anume?

— Minăstirea însăși.

— Nu înțeleg, asta-i vorbă cu tîlc.

— E cît se poate de dreaptă, băiete. Egumenul Hrisant i-a alungat din minăstire pe ultimii ei călugări. De atunci, de pe urma lui, a devenit Hurezul chinovie de maici.

— Îmi spui ceva extraordinar și mult te-aș ruga să-mi povestești cum s-a putut petrece un asemenea sacrilegiu. Eu nu-l țin minte decît pe Hrisant cel Mare, căruia lumea îi spunea „Popa de aur“, bogatul și puternicul egumen cu vistieria plină de bani și minăstirea întunecată de călugări... Așa era cînd am plecat eu, pe urmă nu știu ce-a mai fost...

Starețul se opri locului și începu să mă privească atent, cu sprînceana nedumerită, măsurîndu-mă de sus pînă jos. Mă știa om întreg.

— Ce să-ți povestesc, tu nu vezi că am alte griji? Dacă vrei să afli, caută-l pe schimnicul Teodosie, că el e ceva mai bătrîn decît tine.

Își reluă mersul, dar era rîndul meu să mă opresc.

— Mai trăiește Teodosie? ... Acum douăzeci de ani trecuse de nouăzeci ... Și e tot acolo, la Sfîntul Ștefan? ... Sigur că am să mă duc să-l văd ...

— Să te duci, băiete! În orice caz, fii sigur că tinerețea lui a fost contemporană cu Hrisant ...

Zîmbi cu șiretenie și nu mai așteptă altă vorbă. De altfel, nici nu mai era timp, intram pe poarta incintei. Starețul dori ca mai întîi să ne închinăm la icoana praznicară, iar la întoarcere eu mă oprii pentru cîteva clipe în fața peretelui ctitoricesc, trecînd mai repede peste soborul Basarabilor și stăruind ceva mai mult asupra fastuosului cortegiu al celor doisprezece Cantacuzini, rudele dinspre mamă ale lui Brâncoveanu, cu privirile îndreptate hieratic spre măritul lor voievod, în afară de acelea ale Stolnicului Constantin, care nu mai cuteza.

Stareța ne primi în salonul de oaspeți. O lăsasem bătrînă și o găseam tot bătrînă. Ea însă nu mă recunoscuse, datorită faptului că mă alungase tînăr și acum vedea tot un tînăr. Răspunse la binețele arnoteanului, iar mie îmi întinse mîna spre sărutare, după ce i se lămurii ce rost aveam eu acolo.

— Cunosce pentru ce ai venit, părinte, zise ea cu știuta-i voce de contra-altă, am primit și eu hîrtie de la vlădica cel nou ... De altfel, sfinția ta nu ai de făcut nici un fel de anchetă, ci doar o simplă constatare. Vei fi mîine de față și-i vei trimite eparhului celui nou raportul ce i se cuvine. Nădăjduiesc că după aceea le va da răzvrătitelor poruncă să se întoarcă în mînăstire, dacă nu vor veni de bună voie, pocăite și gata pentru canon.

Pe noi ne poftise să ședem, dar ea rămăsese în picioare și ne stăpînea nu numai cu statura ei înaltă, bărbătoasă, ci și cu ochii puternici, adumbriți de cele mai grele pleoape pe care

le-am văzut vreodată la o femeie. Nu pierduse nimic din viçoarea de altădată, vorba ei se răspica limpede și potolit, ca un ciocan care și-a pus nicovale în surdina. Nu uitase să-și atîrne pe piept crucea de arhimandrită și să țină în mîna cîrja cu mînerul de argint. Amintise de două ori că vlădica e „cel nou“, pomenindu-l cu oarecare îngăduință.

— E drept, maică stareță, zise Martinian ridicîndu-se, dar eu mai am o împuternicire. Vlădica dorește ca deshumarea să nu se facă. Firește, e o simplă dorință, căci contramandarea e o problemă pe care o hotărăște egumena ...

— De ce nu-mi dai ordin? întrebă ea cu înțelesul că împuternicirea arnoteanului i se pare de prisos.

— Eparhul cel nou nu-și îngăduie să-i poruncească arhimandritei Evelina Găitan ... Dar, dincolo de dorința sa, te rog și eu, frățeste, să te lipsești de gîndul acesta. Ce rost are să mai dezgropăm morții? Las-o pe biata Domnica să se odihnească în pacea pămîntului!

— Părinte stareț, după ce va fi dezgropată, vom chema pe duhovnicii cei mai iscusiți și pe vlădica cel bătrîn și ne vom ruga împreună ca Domnul Dumnezeu să-i dezlege legătura și să-i risipească trupul întru cele din care a fost alcătuit. Mîine, însă, toată lumea va trebui să vadă și să știe că Domnul Dumnezeu nu iartă răzvrătirea.

— De ce, maică stareță, să-l ispitim noi pe Domnul? Cine-ți dai sfinției tale siguranța că trupul răposatei e întreg și neputrezit?

— Credința mea.

— Credința răzvrătitelor e tot atît de crîncenă. Ele sînt sigure că din trupul maicii Domnica nu se vor afla decît oasele.

— Părinte stareț, nu uita că oamenii care poartă în ei o credință se împart în două cete, binecredincioși și răucredincioși. Din ceata a doua fac parte ereticii și schismaticii, de teapa monahiilor noastre care au părăsit mînăstirea fără blagos-

lovenie și împotriva poruncii. Credința lor nu ne poate interesa.

— Da, maică stareță, dar nici binecredincioșii nu pretind că ar cunoaște judecățile de taină ale Făcătorului. Tocmai de aceea se feresc să-l ispitească. Uneori credința devine pricină de trufie — nu vreau să spun, Doamne ferește, că ar fi cazul, și atunci judecățile cele ascunse fac ceva ca s-o smerească. Eu și vlădica cel nou ne temem de o astfel de lucrare. Avem datoria să presupunem și alternativa, că adică mâine vom afla doar oseminte. În cazul acesta, tulburarea de pe urmă va fi mai mare decât cea dintîi, căci maicile din mînăstire se vor sminti și — păzească Dumnezeu! — vor fi gata să creadă în dreptatea celor răzlețite. Dacă însă deshumarea nu se mai face, totul rămîne așa cum a fost, iar paguba va fi mai mică.

Starețul se străduia să fie cît mai convingător, dar bătrîna nu se clinti.

— Datoria cea sfîntă a păstorului este aceea de a-și căuta oile cele rătăcite și a le aduce înapoi la staul.

Martinian pricepu împunsătura la adresa eparhului și-mi făcu semn să n-o trec în caiet.

— Eu aş vedea lucrul acesta și dintr-o altă latură, se pregăti el pentru o nouă înfruntare.

— Mi-o vei spune după vecernie, părinte, hotărî gazda, acum toacă și trebuie să merg în biserică.

— La vecernie voi merge și eu, maică stareță, și pînă la otpust ne vom mai gîndi.

Eu îi cerui lui Martinian îngăduința ca în acest timp să mă duc la schitul de peste pîrîu și să-l văd pe schimnicul Teodosie. Ne vom întîlni din nou, tot la stareție, peste un ceas și jumătate. Aveam timp destul și pornii agale prin livada din josul paraclisului, culegînd de aici un măr pentru mine, de dincolo cîteva pentru bătrîn, iar de prin multe alte laturi și vremi, gînduri, gînduri...

Așadar, dîrzenia Evelinei rămăsese întreagă și nezdrun-cinată, așa cum i-o cunoscusem cu ani înainte, cînd s-a petrecut cutremurul duhovnicesc al Hurezului. La vremea aceea trăiau aci peste o sută de maici și surori, cele mai multe bătrîne, venite din timpuri de prin alte mînăstiri pentru ca să redea viață unui așazămînt ce rămăsese pustiu. Fiecare, de obicei împreună cu cîteva ucenice, ocupase cîte una din numeroasele chilii ale incintei, dar prin chilie trebuie să înțelegem, în cazul de față, patru sau cinci odăi cu o sală pe mijloc, aceasta din urmă avînd două deschideri, una către pridvor și alta, de serviciu, către dependințele din spate. Una din odăi servea drept atelier pentru lucru de mînă, o alta era bucătăria. Chilia adăpostea astfel o mică familie de maici, care trăiau în comun sub conducerea celei mai bătrîne. Veniturile atelierului se întregeau prin gospodăria din spatele chiliei, o fîșie îngustă de pămînt, mărginită de garduri, pe care viețuitoarele chiliei își cultivau legumele, sădeau cîteva pomi, creșteau cîteva păsări sau chiar două-trei oi, mai rar o vacă. Socotite la un loc, familiile acestea nu aveau în comun decât slujbele din biserică și supunerea față de stareță, căreia i se datora disciplina generală. Altfel, membrele unei chilii ascultau de bătrîna lor, aceasta avînd autoritatea unui adevărat duhovnic și socotindu-se răspunzătoare de mîntuirea fiecăreia în parte. Cu alte cuvinte, în Hurezi se instaurase sistemul idioritmic sau al vieții de sine, stăruitor pînă astăzi în cîteva din mînăstirile moldovene.

E greu de spus dacă vina tulburărilor de atunci o poartă în întregime eparhul cel bătrîn sau, mai precis, lipsa lui de tact. Acesta — de altfel bun organizator, ambițios și pus pe reforme — a dat ordin ca mînăstirea Hurezului să-și desființeze sistemul idioritmic și să treacă la viața de obște, adică la pravila clasică a monahismului răsăritean, așa cum o avusese cînd era chinovie de bărbați. Dacă am pomenit de lipsa lui de tact, m-am gîndit la cîteva colegi ai săi din sinod, care-l

sfătuiseră să renunțe la o astfel de reformă — sau cel puțin s-o amîne — într-un moment cînd ierarhii aveau încă destule și proaspete necazuri de pe urma schimbării calendarului. Se adăuga și previziunea că-i va fi destul de greu să dobîndească înțelegerea imediată a unor femei, mai ales că acestea erau și oltence. El însă, convins de justetea cauzei, pe de-o parte, și încredințat de autoritatea lui, pe de alta, a slobozit porunca.

Hurezencele nici n-au vrut să audă. Cele mai multe erau de părere că hîrtia eparhului nici nu merită un răspuns. Printre acestea se număra și paralitica Pelaghia, pe care ucenica o scotea în cîrcă pînă la pălimar, ca să ia parte la sfatul soborului. Pînă la urmă, stareța i-a trimis eparhului un scurt raport prin care-i aducea la cunoștință, în modul cel mai respectuos, că maicile sînt mulțumite cu felul lor de viață și că doresc să fie lăsate în pace.

Eparhului i-a tremurat, a minie, buza de sus. A destituit-o pe stareță, iar călugărițele s-au trezit cu o alta, străină, venită de cine știe unde, însă cu ceva știință de carte și destul de instruită în orînduilele monahale. Aceasta a prins a umbla din chilie în chilie, vorbindu-le maicilor și amintindu-le mai cu seamă de votul ascultării necondiționate față de superior. În cazul de față, superiorul era însuși eparhul, vlădica, preasfințitul, cel ce nu are altă rivă decît să le reazeze pe drumul cel mai sigur al mîntuirii. Cît despre greutățile de ordin practic, preciza noua stareță, că adică maicile s-au deprins într-un anumit fel și că le vine greu să-l schimbe, că unele sînt foarte bătrîne și cu alte gusturi decît acelea ale cazanului comun, că unele sînt suferinde și țin dietă, că și regimurile alimentare sînt osebite după natura bolilor, toate acestea se vor rezolva, să nu aibă nimeni nici o grijă. Le-a vorbit așa timp de două zile. În cea de a treia, cînd a mers la liturghie și a vrut să se așeze în strana stărețească, aceasta era ocupată. Pe spătar, coborîtă din locul ei de deasupra, ședea rezemată icoana Maici Domnului. Soborul privea adunat, într-o tăcere de piatră

Stareța n-a avut de făcut altceva decît să părăsească biserica. În fața treptelor, însă, o aștepta căruța de obște, în care i se pusese bagajul. O soră ședea la hățuri, două călugărițe țineau caii de căpăstru, alte cîteva purtau prapuri, soborul s-a rînduit în alai funebru, și așa au scos-o din mînăstire, cu toacă și clopote, ca pe mort.

Din pridvor, rezemată pe perne, în jilțul ei de nuiele, paralitica privea mulțumită. Alături, bîntuită de presimțiri, Domnica înlemnise.

Pelaghia era una din cele mai vechi ale Hurezului. Niciodată n-am știut prea mult despre viața ei, căci am văzut-o de numai cîteva ori, și, pe de altă parte, bătrîna avea vorba puțină și aspră, aproape răstită. Se spunea că suferindă fusese întotdeauna, dar de vreo cincisprezece ani damblagise de amîndouă picioarele și-și ducea traiul numai în pat, făcîndu-și rugăciunile, împletind flanele și ciorapi. Nemaifiind în stare să-și facă metaniile după pravila rînduită, folosea o lopățiță de corn cu care, mai mult noaptea și în desăvîrșită singurătate, se pedepsea cu cîte cincizeci de lovituri pe fiecare pulpă de deasupra genunchiului, și chiar cu mai multe, pînă ieșea sîngele. Ucenicele aveau poruncă să tacă, dar nu toate și-au păzit gura, mai ales din cele ce o lăsaseră în voia Domnului, scîrbite de asprimea și toanele ei, mutîndu-se pe la alte bătrîne. Nici una nu fusese în stare s-o îndure mai mult de un an, pricină pentru care aceasta din urmă, Domnica cea tînără, care o slujea de peste patru, ajunsese în socotința tuturor mai mult mucenică decît ucenică.

— Ce să fac? zicea ea uneori, dacă o las și eu, moare.

I se închinase cu trup și suflet, ca unei mame adevărate, ea, care nu-și cunoscuse mama. La douăzeci și doi de ani, Domnica se socotea o ființă fără amintiri. Viața ei era ca o arie de nisip pe care degetul lui Iisus n-a scris niciodată nimic. Tot ce știa despre sine era faptul simplu și banal, povestit odată de maica Evelina, că într-o dimineată fusese găsită pe

podul Izvor, din București, la capătul dinspre Mihai Vodă, înfășată într-o plăpumiță de atlas. Avea doar câteva săptămîni. Trecătorii au anunțat poliția, poliția a dus-o la Leagănul Sfîntul Stelian, unde-și găseau adăpost pruncii abandonati și unde a fost hrănită cu biberonul. Sub plăpumiță se găsise un bilețel pe care era scris cu litere de tipar: E BOTEZATĂ ȘI O CHEAMĂ DOMNICA. Atît. Nici poliția și nici alte autorități nu-și băteau capul să-i identifice pe părinții denaturați. După doi ani a fost trecută pe seama orfelinatului ținut de călugărițele de la Bistrița și a crescut acolo, laolaltă cu alte zeci și zeci de ființe ca ea, al căror univers erau internatul mînăstiresc și conștiința că, la rîndul lor și neîntrebate de nimeni, vor deveni și ele călugărițe. Cînd a trebuit să fie declarată oficial și să aibă un act de identitate, maicile superioare au botezat-o Izvoranu, după numele podului pe care fusese găsită. Învățase carte în școlile orfelinatului, primară și gimnazială, iar la 18 ani fusese călugărită cu încă vreo douăzeci la un loc, fără ca ei să i se schimbe numele cel vechi. De ce, nu știa, și nici nu voise să întrebe, ca una ce se obișnuise doar să asculte. Tocmai acest duh al ascultării a fost acela care le-a îndemnat pe superioarele orfelinatului s-o recomanda — și, de fapt, s-o trimită — sub ascultarea Pelaghiei, oloaga de care fugiseră toate ucenicele ei de pînă atunci, dar de al cărei cuvînt țineau seamă cele mai multe din viețuitoarele Hurezului. Într-adevăr, dacă stareța venetică umblase din chilie în chilie să le convertească pe maici la viața de obște, mai toate chiliile alergaseră la patul celei betege, să-i ceară părerea și îndemnul. Suferinzii au cele mai multe pricini să se împotrivescă devălmășiei, iar Pelaghia era suferindă. Desnodămîntul acelor sfaturi de taină se văzuse; acum soborul nu făcea altceva decît să păstreze o liniște părelnică, pîndind reacția eparhului, așteptată cu încordare lăuntrică și care, după cum se va vedea, nu a întîrziat să se arate.

Cred că la această stare de lucruri se gîndea bătrîna cînd, privindu-mă ascuțit, i-am arătat hîrtia cu care venisem. Spre surprinderea mea, cancelaria mînăstirii mă informase că biblioteca se află în grija maicii Pelaghia și că de la ea trebuie să primesc cheile. Așadar, mă gîndeam privind-o și eu cu nu mai puțină mirare, vestita colecție de cărți a Brâncoveanului, cea mai bogată din întregul sud-est european și încă strălucitoare pe vremea lui Hrisant, era acum nu numai destul de săracă, dar și lăsată pe seama unui custode care nici măcar nu-i cerceta rafturile. Paralitica nu-și părăsea decît rareori chilia, numai pînă-n pridvor și de două-trei ori pe an la cîte-o slujbă, și atunci ținîndu-se cu mîinile de gîtul celei ce o ducea în spinare, ca să-și dovedească sieși — poate și altora — că mai e ceva bun în ea. Mi-a dat cheile mai mult aruncîndu-mi-le în mînă, odată cu vocea ei răgușită:

— Văd că ai autorizație de unde trebuie, dar să citești repede și să nu zăbovești prea mult pe la noi. Aici e foc care arde, iar pe dumneata te văd cam tinerel...

La început am gîndit că această vorbă în doi peri trebuia s-o ocrotească pe tînăra ei ucenică, dar curînd am înțeles că eram prevenit să nu mă amestec în văzduhul turbure, de atunci, al mînăstirii, ci să-mi văd de treaba pentru care venisem. Cînd i-am spus că vreau să cercetez nu cărțile, ci arhiva — care era păstrată tot acolo, în spatele ușii deasupra căreia se vede și astăzi inscripția grecească BIBLIOTIKI — și că aceasta e năpădită de praf și păianjeni, Pelaghia a fost aceea care i-a poruncit Domnicăi să ia cîteva cîrpe de finet și să mă ajute la scuturatul dosarelor. Atunci am aflat eu puținul pe care tînăra îl știa despre sine, iar aceasta nu pentru că aș fi iscodit-o sau pentru că ea ar fi fost cumva prea vorbăreată, ci datorită darului meu natural de a-mi croi drum spre inima oamenilor. Așa se face că și inima ei s-a deschis, și nu numai mărturisirii, ci și semnelor de întrebare. Cine îi vor fi fost părinții și de ce maică-sa se hotărîse s-o

părăsească acolo, noaptea, pe un pod pustiu din inima Bucureștiului? Ce fel de suflet va fi avut? ... Pînă s-o găsească primii trecători — din procesul verbal al poliției se știe că erau doi funcționari de la Arhivele Statului — puteau s-o mănînce ciinii. S-ar putea bănuși totuși ca, pînă la ceasul acela, mama s-o fi vegheat de undeva din apropiere, dintr-un colț ascuns, cum a fost vegheat Moise din păpurișurile Nilului. Da, dar mama lui Moise știa că în locul acela se scaldă fiica lui Faraon! Moise a devenit cel ce va fi, pe cînd ea, Domnica Izvoranu, n-a vorbit niciodată cu Dumnezeu față către față, ci numai în semne și ghicituri. Trebuie că e un sentiment plăcut, totuși, să te poți gîndi la părinții tăi, cei ce te-au născut. Un orfan de război e mult mai fericit; el nu și-a cunoscut tatăl, dar și-l imaginează luptînd pentru apărarea patriei și căzînd eroic întru gloria neamului său. Oricum, așa e mult mai plăcut decît să gîndești în gol. Poate că mama trăiește pe undeva, la București sau în altă parte, și aș putea să-i duc dorul, dar cum să-ți fie dor de cineva care nu există? ... O, nu pentru că și-a abandonat copilul, nu, o fi avut motivele ei bine întemeiate, sărăcia sau rușinea, va fi fost poate silnicie de cine știe cine, există pe lume și fii ai rușinii, poporul le spune copii din flori ... mie mi-ar fi fost dragă oricum, nu cred că aș avea sentimentele sorei Paraschiva de la Bistrița ...

— Cine e sora Paraschiva?

— Pe ea au găsit-o la poarta mînăstirii, tot mică și înfășată, părăsită de maică-sa. Purta la gît o iconiță pe spatele căreia era scris: „Pe această copilă am închinat-o Maicii Domnului“. „De ce m-a închinat pe mine și nu s-a închinat pe ea?“ răcnea sora Paraschiva, plîngînd în hohote, cu ochii plini de ură și desnădejde, cînd o duceau maicile s-o călugărescă.

— Bine, am cutezat eu să observ, asta în ce o privește pe sora Paraschiva. Frăția ta însă de ce a trebuit să devii călugă-

riță? Nu toți copiii din Leagănul Sfîntul Stelian erau sortiți mînăstirii.

— Conducătoarea Leagănului era pe atunci maica Evelina Găitan, care controla și alimenta orfelinatul de la Bistrița.

— Dar cu băleții ce făcea?

— Băleții, e adevărat, erau îndrumați spre alte orfelinate, care nu se țineau de vreo mînăstire. Dar fetele luau drumul Bistriței.

— Toate?

— Nu chiar toate ... Unele erau recomandate pentru adoptare. Întotdeauna există soți care-și doresc un copil și nu-l pot avea.

— Trebuie să înțeleg că acestor soți nu li se ofereau, spre alegere, toți copiii aflați în Leagăn, ci numai o parte din ei, adică cei selecționați pentru o posibilă opțiune.

— Da, așa era.

— Mă întreb, măicuță Domnica, de ce nu te-ai aflat niciodată printre cele propuse spre adoptare? Cred că erai un copil frumos, cu ochi inteligenți, cu suris cuceritor.

Peste obrajii măicuței a trecut atunci o adiere de auroră, iar eu am simțit că sufletul ei mi se deschide ca o lacrimă.

— M-am aflat, dar m-au întors înapoi.

— Ce s-a întîmplat?

— Aveam, se zice, un an și jumătate cînd o pereche de tineri din București au pus pe mine un deget părintesc. Trebuia să le fiu încredințată cu tot ce aveam în inventarul meu personal. Or, în afară de bilețelul acela cu numele meu de botez, singura mea zestre era plăpumița în care fusesem găsită. Sora care a adus-o din magazie și voia s-o împacheteze a băgat de seamă că înlăuntru pare a fi un corp străin, un adaos, ceva ce nu se ținea de plăpumiță, și a chemat-o pe maica Evelina. Au descusut-o împreună și în ea au găsit un periman.

— Un periman? am îngăimat eu cu oarecare îndoială. Aveam atîta cultură monahală încît să știu că pătratul acela de postav negru, cu semnele răstignirii cusute pe el, pe care călugărul îl primește la tundere și-l poartă toată viața în spate, peste cămașă, nu e niciodată aruncat ca o cîrpă netrebnică, el avînd prețul simbolic al unui inel de logodnă, cheazășia văzută a unui legămint. Ce are să caute un periman într-o plăpumiță de copil?

— Firește, mi-a răspuns ucenica, și maica Evelina și-a pus această întrebare. Ea nu putea duce decît la presupunerea că eram copilul unei călugărițe și că perimanul avea, cum s-ar zice, încărcătura morală a unui certificat de naștere.

— Greu de crezut, m-am îndoit eu. Putea găsi altceva.

— Se poate bănuî chiar mai mult, anume că odată cu abandonarea copilului, mama și-a abandonat și schima monahală. Se va fi măritat, poate cu tatăl meu, poate cu altcineva... Oricum, aceasta a fost tilcuirea dată perimanului de către maica Evelina. El era semnul că mama se lepădase de cinul monahal și că mi-l transferase mie, să duc eu mai departe ceea ce nu fusese ea în stare, să-i răscumpăr astfel păcatul pe care ea nu-l putuse ocoli. În acest chip am fost luată din mîna celor ce voiau să mă adopte și trimisă în orfelinatul de la Bistrița, unde toate copilele, absolut toate, erau destinate călugăriei.

Domnica a oftat ușor și i-a trimis amintirii un surfs incert. Eu de abia îmi stăpîneam indignarea și eram gata să mai pun o ploaie de întrebări, dar deodată toate s-au risipit în fața uneia singure, care țîșnise ca o flacără:

— De ce *tocmai atunci*?

— Nu înțeleg, s-a recules Domnica.

— Bănuiesc că în plăpumița aceea te-au învelit și acolo, în creșă...

— Desigur, era bună și era a mea...

— Așadar, îngrijitoarele de acolo au umblat cu ea de zeci și sute de ori, te-au înfășat și desfășat, au scos-o la aer și au scuturat-o de scame, au împăturit-o și despăturit-o în repetate și repetate rînduri, fără ca vreuneia din ele să i se pară că înlăuntrul se ascunde un obiect străin. De ce *tocmai atunci*, la o răscruce de viață, exact în momentul cînd trebuia să se rostească ceea ce oamenii numesc destin?

— Tocmai, că s-a rostit!

— Pe mine, vezi, asta mă cutremură, gestul prompt și precis care trece prin perdea, nu crima deliberată a unei...

Cuvîntul următor ar fi fost greu și m-am oprit la timp, mai ales că tînăra monahie mă învăluia în niște ochi umezi și buni, de ciută rănită.

— Frăția ta îți iubești mama? ... Așa e c-o iubești? ... Trăiește? ... A murit? ... Așa e că-ți e dor de ea? ...

— Eu n-am avut mamă, i-am răspuns dintru adîncul ființei mele și numai atunci am simțit măreția durerilor omenesti. Domnica nu m-a priceput. Cum era să priceapă? Ca să mă feresc de o altă întrebare la care n-aș fi putut să răspund, am schimbat vorba: Așa te-ai călugărit, cu perimanul acela?

— Cu el am să mă îngrop, a șoptit ea mai mult ca pentru sine.

În acel moment a năvălit în mine amintirea fostului meu egumen, dar cu atîta putere încît aș bănuî, acum, că însăși ființa de alături mi-a simțit unda cutremurului lăuntric, de vreme ce s-a pomenit punîndu-mi o întrebare anapoda, fără nici o legătură cu voroava de pînă atunci:

— Ce cauți frăția ta în prăfăria asta? ... Pe aici n-a mai umblat nimeni de multă vreme.

Nici prin minte nu mi-a trecut să-i spun ce anume căutam, că adică dascălul Xenofont mă trimisese să-i fac niște fișe după un anume material documentar, în vederea unei monografii.

— Îl caut pe Hrisant, i-am răspuns.

— N-am auzit de el.

— A fost unul din cei mai mari egumeni ai Hurezului. Domnica a ridicat din umeri.

— De mine nu mă mir, s-a umilit ea, fiindcă eu am carte puțină și nu cunosc bine istoria mînăstirii. În această bibliotecă, de pildă, acum pătrund înfrîntia oară, căci maica Pelaghia nu m-a trimis aici cu nici o treabă. Mă mir însă că n-a auzit de el nici duhovnicul Teodosie. Cuviosia sa urcă la noi o dată pe an, în ziua ctitorilor, slujește parastasul și-i pomenește pe toți egumenii cîți au fost de la început, dar numele acestui Hrisant nu i-a ieșit niciodată din gură.

— Cum se poate? . . .

Întrebarea mea a rămas în aer. De fapt, ea era menită mai mult să mă apere de bănuiala că aș fi spus o minciună, că aș fi scornit un personaj cu care istoria Hurezului nu avusesese nimic de-a face. Altfel, absența lui Hrisant din pomelnice, sau faptul că bătrînul Teodosie nu l pomenea anume, ocolindu-i numele ca pe al unui blestemat, începea să-și capete în conștiința mea o obscură îndreptățire prin ceea ce de abia acum se deslușea a fi fost, într-adevăr, blestemul ființei lui. Ce puteam eu pricepe atunci, la vremea uceniciei mele hurezene? . . .

Mulți au crezut, pînă și marele Iorga, că egumenii Hurezului au fost numai români. Hrisant însă era grec, născut în ostrovul Andros, dintr-un neam ce se chema Penettis. Intrase de tînăr în călugărie, dar anume de ce, numai Dumnezeu poate ști, căci s-a dovedit încă de timpuriu a avea îndrăzneală aplecare spre cele lumești. Pe vremea aceea nu era greu ca un grec să-și facă priepas în Țara Românească, mai ales prin orașul Brăilei, care foia de venetici. Acolo, pe malul Dunării, a trăit el mai bine de douăzeci și cinci de ani, învățînd neguțătorie mare și bănoasă. Trimitea cirezi de vite spre țara turcească, sorbea grînele Bărăganului în magazinele uriașe și le vărsa apoi în pîntecele corăbiilor ce le duceau în multe colțuri de lume. Și-a făcut avere și, odată cu ea, nume. Prin mijlocirea acestor

do uă podoabe ale veacului a legat prieteșug cu Grigorie Brâncoveanu, cel din urmă vlăstar, în linie directă, al voievodului martir, cu ajutorul căruia a ajuns egumen al mînăstirii Polovragi. Trebuie să lămuresc însă că acest Grigorie, prin sila neamului său față de turci, devenise un mare iubitor de greci; pe de altă parte, Polovragii era pe atunci închinată Hurezului, mînăstire asupra căreia casa brâncovenească încă mai păstra unele drepturi așezate de ctitorul ei, cel puțin în ce privește orînduirea stareților; mai adaug că Hrisant avea bune legături și cu Logofeția Credinței, cu adică administrația de stat, căci sîntem pe vremea Regulamentului Organic și astfel de numiri se făceau cu știința și aprobarea generalului Ciseleff. E lesne de înțeles că lui Hrisant nu i-a fost greu ca, după scurtă vreme, să ajungă egumen în marea lavră a Hurezului, pe care avea s-o cîrmuiască timp de douăzeci și doi de ani.

Pe atunci era mare lucru să fie cineva stareț al Hurezului. Era mai puternic decît episcopul de la Rîmnic și chiar decît mitropolitul de la București. Era mai de vază decît un boier. Boierul avea o moșie, două, trei, cinci, dar Brâncoveanu își înzestraseră mînăstirea cu aproape treizeci, iar egumenul poruncește peste toate. Nu mai țin minte dacă pe vremea lui Hrisant se mai păstra chiar toată averea de la început, dar cel puțin douăzeci de moșii încă vor mai fi fost, în afară de vii, suhaturi, munți, prăvălii, hanuri, pivnițe, ocne de sare și vreo douăzeci și cinci de cîrciumi. Biserica și rugăciunile rămîneau cam pe seama călugărilor, egumenul avînd a se îndeletnici mai mult cu gospodăria. La drept vorbind, nu era ușor să ții socoteala unor astfel de averi, să le păstrezi în rînduială, să le sporești, să te judeci cu boierii vecini, și uneori cu robii și scutelnicii, să astupi gurile dregătorilor cu botițe de păstrăvi, roți de cașcaval, cașuri negre, vin de Sutești și deseori cu bani. Hrisant le acoperea pe toate și încă nu-i era de ajuns, într-atît se simțea el doldora de ceea ce graiul său numește *energia*. Se învoise să devină purtător de grijă al mînăstirii

lor Dintr-un Lemn și Surpatele, apoi a luat pe seamă și Bucovățul, de lângă Craiova, unde a ridicat zidiri noi și un pod peste Jiu. Administra o moșie a episcopiei și luase el însuși câteva în arendă, pe lângă magazinele proprii din Brăila și negoțul de vite pe care-l continua cu mare pricepere. Casa de socoteli și-o avea în apropiere de poarta minăstirii, un fel de han în care forfoteau tot felul de oameni de afaceri, ispravnici, cămătari, negustori, cărauși, hoți de cai, carauale și iscoade, ciocoi și nevoiași, creditori și datornici, fiecare silindu-se să-i intre în voie. Îi mersese vestea pînă departe, de la el cereau sfaturi gospodărești boierii scăpătați, egumenii de la Tismana și Bistrița, și însuși episcopul. Nu e de mirare că păstoria lui a lăsat urme stăruitoare în cetatea de piatră a Hurezului.

Toate acestea ar fi fost de ajuns pentru schița biografică a unui Hrisant istoric, menită să-l reazeze în pomelnicul marilor egumeni, pentru a cărui alcătuire nu avusesem nevoie să deschid nici unul din dosarele rînduite-n perete. Pe măsură însă ce-mi rememoram profilul gospodarului, cu meritele lui de netăgăduit, îmi dădeam seama că aceste date veneau să explice imaginea celui alt Hrisant, tot atît de cunoscut timpului său, dar intrat în uitarea voluntară a posterității. Dacă atunci, în secolul trecut, la numai câteva decenii după ultimele domnii fanariote, se socotea un lucru aproape firesc ca un egumen să fie nu numai foarte bogat, ci și foarte amestecat în treburi lumești, apoi nu prea departe de marginea firescului era ca el să se înfrupte din tot ceea ce viața putea să-i îmbie mai dulce, începînd cu ospețele îmbelșugate și isprăvind cu dragostele trupești. În fapt, greșesc. Pentru Hrisant, greutatea acestui fel de plăceri era tocmai dimpotrivă, el nu era un mîncău, se hrănea deseori pe fugă, nu avea timp să se dedea la mese lenevoase, dar întotdeauna își găsea răgaz pentru o femeie. Avea sîngele fierbinte și pofta să se înfrupte din carnea Evei precum un bondar din florile cîmpului. Dracul

curviei îl muncea cu mult mai cumplit decît cunoaștem noi din paginile Patericului și, spre deosebire de părinții pustiei, el nici măcar nu-l socotea un păcat și nu făcea nimic spre a și-l ostoi. Ceea ce pentru oricare alt om este un capitol de viață intimă, pentru el era viață publică. Desfrîul său se desfășura pe arii foarte întinse și, ca să zic așa, în văzul tuturor, cu înțelesul că nimeni nu se gîndea să facă din el o taină. Să nu se creadă însă că egumenul era o boaită băloasă, un căpcăun din aceia ce răspîndesc în juru-le spaimă și dezgust. Dimpotrivă, muierile îl sorbeau cu niște ochi de fiare flămînde și-i simțeau făgăduințele pînă-n măduva spinării. Cînd trecea el prin sate, în rădvanul tras de patru armăsari albi, în ferestre se mișcau perdele și picurau rugăciuni să-i rupă Dumnezeu o roată, atunci și acolo, în fața casei. Îl iubeau mult văduvele, dar îmbierile veneau și din locuri mai cu primejdie, ale nevestelor tinere, dintre care multe ar fi răbdat pe viață pumnii bărbatului pentru un ceas în brațele greului. Ne putem întreba, desigur, dacă nu s-a găsit vreunul care să-i dea în cap. Nu s-a găsit. Pentru domolirea mîniilor, Hrisant își avea meșteșugurile lui care, la vremea și în lumea de atunci, nu dădeau nicio dată greș. Unuia îi muia mîna cu argint, altuia îi astupa gura cu un butoi de vin, pe altul îl îmblînzea cu un plug și doi boi. Cît despre rușinea casei, el tîlcuia cu îndemînare cuvîntele Pildelor lui Solomon, după care patru sînt în lume urmele ce nu se pot cunoaște: a vulturului în văzduh, a șarpelui pe piatră, a corăbiei pe mare și a bărbatului în femeie. Omul nu mai avea nici un grai, se întorcea acasă, își bătea bine nevasta și o iubea pe suspine.

Dacă însă egumenul rîvnea el însuși la o femeie, aceasta era întotdeauna o fecioară curată, cu trupul de abia pîrguit, ieșită sărbătoarea la lume să-și bucure tinerețea-n sfeli. Lui Hrisant îi plăcea să se ducă, o dată pe an, la tîrgul de vite din Rîureni, unde-și înălța cort de mătase stacojie, din ușa căruia își alegea caii de preț, tocmindu-se cu geambașii, ca un cunos-

cător ce era. După ce se încheiau negustoriile și oamenii beau aldămașurile la canea, prindeau a zice lăutarii și se întindea horă mare în băătura târgului. Șezînd grecește, cu picioarele sub el, pe trei-patru rînduri de perne, egumenul își rotea privirile peste joc și, după oarecare chibzuință, îi șoptea omului său de încredere:

— Aia !

Fata nimerea spre seară în cortul așternut cu scoarțe de Smirna, unde Hrisant o jertfea ostășește. Apoi o dăruia ca un principe, fie cu o salbă de mahmudele, fie cu o casă și grădină, fie cu un cazan de aramă pentru facerea țuicii, fie cu cîteva pogoane de pămînt. Pentru o asemenea zestre se găsea ușor un flăcău care s-o ia de nevastă și să uite tot. Pînă mai acum cîteva decenii, în unele gospodării înstărite de prin Tomșani, Folești, Troian sau Slătioara încă se mai găseau, la vedere sau îngropate, cazane de aramă cu inițialele lui Hrisant.

S-a mai observat un fapt de-a dreptul uluitor. De îndată ce grecul istovea o fată, spre ușa lui își făceau drum toate rudele femeiești ale acesteia, mamă, surori, cumnate, verișoare, pînă la al treilea neam, ca și cum făptura ei ar fi devenit o trîmbiță a nelegiurii, iar în sîngele ei ar fi clocotit vîpaia ochilor de șarpe. Valul mării se arunca pe țarm o singură dată și ducea cu el o singură scoică, pentru ca toate celelalte să se pomenească alunecînd după ea, odată cu nisipul, atrase de cea mai vicleană dintre ispitele omenești, aceea a neantului. Fără doar și poate, grecul era stăpînit de patima incestului și se bănuia că, dacă ar fi avut o soră sau o fiică, el n-ar fi șovăit nici o clipă să și-o facă ibovnică.

Așa se lămurește că, neavînd asemenea rudenii de sînge, Hrisant a poftit asupra sursorilor lui duhovnicești. Am amintit mai sus că el, pe lingă multe alte răspunderi — luate asupra-și de bună voie sau încredințate de mai-marii săi — avea în purtarea sa de grijă și mînăstirea Dintr-un lemn, cîrmuită

pe atunci de tînăra și frumoasa Platonida, al cărei portret se poate vedea și astăzi în galeria vestitelor starețe. Năstavnicul — cum i se spunea — își făcea drumuri dese în așezămîntul de pe valea Otăsăului, punea la cale multe și prețioase treburi gospodărești, dar de fiecare dată, încetul cu încetul, se străduia să și-o apropie pe stareță. Aceasta însă avea grijă să nu fie niciodată singură cu el, în nici o împrejurare, ci întotdeauna însoțită de cîteva ucenice, și mai cu seamă de o soră a ei, Smaranda, ceva mai tînără decît ea, adusă de curînd în mînăstire și îmbrăcată în straie de rasoforă. Ochii lui Hrisant jucau cînd pe una, cînd pe cealaltă, dar se făcea a nu ști că Smaranda fusese măritată și că venise aci văduvă, cu amintirea unui soț răpus de moarte năprasnică, și în brațe cu o fetiță de numai cîteva luni. Că se făcea a nu ști sau că nu știa intra-devăr, nici duhovnicul Tarasie n-a fost în stare să-mi spună, într-atît de încîlcite erau firele sufletești ale grecului. Bănuindu-se oarecum vinovată de moartea bărbatului ei, tînăra văduvă i se menise călugăriei în chinovia păstorită de soră-sa, unde avea să-și crească și prunca, la adăpostul unui mic orfelinat, întrucîtva asemănător cu cel ce avea să ființeze mai tîrziu la Bistrița

Cînd voia să-și apropie o femeie, Hrisant nu se slujea de cuvinte, ci numai de ochi, cărora le adăuga un gest. Își întindea amîndouă mîinile în față, cu palmele în sus, drepte, ca și cum în fiecare din ele și-ar fi avut inima. În numai cîteva clipe se pomenea cu celelalte două lipite de ale lui, pereche pe pereche, înfiorate de o sudoare caldă, leșetică. Apoi el și le retrăgea încet, într-o lunecare leneșă și învăluitoare, după care își deschidea brațele. Aceasta era pînza lui de păianjen. O încercase de cîteva ori și la Dintr-un lemn, dar de fiecare dată Platonida își ducea mîinile la spate, cu trupul drept, cu pleoapele lăsate, cu zîmbetul pierit în colțul gurii, într-un chip ce presupunea, deopotrivă, supunere și împotrivire, al robului ce-și disprețuiește stăpînul.

— Credeam că știi să citești în palmă, glumea cu stăpînire egumenul, străduindu-se să risipească spaima privirilor martore.

Spre toamnă a chemat-o la Hurezi ca să-i facă, chipurile, dulceturi. Smaranda a trebuit să rămînă cu copilul, așa încît Platonida, care știa că dorința regelui e poruncă, a venit cu cîteva ajutoare de nădejde. S-au făcut toate cu rînduială și pricepere, numai că a doua zi, în tîrziul după-amiezei, Hrisant a poftit-o să bea împreună cafeaua în iatacul cel mic al egumeniei. Stareța s-a înfățișat cu cele trei ucenice, dar gazda le-a făcut acestora semnul stăpînului care nu are nevoie de servitori. De altfel, noi primiserăm poruncă să ducem numai două filigene alături de ibricul turcesc, de aramă ciocănită. Nu s-a mirat nimeni, deoarece isprăvile egumenului nu răzbătuseră și în mînăstire; de ele s-a aflat mult mai tîrziu. Iatacul avea o singură fereastră, încărcată de perdele roșii, brodate cu fir, așa încît lumina era puțină, a zilei somnoroase. Cei doi ședeau față-n față la o măsuță de abanos încrustat cu sedef, pe care ardeau trei candelă sprijinite pe cele trei brațe ale sfeșnicului de argint. Iatacul se învăluia nu numai de mireasma ceștilor aburinde, ci și de aceea a mirului de nard, încropit cu mirodenii orientale, pe care sîmburii de lumină pluteau roșietic în paharele umplute numai pînă la jumătate. Platonida, care nu păruse deloc descumpănită de alungarea însoțitoarelor, își sorbea liniștită cafeaua și întreținea cuviincios o voroavă cenușie. La un moment dat, egumenul și-a pus palma stîngă peste candela din stînga, înăbușindu-i flacăra, apoi și-a așezat-o, întoarsă și fierbinte, pe masă. Călugărița s-a făcut a nu băga de seamă. El a făcut același lucru cu palma și candela dreaptă. Nu s-a întîmplat nimic. În cele din urmă, el a suflat în candela din mijloc și a rămas așa, pe întuneric, cu amîndouă palmele în așteptare, pîndind clipa cînd peste ele vor cădea două aripi de pasăre rănită. S-a auzit doar trupul

Platonidei ridicîndu-se de pe scaun și vocea ei frumoasă tăind înserarea.

— De mine și de neamul meu nu te vei atinge decît în mormînt !

— Tot e bine și-atunci, a rînjit egumenul.

— Atunci și nici atunci ! au căzut vorbele stareței ca o pecete fierbinte pe o carte de blestem.

Aceasta a fost singura înfrîngere a preacurvarului Hrisant și s-a jurat să n-o ierte.

Se pare însă că jurămîntul i-a rămas neputincios, cel puțin pînă la vremea cînd eu am plecat din Hurezi.

Un singur fapt a stîrnit nedumerire în cugetul înțeleptei Platonida. Cînd Smarandei i-a venit vremea să fie tunsă în monahism, egumenul Hrisant i-a trimis acesteia în dar un periman, dar nu unul obișnuit, de postav cusut cu arnici, ci de catifea brodată în fir de aur și cu băierile de mătase. Cînd l-a văzut, stareța a vrut să-l arunce în foc, dar soră-sa i-a căzut în genunchi și a rugat-o cu lacrimi să i-l lase și să i-l pună pe spatele cămășii de călugărie, ceea ce, pînă la urmă, s-a întîmplat, prețul fiind acela că slujba s-a făcut noaptea și numai între ele două și duhovnicul Tarasie.

Și poate că acolo, în biblioteca de la Hurezi și alături de maica Domnica, nu mi-aș fi adus aminte de fostul egumen și nu i-aș fi rostit numele dacă memoria nu mi-ar fi fost fulgerată tocmai de acel petic de postav simbolic, în jurul căruia de abia acum se urzea o taină tulburătoare, parcă anume făcută să se izbească de o alta. Dar cum oare se pot izbi tainele între ele, de vreme ce hotarele lor sînt tot atît de nehotărîte ca marginile norilor ? Și ce oare puteam eu să-i destăinui tinerei călugărițe despre necunoscutul Hrisant, în afară de mărturia banală că el fusese unul din cei mai destoinici cîrmuitori ai mînăstirii, ceea ce nu se potrivea cîtuși de puțin cu ștergerea lui din dipticele ctitoriei ? ... O, clipa antropofanică a văzului fecund !

În timp ce scuturam praful de pe dosare, în spatele rafturilor zărisem rama de lemn a unui tablou întors cu fața la perete. Nu-i dădusem nici o importanță, nu picturile sau stampele mă interesau, ci doar fișele scriptice pentru monografia lui Xenofont. Nici acum nu-mi dau seama — ba nu, mint, îmi dau seama — de ce am speriat păianjenii răsucind în lumină portretul lui Hrisant, și nu numai în lumina zilei, ci și în aceea a ochilor măicuței Domnica, de abia desprinși din fereastră și stâlpiți acum pe chipul de pe pînză, la care mă uitam și eu, la bătrînul acela frumos, a cărui putere părea să fi rămas întreagă, cu barba și mustățile mătăsoase, rînduite în preajma unei guri tinere, cu buzele subțiri și pofticioase. Nările de mistreț, adușmele de miresme tari, îi împingeau linia nasului pînă în dreptul unor ochi de viezure la pîndă, cu cătătura viclean aruncată-ntr-o parte, așa cum din veac le place femeilor. În vinele grecului se adunase acea patimă nestăpînită a satirilor Eladei, întreaga orgie a toamnelor dionisiace, vitalitatea dezlănțuită a bacantelor din Ahaia, ce dănuiau noaptea, goale, prin păduri și sfîșiau taurii de vii, ca să le bea singele cald. Ce fel de tată l-a zămislit și ce neam de mamă l-a născut? ... Și cred că așa fi zăbovit îndelung în fața portretului, fascinat de înțelegerile pe care nu îi le poate da decît priveliștea timpului, dacă de alături n-aș fi auzit un geamăt. Domnica era palidă ca o moartă și toată făptura-i tremura.

— Nu se poate! a îngăimat ea, nu se poate! ...

Am vrut s-o apuc de mînă, dar s-a smuls ca o sălbăticiune și a fugit, lăsîndu-mă pradă mai întîi mirării, apoi unui suris revelator. Tot ce am povestit mai sus despre Hrisant se petrecuse doar în gîndul meu, tot ce gîndisem despre el era o îngrămădire de amintiri și mărturii, căroră li se adăugase, în final, perspectiva culturii. Ea însă nu știa nimic despre el și eram convins că nu mă mințise. Înțelesesem că în minăstire nu vorbea nimeni de Hrisant; cît

despre inscripția de pe chivotul fîntîinii, ea era în grecește și numai din cîteva litere. Domnica nu-i auzise nici măcar numele rostit în pomelnic, ci doar pe mine protestînd: „Cum se poate?” Acum dăduse pentru prima oară cu ochii de chipul lui și exclamase tremurînd: „Nu se poate!”, iar aceasta fără ca eu să fi apucat să-i spun al cui este chipul. Nu făcusem altceva decît să-l scot din spatele rafturilor și să-l rezem de un dulap, în lumină. De fapt, îl recunoscusem după ramă. Era cel făcut de Kir Isidor Neuegasse, pictorul din Stephanopolis, adică unul din cele trei portrete ale lui Hrisant, dacă socotim și pe cel adus mai tîrziu de la Bistrița. Dar de ce anume îl arătasem, aveam să-mi dau seama mult mai tîrziu, după ce voi fi uitat de veriga pe care o țineam în mînă.

Am pus tabloul la loc, în ascunzătoarea lui, am încuiat biblioteca și mă găteam să predau cheile, cînd am avut impresia că liniștea minăstirii e răvășită de duh furtunatic. Nu era o simplă părere, ci un adevăr. Curtea, scările, cerdacurile, foișoarele foiau de o forfotă neagră, a călugărițelor ce alergau grăbite, cu pași mărunți, urcînd și coborînd, deschizînd și închizînd uși, chemîndu-se una pe alta, mai mult prin semne, trecîndu-și vestea din gură-n gură, prin cuvinte întretăiate și neisprăvite, ca un sfat al valurilor mării. Multe din ele intrau în chilia Pelaghiei, zăboveau doar cîteva minute și se răspîndeau în pripă, făcîndu-le loc altora, tot atît de neliniștite și speriate, pricină pentru care nu am mai cutezat să intru în odaia bătrînei, ci am rămas pe sala din mijloc, și eu puțin speriat și confuz. Domnica, mai palidă decît o văzusem în bibliotecă, mi-a smuls cheile din mînă și m-a îndemnat să mă așez pe scaunul de alături, cam vechi și scîlciat, înghesuit între două cuiere cu multă hăinărie.

— Ar fi trebuit să mai rămîi acolo, mi-a șoptit ea, nu e bine să umbli tocmai acum prin minăstire.

— Dar, pentru Dumnezeu!, ce se petrece?

— A sosit maica Evelina și tare mi-e frică de reaua întâmplare. Doamne, a adăugat ea făcându-și semnul crucii, apără-ne de războiul cel dintre noi!

Din limba clopotului mare s-a auzit atunci semnalul adunării obștești, cel ce se folosește numai la vreme de primădie, când minăstirea e amenințată de foc, de prăbușirea norilor sau de năvala tilharilor, când toată suflarea trebuie să alerge în curte și să primească porunci.

Așadar, era de înțeles că eparhul nu renunțase la planul său de a instaura și în Hurezi sistemul vieții de obște, nici nu rămăsese nepăsător la ofensa de a-și fi văzut împuternicita alungată, pur și simplu, din minăstire. Dacă însă atunci era vorba de o stareță venetică, necunoscută și fără personalitate, de data aceasta el o trimitea pe faimoasa Evelina Găitan, un fel de Bismark al monahismului feminin din acea vreme, ființa care în viața ei se înfruntase cu episcopi, mitropoliți, boieri și capete încoronate, călugărița pentru care cîrja cu mînerul de argint nu era o simplă podoabă. Despre ea știam și eu destul de multe și nu fără un anume rost aș aminti mai întîi că era odrasla unui mare neam de mocani din Satulungul Brașovului, ramura Găitanilor, cei ce, alături de Șeitanii și Gologani, stăpîneau pășunile de deasupra Bîrsei și adunau în turme toată puterea munților. Despre strămoșii ei se povestea că-și părăseau pentru o vreme stîniile și se duceau la Roma să învețe carte latinească, după care se întorceau la oile lor și se coborau din cînd în cînd în Brașov, unde cutezau să se ia la trîntă, în limba lui Vergiliu, cu luminații cărturari ai cetății. Acestea însă erau doar urme ale trecutului, pajura duhovnicească a seminției, umbra de aur de pe vechea năframă nobiliară. Mătușa ei, călugărița Semfora, care o luase de la părinți pe cînd avea numai cinci ani, nu știa carte, după cum nu știau nici cele mai multe din viețuitoarele minăstirii Suzana, simple țărânci cărora li se spunea săru'mîna, obișnuite să-și învețe pravila pe de rost, după

ureche, și s-o spună la strănă sau la lucru, în ritmul suveicii, al acului și al furcuței de la covoare. Copila a învățat să scrie și să citească de la veșmîntărița Agatia, cam în fugă și cam pe furiș, dar cu destulă rîvnă pentru ca adolescenta de mai tîrziu să se arate deasupra analogului, în lumina feștilei, la rostirea paremiilor de la praznicele împărătești. Era însă mult mai cunoscută pentru vocea ei neobișnuit de frumoasă, dulce, puternică, limpede și gilgiitoare ca o odraslă a muntelui cu ape. Pe toată valea Teleajenului se dusesse vestea că de cîte ori cînta la strănă măicuța Evelina, se desprindeau îngerii din turla și se înșirau ca rîndunelele pe lanțurile policandru-lui, să asculte mai de-aproape, iar oamenii își făceau auzul albastru și se uitau, prostiți, în rai. Așa se face că pe la vreo treizeci de ani, cînd a rămas singură și s-a mutat la Țigănești, unde se pare că avea o altă mătușă, a fost descoperită de Ștefănaș Popescu, mare dascăl de muzică al timpului, care a învățat-o notele psaltice și chiar meșteșugul compunerii. Prin îndemnul, mijlocirea și recomandarea acestuia a fost chemată să ocupe postul de cîntăreață în capela Leagă-nului Sfîntul Stelian, instituție adăpostită în palatul Ghica-Tei și patronată de înaltele doamne ale nobilimii bucureștene. De cîteva ori pe an, palatul foia de știrboaiice, cantacuzine, ghiculese, moruzoaiice și alte asemenea mărimuri, printre ale căror mătăsuri scumpe, stropite cu giuvaeruri, Evelina își strecura cu sfială rasa de călugăriță săracă, dar numai pînă ce se așeza la strănă și glasul ei prindea să lumineze văzduhul cu diamante fluide. Și pentru că în capelă ea nu avea treabă decît în duminici și sărbători, pentru zilele de rînd au făcut-o supraveghetoare, îndeletnicire prin care și-a legat pentru totdeauna sufletul de copiii nimănui, părăsiți de cine știe ce mame amărîte, pe la pragurile bisericilor, uneori cu o zgardă de gît, alteori cu nimic. Totul a decurs firesc pînă în ziua cînd Leagănul a fost cercetat de însăși regina, marea lui patroană. Primirea s-a făcut în capelă, nobilele doamne se

așezaseră pe un singur rînd, de la ușă pînă către mijloc, la sfîrșitul căruia se afla, cam în dreptul străzii sale, Evelina. Regina a întins mîna fiecăreia și fiecare i-a sărutat-o, potrivit protocolului; i-a întins-o și călugăriței, dar aceasta i-a strîns-o numai, delicat, cu o plecăciune cuviincioasă. Cucoanele au îngălbenit, una din ele nu s-a putut stăpîni și a înfruntat-o pe loc, în momentul cînd suverana își lua locul în jeț:

— Nu-ți e rușine? Cum de-ai îndrăznit? ... Vei pleca chiar astăzi!

— Eu știu, doamnă, a răspuns cu liniște Evelina, știu că Majestatea Sa este soția regelui nostru, dar mai știu că eu sînt mireasa Regelui regilor și n-am fost sigură că Domnul și Stăpînul meu nu s-ar fi supărat.

Apoi s-a așezat la strană și a cîntat polihroniul cu atîta măiestrie încît regina, care-i auzise cuvintele, le-a grăit doamnelor în timp ce se îndreptau spre dormitoarele copiilor:

— Să știți că astăzi mi-am adus aminte de cele ce-am auzit eu despre Alexandru Ioan Cuza. El a fost întîiul domn român care, mergînd în audiență de prezentare la sultan, nu i-a mai sărutat, în genunchi, vîrfurile papucului, după protocolul Sublimei Porți, ci și-a lipit călcîiele și a salutat militărește, ca un colonel ce era. Se zice că sultanul nu s-a simțit ofensat. Aceasta, vedeți, nu înseamnă trufie, ci demnitate, și cred că ea nu le-ar sta rău nici altor obraze bisericești.

În aceeași zi, cînd urma să fie dată afară, Evelinei i s-a încredințat întreaga administrație a așezămîntului. Doamnele însă nu i-au iertat obrăznicia și nu scăpau nici un prilej de a o umili subțire, mai ales vorbindu-i franțuzește sau presărînd cuvinte despre care știau că ea nu le înțelege, pînă o făceau să plece rușinată, cu fruntea în pămînt și cu ochii în lacrimi. Atunci s-a trezit în ea toată dîrzenia neamului mocănesc, a strămoșilor ce păzeau turmele recitîndu-l pe Ovidiu, și s-a jurat ca tocmai ea, proasta și neștiutoarea, care nu avusese parte nici de clasele primare, să pornească o școală pentru

învățătura celor din tagma ei. A avut răbdare, a bătut pe la toate ușile vlădicilor și miniștrilor, dar n-a auzit-o nimeni. Și-a adus două nepoate din Săcele, le-a întreținut la Școala Normală a Azilului Elena Doamna, le-a făcut învățătoare și le-a călugărit. Cu ele și cu cîțiva dascăli voluntari a înființat, chiar acolo, în Palatul Ghica-Tei, întîiul seminar monahal din cuprinsul românesc, strămutat apoi, odată cu începutul războiului, la Bistrița olteană, împreună cu o parte din copiii Leagănului, în special cu fetițele de care-mi vorbise Domnica. De-a lungul anevoiosului ei drum, Evelina avusese de înfruntat nu numai inerțiile, dar și invidia mai-marilor ei, episcopi și mitropoliți, care nu sufereau izbînda unei analfabete asupra inculturii monahale. Dar printre pușinii ei admiratori se afla și eparhul care tocmai o trimisese acum la Hurezi să pună rînduială de fier în viața mînăstirii.

Clopotul continua să bată, maicile ieșeau de prin chilii, lăsînd ușile deschise, și în numai cîteva minute întunecară incinta. Pelaghia, dusă în spinare de ucenica ei, se așeză în jîlțul de nuiele din cerdac. Cele mai multe se uitau spre poarta cea mare, dar Evelina se arătă nu de acolo, ci din biserică, însoțită de exarhul Iulian. Amîndoi își tăiară drum prin mulțime și se urcară în foișorul lui Dionisie. El făcu semn către turlă, clopotul amuți. În cetate se lăsă tăcere de piatră. Exarhul dădu citire ordinului chiriarhal prin care arhimandrita Evelina Găitan era numită stareță a mînăstirii Hurezi, cu toate prerogativele prevăzute de regulament și cu împuterniciri speciale din partea episcopului. După cîteva clipe de liniște, se auzi vocea Pelaghiei:

— Noi o avem stareță pe Maica Domnului!

— Pe ea o avem! strigară destul de multe glasuri din sobor.

Evelina privi tăios pe sub pleoapele grele și bătut de trei ori cu cîrja în podea:

— Pe Maica Domnului am luat-o eu, cu mîinile mele, și am așezat-o la locul ei de deasupra străzii stărețești.

— Blasfemie ! țipă de sus paralizată.

— Blasfemie ! o îngână soborniceasca adunare.

Noua stareță le-o reteză scurt și apăsător :

— Blasfemie este s-o așezi pe ea cu picioarele acolo unde stă o păcătoasă cu șezutul.

Un murmur străbătut curtea. Vîrfurile de argint ale cîrjii stărețești mai bătut de trei ori în lespede. Pelaghia se folosi de liniștea momentului :

— Să se știe de la început că nu primim viața de obște !

— O veți primi ! apăsă Evelina.

— Părinții pustiei n-au dus viață de obște și s-au mîntuit.

— Eu n-am venit aici pentru voroavă cu duh pitonicesc, grăi stareța, ci să dau porunci în numele eparhului. Din clipa aceasta, în mînăstirea Hurezi se întemeiază viața de obște. O singură biserică, o singură cămară, o singură bucătărie, o singură trapeză. În ogradă se află carele cu tot ce trebuie pentru început, de la cazan pînă la lingură. Fiece chilie își va aduce proviziile la economat, păsările și animalele vii, va desființa gardurile din spate, cotețele și orice alte acareturi. Maicile care nu pot — sau nu vor — s-o facă singure, vor fi ajutate de argații ce se află acum în preajmă, cu strașnice porunci. Cuhniile de pe la chilii se vor preface în odăi de dormit sau de lucru. Ascultările de obște vă vor fi rînduite după vîrstă și destoinicie. Chelăria i-o încredințez maicii Domnica Izvoranu, celei pe care am crescut-o de mică și am îndrumat-o în pravila supunerii.

— E ucenica mea ! strigă răgușit paralizată.

— Din clipa aceasta, toate maicile și surorile sînt ucenicele mele !

Domnica întoarse capul și se uită la mine cu desnădejde. Dar eu nu puteam face nimic altceva decît să-i înțeleg sfîșierea. Din foisoarele lor, cele două bătrîne ședeau pe talgerele aceleiași cumpene, iar tînăra monahie se afla în mijloc, într-o sălbatică nehotărîre.

— Mai bine plecăm ! își ridică Pelaghia brațele în văzduh. Vei rămîne cu mînăstirea goală, stareța de la Huhurezi . . .

Evelina nu se clinti.

— Vlădica e informat despre unele puneri la cale. În alte mînăstiri nu veți merge, căci toate au acum viață de obște. Cît despre sat . . .

— Satul e tot moșia lui Brâncoveanu, se ridicară mai multe voci, în timp ce altele încuviințau printre lacrimi.

Cîrja stareței se izbi o dată, cu putere, de lespede.

— Ei bine, cuvîșia sa exarhul va citi cartea de afurisenie arhierească pentru o împrejurare ca aceasta. E iscălită și pecetluită cu jurămint de preasfinția sa eparhul.

Galben la față, cu mîinile și vocea tremurînd, Iulian citi hîrtia, încheind sugrumat :

— „Celei ce va pași prima pe poarta mînăstirii, în veci să nu-i putrezească trupul, ci să rămînă de piatră precum al femeii lui Lot !“

Chipurile din curte înțepeniră de spaimă. Pînă și lacrimile se opriseră în streășina ochilor, ca niște țurțuri în fașă. Evelina crezu că stăpînește destul de bine momentul pentru ca să sloboadă ultima poruncă :

— Mergeți la chilii și aduceți la chelărie tot ce v-am spus. Acum !

Nu se făcu nici o mișcare. O clipă, două, trei. La un semn, clopotul cel mijlociu bătut o singură dată. Din spate se auziră topoarele argaților care dărimau gardurile, apoi orătăniile speriate și zarva devastărilor innoitoare. Pelaghia, smucindu-și jumătatea sănătoasă a trupului, își ridică brațele spre Domnica :

— Hai !

Domnica știa de acum că nu în chilie trebuie s-o' ducă. Supusă, își încovoie spatelul și-și lăsă grumazul cuprins de mîinile bătrînei. O ridică din coapse și prinse a o purta, încet, către scara din mijloc. Atunci se stîrni în toată incinta

o vinzoleală înfricoșată. Maicile începură să alerge spre chiliile lor, dar nu se mai știa care cu ce intenție. Unele își chemau ucenicele, altele se îndemneau la grabă, altele se făceau nevăzute în spatele ușilor, altele boceau printre topoarele argaților. Din turlă se slobozira clopote de mort. În mai puțin de un sfert de ceas, aproape cincizeci de călugărițe părăsiră minăstirea, purtându-și boccelele în urma Pelaghiei, paralitica neînduplecată, care trecu cea dintâi pe sub bolta cea mare, în circa Domnicăi.

Așa s-a petrecut răzmerița monahală din Hurezi, de pomină pînă-n ziua de azi. Evelina a rămas cu jumătate din sobor, l-a mai sporit cu timpul și le-a deprins pe toate viețuitoarele cu pravila chinovitică. Răzvrătitele s-au așezat în Romani, care pe unde a putut. S-au găsit destui săteni care să le ofere îndemînările casnice, o magazie goală, o șură, o cuhnie sau cîteva odăi lăturalnice, prefăcute la repezeală în chilii și ateliere, la adăpostul cărora și-au început viața cea nouă după tiparele celei vechi. Pelaghia și Domnica s-au aciuiat în căsuța dinspre grădină a unei familii de gospodari. În aceeași zi m-am dus să le văd. Bătrîna părea mulțumită, ucenica se resemnase și nu-și mai făcea nici un fel de gînduri, ca atunci cînd omul trece printr-o mare cumpănă și-și spune: asta e! Ele însă erau singurele care plecaseră din minăstire cu nimic, adică nici măcar cu puținul dintr-o boccea. Pelaghia m-a autorizat în scris ca, împreună cu econoama și secretara, să aleg o seamă de bunuri din avutul ei și să i le duc. Chilia însă era sigilată cu ceară roșie. Cînd i-am arătat Evelinei autorizația, mi-am simțit inima despicată de o privire tăioasă.

— Frăția ta ce cauți pe-aici?

— Cercetez biblioteca, i-am răspuns arătîndu-i cealaltă hîrtie.

Nici nu s-a uitat la ea.

— Cheile bibliotecii se află în chilia celei afurisite, iar pecetea nu se vor ridica decît odată cu acelea ale blestemului.

Și mi-a întins mîna spre sărutare, ceea ce însemna — o știam — concedierea.

E lesne de înțeles de ce am plecat atunci din Hurezi cu atîtea mîhniri. Celor văzute și auzite li se adăugase regretul de a nu mai avea acces în bibliotecă. O, nu neapărat pentru fișele dascălului Xenofont, îi făcusem destule, datorită faptului că arhiva era clasificată și am aflat cu ușurință ce-mi trebuia. Dar conversația mea cu Domnica îmi readusese în minte figura egumenului Hrisant și începusem să mă întreb dacă de pe urma numeroaselor lui păcate va fi rămas vreo odraslă și dacă el a făcut ceva spre a o recunoaște și înzestra. Finalitatea acestei întrebări era încă destul de nedeslușită, dar îmi ziceam că ea se va lămuri pe măsură ce aș fi descoperit identitatea copilului. Era de presupus că, după moartea lui Hrisant, toate hîrțiile din casa lui de afaceri vor fi fost strămutate în arhiva minăstirii și că printre ele aș putea să dau de o însemnare, o notiță, o scrisoare, un document revelator. Deocamdată nu era nimic de nădăjduit și prevedeam — așa cum s-a și întimplat — că viața mea atît de întortocheată și drumurile mele atît de încîlcite o să-mi abată luarea aminte spre alte și alte întrebări.

În lumea noastră s-a vorbit mult, după aceea, despre răzvrătirea hurezencelor și despre ciudata lor viață monahală în mediu mirenesc. Firește, Evelina a făcut tot ce i-a stat în putință spre a le convinge să se întoarcă, dar încercările ei se izbeau întotdeauna de Pelaghia, a cărei autoritate morală crescuse enorm prin aceea că își asumase, conștientă și prevenită, consecințele blestemului arhieresc. Mintuirea celorlalte era astfel pusă la adăpost. Dacă, deci, dreptatea era de partea lor, afurisenia eparhului nu va avea urmare. Dacă, totuși, o va avea, paralitica nu putea fi decît o martiră, și încă pe treapta cea mai de sus, aceea la care priviseră, desigur,

Moise și Pavel mărturisind că ar fi gata să-și sacrifice propria lor mîntuire în favoarea celor de un neam cu ei. Nu puține au fost îndemnurile ca Pelaghia să-i ceară eparhului iertare, mai ales că starea sănătății ei se înrăutățise și zilele-i păreau tot mai puține. Ea știa însă că iertarea n-o va putea dobîndi decît cu prețul întoarcerii în mînăstire, un gînd pe care l-ar fi ucis de cum s-ar fi născut. Așa a murit, încrîncenată, după numai cîteva luni.

Evelina a folosit prilejul pentru a arunca în sufletele fugarelor o undă de înduplecare. Ea le-a trimis o scrisoare cu credința ei că dacă maicile din sat s-au despărțit de mînăstire prin viață, ele pot să rămînă legate de ea prin moarte. Ca atare, ele vor fi slobode să se îngroape în cimitirul mînăstirii, începînd chiar de acum, cu răposata Pelaghia, și să-l cercezeze, fără nici un fel de opreliște, pentru cuvenitele pomeniri. Stareța nu se înșelase, scrisoarea a mers direct la țintă, acolo unde sufletul omului e mai simțitor. Ea lăsa impresia, pe de o parte, că recunoaște și consfințește ruptura și, pe de altă parte, că aceasta nu e totală. Fugarele s-au învoit s-o ducă pe moartă în cimitirul de sus, dar numai acolo au cunoscut că groapa acesteia fusese săpată undeva la margine, în povîrnișul ce se coboară către pîrîu, unde sînt așezați, de obicei, sinucigașii, fulgerații, blestemații de tot felul. Li s-a explicat însă că maicile rămase în chinovie nu s-ar fi învoit ca mormintele răzvrătitelor să fie laolaltă cu ale lor, căci altfel s-ar fi răsturnat toată cumpăna dreptății.

În realitate, Evelina urmărise altceva, și anume ca ea să aibă controlul asupra mormîntului Pelaghiei. Numai în felul acesta, la sorocul celor șapte ani, deshumarea le va arăta tuturor că trupul răposatei rămăsese întreg și neputrezit, dovadă că dreptatea nu era de partea fugarelor și că ele trebuie să se întoarcă de unde au plecat. Stareța își dădea seama că pentru înstrăinarea celor aproape cincizeci de monahii purta și ea o parte din vină, se încrezuse prea mult

în prestigiul și personalitatea ei, nu avusese destul tact, se pripise și, mai ales, subestimase capacitatea oltencelor de a o înfrunta. Acum trebuia să-și spună cuvîntul experiența strămoșilor ei, a mocanilor din Săcele, care măsurau istoria cu veacul și puneau preț pe lucrarea înceată și sigură a timpului. Numai că s-a înșelat și de data aceasta. Cînd s-a făcut deshumarea Pelaghiei, la lumina zilei și în văzul tuturor, osemintele acesteia s-au aflat curate de orice putreziciune, frumoase și galbene în sfidătoarea lor așteptare. La sfîrșitul parastasului, după „Veșnica pomenire“, răzvrătitele și-au cîntat biruința în imnul Apărătoarei și au așezat rămășițele pămîntești ale Pelaghiei într-o răcliță de stejar, peste care au așternut țărîna aceluiași mormînt. Evelina și-a îndurat greu înfrîngerea și n-a putut face nimic altceva decît să-și rotească ochii grei asupra fugarelor și să-i oprească apoi asupra biete Domnica, năpădînd-o cu spaime.

Biata Domnica ! mă pomenii oftînd în timp ce încă mai mîngîiam cu palma mărul din care nu apucasem să mușc. Nu mai aveam nici poftă și nici vreme pentru miezul cel dulce-acrișor al fructei, căci trecusem pîrîul și intram în vatra schitului. Revederea lui Teodosie nu avu nimic din emoția întîlnirilor rare. Ne cunoșteam de cînd lumea și parcă ieri ne-am fi despărțit. Era singurul supraviețuitor al călugărilor hurezeni de altădată, schimnicit încă de tînăr aci, în ctitoria lui Ștefăniță Brâncoveanu, așezare răzleață pe care maicile o ocoliseră încă de la început. Singura lui tovărășie era singurătatea lucrătoare a lumii din adînc. În mînăstire nu se ducea decît de două-trei ori pe an. O dată pe săptămînă i se trimiteau de sus ceva merinde și i se făcea curățenie în chilie. Nu ducea lipsă de nimic, dar legumele și le cultiva singur, ca unul ce avea, încă din copilărie, patima grădinaritului.

— Ți-am adus cîteva mere dintr-o livadă care nu-i a mea, i-am spus așezîndu-mă, și dacă-mi arăți unde găsesc

aici o răzătoare, am să-ți fac o pastă pe care s-o poți mesteca lesne între gingiile celor peste o sută de ani.

— Amin! încuviință el dându-mi ceea ce căutam.

— Am trecut pe lângă fântina lui Hrisant și mi-am adus aminte de fostul nostru egumen. Eu nu-l mai știu de când am plecat la Govora. Era bătrîn. E-adevărat că îmbătrînise în rele, dar...

— De ce-l osindești? mă întrerupse schimnicul. Noi nu avem voie să judecăm pe nimeni.

— Nu de asta-i vorba, ci de altceva. Starețul Martinian de la Arnota mi-a spus astăzi un lucru extraordinar, anume că Hrisant a fost cel ce a golit minăstirea de călugări. Să fie oare adevărat? Și cum adică? I-a blestemat, i-a izgonit, i-a înfometat?...

— I-a izgonit, întări el după prima linguriță de mere rase.

— Tocmai el, care se fălea că făcuse Hurezul o adevărată prisacă?

— Lucrurile, firtate, s-au petrecut într-un chip cu totul neobișnuit chiar pentru noi, cei ce viețuim cu minunea zilnică. Hrisant a trăit așa cum a trăit și n-ar avea nici un rost să-i mai aducem și noi învinuirile de care nu mai are nevoie. Ți-l amintești îmbătrînind, eu l-am apucat bătrîn de tot și bolnav. Pe patul de moarte i-a venit și lui vremea să se spovedească, dacă mai avea ce spovedi, că păcatele lui erau știute de toată lumea. Se pare însă că duhovnicul Zaharia nu le prea știa. Însăpămîntat de cîte auzise din gura unui egumen, el a rînduit, drept canon, ca acesta să fie îngropat la moarte sub scara bisericii, să calce lumea peste el și să-l smerească pînă ce Dumnezeu s-o îndura să-i spele fărădelegile. Înmormîntarea s-a făcut în taină, noaptea tîrziu, iar de ea am știut numai trei inși, adică duhovnicul Zaharia, starețul cel nou, Ioanichie, și eu, care de abia împlinisem douăzeci de ani și aveam brațe puternice. Toți am fost legați cu jurămînt. Pentru cealaltă lume s-a dat zvon că egu-

menul își dorise mormîntul la Bucovăț. Toate au fost bune — bune le credeam noi, — numai că vremea aceasta de după moartea lui Hrisant a adus în lavră un necaz atît de mare cum nici părinții Tebaidei nu și-au putut închipui, cu toate ispitirile lor. Pacostea n-a venit dintr-o dată, ci încetul cu încetul, pe nesimțite, și a fost luată în seamă numai după vreo doi-trei ani. Acuma, se știe că femeile au fost întotdeauna mai bisericose decît bărbații, dar numărul celor ce veneau la slujbele de la Hurezi a prins a spori și a tot sporit pînă ce s-a făcut o adevărată îmbulzeală. Cu atît încă n-ar fi nimic, dar se mai dovedeau și pline de neastîmpăr, vînzolindu-se încolo și înapoi, într-un du-te-vino neostoit, ca al furnicilor la nuntă. Veneau mai de aproape și mai de departe și, de cum treceau pragul bisericii, evlavia lor lua înfățișări ciudate și de-a dreptul înfricoșătoare. Ochii li se aprindeau ca tăciunii și pironeau sfinții de pe pereți cu fulgere păcătoase. Călugării de prin străni nu mai știau cum să-și înfășoare fețele în camilăvci, ferindu-se de niște priviri care străbăteau pînă la izvoarele omului. De ani de zile viețuiseră oamenii cu pace în chinovie sau veniseră liniștiți de prin alte minăstiri, dar acum se pomeneau cu trupurile frămîntate de casne. Pînă la urmă au prins a fugi care încotro, strămutîndu-se pe la alte obști, pînă ce bietul Ioanichie a mai rămas cu cîțiva călugări, și aceia foarte bătrîni și cu traista mișcîndu-li-se-n cui. Doar într-un tîrziu, întrebînd el în dreapta și-n stînga și punîndu-l și pe duhovnicul Zaharia să cerceteze, a aflat pricina. De cum se îndreptau spre biserică, femeile simțeau că din treptele scării aburește o flacără dulce care le învăluie coapsele într-o aprindere leșetică și biciuiește sîngele cu plesnete de foc. La început știa fiecare pe seama ei, apoi taina a prins a fi sușotită din ureche-n ureche. La pragul bisericii se îmbulzea, ca la o vrajă, ca la un descîntec de leac, fel de fel de muieret, văduve părăsite, neveste trecute, fete bătrîne și mai ales femei despre

care se spune că au carnea rece. Goliseră minăstirea de călugări. De abia atunci, într-un tirziu, și-au adus părinții aminte de Hrisant...

—Și l-ai dezgropat, anticipai eu punând deoparte mărul pe care, în sfârșit, mă hotărâsem să-l încep.

—Era noapte cu lună plină când Ioanichie a hotărât să dăm la o parte lespezile de lângă scară. L-am găsit pe Hrisant întreg. Putreziseră doar straiile de pe el, iar trupul îi zăcea gol și țeapăn, cu unghiile cît secera și cu bărbăția crîncenă, de parcă ar fi murit în fierbințeli și sîngele nu avusese timp să se tragă îndărăt. Cu mare scîrbă l-am scos de acolo și l-am rezemat în picioare, de zidul pridvorului. Părinții au deschis cărțile și i-au citit îndelung, cînd unul, cînd altul, cînd amîndoi deodată, dar nu se întîmpla nimic. În cele din urmă, duhovnicul Zaharia a oftat suspinînd și i-a citit din nou, dar de data aceasta cerînd dezlegare nu numai pentru mortul din fața noastră, ci și pentru roaba lui Dumnezeu Erotiida. Atunci de abia, sub ochii noștri, țărîna lui Hrisant a început a curge printre oase pînă ce și ciolanele s-au desfăcut din încheieturi și s-au făcut grămadă la temelia pridvorului. Ioanichie i-a scris numele pe hîrcă, dar nu întreg, ci numai cu cîteva litere grecești și cu anul morții, adică XPSNT 1854, apoi i-am îngropat oasele în marginea cimitirului de la bolniță, pe coasta dinspre pîrîu, dar cruce nu i-am pus. Să i se piardă urma. Asta însă nu i-a întors pe călugări îndărăt, ei nu trebuiau să știe nimic, altfel smin-teala ar fi fost prea mare. Puținii care mai rămăseseră au plecat și ei peste deal, la Bistrița, cu Ioanichie cu tot. Zaharia s-a prăpădit curînd. Minăstirea a rămas pustie timp de șaisprezece ani, eu fiind aici singurul ei paznic. Pe urmă au început a se aduna călugărițe de pe la Sărăcinești, de la Surpatele, de la Mamu, iar eu le-am dat totul pe seamă și m-am schimnicit aici unde mă vezi... Dar tu ce-ai mai făcut?

—Lasă-mă pe mine, viața mea nu e interesantă decît prin ale altora, mai bine spune-mi cine a fost Erotiida și ce căuta această femeie alături de numele lui Hrisant?

—La fel l-am întrebat și eu pe duhovnicul Zaharia, dar el nu mi-a spus-o decît înainte de a muri. E lucru înfricoșat, frate dragă, și dacă, iată, vorbim despre el, o facem nu pentru ca să întinăm amintirea unui om care a fost —noi să ne plîngem păcatele noastre —, ci pentru învățătura celor viitori. Acest Hrisant era feciorul unui hoț de corăbii, care murise în lanțuri, trăgînd la catargă. La vîrsta cînd băieților le dau tuleiele, din trupul lui Hrisant s-a arătat o boală urîtă, cu bubulițe și mîncărimi pe toată pielea, din creștet pînă-n tălpi. Doctorul i-a spus că leacul nu-i poate fi decît însurătoare, să-și aibă adică femeia lui cu sine. Insula însă era destul de micuță, cu cîteva cătune de pescari, fetele de măritat erau puține, și apoi unde putea să afle el o femeie, fie și desfrînată, care să se fi apropiat de un trup ca al lui? Mai mult decît el suferea maică-sa, ca orice mamă nefericită. Din milă pentru fiu, ea s-a culcat cu el, mă-nțelegi, ca o nevastă cu bărbatul ei, și au trăit așa vreme de cîțiva ani, săvîrșind păcatul acela pe care-l osîndește și dumnezeiescul Pavel în epistola sa către Corinteni...

—A-ha!, mă bătui eu cu palma peste frunte, așa se explică, probabil, înclinația bolnavă a lui Hrisant pentru incest...

—Asta explică și blestemul, mormăi el.

—Avo, mă pomenii eu sărînd la altă vorbă, cîndva îmi trecuse prin minte să aflu dacă din sîngele fostului nostru egumen s-a odrăslit vreun copil și dacă el, părintele, a făcut ceva pentru a-l recunoaște și înzestra. Ai vreo știre?

—Nu, așa ceva nu cunosc, se scutură bătrînul.

—Nici Zaharia nu știa?

—Chiar dacă ar fi știut, tot nu putea să-mi spună. Cu cîtelealte era altceva, Hrisant murise, maică-sa, la fel, dar

cînd e vorba de taine asupra celor vii, vorbești numai cînd vorbește mormîntul.

Cu gîndul la aceste ultime cuvinte îl părăsii pe Teodosie, deși după ele se mai spuseră și altele, ale unei conversații ce nu-și făgăduise să fie doar interogatoriu. Bătrînul spusese o banalitate, dar iată că ceea ce pentru socotințele obștești pare un adevăr de nezdruccinat, nu tot așa se dovedește în împrejurări excepționale. Stareța Evelina aștepta ca mărturia asupra adevărului ei să vină tocmai dintr-un mormînt; de aceea hotărîse deschiderea lui, pentru ca el să vorbească.

Biata Domnica ! mă surprinsei iarăși exclamînd în timp ce făceam drumul îndărăt, spre incintă, prin livada de meri. Din aceeași lume monahală aflasem că în ființa ei se petrecuse o ciudată schimbare, începînd chiar de atunci, din clipa în care ochii Evelinei o pironiseră deasupra osemintelor biruitoare ale răposatei Pelaghia. Satisfacția răzvrătitelor fusese atît de puternică încît pe ea n-a mai luat-o nimeni în seamă. S-a întors la chilia ei din capătul grădinii și numai nevasta gospodarului, care o vedea zilnic, a știut că peste sufletul tinerei călugărițe se așternuse o tristețe de moarte. Mai mult, cu vremea a început să se plîngă de vise urîte și că văzduhul miroase a pucioasă arșă, că îi arde gura ca de otravă și că-și simte răsufierea ca o flacăară iute. „ O să-ți treacă, o încuraja gazda, așa ceva mi s-a întîmplat și mie după ce mi-am scos gîlcile, n-am mai putut suferi mirosul de parfum.“ Știa că și măicuța avusese o astfel de operație la gît. „Nu, se împotriva Domnica, nu e de la operație, am fost ieri la doctor și mi-a spus că nu am nimic. Cînd suflu-n vatră să aprind focul, simt că am gură de balaur, iar fumul dă buzna pe ușa sobei și mă-neacă.“ Nevastei i se frîngea inima și se tot întreba cum e cu puțință ca mîndrețea aceea de fată să se chinuie cu asemenea închipuiri. Altfel, Domnica nu-și pierdea cumpătul, își vedea de rosturile ei, țesea în război și scotea niște alesături de borangic ca aurul soarelui. „Azi

am fost la biserică, i-a spus ea gazdei într-o duminică, am fost și nu m-a lăsat să intru; de cum am pus piciorul pe scară, un fum greu și puturos ieșea din sfîntul locaș și m-a tot împins îndărăt pînă am fugit.“ Cu celelalte călugărițe nu se vedea decît acolo, în biserica satului, mai mult în săr-bători. „Ce mai faci, Domnico?“ o întrebau unele. „Eu trăiesc mai mult în iad“, răspundea ea cu ochii în pămînt. „Fii bucuroasă, fato, că-l trăiești aici“, clătinau ele din cap și-și vedeau de treburi. Singura care păstra un ochi atent asupra-i, chiar dacă de la distanță, era stareța Evelina. Nu numai că n-a întreprins absolut nimic spre a o îndemna să se întoarcă, dar l-a sfătuit pe episcop să-i refuze iertarea, în cazul că o va cere. Gîndul bătrînei trebuia să meargă pînă la capăt. De iertare însă nu s-a rugat nimeni, nici de-a dreptul și nici pe de lături. Femeia gospodarului se ispitise în mai multe rînduri să-i șoptească măicuței un asemenea îndemn, dar tot de atîtea ori s-a oprit; cum să-i vîre în cuget un ghimpe ce-i părea cu desăvîrșire străin? ... Plutind așa între viață și moarte, Domnica a trăit numai vreo cinci ani, după care s-a stins, zice-se, de inimă rea. Au îngropat-o alături de Pelaghia, pe povîrnișul din marginea cimitirului. Biata Domnica !

Vecernia se isprăvise, Evelina și starețul Martinian se aflau în salonașul cu mobilă neagră, așezați în fotolii. Se aduceau cafele. De fapt, conversația reîncepuse cînd eu am deschis caietul de însemnări și avui motive să cred că bătrîna îi oferea arnoteanului mai degrabă un hatîr decît șansa unei biruințe.

— Totuși, maică stareță, continuă el, eparhul cel bătrîn ar fi trebuit să-i citească Domnicăi o dezlegare. Era în puterea lui.

— I-o va citi mîine, după deschiderea gropii. Întîi măr-turia și apoi dezlegarea.

— Bine, dar îl știi cât e de bolnav. Cum o să-l aduci de la Măldărești?

— I se va duce o haină a răposatei și va citi peste ea, acolo. Așa cum blestemul s-a prins de la depărtare, tot de departe va lucra și iertarea.

— Asta-i adevărat, dar cînd am fost de părere ca deshu-marea să nu se mai facă, eu mă gîndeam și la altceva. Nu întotdeauna se poate crede că neputrezirea unui corp e, neapărat, urmarea unui blestem. Lumea se poate gîndi la o pricină firească, cum ar fi, de pildă, natura pămîntului...

— Cimitirul e pe deal, nu are apă...

— Da, dar mormîntul răposatei e ceva mai în vale, pe costișă.

— Tot acolo e și al Pelaghiei, interveni stareța, neplăcut surprinsă că argumentul o obliga să pomenească numele celei ce o înfruntase din fundul mormîntului.

— Mai poate fi și natura trupului. Ea se deosebește de la om la om.

— În acest caz, pîrinte, carnea se descompune, dar oasele rămîn legate între ele prin zgîrciurile lor.

— Dar dacă omul a murit cu corpul îmbicsit de medicamente? Aceasta poate fi, de asemenea, o cauză a neputrezirii.

— În afara unei operații de amigdalită, Domnica nu a suferit de nici o altă boală trupească. Asta e știut și există martori... Eu însă nici pe departe nu aș vrea să bănuiesc că în tagma noastră ar exista oameni care pun la îndoială puterea blestemului.

— O, nu, se apără cu iscusință Martinian, cel puțin în ceea ce mă privește. Una din dovezi o află chiar aici, în această sfîntă minăstire.

— Adică în cimitirul ei, se învioră bătrîna.

— O, nu acolo, asta poate că se va vedea mîine, dacă se va vedea, cine e în stare să știe dinainte? Eu am văzut-o mai pe-aproape, foarte aproape. Acum cîteva ceasuri am

intrat în biserica cea mare să mă închin, iar tînrul acesta de lîngă mine s-a uitat îndelung la peretele ctitorilor și a băgat de seamă că toți Cantacuzinii, așa cum stau ei înșirați unul după altul, se uită toți în aceeași direcție, adică înainte, cu ochii la slava voievodului, în afară de Constantin Stolnicul, al cărui cap e sucit într-o parte, cu privirea cam către altar. Firește, el nu avea cum să știe explicația...

— Explicația am bănuț-o, intervenii eu ca un zevzec, dar mă întreb și acum cine anume va fi fost zugravul care i-a răsucit Stolnicului capul spre stînga, în semn că-și trădase domnul și că se înstrăinase astfel de comuniunea stirpei...

— Vezi, surse Martinian, asta ar însemna să crezi că neputrezirea unui corp se datorește numai unor cauze naturale... Vei afla însă acum că Stolnicul avea un paraclis în conacul lui de la Mărgineni și că-l adusese acolo, să facă slujbele, pe un ieromonah de aici din Hurezi, al cărui nume nu se mai păstrează. Într-o zi, boierul a scos oamenii la clacă pe moșie, dar asta se întîmpla într-o zi de sărbătoare, fapt pentru care ieromonahul și-a îngăduit să-l mustre și să-i ceară slobozirea țăranilor pe la casele lor. Stăpînul s-a mîniat și, după un schimb de vorbe aprige, a ridicat pumnul asupra-i, dar acesta i-a aruncat de năprasună blestemul de care vorbim. Stolnicul, om învățat și influent, a cerut cate-risirea obraznicului, iar episcopul s-a și grăbit s-o facă. Lipsit de harul preoției, pedepsitul s-a întors la Hurezi ca simplu călugăr și a primit smerita ascultare de paraclisier, să curețe altarul și să țină cădelnița. Au trecut ani. Se știe cum a murit Stolnicul, spînzurat de turci în temnița din Constantinopol. Trupul său va fi fost aruncat în Bosfor și mîncat de pești, așa încît nu se poate avea proba blestemului, dar cel din pronaosul bisericii stă de atunci cu ochii spre altar, de unde așteaptă să-i vină dezlegarea.

Tăcînd, Martinian clipi de cîteva ori, pentru ca Evelina să nu aibă nici o îndoială că el vorbise cam în dungă. Ea însă înţelesese de la început şi nu se lăsă tîrîtă într-o alunecare de teren.

— Eu n-am auzit istoria aceasta, dar să zicem că-i ade-vărată. Nu văd însă cum ar putea ea să-ţi sprijine părerea asupra a ceea ce va trebui să facem mîine.

— O, nu, desigur, îşi luă seama stareţul. De fapt, înainte de a pleca la vecernie eu mă gîndisem la altceva. Atunci, cînd s-a pornit răzvrătirea călugăriţelor, eparhul a aruncat afurisenie asupra celei ce va păşi *prima* pe poarta mînăstirii. Acesta e lucru limpede, se află şi scris în cartea de blestem. Cea care s-a aflat în fruntea coloanei, ca să zic aşa, a fost Pelaghia . . .

— Primii paşi pe poartă au fost ai Domnicăi, preciză bătrîna. Paralitica era în circa ei.

— Bine, dar ucenica era o simplă unealtă, căruciorul viu pe care-l mîna voinţa Pelaghiei, asinul care ascultă de hăţuri. Nu văd de ce trebuie pedepsit asinul.

— În cazul de faţă, părinte, e vorba de o fiinţă omenească, înzestrată cu libertatea de a nu asculta de hăţuri. Tocmai pentru că s-a supus cînd nu trebuia s-o facă, are de îndurat urmările. Ea, cu tălpile ei, a fost *prima* care a *păşit* pe poartă.

— Aşadar, ar trebui să credem că blestemul nu a lucrat în spirit, ci în literă?

— În literă! întări Evelina.

— Atunci, unde e dreptatea lui Dumnezeu?

— Părinte stareţ, se însufleşi bătrîna, dacă Dumnezeu ar fi socotit că e bine altfel, i-ar fi făcut pe oameni să-şi vorbească între ei numai prin gînduri. El însă i-a dat omului grai, adică vorbire rostită cu gura şi auzită cu urechile, pentru ca gîndul cel nematerialnic să devină materie. Iată

de ce cred eu că dacă eparhul a folosit cuvîntul *a păşi*, acesta lucrează asupra *pasului*.

— Credinţa aceasta o ai numai de la o vreme, surise iarăşi arnoteanul. Înainte de deshumarea Pelaghiei gîndea altfel . . .

— Fără îndoială, se îndirji Evelina, omul e făcut să gîndească în fel şi chip, dar tocmai osemintele Pelaghiei mi-au luminat cugetul spre cele ce ţi-am vorbit acum.

— Chiar dacă nu-i după dreptate?

— Ce ştim noi despre ea? Isac a avut doi feciori. După lege şi dreptate, lui Esau i se cuveneau binecuvîntarea tatălui şi moştenirea, ca prim-născut. Cu toate acestea, Iacov a dobîndit-o prin înşelăciune, aşa cum citim în Scripturi, iar ea a fost bună; cel îndreptăţit prin lege a devenit robul celui sfinţit prin blagoslovenie. Ce ştim noi despre judecăţile cele ascunse ale Făcătorului? Îngînă ea, după cîteva ceasuri, întrebarea asemănătoare a lui Martinian. Ştim numai cînd vedem. Mîine se va vedea dreptatea! încheie bătrîna rîdîndu-se, în semn că asupra acestei probleme nu mai e nimic de discutat.

În seara aceea, Martinian se duse la culcare mai frămîntat decît oricînd în viaţa lui.

— Tare i-aş dori eu maicii arhimandrite să nu fie mîine de faţă!

A doua zi, pe la prînzul cel mic, sunară clopotele, în cimitir se adunară toate călugăriţele mînăstirii, veniră şi cele din sat împreună cu o seamă de curioşi. Cele două tabere se aşezară una în faţa celeilalte, la un capăt şi la altul, dar nu de-o parte şi de alta, deoarece mormîntul se afla pe un fel de tăpşan îngust, o terasă naturală între alte două, cu vechi şi nedesluşite urme funerare. În drum o cunoscusem pe maica Macrina, îngrijitoarea cimitirului, o bătrînă gîrbovă şi mustăcioasă, care părea a nu se sinchisi de forfota dimprejur, preocupată cum era să îndepărteze o cruce de lemn,

provizorie, din locul unde fusese împlintată una nouă, de piatră, cu postament și fotografie, a monahiei Epifania Teodorescu. Ea însă avusese grijă să-i cheme din timp pe cei doi argați ai mînăstirii, care împlineau și slujba de gropari și care desfăcuseră cam jumătate din mormîntul Domnicăi, aruncînd pămîntul pe tăpșanul de deasupra, unde nu era nimeni.

Evelina stătea țeapănă în fruntea soborului ei, cu amîndouă mîinile rezemate-n cîrjă, cu privirea aspră de sub pleoapele grele. Cerul era limpede, o pală de vînt desprindea de prin apropiere frunze de nuc și le purta peste capetele noastre și printre lopețile groparilor. Aceștia, între ei, își dădeau cu părerea că ar fi fost mai bine să nu arunce pămîntul deasupra, deoarece peretele din partea aceea se vădea ușor afinat, ca și cum ar fi mărginit o groapă mai veche. Ei însă continuau să sape pînă pe la un metru și jumătate, apoi cu tot mai multă grijă, folosind mai mult mistriile, așa cum văzuseră că fac arheologii. Dădură de bolta de lemn, menită să apere de bolovani capul și mîinile celei îngropate, și o ridicară. De sub ea se arătă jumătatea de sus a unui trup de femeie. Așa cum se lăsa bătută de soare, cu straiete pierite și părul ușor scăpat din pieptănătură, cu ochii închiși peste somnul de piatră, maica Domnica era frumoasă. Mîinile goale îi acopereau pieptul gol, dar peste el se vedeau, încrucișate, băierile perimanului pe care ședea culcată, singurul semn al tagmei, simbolul ce supraviețuise vestmintelor de pînză și postav. Sufletul meu rămase nesimțitor și la suspinele răzvrătitelor, și la strigătul de triumf al Evelinei, într-atît de străină îmi era presupunerea că o astfel de frumusețe poate fi urmarea unui blestem.

— Săvîrșitu-s-a ! exclamă, ușurată, neînduplecata stareță. Să treacă fiecare pe lîngă mormînt și să vadă mărturia dreptății. În acest timp, trăsura mînăstirii va merge la Măldărești, cu o delegație de maici, să-l aducă aici pe preasfințitul

cel bătrîn, care-i va porunci acestui trup să se desfacă întru cele din care a fost alcătuit.

Eu și Martinian cel uimit ne pregăteam să ne întoarcem, pentru o vreme, la stăreție. Pînă la sosirea eparhului ar fi fost de trebuință cel puțin două ceasuri. Din spatele nostru însă auzirăm ceva rupîndu-se și răbufnind, odată cu strigătele de spaimă ale celor ce săreau îndărăt. Ne răsucirăm, cu răsufierea tăiată. Din peretele nordic al mormîntului se prăvălea un val de țărînă, împingînd în rostogolire hîrca lui XPSNT, cu ciolanele după ea. Se mai scurse un val și totul se acoperi cu o pătură de pămînt.

Cînd groparii scoaseră afară oasele străine și i le aruncară maicii Macrina să le pună undeva, de sub pătura de pămînt se ivi doar scheletul maicii Domnica, întors pe o parte și cu genunchii strînși. Acum se vedea și perimanul, dar nu cel obișnuit, al monahiilor de rînd, ci unul cum nu se mai văzuse, de catifea brodată cu fir de aur...

— Într-o singură secundă? mă întreba Martinian tremurînd, într-o singură secundă? ... Și întoarsă pe-o parte? ... De ce? ...

— De ce? îi răspunsei eu simplu, dar de pe altă lume: să se apere.

După vreo jumătate de ceas o găseam pe maica Macrina într-un alt colț al cimitirului, sădind o cruce pe țărîna proaspătă a unei gropi.

— Așa, să i se piardă urma, îmi răspunse ea la întrebare.

Pe crucea de lemn, provizorie și decolorată, se citea numele monahiei Epifania Teodorescu.

Văratec, 11 februarie 1986

Era a treia oară cînd mă pregăteam să mai fac o încercare.

Cu doi ani în urmă trecusem pe obișnuita mea potecă dintre Arnota și Pahomie, acolo unde lanțul munților Căpăținii își domolește semeția și lasă loc dealurilor împădurite să se coboare în valuri descrescînde pînă departe, spre apa Oltului. Odihnit pe dîlma de lîngă Pătrunsa, din care se face-n jos cărarea Bărbăteștilor, zăbovisem cu ochii pe poienile înalte ale Vîrfului Albu și le purtam încet spre asfințit, lăsîndu-le apoi să cadă fulgerător în adîncimea Curmăturii, o genune ce desparte masivul în două, ca o enormă suliță a cerului înfiptă drept în piatră. Dincolo de Curmătură se află Oborul Caprelor. E un turn al stîncăriei răzlețe, cu vîrful teșit ca un platou, ai cărui pereți mărgiresc prăpăstiile dimprejur, unele mai largi și mai adînci, cum este aceea a Curmăturii, altele mai puțin amețitoare dar îndeajuns de sălbatice spre a asigura inaccesibilitatea citadelei. Platoul este refugiul sacru al căprioarelor fugărite de lupi; avînd grijă să-și cîrmescă goana în direcția Oborului, ele sar cu ușurință peste oricare din prăpăstii, o distanță cu care însă urmăritorii nu se pot măsura; aceștia rămîn buzați pe marginea cealaltă, nevoiți să se lase păgubași. Domnul Pompilian îmi spunea că ele

puteau fi văzute în cîrduri, mai ales iarna, pe tăpșanul fortăreței lor naturale, așteptînd îndepărtarea haitelor.

— Este un țarc ocrotitor, dar cu gardul nu în sus, ci în jos.

— Da, l-am confirmat eu, e principiul folosit astăzi în unele grădini zoologice, pe care noi îl numim modern. Animale feroce precum lei, tigrii, panterele nu mai sînt ținute în cuști cu gratii de fier, ci în spații deschise, plane, înconjurate de cîte un șanț adînc, a cărui lățime e calculată în așa fel încît sălbăticiunea să nu-l poată escalada. În spații de același fel se plimbă, aparent slobode, zebre, gazele, antilope, girafe. Văzută de departe, de unde șanțurile nu se pot bănuși, priveliștea inspiră la început spaimă, apoi uimirea că te afli în fața unui paradis restaurat.

— Nu e nimic altceva decît perversitatea omului, a zîmbit amar vîntorul. Oborul Caprelor însă e un spațiu în care grațioasele animale intră la nevoie și-l părăsesc de voie. Departe de a fi o cușcă deghizată, el e garanția libertății și a vieții.

— Ați fost vreodată în el, domnule Pompilian?

— Nu, n-am avut curiozitatea. Nu sînt un cățărător, iar pentru ca să ajungi acolo trebuie să urci pe un perete de piatră. Nici interes n-am avut. După cum știi, specialitatea mea sînt lupii. Rar îmi descarc pușca într-un urs sau mistreț, și cu atît mai puțin în jder sau în cocoșul de munte. O singură dată am ucis un cerb bătrîn, la vremea boncăluitului, dar numai pentru a-l scăpa de umilință. Căprioare nu vînez nicio dată. Și chiar dacă aș face-o, în nici un caz nu le-aș pîndi acolo, sus, în Oborul lor. Ar fi cu desăvîrșire imoral. Biata ființă fuge de un dușman pentru ca să dea peste altul; mai mult, de primul a scăpat, cel de al doilea o va răpune în mod sigur.

— Ceea ce-mi spuneți e fascinant...

— Oborul Caprelor, dragul meu, e mai întîi de toate un loc al păcii. Cred însă că este și unul al frumuseții. N-o spun în sensul că ar fi frumos — toți munții noștri sînt superbi —, ci în acela că aspiră la frumusețe și o atrage. Numai așa îmi

explic de ce pe unul din pereții lui a apărut, de curînd, o floare-de-colt.

— O albumiță ! am exclamat eu cu uimire.

— Ai dreptate. E numele ei cel vechi și adevărat, pe care contemporanii noștri l-au dat uitării.

— Eu nu l-am dat, căci îl știu din străvechime. Mai știu însă că albumița e o floare alpină de mare înălțime; nu crește decît de la o mie de metri în sus. Ar fi de căutat pe stîncile Ceahlăului, ale Ciucașului, ale Hășmașului, Retezatului sau Făgărașului, dar în nici un caz în această poală de piatră.

— Cine știe pentru care pricini s-a pogorît ea dintru înălțimile ei . . .

— Pentru mine, domnule Pompilian, pentru mine, am izbucnit eu simțindu-mă cuprins de o flacără albă. Unde e ? În ce loc ?

— Tinere, a încercat vînătorul să mă domolească, e bine că încă mai porți în dumneata entuziasme romantice. Floarea a răsărit pe stîncă de dincolo de Curmătură, într-un loc unde soarele bate cam două ceasuri pe zi. Eu am văzut-o de jos, din țăncul de lîngă peșteră. Dacă ești cumva un cățărător, nu te îndemn s-o culegi. Ar fi păcat . . .

— Nici nu mă gîndesc la așa ceva . . .

— E o plantă ocrotită de lege. Te expui . . .

— Nici pomeneală !

— Așteaptă pînă se înmulțește. Dacă o singură sămînță a venit în zbor de cine știe unde și a prins rădăcină aici, nu se poate ca urmașele ei directe să nu găsească-n piatră cîte o fărîmă de pămînt.

— Nu m-ați înțeles, domnule Pompilian. Nu am de gînd s-o rup din locul ei. N-am făcut-o niciodată, nu sînt alpinist, n-am văzut în viața mea o albumiță pe locul ei natural, în lujerul ei.

— A, vrei numai s-o contempli de la o distanță oarecare...

— Nu, vreau s-o văd de aproape și s-o miros. Atît.

— Dacă spui că în viața dumitale n-ai văzut o albumiță, cum ai s-o recunoști ? Eu nu am de gînd să te port de mîină, ca pe un copil, și să ți-o arăt ca pe o jucărie.

Atunci am simțit nevoia să mă destăinuiesc ceva mai pe larg. Știam că domnul Sandu Pompilian e omul care să mă înțeleagă. Îl cunoșteam de cîțiva ani, povestea lui era scurtă și ar fi fost aproape banală dacă din ea nu s-ar fi ivit temerarul acelor munți. Originar din Bistrița, a absolvit o școală de subingineri și s-a întors în satul lui, pînă-n măduva sufletului devotat părinților și fraților, de dragul cărora nici n-a vrut să se însoare. Moștenise o moară de apă, cu scocul și roata aproape putrezite, pe care a înnoit-o cum a știut el mai bine, chiar modernizîndu-i mașinăria rudimentară cu cîteva întări-turi și piese de metal, și aceasta i-a fost meseria timp de peste douăzeci de ani, cînd a obligat apa să-i învîrtească și un generator electric, el devenind astfel cel dintîi furnizor de lumină al aceluia colț de lume. Ceva mai tîrziu a lărgit scocul și a adăugat un joagăr. În acest timp își crease și faima unui iscusit vînător, dar el practica această îndeletnicire, așa cum o fac cei mai mulți, ca pe o simplă plăcere, să-i zicem chiar pasiune, dar una care i-a fost de mare folos după naționalizare, cînd i s-a închinat exclusiv și din care și-a făcut singurul mijloc de trai. Cîștiga bine și se bucura de încurajări oficiale, mai ales în anii aceia, cînd lupii se înmulțiseră peste măsură și pricinuiau mari pagube obștești, hăcuind turmele și cirezile, deseori năvălind în sate și-n ogrăzile oamenilor. Domnul Sandu Pompilian era stăpînul necontestat al Arnotei și al Builei, al codrilor de deasupra Pietrenilor și Bărbăteștilor. Într-o poieniță de lîngă izvoarele Otăsăului își făcuse o cabană — de fapt, o fostă colibă ciobănească pe care el o amenajase cu eleganță și cochetărie, cam în felul celor ce adăpostesc astăzi brigăzile silvice — și în care-și petrecea mai multe luni pe an, departe de lume și de prefacerile ei. Vorbea cumpănit, puf-

nind pe sub mustața cărunță și întărindu-și cuvintele printr-o ciudată mișcare a sprâncenelor.

— Domnule Pompilian, aș vrea să mă explic ceva mai pe ocolite ca să mă fac mai bine înțeles, dar aș începe prin a vă pune o întrebare. Ați cunoscut-o cumva pe doamna Moruzi?

— Da . . ., s-a căznit el să-și aducă aminte, dar pe vremea aceea se numea încă domnișoara Greceanu. Am însoțit-o într-o vânătoare de mistreți. Era o femeie aprigă și o trăgătoare excelentă. Mai târziu am auzit că s-a măritat cu . . . mă rog, prințul Moruzi.

— Eu am cunoscut-o în casa și familia acestuia la o mică sindrofie. Atunci mi-a vorbit pe larg despre marea ei patimă vânătoarească de care fusese cuprinsă încă din anii adolescenței, despre expediții celebre prin munții Gorjului și ai Vîlcii, despre trofee ce o făcuseră cunoscută chiar peste hotare. După căsătorie, însă, soțul i-a interzis să mai vîneze, iar ea a trebuit să se supună prejudecăților de castă. Dar patima îi rămăsese în suflet, în sînge, în toată ființa. Spre a-i asigura un vad, a recurs la o substituie, înlocuind arma de vânătoare cu aparatul de fotografiat. „Adevărata artă, îmi spunea ea, nu este aceea de a ucide animalul — așa ceva poate face orice primitiv —, ci aceea de a te apropia la distanța de tragere fără ca el să te simtă (firește, nu vorbesc de vînatările cu hăitași, de masacrele organizate, ci de competiția între două viclenii). Este ceea ce fac eu acum, înarmată cu un simplu aparat fotografic (bineînțeles, nu folosesc niciodată teleobiectiv). Ideea mi-a venit de la dublul înțeles al cuvîntului englezesc *to shoot*, care înseamnă a împușca, dar și a declanșa diafragma camerei. Trofee mele de astăzi se află în acest album și pot să mărturisesc că sînt mai mîndră de ele decît de cele vechi, biete relicve înșirate de-a lungul pereților“. La măsura din colțul salonului am răsfoit îndelung albumul cu trofee. Era în el aproape toată fauna munților și pădurilor noastre, de la

capra neagră, veghetoare pe piscuri, pînă la ursuleții ce se dau de-a berbeleaca, îmbrățișați, sub ochii ocrotitori ai mamei lor. Printre numeroasele fotografii am dat însă de un obiect care, încă de la început, mi s-a părut că anulează valoarea ideatică a restului; pe una din file era presată — și prinsă cu cîteva agrafe de celofan — o albumiță. Era prima oară cînd vedeam o astfel de raritate, dar am recunoscut-o după imaginea din manualele de botanică. Doamna Moruzi o numea floarea-reginei și se fălea că o culesese de pe una din cele mai înalte stînci ale Zăganului. N-am zis nimic, dar am plecat de acolo cu un gust amar și cu o hotărîre crîncenă. Vînătoarea, îmi ziceam, nu e făcută pentru animalele domestice și păsările din curte. Asemenea sălbăticiunilor, albumița poate fi și ea un obiectiv cinegetic, ca una ce trăiește răzleață, singuratică, greu accesibilă. Dar dacă noul principiu vînătoresc al doamnei Moruzi este — și sînt sigur că este — de natură să elimine nota brutală a acestei pasiuni și s-o înobileze, atunci el trebuie aplicat și asupra unei plante cu adevărat princiară. Aceasta este rațiunea pentru care mi-am făgăduit ca, dacă voi fi vreodată în situația de a da peste o albumiță, să mă apropiu doar atît cît să-i simt în nări mireasma aceea suavă, imaterială, dumnezeiască, despre care se vorbește în unele cărți și din care mai rămăsese ceva chiar în albumul doamnei Moruzi. Așa încît, domnule Pompilian, vă rog să nu vă faceți griji. Nu de frica legii sau din teama pentru dispariția speciei voi cruța eu floarea, ci pentru ca să-mi respect un legămînt față de mine însumi.

— Ceea ce spui dumneata e foarte frumos, a încuviințat vînatul, dar numai pentru o doamnă din societatea bună și pentru un tînăr dintr-o specie imposibilă. Cît despre mine, în nici un caz nu m-aș hotărî să stric o împușcătură fotografică pentru un lup; prefer să-l găuresc.

El s-a dus apoi într-ale lui, eu am rămas să mă confrunt cu o mirare nouă, aceea de a simți că redescopăr în mine

ceea ce, în fapt, nu existase niciodată. Știam limpede că nu avusesem pasiunea alpinismului, că nu mă încercase vreodată nici măcar voluptatea unei ascensiuni banale pe o pantă mai anevoioasă, că extazul contemplării celor de jos nu avea semnificația unei recompense pentru osteneala de a fi urcat muntele. Dimpotrivă, în măsura în care eram înclinat să și reflectez asupra acestor lucruri, urcușul mi se părea mai degrabă o infirmitate a omului, incapacitatea lui de a mistui orice înălțime dintr-o singură săritură, de a nu fi asemenea cosașului, insecta care face salturi de zeci de ori mai mari decât lungimea trupului ei. O ascensiune pe Himalaia avea în ea ceva din ridicolul gândacului răsturnat care bate zadarnic aerul cu picioarele. A te aburca, a gîfii, a asuda, a-ți trage sufletul odată cu piciorul erau tot atâtea expresii ale condiției umane decăzute, mizerabile, demne de milă, compromise . . . Și iată că acum totul îmi apărea altfel, dar nu prin zguduirea de a mă fi întîlnit cu noul, neașteptatul, nemaivăzutul, nemaiauzitul, ci prin mirarea că patima înălțimilor zăcuse în mine atîta vreme fără ca eu să-mi fi dat seama, că — mai mult — fusesem în stare să-i ignor lucrarea, în felul în care omul își ignoră respirația sau gimnastica singelui. Îmi era peste putință să cred că întîlnirii mele cu floarea din album nu-i urmasse o goană înfierbîntată pe țăncurile Rarăului, de unde m-aș fi întors cu invizibilul trofeu al unei miresme. Cu toate acestea, știam că albumița aceea nu-mi inspira decât perspectiva unei pure eventualități: dacă ar fi vreodată să . . . , atunci, desigur . . . Trebuie ca domnul Pompilian să-mi apară-n cale absolut înțimplător — dar anume în vecinătatea Curmăturii ! —, să-mi vorbească despre Oborul Caprelor și despre ceea ce credea el că este aspirația muntelui către frumos, pentru ca eu să devin conștient de întîrzierea cu care ajungeam la capătul unui drum început cu multă vreme în urmă.

Vînătorul nu mă mințise, ochiul meu nu se înșela. Albumița era acolo, cam la zece metri deasupra locului în care

ajunsesem, albă-argintie pe vînătul pietrei, singură la pragul singurătății, îmbietoare și distantă ca o făgăduință ideală. Am pus deoparte sacul de drum și mi-am cumpănit șansa urcușului. Peretele de calcar era destul de găunos spre a-mi oferi puncte de sprijin, muchii orizontale ca niște frînturi de brînă, mai mult sau mai puțin adînci, scobituri în scoarță, alternate cu lespezi de gresie scăpate în afară, asemenea cără-mizilor dintr-o cetate mîncată de vreme. Din pas în pas și din opintire în opintire, cu un picior în aer și cu altul pe jumătate în gol, cu mîinile încheștate pe clonțuri de piatră și cuiburi de țărînă, trăiam laolaltă umilința și voluptatea de a mă tirî. Mă tîram, dar pe verticală ! Cu fiecă opintire cuceream o culme, din fiecă lunecare se năștea un arc. A venit însă clipa — veniseră clipele — cînd nu s-a mai născut nimic. Piatra nu mă mai ajuta. Dedesubt încă aș mai fi avut pe ce să pun piciorul, dar deasupra brațelor mele se ridica o netezime din care nu mai aveam ce apuca. O văzusem și de jos, dar mult mai mică, așa cum te înșală distanțele privite pieziș. Dincolo de ea, floarea, la numai cîteva palme, dar tot atît de îndepărtată precum centimetrul de gol de sub tălpile unui spînzurat. Îi vedem bine lujerul învelit în manșon, catifeaua de argint a corolei, bumbii ușor întunecați și tot atît de pufoși, dar nici o adiere de miresmă nu-mi înfiora nările; pînza aerului se mișca, întocmai ca și mine, de jos în sus. A trebuit să renunț.

În anul următor am revenit cu ceea ce socoteam că-mi trebuie pentru reușită. Nu-mi făceam nici un reproș, știam că prima încercare fusese o întreprindere spontană, total nepregătită, a unui drumeț ce călătorea mai mult prin păduri și poieni, cu încălțăminte aproape obișnuită. De data aceasta purtam o pereche de espadrile cu talpă aderentă, dar principalul echipament îl constituia o scară de frînghie, confecționată chiar de mine și purtată peste mijloc, ca o cingătoare de pompier. După eșecul primei tentative făcusem un popas de partea cealaltă a prăpastiei și studiasem, cum se spune,

terenul. Nimic nu părea complicat. Deasupra plantei, la numai un metru și jumătate sau doi, ieșea din perete un pinten ușor încovoiat în sus, de care s-ar fi agățat cu ușurință ochiul unei funii sau o scară moale. Am preferat-o pe cea din urmă, ca fiind mai sigură și mai la măsura îndemnărilor mele. Nu aveam decât să parcurg încă o dată distanța pe care deja mă exersasem și, ajuns în punctul critic, să arunc scara și să mă urc pe ea pînă în dreptul plantei, de unde puteam s-o contemplu liniștit, în odihnă, știind că starea de extaz nu se instalează decât după eliminarea ultimelor crispări. Mai mult, mă așteptam chiar să găsesc nu o singură floare, ci două sau trei, răsărite din aceeași rădăcină, acum mai adîncă și mai darnică. Chiar dacă ar fi fost atîtea, în nici un caz nu m-aș fi hotărît să rup vreuna din ele; simplul gest ar fi însemnat profanarea propriului meu sentiment.

M-am oprit astfel locului și am cercetat peretele, dar — surpriză! — albumița nu mai era acolo! Recunoșteam bine pragul de la care pornisem, treptele de piatră, cioplitura netedă, așchiată de ploi, fiecă amănunt era la locul său, în afara mult rîvnitei mele flori. Am dat cu ochii de ea mult mai sus, cam la cincisprezece metri deasupra sălașului de anul trecut, tot atît de frumoasă și singuratică, sfidînd adîncurile prăpastiei și temeritatea intențiilor mele. Nu eram în stare să pricep ce se întîmplase. Era ea, una și aceeași plantă, pe care un vînt turbat o smulsese din rădăcină și o aruncase în susul peretelui? Era ea o odraslă a celei dintîi, răsărită din sămînța ei și supraviețuind celei ce pierise într-un chip oarecare? Era ea o cu totul altă floare, venită, ca și prima, din cine știe ce depărtări și prinsă aici cu mai mult noroc? Dacă e așa, de ce nu s-a oprit în oricare altă parte a peretelui circular, ci tocmai pe verticalitatea celei dintîi? . . . Această ultimă întrebare mă neliniștea cel mai mult. După toate aparențele, floarea fugise, pur și simplu, din calea mea, se retrăsese într-un loc mai sigur, ca o sălbăticiune ce se simte urmărită

de dușman. Vietatea aceasta fermecătoare îmi bănuia intenții pe care nu le aveam. Cugetul meu era curat și nu vedeam nici o impietate în faptul de a-ți desfăta nările cu parfumul generos al unei flori. Desigur, albumița nu e crin ori salcîm ori salcie argintie, să-și răspîndească mirosul la distanțe de sute de metri; aroma ei e tot atît de discretă ca și ea, nu poate fi percepută decât din vecinătatea imediată, iar pentru aceasta nu e de trebuință să atingi în vreun fel corola. Era exact ceea ce-mi propusesem. Mișcarea plantei îmi contraria noblețea intențiilor și cred că aceasta a fost pricina pentru care m-am hotărît să încerc din nou. M-am aburcat pe vechiul drum, acum mult ajutat de o încălțăminte potrivită. Scara a funcționat perfect, în două minute m-am văzut călare pe pintelul de piatră, dar nu fără a mă fi oprit, pentru cîteva clipe, la vechiul sălaș al plantei, unde ar fi trebuit să mi se înscrie biruința. Am mai aruncat o dată scara spre ceea ce credeam că e un alt pinten, dar ea se agățase de ciotul unui arbust, de trăinicia căruia nu aveam cum să-mi dau seama. Am tras de ea cu destulă putere, dar simpla scuturătură era departe de greutatea trupului meu. Știam că nu trebuie să mă uit în jos — deși eu n-am suferit niciodată de amețeala înălțimilor —, dar mi-am imaginat prăpastia de sub mine și m-a cuprins frica. Fără nici o îndoială, a fi mers mai departe ar fi însemnat curată sinucidere. N-am simțit că tremur decât în timp ce făceam mișcările desperate de a desprinde scara de pe ciotul de lemn. Coborîșul mi-a fost anevoios și eliberator. Înainte de plecare m-am mai uitat o dată, lung, la inaccesibila castelană a curatului meu vis de tinerețe și nu i-am putut șopti decât o singură întrebare: de ce?

Acum, așadar, în cel de al treilea an, mă pregăteam pentru cea de a treia încercare. De data aceasta îl găsi pe domnul Pompilian. Trebăluia în preajma cabanei, presărînd sare pe niște piei proaspăt jupuite și întinzîndu-le pe culmi înalte de lemn, să le bată vîntul.

— De unde vii, tinere?

— Tot dinspre Cheia și Pahomie, dar în momentul de față vin de la Curmătură.

— Succes? mă întrebă el ridicându-și sprâncenele.

— Dimpotrivă.

— Cum așa? Te văd bine echipat.

Îi povestii mai întâi despre toate cele petrecute pînă mai acum un ceas, fără să ocolesc presupunerile mele stupide și întrebările care mă făceau de-a dreptul ridicol.

— De data aceasta, după cum ați observat, am venit mult mai bine pregătit. Am un prieten care se ocupă cu alpinismul; el mi-a făcut o instruire elementară și mi-a împrumutat această centură, crampoanele, funia dublă, pitoanele, ciocanul și tot ce mai este necesar pentru o astfel de ascensiune...

— Nu se prea vede că le-ai folosit, mă întrerupse vînătorul. Pitoanele nu se recuperează, ele rămîn pe vecie acolo, la locurile lor, înfipte în piatră.

— Nu, nu le-am folosit și nici măcar n-am mai încercat, căci mi s-a întîmplat o nouă răsturnare. Floarea nu mai e nici în sălașul ei cel nou. A pierit cu desăvîrșire. Mi-am plimbat privirea peste tot, cercetînd cu de-amănuntul fiecă smoc de iarbă, fiecă firicel de buruiiană, fiecă crăpătură de lumină... N-am dat de ea decît după ce mi-am pus binoclul. Știi unde s-a refugiat, domnule Pompilian? Pe aceeași linie verticală, dar sus de tot, la numai o palmă de buza prăpastiei. Atacată de jos, adică de pe drumul meu cel vechi, ea se arată acum într-adevăr de neatîns. De sub ea se face o mîncătură adîncă a peretelui; e ca și cum floarea s-ar afla pe o ciupercă, la marginea pălăriei, iar eu ar trebui s-o ajung urcîndu-mă mai întâi pe piciorul buretelui — ceea ce nu e greu — și încovoindu-mă apoi pe sub streășină — ceea ce, recunoașteți, e imposibil.

— Într-adevăr, mormăi gazda.

— De ce fuge de mine, domnule Pompilian? Începui eu să-mi frîng mîinile.

— Nu fuge de nimeni, tinere, încercă el să mă domolească. Ea își caută doar condiția ei naturală. Singur ai spus că această floare alpină nu crește decît de la o mie de metri în sus. Condiția ei optimă este pe la o mie cinci sute de metri. Ei bine, această sămînță s-a pomenit încolțind la o altitudine mult mai mică, dar planta refuză să se adapteze unui nivel inferior. Cu fiecă generație, mai face un salt către cer.

— Explicația dumneavoastră e întru totul științifică, domnule, dar eu nu pot scăpa de sentimentul că ea s-a pogorît aici pentru mine și că tot pentru mine se și îndepărtează, tocmai pentru ca să mă apropie...

— Atunci, curaj! mă îndemnă el.

— Desigur, dar mi-am făcut un alt plan. Întîlnirea mea cu nobila floare nu se mai poate face de jos în sus, ci de sus în jos. Ea este atît de aproape de marginea prăpastiei încît mie nu-mi rămîne decît să ajung pe platou, iar de acolo, întins pe pîntec, ca și cum aș bea apă dintr-un iezer, s-o am chiar sub ochii mei și sub fruntea mea și sub nările mele și lîngă inima mea...

— E limpede, încuviință vînătorul. Cu ce te pot ajuta?

— Cu o ancoră. Nu e necesar să urc pe unde am mai făcut-o. Pot alege drumul cel mai scurt și mai lesnicios, prin oricare altă latură a Oborului. Dacă, pe ultima porțiune, uneltele de care dispun nu-mi vor fi îndeajuns de folositoare, arunc ancora și mă cațăr pe funie.

— Nu am așa ceva — ți-am spus că eu nu sînt cățărător, dar pot face una. Nu e greu și am tot ce-mi trebuie. Pentru aceasta însă va trebui să rămîi peste noapte aici. E trecut de amiază și te poate prinde întunericul. Pe de altă parte, nici de data aceasta nu te voi însoți, ca să nu ți se știrbească nimic din voluptatea aventurii. Am început să te cunosc.

Primii bucurosi, dar inserarea nu-mi aduse acea desfatare pe care, de obicei, o astepti de la ospitalitatea cimpeneasca. Nu e vorba de cina bogata si gustoasa, intarita cu un rachiou de zarzare, ci de interiorul cabanei, pe care-l vedeam pentru prima oara. De la inceput ma izbi mirosul greu ce duhnea de prin toate ungherele. In lumina lampii de petrol ma intimpinau pieile de lup ce captuseau aproape toata incaperea, atarnate pe pereți, spinzurate de grinzi, intinse pe raschitoare de lemn, asternute pe lavițe și podea, unele decapitate, pentru numai blana din ele, altele cu dintii rinjiti din capetele intregi, destinate impaierii. Domnul Sandu le ținea aici pînă ce se adunau destule pentru o incarcatura de cal, ce urma să ia drumul către tîrgul Hurezilor, unde se afla cea mai apropiată tăbăcărie. Cu toate insistențele mele, gazda nu mă lăsă să dorm afară. Deși sfîrșit de iunie, nopțile la munte erau reci.

— Mai bei un rachiou și te obișnuiești, mă îndemnă vîntorul pregătindu-mi culcușul între cîteva blănuri curate, dubite, moi ca mătasea. Fereastra stă deschisă, aerul e limpede...

— Domnule Pompilian, zisei învelindu-mă, în una din călătoriile mele am ajuns pînă în Etiopia și am vizitat acolo o mînaștere de călugări ce se afla în marginea unui deșert populat cu lei. Mi s-a spus că monahii străbăteau pustia fără nici un fel de teamă din partea fiarelor, dar nu în virtutea cine știe cărei minuni, ci pentru simplul fapt că paturile lor de lemn erau asternute cu cea mai populară blană de prin partea locului; cu vremea, mirosul de leu li se impregna în haine și în piele, așa încît sălbăticiunile deșertului îi luau drept unii din ai lor și se petreceau cu ei în chipul cel mai prietenos. Mă întreb dacă nu cumva acesta e și secretul dumneavoastră de a vă apropia lupii...

— Nu știu și nici nu-mi vine să cred, rîse gazda culcușindu-se pe lavița cealaltă. Călugării aceia traversau pustia cu

gînduri pașnice, dar eu mă ațin cu pușca în mînă. Fiara îți a dulmecă mirosul, dar îți ghicește și gîndul.

Domnul Pompilian mai rîse o dată și începu să sforăie. Eu cugetam că floarea mea de albumiță se purta cu mine mai rău decît leii din deșertul Etiopiei și adormii întrebînd-o: de ce?...

Ascensiunea de a doua zi nu mi se păru din cale afară de anevoioasă. Găsisem un fel de văiuță îngustă, o scobitură a torenților de ploaie grea, și în mai puțin de trei ceasuri urcai cîțiva zeci de metri, proptindu-mi piciorul pe un perete în timp ce mă sprijineam cu mîinile de celălalt. Ancora mi se dovedi a fi fost frunctul unei idei excelente; datorită ei izbutii să mă văd deasupra, în adevărata arie a Oborului Caprelor, pe care nu știam dacă mai călcasem vreodată picior de om. Platoul mi se înfățișa aproape rotund, ca o tipsie de aramă ciocănită, cu numai cîteva colțuri neregulate. În cea mai mare parte era pietros, dar avea și cîteva pajiști în miniatură, cu iarbă aspră și buruieni țepoase. Deasupra și-mprejur, țarcurile cerului albastru.

Fusesem îndeajuns de prevăzător ca să-mi fixez, încă de jos, un reper. Deasupra albumiței și puțin alături, spre miazănoapte, se ridica un pui de pin, ușor înclinat de vînt. Era singurul din latura aceea, iar acum nu-mi fu greu să-i recunosc silueta zveltă, de străjer rezemat în lance. Pînă la el nu aveam mai mult de douăzeci de pași și mi-l apropiam cu nerezînută emoție, cînd privirea mi se pomeni abătută de cu totul altceva. În partea cealaltă, o căprioară ședea ingenuncheată pe marginea platoului, cu gîtul întins în jos, ca și cum ar fi băut apă dintr-o fîntînă prea adîncă. Era atît de cufundată întru ale sale încît nici nu mă simțise. Sau poate că auzise zgomotul ancorei agățate-n stîncă și se tulburase pentru numai o clipă din ceea ce părea a fi o meditație. De altfel, vîntul bătea dinspre ea către mine, așa încît eram destul de aproape cînd o

văzui țîșnind ca o flacără răsucită și îndepărtîndu-se într-o goană scurtă.

Plin de curiozitate, mă oprii pe locul unde fusese aplecată și-i văzui puiul captiv. Nu-mi trebui decît o frîntură de secundă pentru ca să realcătuiesc împrejurarea. Probabil urmăriți de lup, căprioara și iedul se îndreptaseră în fugă spre milenarul lor adăpost, desigur pe acolo unde prăpastia salvatoare era mai îngustă. Mama a sărit cu ușurință, dar puiului nu i-a lipsit decît grosimea copitelor de dinapoi spre a nu mai putea prinde muchea peretelui și a luneca îndărăt. Luncarea însă fusese de numai cîteva palme. Trupul iedului întîlnise acolo un fel de șa de piatră, ieșită din rîpă, pe care s-a oprit cu pieptul în cumpănire. Ședea acolo atîrnat cu picioarele în gol, pe care și le mișca deasupra genunii. Lîngă subsuoara cea dreaptă, aproape de încheietura dinspre grumaz, avea o rană din care picura sînge. Pe spate, cîteva pete de păr înecat în apă. Nu, nu era sudoare, aceea ar fi fost peste tot; hotărît, erau lacrimi. La numai cîteva degete de puiul ei, biata mamă nu putea face altceva decît să-l plîngă de viu.

Mă așternui cît mai mult pe pîntec, strîngînd între glesne un clonțan de ardezie, iar brațele mi se dovediră destul de lungi pentru a culege căpriorul de pe șaua de piatră și a-l aduce în văzul mamei lui. Îl țineam cu palmele de subsuori și-l jucam în lumină, cu amînări și răsfățuri, anume pregătindu-mi bucuria de a-l preda eu, de-a dreptul și cu mîinile mele, ca pe un trofeu al situațiilor-limită. Dar mama nu se apropia. Dimpotrivă, stătea locului, întinsă ca o coardă, gata să sară înapoi la cea mai mică amenințare. Tremura din tot trupul, ochii îi erau plini de spaimă. În palmele mele, iedul tremura și el; prinse a se zbate, mugind răgușit. Totul se răsturna, nimic în lume nu mi se părea mai îngrozitor decît o frumusețe speriată. Pe urmă mă lămurii: miroseam a lup.

Mă cuprinse atunci o plăcere crudă, aceea de a continua jocul, dar de data aceasta stîrnit de o altă curiozitate. Ce va

face, pînă la urmă, frumoasa madonă? Va birui în ea instinctul conservării, sau simțul matern? . . . Acum eu eram cel din spatele vîntului, spre nările ei se năpustea duhoarea fiarei de care tocmai fugise, puteam presupune că ea niciodată nu mai văzuse chip de om și cu atît mai puțin unul cu bărbă hirsută și plete zburătoare. Un lup uriaș, ca din alte vremi și tărîmuri, îi ținea odrasla ca pe o momeală mult ispititoare, socotind să prindă două prăzi dintr-o singură lovitură. Ca mîța cu șoarecele, mă prefăcui că dau drumul iedului, îl zmucii apoi către mine, și tocmai cînd credeam că voi zări ciuta sărind ca o nălucă îndărăt peste prăpastie, o văzui rupîndu-se din sine și apropiindu-mi-se cu pași hotărîți. Își întinse botul spre subsuoara puiului și începu să-i lingă rana.

Dacă peste cîteva clipe mă îndreptam, agale și pe gînduri, spre ținta mărturisită a urcușului meu, o făceam mai mult într-o doară, de dragul unei încredințări nemijlocite. Știam că nu mai e acolo. Într-adevăr, nu mai era. Pierise și de astădată, poate că se strămutase de istov, dar nu bănuiam unde, căci în sus nu se mai putea. Priveam sălașul gol fără să mă mir. Pe palma dreaptă aveam o pată roșie ce se decolora cu repeziciune, caldă și pufoasă ca un nasture de catifea. O apropiasem de nări și numai atunci descopeream că sîngele de căprioară poartă în el ceva din parfumul suav al unei flori de albumiță.

Văratec, 11 februarie 1987

Una din amintirile mele cele mai vechi a ieșit la fața apei printr-o glumă — mai bine zis o păcăleală — a exarhului David. Îmi făgăduise că mă va însoți la schitul Iezer și astfel ne-am întâlnit la Sărăcinești, o chinovie care pe atunci nu era prea cuprinsă, dar care astăzi nu mai există nicicum. Eram cu vreo șapte-opt ani mai tânăr decât el și-l cunoșteam destul de puțin, dar întotdeauna îmi plăcuseră firea lui veselă, chipul său luminat de o șiretenie naivă, copilăroasă, din fața căreia barba se retrăsese teșită, doar pe umerii obrajilor și în smocul sugubăț de sub rotundul bărbiei, ca o adolescență întârziată. M-a găsit în arhondaric, unde-l așteptam de câteva ceasuri. Era atunci un iulie cumplit arzător și întâia dorință a noului oaspete a fost să-și răcorească fața și pieptul cu apă proaspătă, abia turnată în ligheanul cel mare, de porțelan înflorat, o veche danie, după cât am aflat, a cuiwa din neamul Simienilor. Atunci am descoperit că zestrea lui capilară era mult mai bogată decât o arăta barba, deși observasem că de sub culionașul aspru, de dimie neagră, bătută la puiă, dintr-o singură bucată, țîșnea o coamă castanie, învălătucită pe dinlăuntru și sugrumată deasupra gulerului cu un șnur de arnici. De cum și-a scos dulama, peste spinarea cămășii albe s-a revărsat o platoșă de aramă despletită, ale cărei vițe se aruncau

peste cingătoarea de piele, răspîndind în odaie mireasma amăruie a frunzelor de nuc.

— Această cosiță, i-am spus, ar stîrni invidia oricărei fete de măritat.

Rîsul lui, mărunț printre dinții tineri, mi s-a părut a fi mai degrabă o mustrare.

— Știu, am adăugat eu, că aceasta e regula voastră, a celor de la Frăsinei, dar mă întreb de ce iconografia bizantină le-a retezat îngerilor cosițele și le-a pus pe cap o frizură de cîrlionți, frumoasă, n-am ce zice, dar parcă de abia scăpată de vîrtejurile fierului încins.

— Le-au tăiat plumbul ca să poată zbura în voie, a răspuns el, scoțîndu-și cămașa și adunîndu-și părul într-un concî enorm, cît o chivără de războinic. Altfel, ar trăi ca noi, atîrnați de poala văzduhului.

S-a spălat cu pofta unui copil scăpat vara la gîrlă, stropind clăbucii, cu buzele, de sub mustățile subțiri, după care, la vremea limpezitului, am luat ibricul cel mare, de faianță albastră, și m-am oferit să-i torn pe gît, pe umeri și brațe. Cred că atunci i s-a năzărit lui gîndul farsei care avea să urmeze, căci nu o pot pune în legătură decât cu faptul că, la un moment dat, încetînd să-i mai torn, m-am uitat cu spaimă la șuvițele de apă și stropii de săpun ce căzuseră pe frumoșii mei pantofi cu talpă de crêpe, noi-nouți, pe care de abia mi-i cumpărasem din Capitală, la pretențiile și prețul unei mode proaspete.

— Vai de mine, am exclamat, încercînd să-i șterg cu o cîrpă.

— Aoleu, a rîs el înfășurat în prosop, te sperii numai dintr-atît? Ai venit cu o încălțăminte mult prea fină pentru drumurile noastre.

— Da, dar mi-ai scris că vom merge pe cai.

— Asta-i adevărat, dar chiar și așa...

— Chiar și așa, dar nici chiar așa ! am replicat eu cu ciudă uitându-mă la bocancii lui butucănoși, aproape cazoni, legați cu nojițe de piele. Nu cumva porți și ciorapi de lână ?

— Sigur că sînt de lână, m-a încredințat el ridicîndu-și pantalonul, din cei noi și subțiri, împlețiți la patru iglițe. Țin piciorul curat și răcoros.

— O fi și acesta vreun secret monahal, am mormăit eu.

— Da, și încă ceva, a adăugat el în timp ce-și prăvălea coama pe albul cămășii de schimb și o trecea printr-un pieptene de corn, mai e ceva. Un călugăr a plecat într-o iarnă de la Pătrunsa ca să ajungă dincoace, la Iezer. În pădure l-au mîncat lupii. Din el s-au mai găsit, primăvara, doar labele picioarelor, bine legate în bocanci, de abia ieșite din dezgheț. Le-au îngropat după cuviință, jos, cu slujbă de înmormîntare. Lupii îl ronțăiseră pînă au dat de dohot și argăseală. Vezi ce înseamnă să porți bocanci ? Care va să zică, la un caz, tot mai rămîne ceva din tine . . .

Nu eram atît de slab de inger precum bănuiam că gîndește David, așa încît m-am pregătit de drum fără să tremur de spaima fiarelor, mai ales că eram în miezul verii. Am pornit peste un ceas, după ce ne-am potolit foamea la stăreție. Mi se explicase că singura cale către schitul Iezer era pe valea Cheii, în susul rîului, printr-un defileu atît de îngust încît, fie pe jos, fie călare, apa trebuia trecută de peste treizeci de ori, în zig-zag, spre poteca ce se tot poticnea în pereții de piatră. David coborîse de la Frăsinei pe o iapă de toată frumusețea, învățată la buiestru și țesălată parcă în grajduri imperiale. Eu nu avusesem o anume preferință, ridicasem din umeri, și mi s-a adus unul din caii mînăstirii, care nu arăta grozav, dar pe care David l-a găsit chiar foarte potrivit cu statura și temperamentul meu. Oricum, aveam impresia că-și poartă șaua cu oarecare stîngăcie și-mi venea să cred că bietul animal, potolit și cuminte, era învățat mai mult cu hamul plugului decît cu pîntenii cine știe căror haiduci

olteneschi. Astfel am străbătut mai întîi satul, pe drumul de piatră bătută, cu prăfărie mărunță, David mergînd înainte, falnic pe iapa lui buiestrașă, eu, la cîțiva stînjeni, cu frîu slobod și călcîie pîtenoage, silindu-l pe Mișu la un trap onorabil. Ne apropiam de munte și soarele dogora de istov.

După o jumătate de ceas pătrundeam în cheile Cheii, cu luminile ei aspre și umbrele dulci, ce se întretaiau, ca niște poduri lunatice, peste rostogolirile apei. Am început trecerile prin vad. David mergea tot înainte, ca unul ce cunoștea diagonalele, după semnele stîncilor sau copacilor de dincolo ; eu, urmărindu-l, cu o distanță mai în urmă, uimit de sălbăticia înălțimilor și încîntat de isprăvile lui Dumnezeu. Așa se face că la a patra sau a cincea trecere, în timp ce urmăream cu privirea zborul unei perechi de șoimi îndrăgostiți, am simțit că ceva se dărîmă sub mine. De abia am avut timp să-mi trag picioarele din scări și m-am pomenit cu Mișu culcat în apă, acolo unde i se păruse lui că e vadul mai adînc, și cu mine crăcînat pe marginea șei, învăluit pînă la genunchi de bulboana sub care se înecaseră frumoșii mei pantofi cu talpă de crêpe. De pe mal, oprit locului, David rîdea în hohote și atunci mi-am dat seama că el pusese la cale alegerea unui cal despre care se știa că are năravul de a se culca în apă pe vreme de zăduf. Nu are rost să povestesc ce anume i-am zis eu exarhului și cum mi-am continuat drumul. E destul să spun că, din mîndrie, am refuzat să mă descalț și să primesc de la David o pereche de ciorapi de lână fină, pe care el îi scosese din tașca oblîncului, și e de neapărată trebuință să adaug că, la scurtă vreme, ne-a surprins o ploaie repede și grea, venită năprasnic de peste munte, așa încît, cel puțin în ce mă privește, am ajuns la schit ud cu desăvîrșire, din creștet pînă-n tălpi, și în loc să mă bucur de cîteva ceasuri folositoare, am nimerit în una din odăile rhondaricului, învelit în pături și scuturat de friguri. David a scăpat mai ușor. A stat și el o vreme sub pătură, dar, după ce i s-au

uscat hainele și rufăria, s-a îmbrăcat fără nici o urmărire; apa nu-i pătrunsesse prin bocanci și, pe de altă parte, spatele îi fusese apărat de platoșa părului bogat, ușor umezit pe sub dulamă. Mie mi se bănuia o aprindere de plămîni.

Patru zile și patru nopți am zăcut înfășurat în cearcafuli înmuiate în spirt calomfîrat (de fapt, un rachiu puternic, dospit în frunze de calomfîr). Am avut febră puternică, termometrul depășea uneori patruzeci de grade. Atunci, în zilele acelea, dar n-aș putea să spun în care anume (nici nu cred că ar avea vreo semnificație), în timp ce aiuram în văpăile cearcafurilor ude, David și cele cîteva călugărițe care-mi vegheau căpățiul m-au auzit pomenind de Crucile Moșilor. Bătrîna Marta, care era și doftoroaia empirică a schitului, credea că vorbesc în dodii, dar exarhul a liniștit-o:

— Are, într-adevăr, ochii tulburi și graiul în silabe, dar nu aiurează, ceea ce înseamnă că merge spre bine. Apoi, adresîndu-mi-se mie, cu vorbă răspicată: Cînd te vei face sănătos, vom coborî împreună pe malul rîului, să vedem Crucile Moșilor. Se vede că ai auzit de ele, poate cunoști și legenda lor, dacă nu, am să ți-o spun eu, e o legendă sărăcuță, dar interesantă, povestită pe la începutul secolului de ieroschimonahul Ștefan...

— Nu, nu vreau la Ștefan..., am îngăimat eu.

— Dar la cine?...

— Zosim, Iasim și Onisim... Pe ei vreau să-i văd... duceți-mă la ei...

Cei de față s-au uitat unul la altul, nedumeriți și oarecum speriați. Pentru ei era acum limpede că începusem să vorbesc anapoda. Nu erau decît vreo șapte-opt ani de cînd Iezerul devenise schit de femei. Ruinat în mai multe rînduri, de-a lungul a patru secole, și părăsit de călugări, așa îl aflase atunci arhimandritul Ghermanò și-l reînviase aducînd-o de la Sărăcinești pe maica Irina cu un grup de călugărițe. Monahi nu mai erau în el de multă vreme, și cu atît mai

puțin vreunul din cei pe care eu îi pomeneam din fierbințele frunții.

— Vreau să-l revăd pe Zosim..., continuam să șoptesc, și pe Iasim... și pe Onisim... duceți-mă la ei... mi-i dor de ei...

— Bine, a zis David încercînd să fie convingător, în curînd te vei ridica din pat, poate chiar mîine, și vom merge împreună și la Crucile Moșilor, și la Zosim, și la Iasim, și la Onisim... Acum liniștește-te și încearcă să dormi, somnul o să-ți facă bine.

Așadar, David avea impresia că vorbește pe limba delirului meu și mi-a venit silă. Am închis ochii:

— Vă rog, lăsați-mă singur!

— Uite, Doamne, ce poate ieși dintr-o glumă! l-am auzit căinîndu-se și am rămas cu ochii închiși pînă ce am simțit că toți se strecuraseră pe ușă, în vîrfurile picioarelor, și că în odaie nu mai era nimeni.

Am stat așa o vreme și o altă vreme, nu mai știu. Se făcuse noapte, trebuie că era, oricum, după utrenie, prin fereastra deschisă nu se auzeau decît foșnetul stelelor și, deval, pe apa Cheii, clocotișul scocului pe care fusese, pînă mai deunăzi, moara lui Ioil. Dorul de vechii mei prieteni mă copleșea de istov și deodată m-am hotărît să-i caut de unul, încredințat fiind că nu-i pot găsi decît acolo unde-i văzusem pentru ultima oară. M-am ridicat și, înfășurîndu-mi cearcaful încă ud peste cămașa de noapte, am ieșit tiptil, pe tălpile desculțe, și am mers de-a dreptul la intrarea bisericești. Ușa era încuiată, dar am dibuit repede cheia atîrnată lîngă tochița de fier. Înăuntru ardea, ca o călăuză de taină, sigură în fragilitatea ei nocturnă, candela de la iconostas. De la ea am aprins făcliile din cele două sfeșnice împărătești, m-am întors cu fața spre apus, către peretele cel din mijloc, care desparte naosul de pronaos, și mi-am ridicat privirea de la podea pînă în cîmpul de deasupra ușii, unde i-am regăsit

pe Zosim, Iasim și Onisim, aidoma, așa cum îi lăsasem, în uimirea de dincolo de spaimă, prăvăliți în lumină...

La vremea când s-a petrecut cumplita întâmplare — pe care voi încerca să mi-o amintesc și acum, chiar în unele amănunte — noi, cei din chinovia Iezerului, ne număram la unsprezece călugări și frați, dintre care eu eram cel mai nou și mai tânăr, aproape un copilandru, venit aci tocmai la trebuința unei ascultări de paraclisier. Unii ziceau că sîntem prea mulți pentru dorul însingurării, dar starețul Zosim era de părere că chiar un schit ca al nostru, care pe atunci era încă nou, nu-și poate păstra ființa peste veacuri decît dacă e slujit, pe dinlăuntru și pe dinafară, de credința și hărnicia unor brațe puternice, a căror jertfă păstrează și adaugă ceva în fiecare piatră. Vodă înzestrase așezămîntul cu o sfoară de pămînt, pentru legume și pomet; fîneață era destulă pe toată poala muntelui; zece pînă la cincisprezece suflete puteau trăi omenește, în schimbul ascultării. De fapt, obștea începuse cu patru, dintre care cel dintîi, bătrînul Antonie, murise de mult. Pe el îl pescuise vodă dintr-o gaură a muntelui, care se cheamă acum Peștera Sfîntului Antonie, dar nu se știe dacă de la numele lui sau de la acela al unui alt Antonie — pe care eu l-am cunoscut cu aproape un veac și jumătate mai tîrziu, după ce, timp de trei ani, scobise alături, cu dalta și ciocanul, în piatra de calcar, paraclisul lîngă care avea să se nevoiască timp de douăzeci și opt de ani — ale cărui oseminte au fost găsite, în zilele noastre, sub pragul grotei și strămutate la schit de către arhimandritul Ghermanò. Primul Antonie a fost și întîiul stareț al Iezerului, așezat aici de Mircea Vodă, căruia poporul îi spunea Ciobanul, din pricină că înainte de a ajunge domn al Țării Românești se îndeletnicise cu negușătoria de oi și care, împreună cu soția sa, Chiajna, ridicase biserica de piatră în locul celei vechi, de lemn, prăbușită de neîndurarea vremii. Ca să nu fie singur, bătrînul l-a adus de la Bistrița pe Zosim,

fostul său ucenic de nevoie, iar de la Tismana i-a chemat pe frații Iasim și Onisim, cel lin urmă încă foarte tînăr, bălan, pletos și imberb ca o fecioară. Cînd am venit eu, bătrînul Antonie nu mai era. Se spunea că-l chemase vodă la București, nu se știe pentru care pricină, și nu s-a mai întors. Pierise fără urmă. Moartea lui rămînea o taină ce avea să ni se dezvăluie de abia în întâmplarea pe care încă nu am început să o povestesc.

Devenit stareț, Zosim și-a adus cîțiva ucenici de pe valea Bistriței; ceilalți doi, alți cîțiva de prin Ardeal, pînă s-au făcut nouă. Cel de al zecelea avea o poveste vrednică de toată luarea aminte și o voi însemna aici nu numai pentru frumusețea ei, ci și pentru că el, fratele Ion, avea să fie unul dintre eroii întâmplării.

Viețitorii povesteau că într-o bună zi, spre toamnă, s-a ivit în poarta schitului un cioban tînăr, cu traista pe umăr, atîrnată de o bită mocănească. Era cam pe la prînz, cînd monahii se retrag în singurătate și-și fac pravila de chilie. În curte s-a întîmplat doar eclesiarhul Iezechiil, care scutura niște rogojini.

— Bună ziua, părinte !

— Bună să-ți fie inima, flăcăule, s-a mirat monahul care nu mai văzuse chip de mirean de cine știe cîtă vreme. Ce vînt te-aduce pe la noi ?

— Păi, nici un vînt. Merg și eu așa, de unul singur.

— Asta văd eu, s-a supărat Iezechiil, dar gîndeam că ai vreo nevoie, o oarecare trebuință. La noi vin mai mult oameni necăjiți.

— N-am nici un necaz, părinte. M-a trimis baciul la Rîmnic cu niște răboaie pentru negușători și mi-a spus să mă opresc și la schit, că aici e loc sfînt. Și uite că m-am oprit.

— Asta-i bine, a încuviințat gazda. Dacă ți-o fi foame, îi merge la trapeză și-i mîncă ceva. Se găsește.

— Nu mi-e foame și am în traistă tot ce-mi trebuie.

— Apăi, dacă nu-ți e foame și nici altă trebuință nu ai, intră și tu în biserică, la Maica Precistă, și fă-ți o leacă de pravilă.

— Ce să fac? s-a mirat ciobanul.

— Să te închini, mă!, faci și tu o metanie, spui o rugăciune...

Călătorul a ridicat din umeri, surzind cu sfială pe sub mustața abia crescută:

— Păi, eu nu știu de-astea...

— Cum, mă, s-a stropșit monahul, n-ai să spui că nu știi măcar să te închini?

— Nu știu, părinte, se smerea străinul, nu m-a învățat nimeni.

— Dar cum te cheamă știi?

— Ion.

— Nici nu se putea să te cheme altfel. Și de pe ce lume vii tu?

— Eu, din munte.

— Asta văd eu, dar de unde ești de loc?

— Tot din munte. Acolo m-am pomenit, și din munte nu m-am coborât... Adică am coborât acum, că m-a trimis baciul la Rîmnic...

Iezechiil se uita la el ca la o sălbăticiune:

— Cum, mă băiete, tu nu știi nici să-ți faci cruce? ... Ia fă așa, după mine: În numele Tatălui...

Ion încercă, dar se opri la jumătate și iar surise:

— Cam greu, părinte, o să mă încurc...

Monahul se dădu bătut:

— N-am ce-ți face, treaba ta, fă-ți pravila pe care o știi.

— Dacă mi-ai spune măcar ce e aia și la ce e bună, se rugă ciobanul.

Eclesiarhul se cumpăni puțin și se hotărî să fie simplu și limpede, la mintea străinului:

— Să vorbești cu Maica Precistă cum îi place ei și să faci tot ce-i place ei mai mult. Asta e toată pravila.

Ion rămase puțin pe gânduri:

— Păi, de unde să știu eu ce-i place ei?

— Să știi, mă băiete, că ce-ți place ție, aia-i place și ei, i-o scurtă călugărul.

Chipul ciobanului se umbri câteva clipe, apoi se luminează:

— Î-hi, păi, dacă-i așa, știi ce-mi place mie mai mult și mai mult pe lume?

— Ei, ce?

— Să joc bătuta...

— Ptiu, bate-te-ar sfântul de păgîn, se lepădă de el călugărul și se întoarse la treburile lui, lăsându-l în plata Domnului.

La scurtă vreme, monahii de prin chilii auzeau prin pereți niște chiote de om apucat. Năvăliră în curte. Strigătele răzbăteau din biserică. Tot de acolo duduiau și tropote. Cu o rogojină în brațe, Iezechiil înlemnise.

— Iertați-mă, fraților, nu mi-am dat seama că e și nebun, l-am crezut numai prost. Nu, nu intrați, are și ghioagă, poate să ne omoare...

Monahii se cățără pe la ferestrele bisericii. În fața icoanei cu chivot, ciobanul juca bătuta. O pornise domol, pe fluierate, cu traista alături și cu ciomagul într-o mină, și o duduia acum de mama focului, cîntîndu-și-o singur și scuturînd lespezile din încheieturi, sub ochii holbați ai călugărilor. Cîțiva alergară la Zosim, pe care-l găsiră cufundat în pravila isihiei:

— Vino repede, avo, că e unul care ne pîngărește biserica...

Starețul se aburcă și el la o fereastră și privi la ceea ce se petrecea înăuntru. Ciobanul își pusese căciula jos și juca amarnic, învîrtindu-i-se împrejur și apoi sărind peste ea, cu bita cînd într-o mină, cînd în alta, cînd în amîndouă pe după ceafă, răsucindu-și trupul într-o imensă bucurie a descă-

tușării, cu capul ghemuit în piept sau aruncat năprasnic pe spate, zvîrlind în aer strigăte și chiuituri sălbătice, așa cum poate nu jucase el niciodată în bătătura muntelui. Opincile i se zbăteau ca două flăcări mușcate de șerpi, el întreg era o vîlvătaie fișnită din piatră, ale cărei energii se dezlănțuiau în ritmuri cosmice. Jucă așa o vreme și încă una, n-aș putea nici eu să spun, pînă ce suflarea începu să i se taie, chiuiturile să scadă, salturile să se ostoiască. Pîndit de sleire, ciobanul își adună din nou puterile și mai izbucni o dată în cîteva clipe de dăruire, după care se prăbuși pe genunchi, sleit, cu ochii țintă la chipul din chivot, ca o întrebare chinuită. De pe frunte i se scurgeau broboane mari de sudoare. Apoi se luminează, adunîndu-se în sine.

Monahii fură de părere că nebunul putea acum să fie legat. Iezechiil, care lua toată vina asupra-și, pregătise o funie.

— Nu vă veți atinge de el, porunci Zosim surîzîndu-le dintru adînc, omul acesta e mai sfînt decît noi. Și le mărturisii cum el, la sfîrșit, văzuse mîna Maicii Domnului întinzîndu-se din chivot și ștergînd sudoarea de pe fruntea ciobanului.

Ion s-a întors de la Rîmnice, dar înapoi la stîină nu a mai ajuns. Zosim s-a învoit cu baciul să i-l lase lui, la schit. Fratele cel nou a învățat cu rîvnă să scrie și să citească, s-a îmbrăcat în negru, și-a lăsat barbă, a deprins pe de rost toată pravila cinului. Strujită de posturi și privigheri, fruntea lui a asudat încă de multe ori bătînd lespedea din fața chivotului, dar nici o mîină nu s-a mai întins să i-o dezmiere. Starețul îl avea la inimă și-l ținea aproape, ca pe un ucenic al duhului său.

Tocmai el, Ion, s-a întîmplat să fie de strajă în acea dimineață de după Sfîntul Ilie, cînd a zărit o oaste prăvălindu-se călare dinspre munte. Noi, ceilalți, eram la sfîrșitul obedniței și am auzit clopotul cel mare bătînd a primejdie.

Nici n-am apucat să închidem porțile, că ne-am pomenit cu schitul împresurat de oameni înarmați și cu alții strîmto-rîndu-ne pe dinlăuntru. Cei din urmă descălecaseră, iar în fruntea lor s-a proțâpîit un uriaș cu pieptar de zale și mustăți ungurești. Se vedea cît de colo că veneau din Ardeal. Totul s-a petrecut atît de repede, că nici n-am apucat să simțim că ne e frică.

Mustăciosul repezi o poruncă într-o limbă necunoscută, arătînd cu mîna spre clopotniță. Doi ostași se repeziră pe scară și-l aduseră pe fratele Ion, îmbrîncit, ținîndu-l sub pază. Funia clopotului încă se mai zbătea sub cele din urmă prevestiri. Dinspre poieni adia mireasmă de fîn proaspăt, dar la noi ajungea amestecată cu mirosul acru al sudorilor de cal. Căpitanul se încruntă și ne spuse cîteva vorbe care semănau a întrebare. Firește, nu-i răspunse nimeni. Atunci Zosim făcu un pas înainte:

— Eu cred că te știi pe domnia ta și mai cred că nu e cuviincios să ne vorbești într-un grai pe care noi nu-l pricepem. Sub chivăra și mustățile domniei tale eu îl cunosc pe fratele Nilă Porcolat, cel ce în tinerețea lui a făcut vreo doi ani de ucenicie în lavra Bistriței. Fratelui Nilă însă nu i-a plăcut războiul cel nevăzut, a părăsit obștea și s-a închinat armelor vîrsătoare de sînge, intrînd în leafă la Mircea Vodă Ciobanul. De atunci n-am mai știut de dînsul, dar s-a zvonit că el a însoțit-o pe fata cea mare a Chiajnei, cînd a fugit de la casa părinților ei și a trecut munții în Țara Ardealului, unde s-a măritat cu un boier păgîn. Și se mai spunea că a fost văzut de mai multe ori în oastea protivnicilor lui vodă, cînd năvăleau de dincolo ca să-l răstoarne din scaun și să-l omoare. Unii martori pretindeau că după ce a răposat Mircea Vodă, Nilă Porcolat s-a războit și cu doamna Chiajna, ca s-o prindă pe ea și să-l taie pe vodă Petru, și că de mîna lui a pierit atunci banul Matei. Eu mă uit acum la chipul domniei tale și mă uit la straietele războinicilor cu care vii și

nu-mi e greu să pricep că vrei să ne înfricoșezi, dar nu pricep de ce vrei să ne și rușinezi, agrăindu-ne în limbă străină.

Căpitanul îl ascultă cu mirare, dar se vedea că vorbele bătrînului îi fac plăcere. Sub pieptarul de zale se răscolea trufia slugii înstăpînite.

— Alelei, cuvioase Zosim, prinse el a grăi românește, și eu văd că sfinția ta cunoști mai mult decît aș fi bănuir și poate că mai mult decît trebuie. La început mă gîndeam să mă supăr, dar pe urmă mi-a părut bine; asta înseamnă că ne putem înțelege, ca vechi prieteni ce ne aflăm.

— Dacă domnia ta ai fi venit ca prieten, nu ți-ai fi lăsat oamenii să pătrundă înarmați în vatra sfîntului locaș.

— În limba noastră veche, rise căpitanul, înseamnă că nu mi-am luat mai întîi blagoslovenie... Eu însă vreau să întreb dacă păcătosul ăsta de aici a avut blagoslovenie să se urce în clopotniță și să facă ce-a făcut. I-ai dat blagoslovenie sau nu i-ai dat?

— Pentru ceas de primejdie nu e nevoie, răspunse starețul. O are oricînd, dată dinainte.

— Primejdie pentru cine, cuvioase?

— Pentru schit, pentru obște...

— Părinte Zosim, rări vorba Porcolat, nu trec pe la voi primejdii atît de dese încît să pui în toată vremea o strajă de veghe. Semnul clopotului era pentru altcineva, iar sfinția ta știi pentru cine.

— Pentru altcineva nu putea să fie, se nedumeri starețul.

— Semnul clopotului, cuvioase, era pentru Mirceaia, să-l audă la vreme și să se vîre în gaură de șarpe. Dar sfinția ta să mi-o scoți acum din ascunzătoare și s-o aduci aici, în fața mea, vie și nevătămată, ca să rămînem prieteni și să nu dăm pacea pe gîlceavă. Țasta e un hatîr, ca să n-o caut eu.

Zosim își risipi nedumerirea:

— Dacă pentru ăsta ai venit, nu ți-ai agonisit nici un cîștig. În schit nu se află nici un străin, iar pe doamna Chiajna

trebuie s-o cauți domnia ta la București sau, dacă îți este cu priință, undeva pe cîmpul de luptă, că te-ai mai bătut cu ea.

— Părinte stareț, se încruntă căpitanul, sfinția ta te faci a nu cunoaște că acum o lună feciorul Mirceaiei a fost chemat de sultan la Stambul să plătească birul, și plătit a fost. Petru a luat calea cea fără de întoarcere a surghiunului, iar maică-sa, de cum a aflat, și-a strîns în grabă copiii și bănetul și a fugit de frica turcilor. Iscoadele mele mi-au dat știre că se află aici, unde chipul ei e zugrăvit pe zidul ctitoricesc. Eu nu am nimic cu copiii ei, dar cu ea am socoteli mai vechi care se cer deslușite. Repede, că mă grăbesc!

— Eu ți-am spus, domnule, că văduva lui Mircea Vodă nu se află aici, și să știi că eu nu mint. Dar vreau să-ți spun că chiar dacă s-ar afla, legea pămîntului nu-ți dă domniei tale dreptul să ceri făptura unui om care s-a adăpostit într-un sfînt locaș, chiar dacă acel om ar fi un tîlhar.

— Ce spui, avo? rise cu răutate Porcolat, dar după care lege a pămîntului a înjunghiat postelnicul Drăgan beregata Radului Vodă Afumatul în biserica Cetățuii? Și nu în biserică, părinte, ci în altar, unde făcea popa liturghie, că a huit tot Rîmnicul și toată țara... N-aș crede eu că după legea pămîntului ați amestecat voi aici poala sfîntului prestol cu poalele Mirceaiei, cățeaua care a făcut cinci-șase copii cu bărbatu-său și vreo cinci-șase cu alții, năpîrca nesătulă de sîngele țării, fiara care se juca la masă cu capul însîngerat al boierului Dumitru, scuipîndu-l în obraz și tăvălindu-l printre pocale... Îmi pui în față legea pămîntului?... Ei, bine, am s-o păzesc, părinte stareț, precuvioase. N-am să intru nici în biserică, nici prin chilii, n-am să pătrund în taințele pe care numai voi le știți. Nu, îmi scot oamenii din curte și dau foc schitului pe dinafară, din patru laturi deodată, ca să ardeți toți ca niște șoareci, cu Mirceaia cu tot...

Porcolat era fioros. Noi toți îngălbeniserăm, Zosim începu să tremure.

— Nu vei săvârși domnia ta o nelegiuire ca aceasta, se rugă el, adu-ți aminte că ai mâncat cîndva pîine de la mînăstire . . .

— Da, dar mînăstirea nu m-a pus să mă lupt cu diavoli, în războiul cel nevăzut, ci cu bălegarul grajdurilor, care era și văzut, și puturos.

— Toată ascultarea începe de jos, de la smerenie, se umili Zosim, așa e rînduiala . . .

— Las'că vă știu eu rînduiala, îl întrerupse mustăciosul, și dacă-i pe asta, o am și eu pe a mea.

Se întoarse, slobozi o poruncă în limba necunoscută și după cîteva clipe fratele Ion era cu picioarele în butuci, amarnic strînse în vîrtejuri de fier. Așadar, căpitanul nu glumea.

— Ia uitați-vă la ăsta, adăugă el, și-a pus pe el dulamă de călugăr, dar pe dedesubt poartă cioareci și opinci.

— A fost cioban, măria ta, se încovoie Zosim, și portul lui îi e mai la îndemînă. El însă nu are nici o vină, aceasta era ascultarea lui, să stea de veghe la clopot. Iau eu totul asupra-mi și vei ști domnia ta că slobod ești să cauți peste tot în vatra schitului, ca să te încredințezi că n-am mințit și că la noi nu se află nimeni ascuns.

Porcolat stătu cîteva clipe pe gînduri, cumpănindu-și lăuntru, apoi întrebă cu un anume înțeles al cuvintelor:

— Nimeni și nimic?

— Dacă vrei domnia ta, nimeni și nimic, răspunse Zosim.

Înlăuntru se făcu liniște mare. Nu se auzea decît freamătul riului de sub tăpșan și, din cînd în cînd, rîncezatul cailor dimprejur, ca să ne aducă aminte că sîntem la ceas de cumpănă. Eu, care — am uitat să spun — în clipa năvălirii străinilor nu apucasem să ies din locaș, ca unul ce aveam în grijă stingerea luminilor, și rămăsesem în umbra intrării, îl văzui pe stareț uitîndu-se mai întîi la Iasim, apoi la Oni-

sim și pe urmă îndreptîndu-se către căpitan, căruia însă nu-i scăpase triumghiul.

— Dacă vei vrea domnia ta să fii mai lămurit în ceea ce întreb . . .

— Căldarea cu aur pe care Mircea Vodă a zidit-o într-un perete al acestui locaș, atunci cînd l-a durat din temelii. De fapt, apăsă el, nu e o căldare, ci un cazan, un cazan de aramă, plin cu galbeni de cei buni, zimțuiți.

Toți înlemniră.

— Și ca să nu credeți, urmă el, să nu credeți că eu aș fi cine știe ce tîlhar care a venit să vă jefuiască așezarea, vă voi spune că sînt în slujba domniței Stana și a bărbatului ei din Țara Ardealului, domnia sa nemeșul . . . (Aici căpitanul a rostit un nume străin, pe care eu nici că l-am deslușit bine atunci, nici că mi l-am amintit vreodată după aceea, așa încît nici acum, fie chiar de dragul povestirii, nu voi scorni unul asemănător, ci mă voi mărgini să-l scriu doar în însemnarea lui obștească, Nemeș). Domnița Stana, lămuri în străinul, e fata cea mai mare a Mirceaiaei și prin mare scîrbă a trecut cînd maică-sa a hotărît s-o mărite pe cea mai mică înaintea ei, că se grăbea să-și facă rudenie cu neamul Cantacuzinilor și mendrele cu meghistanii de la Poartă. Cu lacrimi și în genunchi s-a rugat domnița Stana să n-o facă de rîsul jupînițelor de la curte și de ocara norodului, dar cățeaua nu s-a înduplecat, ci i-a trimis vorbă lui Cantacuzin să vină la București să-și ia mireasa. Starețul vostru cunoaște, am văzut, că eu am ajutat-o pe nefericita domniță să fugă de la curte, în noaptea dinaintea nunții, după ce și-a adunat într-o lacră ceea ce a crezut ea că i se cuvine de zestre. Pe drum însă ne-au ajuns din urmă oamenii Mirceaiaei. Noi am scăpat, că eram călări, dar lacra a căzut în mîna urmăritorilor și s-a întors în cămările scorpiei. Domnița s-a măritat cu domnia sa Nemeș, boier de neam bun din părțile Hațegului. Pentru credința mea, stăpîinii m-au scos din ceata

lefegeilor de rînd și m-au făcut căpitan de oaste și în numele lor vorbesc eu acum și vă poruncesc. Nu e greu să înțelegeți că domnița s-a măritat fără zestre, cu făgăduința că va îndupleca pe maică-sa să i-o trimită. Ceea ce nu s-a întîmplat, Mirceaia dovedindu-se mai crîncenă decît o mamă vitregă. Dar nici mai mult nu poate îndura stăpîna mea umilința de a fi intrat în casa domnului meu ca o fată săracă, primită de milă. Așadar, domnia sa nu vrea decît să i se dea ceea ce este al ei, ca moștenire de la răposatul taică-său.

Pe măsură ce căpitanul vorbea, chipul lui Zosim prindea să se însenineze și un zîmbet subțire i se înstăpînea în barba căruntă.

— Cer iertare de vorbă proastă, zise el, dar aș vrea să întreb, de ce ai venit domnia ta tocmai acum și n-ai făcut-o mai demult?

Porcolat înțelese cheia întrebării și se hotărî să meargă deschis:

— Pentru că de acum nu mai e nimic de nădăjduit de la Mirceaia. Alaltăieri au prins-o turcii și au trecut-o peste Dunăre, după ce au lăsat-o săracă. Cu ea s-a mîntuit, o să-și tîrască zilele în surghiun, pe unde și-a-nțărcat dracul copiii... iertați-mă pe mine, păcătosul...

— Așadar, domnia ta știai că doamna nu se află aici.

— Cum să nu știu, rîse căpitanul, dar asta face parte din meseria mea. Eu trebuie să ajung repede la căldare.

— Nici o nenorocire nu e mai mare ca năpasta, oftă starețul, adică să suferi și să mori fără să știi pentru ce. Acum fii bun și dă poruncă slujbașilor domniei tale să-l dezlege pe fratele nostru din obezi.

— Și dacă nu vreau?

— Va fi de trebuință să vrei. Care va să zică, domnia ta ai cunoștință că în zidul acestui locaș se află o comoară. Domnia ta însă nu știi unde anume se află, că altfel ai fi mers de-a dreptul la ea, fără să mai încerci a ne înfricoșa.

Ai merge și acum, dacă ai ști. Domnia ta presupui că eu știu...

— Nu numai tu, îl întrerupse căpitanul, ci și ceștilalți doi. Și arată către Iasim și Onisim. Numai voi trei erați aici cînd s-a zidit locașul, toți ceilalți au venit mai pe urmă, eu cu ei nu am treabă, dar cu voi am.

— Bine, încuviință starețul, să zicem că nu unul, ci trei sîntem cei ce știm. Asta înseamnă că trebuie să stai de vorbă cu noi. Pentru aceasta însă vei binevoi să scoți mai întîi obezile de la picioarele ucenicului meu.

Nilă Porcolat își înghiți repede năduful, ca unul ce-și dădea seama că lucrurile aveau acum o altă întorsătură. Dar nici nu se lăsă clătinat. Făcu semn alor săi să-l dezlege pe fratele Ion și acesta se pomeni slobod.

— N-ai făcut bine ce-ai făcut, îi zise el starețului. Pe clopotar îl voi trece acum în ceata celor cu care eu nu am treabă, iar pe aceștia am să-i încui în beci, drept zălog de bună credință. Să știți voi, le grăi el celor din spate, după ce-i despărți printr-o curea de oșteni, să știți că viața voastră se află de acum în mîinile duhovnicilor voștri, pe care-i tot rugați să vă ierte păcatele. Fi-vor ei cinstiți și vor mărturisi unde se află comoara, îți ieși și voi la lumină; dacă nu, din beci veți ajunge de-a dreptul în rai, asta v-o făgăduiesc și-mi voi păzi cuvîntul.

Cei trei se traseră într-o parte, dar din ceata netrebnicilor răsări Iezechiil:

— Frații mei și părinților, ava Zosim a avut dreptate cînd a vorbit despre nenorocirea năpastei. Noi vedem că sîntem osîndiți și poate că vom muri fără să știm pentru care pricină. Eu am o mare nedumerire și mi-aș lua îngăduința să-l întreb pe căpitanul de oaste Nilă Porcolat: dacă vodă trebuia să-și ascundă banii, ce nevoie avea el să-i îngroape chiar în zidul unei biserici? Slavă Domnului, pămîntul e larg și adînc, piatra muntelui e plină de găuri, peste hotare sînt cămătari și zarafi cu mare cheazășie. Iar

dacă voia să facă din ei danie schitului, i-ar fi încredințat egumenului, cu diată și cu martori în regulă, așa cum au făcut și alți voievozi în osebite locuri. De ce să-i îngroape într-un perete pe care l-a îmbrăcat cu zugrăveli frumoase, și pe dinlăuntru, și pe dinafară? Ar mai fi putut el să umble la ei fără să strice podoaba și fără să se cunoască? Eu atît am avut să întreb, ca să nu murim nemernici.

Căpitanul părea încurcat și era vădit că vrea să scape.

— Spune tu, îi zise el starețului.

— Eu nu am nimic de spus, căpitane. Și apoi, nu mie mi s-a pus întrebarea.

În cele din urmă, Porcolat se hotărî:

— Vodă s-a gîndit la curgerea și neașezarea vremilor și că schitul ar putea să ajungă odată la mari strîmtorări, cînd locașul ar începe să se dărapene. Atunci, din surpătură, să se găsească banii și cu ei să se întregească biserica așa cum a fost. Așa s-a gîndit el, dar asta e o mare nerozie...

— Ce nerozie? îl întrerupse eclesiarhul. Gîndul lui vodă a fost prea frumos și înțelept. Acum însă știm de ce te codeai domnia ta să ne dai acest răspuns. Înseamnă că banii nu au fost tăinuți așa, de dragul ascunzișului, ci au o anumită menire, ei nu pot fi averea nimănui, fără numai a acestor ziduri. Dacă e așa, nimeni nu se poate atinge de ei; dacă nu e așa, cineva a scornit o basnă, ca să-și rîdă de domnia ta și de noi.

— Nu e nici o basnă, se repezi căpitanul fără să fi pri-ceput așîțarea, domnița Stana a găsit această însemnare pe o foaie de socoteli a Ciobanului. Negru pe alb. Foaia se află asupra domniței și poate sta mărturie oricînd. Dar starețul vostru a avut dreptate să spună că noi nu cunoaștem locul anume al cazanului. Este ceea ce le cer eu acum și le poruncesc duhovnicilor voștri. Să știți că eu am poruncă să nu trec munții fără banii domniței.

Iezechiil vru să mai spună ceva, dar Nilă se răsti la el:

— Da' tu ce te vîri în vorbă, mă roșcatule? Eu am cerut cuvînt de la aștia trei. V-am spus că eu cu voi nu am treabă...

— Ba se vede că ai, de vreme ce ți-ai pus în gînd să ne omori, i-o reteză și eclesiarhul, care, într-adevăr, avea părul și barba de culoarea frunzei arse. Și dacă ai domnia ta, înseamnă că avem și noi. Eu voiam să întreb ce te face pe domnia ta să crezi că tustreii noștri cunosc taina, și încă o taină atît de înfricoșată ca aceasta?

— Ei trebuie s-o cunoască! răspunse tăios căpitanul.

— De ce numaidcît ei? se încumetă și mai mult Iezechiil. Și de ce numai ei?

— Trebuie să mai spun o dată că aceștia trei erau aici cînd s-a făcut zidirea?

— Dar zidarii?

Ochii căpitanului se făcură sîngeroși.

— De obicei, urmă călugărul, zidarii sînt cei dintîi care cunosc o astfel de taină, și de multe ori sînt numai ei. Pisania spune luminat că locașul s-a durat în anul șapte mii șazeci și unu, iar noi sîntem acum în leatul șapte mii șaptezece și șase de la facerea lumii și o mie cinci sute șazeci și opt de la nașterea lui Hristos, ceea ce înseamnă că de atunci nu au trecut decît cincisprezece ani. E de bănuir că meșterii lui vodă nu au fost moșnegi, vor fi avînd acum cincizeci, șazeci, chiar șaptezece de ani. Ei trebuie să fie pe undeva, de ce nu-i întrebî?

— Zidarii nu știau nimic.

— Așadar, nu i-a omorît vodă?

— I-am bătut eu cu vergi pînă și-au dat sufletul.

— Așadar, apăsă monahul, nu vodă Ciobanul i-a ucis?

— Ciobanul a omorît pe altcineva, se afundă căpitanul într-un gînd întunecat.

— Pe altcineva..., îl ispiti subțire Iezechiil. Despre Mircea Vodă se spune că a tăiat multe capete în cele două

domnii ale lui, ba chiar și înainte. Pentru aceasta sîntem noi aici, ca să ne rugăm pentru sufletul lui. Pe altcineva... repetă el vorbele lui Nilă, iscodind un răspuns. Acesta se socoti puțin și grăi:

— Ei bine, în schimbul tainei pe care o aștept de la tustreii voștri, am să vă spun și eu una care o să vă cutremure. E vorba de întiul vostru stareț, egumenul Antonie, care, precum știu duhovnicii de aici, a fost chemat de Ciobanul la București, pentru o treabă oarecare. La acea vreme, vodă de abia se întorsese în cea de a doua lui domnie și a poftit mulți boieri și cîțiva vlădici la un ospăț. Erau ca la vreo două sute. S-a mîncat, s-a băut, s-au veselit, dar, deodată, la un semn al lui vodă au năvălit înlăuntrul oamenilor, cu săbiile goale, și i-au căsăpit pe toți. Ei bine, cinstiți părinți, printre cei poftiți la masă și tăiați atunci de ctitorul vostru a fost și egumenul Antonie. De aceea nu s-a mai întors el la schit, că trupul lui nu a avut cine să-l ia și a fost îngropat la grămadă cu cerșetorii și nemernicii. Taina aceasta v-o spune unul care a văzut, căci eu eram atunci în leafă la Mircea Vodă. De acum puteți face însemnare la pomelnic că egumenul Antonie de sabie s-a săvîrșit...

Căpitanul tăcu. Monahii căzuseră în genunchi, cu mîinile împreunate, cîțiva suspinau cu frunțile la pămînt. Soarele dogora cu putere, oștenii se coceau sub zale, caii afară necheau de sete.

— Să știți, urmă el după un timp de tăcere, că v-am spus aceasta nu ca să vă tînguți voi acum, în fața mea. O veți face pe urmă, dacă veți mai trăi. V-am spus-o ca să pricepeți cum am ajuns eu la cei ce cunosc taina aurului. De la moartea lui Antonie am pornit. M-am întrebat: dacă pe boieri și vlădici îi va fi tăiat Ciobanul pentru oarecare pricină de hiclenie, ce putea el să aibă asupra unui sfînt ca egumenul de la Iezer? Fără doar și poate, bătrînul era purtător al tainei lui vodă. Dar nu era singurul. E legea

de fier a vistierilor mînăstirești, cînd ele sînt ascunse în vreme de război sau împotriva oricărei alte risipiri, ca taina lor s-o cunoască, sub jurămînt, trei călugări, socotindu-se că din trei cel puțin unul se poate izbăvi de la pieire. Așadar, vodă i-o încredințase lui Antonie, dar știa că acesta a mai descoperit-o la încă doi. De ce, atunci, trebuia să piară numai el? Ca nu cumva să fie vreodată ispitit, la vreme de nevoie, să-i dezlege de jurămînt pe ceilalți. Moartea lui era menită să pună pecete grea pe buzele știutorilor. Așadar, eu cred că din treimea duhovnicilor voștri, numai doi sînt cei ce cunosc taina, dacă nu cumva între timp ei au împărtășit-o și celui de al treilea. Cum rămîne, mă veți întreba, cum rămîne cu pecetea jurămîntului? Eu de aceea v-am descoperit moartea lui Antonie, ca să vă simțiți slobozi de orice legămînt, pricepînd că taina aurului acestuia și-a pierdut temeiul de la început, de vreme ce prețul ei e vărsare de sînge nevinovat. Chiar dacă eu, în numele stăpînilor mei, nu v-aș cere comoara, voi tot ar trebui, de voia voastră cea bună, să izbăviți locașul de blestemul ei. Chiar dacă domnița Stana nu și-ar cere partea de moștenire, ar trebui s-o căutați cu rugămîntea de a o primi. Și acum, ridicați-vă, că nu-i vreme de pogribanie.

Monahii se ridicară încet, fără să-și scuture praful de pe genunchi și poale. Părea mai degrabă că stătuseră adînciți în durerea lor decît că luaseră aminte la spusele căpitanului. Acesta se păstră în cîteva clipe de tăcere, după care îndreptă spre cei trei o întrebare scurtă:

— Ei?...

Și așteptă. Cei din spatele ostașilor se uitau țintă la duhovnicii lor, aceștia se uitau țintă la căpitan, împietriți în tăcere. Cerul curgea peste noi ca un abur de plumb topit. Atunci răsări din nou glasul eclesiarhului Iezechiil:

— De ce ne faci domnia ta nouă atîta silă, cînd ai putea să afli și singur unde se află comoara? Pune-ți oamenii să

ciocănească pereții de jur împrejur, căci locul cu pricina nu se poate să nu sune altfel.

— Ascultă, roșcatule, se întunecă și mai mult mustăciosul, eu nu am nici chef și nici vreme să ridic atîtea scări și să le tot plimb de-a latul zidurilor. Banii nu sînt îngropați în jumătatea de jos, ci pe undeva pe la brîul bolților.

Și ochii lui dădură o roată pe sub streșinile bisericuței. Apoi se întoarseră iarăși către duhovnici:

— Ei? ...

Aceștia, cu buzele strînse și uitîndu-se tot țintă la el, continuau să tacă.

— Bine, zise el printre dinți, după care se propti pe cisme în fața lui Onisim: Spune tu, dacă știi, unde se află căldarea cu aur?

— Știu, dar nu-mi aduc aminte, răspunse acesta sec.

— Tu? îl străpunse el cu două oțele pe Iasim.

— Știu, dar nu-mi aduc aminte, zise și acesta fără să se clintească.

Zosim, de la care căpitanul aștepta acum totul, se rosti la fel:

— Știu, dar nu-mi mai aduc aminte.

Chipul lui Nilă Porcolat se schimonosi sub brazdele sudorilor negre. Atunci se auziră potcoave pe lespezi; în poarta clopotniței se ivi o femeie călare. Fiindcă bolta nu era prea înaltă, ea își feri trupul pe gîtul calului și numai după aceea și-l îndreptă. Se vedea că aplecarea o umilise, dar că nici nu vruse să treacă peste trufia de a intra în schit cu o cutezanță pe care Porcolat nu o arătase. Era tînără, nu avea mai mult de douăzeci de ani, înaltă, cu ochii mari și obrazul palid, dar năframa neagră care-i ținea ișlicul, înfășurată pe sub bărbie, ca la călugărițe, îi dădea o înfățișare mai mult bărbătească.

— Ce faci, căpitane, răcni ea cu o voce aspră, care tremura de mînie, te-ai întins la voroavă cu prostimea schitului? Du-i!

Tropotul calului nu venise de departe, era limpede că femeia fusese undeva în apropiere, după zidul clopotniței, la pîndă în șa. La porunca lui Porcolat, oștenii puseră mîna pe cei șapte ostatici și-i încuiară în beciul de sub trapeză. Din ceata osîndiților nu se auziră decît cîteva suspine și, printre ele, tînguirea sugrumată a fratelui Ion, rupt în cum-pătul său lăuntric: „Nu vreau să mor ... de ce să pierim? ... trebuie să se îndure cineva de noi ..., nu ... nuuuu! ...” Peste cele din urmă împotriviri căzuseră zăvoarele.

— Aduceți pușca! urlă femeia, cu pumnii strînși pe frîul calului, urmată de poruncile căpitanului.

Alți oșteni împinseră în curte un tun nemțesc, cu gura cît a unui balaur, și-l opriră în fața bisericuței.

— Căpitane, îl pui în ușa pridvorului, cu țeava îndreptată către peretele cel din mijloc; crapă peretele, toate bolțile se prăbușesc deodată ...

Tustreii noștri rămaseră înțepeniți în picioare, cu ochii ca de sticlă.

— Dacă la dreptul meu nu ajung prin cuvîntul vostru, le strigă ea, pun fiara să scuie foc, și tot îl dobîndesc! Vorba mea e fapta ... Să nu uitați că sînt fata Chiajnei! mai urlă ea odată din toți bojogii, și ecoul se rostogoli prin toate pridvoarele, întunecîndu-le. Apoi își domoli puțin glasul, a stăpînire de sine, și urmă: Sînteți duhovnici și locul vostru e în biserică. Veți auzi clopotul cel mare bătînd de trei ori. Dacă nici după cea de a treia bătaie nu vă aduceți aminte, pieriți odată cu bolțile la care vă închinați. Dumnezeu să vă ierte; eu, nu! Dar pînă atunci, încă mai puteți alege.

Tustreii noștri mă găsiră în naos și păreau că nu mă iau în seamă. În urma lor, ușa intrării fusese întunecată de țeava tunului. Clopotul cel mare bătut o dată, lung și aspru, amenințător. La poala peretelui din mijloc, de-o parte și de alta a ușii, erau patru străni de stejar, deasupra cărora se desfășura priveliștea Vovideniei, luminată de o rază ce se

pogora din turlă. Zosim intră în cea din dreapta, cei doi în cele din stînga, și rămaseră așa, în picioare, cu brațele pe rezemători, descoperiți, ca la ceasul doxologiei celei mari, uitîndu-se către răsărit, împietriți în tăcere. Tăcere era peste tot, doar soarele cînta în zugrăveli.

Deodată se auziră niște zgomote înfundate și în ușa de la intrare îl zăriră pe fratele Ion, împins de-a bușilea pe sub țeava tunului. Ajunse la noi împleticindu-se, cu ochii holbați, cu gura lăbărtată. Tremura.

— Nu ne mai vede nimeni . . . , gemu el cu glasul pierit, nu ne mai aude nimeni . . . , nimeni nu ne mai aude . . . I-au tăiat ! . . . Pe toți i-au tăiat, cu săbiile i-au tăiat . . .

Se uita năucit la Zosim. Acesta îi făcu semn să intre în strana goală, de alături.

— Eu cunosc, ne zise el, că voi doi nu veți muri. Să știți că, în afară de noi trei, nu mai cunoaște nimeni taina lui Mircea Vodă. El ne-a chemat și ne-a spus: „După ce zidesc aurul, ar trebui să-i ucid de îndată pe meșteri, dar nu vreau vărsare de sînge pe dania domniei mele, așa încît să faceți ceea ce vă poruncesc eu.“ Și am făcut. Cînd zidurile locașului s-au ridicat deajuns, i-a trimis pe meșteri în altă parte unde avea de lucru, noi trei am prins căldarea în tencuieli și am mai înălțat două straturi de cărămizi, după care vodă a adus alți meșteri să isprăvească totul. Legămîntul l-am făcut sub mîinile lui ava Antonie. Aceasta e taina.

Și bătrînul își întinse brațele spre noi, cu palmele una peste cealaltă.

— Dar locul ? . . . locul ? . . . , îl zgîlțîi fratele Ion, locul comorii, acela e încă tăinuit . . .

— Îl știm, dar l-am uitat, șopti Zosim.

— Cum, l-ați uitat ? se deznădăjdui tînărul, nu se poate să-l fi uitat . . .

Din strană se mai auzi o ultimă șoaptă:

— Aceasta-i legea noastră, băiete, să știm și să uităm.

Clopotul bătu a doua oară.

Îmi era frică, tremuram, ceva mai puțin decît fratele Ion, dar tremuram, umblam cu ochii după un oarecare adăpost, mă aburcai pe speteaza unei străni dinspre altar și mă lipii strîns de perete, făcîndu-mă una cu el. Fratele Ion își părăsise strana și umbla pierdut înapoi și încolo, pîrînd a-și căuta și el o scăpare.

— E locașul nostru, îngăima el, trebuie să ne audă cineva, să ne vadă și să-l mîntuiască . . . , trebuie să ne vadă cineva . . .

Pe cele din urmă cuvinte, ochii lui se aprofundară în adîncimea chivotului. Rămase așa o vreme, apoi fața începu a i se lumina, ca într-o nădejde. Nu mai tremura. Cu mișcări încete își descheie nasturii de la dulamă, o lepădă de pe el și rămase în cămașă, cioareci și opinci. Zvîrli o mînă în aer și scoase un chiot de se cutremurară bolțile. Apoi prinse a-și fluiera și a-și cînta și a juca bătuta, așa cam cum mi s-a povestit mie că o făcuse altădată — și zic așa pentru că nu mai avea căciulă și ciomag, poate nici trupul, vlăguit acum de posturi și ascultări — juca bătuta desprins de loc și timp, ca într-o răpire, de abia atingînd pămîntul cu opincile, răsucindu-se mai mult în văzduh, pocnind din degete și slobozînd din ele scînteii, ca din niște amnare ale căror lumini întregiau raza ce se arunca peste privesitea Vovideniei, în ultima e sforțare. O vreme și încă o vreme și se auzi cel de al treilea dangăt al clopotului.

De acum faptele s-au petrecut într-o singură clipă, dar eu nu le pot povesti decît pe rînd. Se pare că ciobanul n-a auzit detunătura care a scuturat locașul din temelii, ca un cutremur; el continua să joace bătuta, cu surîsul aiurit în barba imberbă, cu ochii aprinși de dorul înțelegerii lăuntrice. Peretele cel din mijloc, izbit în plin, se crăpa de sus în jos. Nimburile Vovideniei se desprindeau în țandări și așchii cîlțoase. Bolțile de deasupra trozneau din încheieturi, amenințătoare. Eu îmi simțeam umerii arzînd și greutatea corpulu

scurgîndu-se prin tălpi. Fratele Ion făcuse o săritură înaltă, ca de călușar, pînă în dreptul meu. L-am luat de mînă și, în timp ce ne ridicam amîndoi, încet, printre pietrele ce se prăbușeau din Pantocrator, i-am zărit pe Zosim, Iasim și Onisim prăvăliți la pămînt și uitîndu-se la noi, mai întii cu spaimă, apoi cu nemărginită uimire, parcă străini și de bolțile ce se aruncau asupra-le, și de spărtura peretelui din care se revărsa, amestecată cu praf, ca o lumină sunătoare, o ploaie de galbeni.

Atunci i-am văzut pentru ultima oară, și de dorul lor mă aflam acum înainte-le, înfășurat în cearceaf, cu ochii pe vîrfurile Taborului, la poala căruia ei încă nu-și reveneau din uluire. Nu acum însă îmi aminteam întii de ei. Istoria lor i-o mai povestisem, ceva mai pe scurt, fără amănuntele de aici, ieromonahului Nicolae, la vremea cînd îmi spunea că se gătește să zugrăvească din nou biserica Iezerului, după ce fusese refăcută de vlădica Ilarion și de ieromonahul Antonie, cel ce-și săpase în piatră, cu ciocanul, paraclisul de lîngă peșteră. Întîlnirea mea cu zugravul Nicolae s-a petrecut la Argeș, într-o primăvară, cu puțin înainte de prinderea Brâncoveanului și ducerea lui la Stambul. Se vede că finalul istorisirii l-a mișcat atît de mult încît în locul Vovideniei a pus Schimbarea la Față, ceea ce mi se pare o faptă de mare inspirație. Știu însă limpede că nu i-am descris, nici măcar în mare, portretele tustreilor noștri de la Iezer și nu-mi explic cum a ajuns el la chipurile lor adevărate, așa cum mi se înfățișau acum în frescă, aidoma amintirii.

Nici exarhul David nu a avut vreo explicație, după ce i-am povestit aventura mea din noaptea de febră. Mă refăcusem în cîteva zile și, după ce am văzut împreună Crucile Moșilor, de lîngă malul rîului, sub care se spune că au fost îngropați călugării uciși de fata Chiajnei, ne întorceam călare pe valea Cheii, cu popasuri domoale.

— Nu știu, a zis el, dacă trebuie să regret sau să-mi pară bine că ți-am pricinuit suferința. Știu, totul a pornit de la gluma mea neghioabă. Nici acum n-aș vrea să te supăr, dar trebuie să-ți spun că, în noaptea aceea, doar ți s-a părut că rămăseseși singur. În realitate, bătrîna Marta s-a cuibărit în fotoliul din colț și te-a vegheat tot timpul. Ai dormit ca un prunc.

— Și mie îmi pare rău, i-am răspuns, că ți-am provocat regrete. Totul a pornit de la grija mea stupidă pentru pantofii cu talpă de crêpe. Dacă însă ți-am stat în preajmă și m-am oferit să-ți torn apă pe gît, am făcut-o cu un anume scop: am vrut să-ți cercetez mai de aproape umerii goi, să văd dacă nu cumva poartă semnele unor răni. Nu purtau nimic.

— Totuși, mai e ceva, și-a întregit el gîndul care nu-l părăsise, mai e ceva . . . În dimineața de după noaptea aceea, intrînd în biserică să începem pravila acatistului, nici eu și nici maicile nu ne-am putut explica de ce făcliile sfeșnicelor împărătești erau împuținate și de ce stăruia între ele, fără puțință de înșelare, un ciudat miros de calomfir.

Văratec, 12 ianuarie 1985

Prezența oricărui mister stîrnește curiozitatea și naște întrebări. Dezlegarea însă nu poate veni decît dacă tu, cel ce întrebi, te afli deja în interiorul răspunsului. Acesta a fost norocul pe care l-am avut eu, ca ucenic al zugravului Andrei, la vremea cînd s-a petrecut cearta dintre el și tovarășii săi de lucru.

Mărturisesc de la început că potrivirea de nume dintre meșterul meu de la Hurezi și meșterul rus din secolul al cincisprezecelea e o simplă coincidență, atît cît poate fi întîmplare într-o lume ale cărei semne încă nu sînt, toate, deslușite. Nu este exclus însă ca tocmai această comuniune onomastică să fi trezit interesul meșterului meu pentru icoana-izvod a lui Rubliov, pe care o cunoștea, desigur, nu de-a dreptul, ci prin vreuna din copiile ce se pogorau pînă în Țara Românească, aduse de faima unei noutăți ce devenise predanie. Interesul său a fost atît de puternic încît s-a rostit în fresca de la care a pornit scandalul și despre care va fi vorba în această povestire.

Dar fiindcă am pomenit de coincidență — un cuvînt în care eu niciodată nu am crezut cu tot dinadinsul —, e cazul să spun că însăși existența mea în preajma meșterului Andrei se datora unor ciudate asemănări, pe care el le pretindea

ca foarte adevărate, dintre mine și un fost ucenic al său, amintit întotdeauna, deși foarte rar, cu numele de „fiul nostru“. Această singură denumire era folosită atît de el cît și de jupîneasă Asineta, soția sa, și nu numai cînd vorbeau ei între ei, ci și atunci cînd fiecare în parte îl pomenea față de mine. După spusele lor, eu și vechiul ucenic ne asemănăm prin aceea că amîndoi ne iviserăm din lumea largă, fără părinți cunoscuți, copii de pripas, că amîndoi aveam ochi adînci și cald învăluitori, că fapta noastră era un rod al tăcerii, că și unul și altul ne lipeam de inima omului, adică de a lor, în chipul cel mai firesc, fără nici un fel de caznă sau vicleșug. Cu toate acestea, deși trecuseră cîțiva ani buni de cînd mîncam pîine la masa lor, băgasem de seamă că meșterul și soția sa nu se hotărau să-mi spună și mie „fiul nostru“, numele acesta părăindu-li-se oarecum sfînt și păstrat numai pentru geamănul meu de taină. Reținerea lor mă făcea să cred că între mine și fostul ucenic existau nu numai asemănări, ci și oarecari deosebiri pe care eu nu fusesem în stare să le depășesc. De ele aveam să iau cunoștință în chiar seara aceea de sfîrșit de septembrie, cînd meșterului meu i s-au întîmplat, una după alta, două mari tulburări sufletești.

Din cei șapte zugravi ai Hurezilor, patru fuseseră aleși de doamna Marica să-i împodobească micuța și frumoasa ctitorie de la Surpatele, pe unul din pămînturile moștenite de la părinții ei. Aceasta se petrecea în cel de al nouăsprezecelea an de domnie a soțului său, Constantin Vodă Brâncoveanu. Doamna hotărîse ca aci să fie vatra unui schit de călugărițe, din cele ce viețuiau în mînăstirea Dintr-un Lemn, de peste deal, dornice să se retragă din furnicarul obștii celei mari și să se însingureze, cîteva, în roata acelor dealuri împădurite, a căror umbră verde fusese spartă, cu cîțiva ani mai înainte, de o largă surpătură de pămînt, pe jumătatea dinspre miazănoapte; deasupra copacilor îngropați se ridica acum o rîpă înaltă, a muntelui cu pieptul dezghiocat, pe

coama căreia se mutase și drumul dintre valea Otăsăului și apa Govorei, mai mult potecă decât drum, rareori bătut de graba călătorilor întârziți. Schitul se ridicase repede, într-o singură primăvară, cu biserița albă și zveltă în mijlocul cetățuii încheiate la clopotniță, încă aromând a var proaspăt și a livadă de meri.

Împreună cu Andrei mai venise la Surpatele și ieromonahul Iosif, împreună cu cei doi fărtași ai săi, Hranite și Ștefan. Aceștia trei nu aveau ucenici, lucrau întotdeauna împreună, ca un zugrav cu șase mâini, își pregăteau singuri vopselele și straturile de tencuială și-și treceau cu ușurință unul altuia ducerea mai departe sau desăvârșirea unui început. Aveau fiecare câte o odaie în arhondaric, cu paturi și așternuturi noi, și mâncau la trapeza ce se înjgheba de pe o zi pe alta, ca orice început de gospodărie, a celor câteva călugărițe care încă mai cărau cele de trebuință din vechea lor chinovie, ajutate de doi măgăruși.

Nu s-ar putea spune că Andrei era un zugrav deosebit de ceilalți, mai bun sau mai rău, căci toți fuseseră ucenicii lui Constantinos și trecuseră prin proba de foc a Hurezilor, ci doar că el avea un alt fel de viață și un alt fel de a-și săvârși lucrul. Fiind căsătorit, nu voise să primească odaie la arhondaric, îmbiată cu mare bunătate de către stareța Elisaftea, ci își ridicase o colibă de frunzari în afara cetățuii, spre marginea livezii, la care venea mai mult să mănânce decât să doarmă, căci de cele mai multe ori se odihnea pe schelă, cu rogojina sub el. Cât despre mine, îmi făcusem alături un bordei acoperit cu gârniță, mult prietenos în lunile de vară, când meșterul de abia izbutea să mă trezească din somnul dulce, tineresc, adiat de vise subțiri. Pe lângă munca mea cu Andrei, aveam grijă ca în fiecare dimineață să primesc de la stăreție merindele ce ni se cuveneau, pe care jupîneasa Asineta le gătea la pirosirii, pe vatra din fața colibei, unde și mâncaam tustrei, la masa joasă și rotundă, cu trei picioare,

fiecare din noi punându-și scăunelul în dreptul unuia și aceluiași picior, însemnat la cep. Meșterul meu obișnuia să lucreze singur și, așa cum am spus, într-un fel deosebit de ceilalți, fără ca aceasta să fie pricină de neprietenie. Munca și-o făcea mai mult noaptea, când în biserică stăpînea liniștea aceea adîncă, și totuși neliniștită, de dinainte de facerea lumii. Eu îi pregăteam de cu ziuă cîmpul de tencuială și mă îngrijeam să-l întretin umed pînă-n faptul serii, când eram slobod să mă duc la culcare, dacă-mi era somn, în timp ce meșterul își mîngîia barba mătăsoasă și-i surîdea din umbră nefăcutului. În fața cîmpului își făcea un fel de chilie cu trei pereți de rogojină, prinși de încrengăturile schelei, de-a lungul cărora înșira cîteva făclii cu flacăra mare. La lumina lor se nășteau minunile de care aveau să se uimească veacurile de mai tîrziu. Amănuntul și-l apropia prin lumînarea din dreptul frunții, lipită în sfesnicul ce se desprindea, ușor și încovoiat, dintr-o coroană de voievod al frumuseții, bine apăsată pe tîmple. Nu întotdeauna îmi era somn și-mi plăcea să rămîn îndelung în colțul meu tăcut și să-i urmăresc mîinile înfrigurate scriind linii și culori pe albul feciorelnic al peretelui. Făcliile, îmi spunea el uneori, cu lumina lor vie, mișcătoare, bătînd din mai multe laturi, au darul de a-i smulge nefinței ființa ascunsă și de a-i da suflare de viață. Eu îl ascultam fără să pricep mare lucru, așa cum n-am priceput nici mai tîrziu, la despărțire, când mi-am dat seama că nu am har de zugrav și că e mai bine să mă îndrept către alte rosturi. Acest fel de a lucra mai avea o urmare: în timp ce zugrăvelile celorlalți se vedeau la lumina zilei, treaptă cu treaptă, ale lui Andrei se arătau numai la sfîrșit, desăvîrșite, când el îndepărta rogojinile și-și chema tovarășii să le vadă. Am spus toate aceste lucruri, poate chiar cu unele amănunte netrebnice, ca să fac mai limpede emoția cu care meșterul meu și-a vestit fărtași că în seara aceea avea să le arate hramul schitului,

proaspăt zugrăvit în pridvor, deasupra ușii. Dar mai înainte de dezvăluire s-a întâmplat altceva.

Andrei hotărîse să cinăm mai devreme, ca să putem vedea pridvorul la lumina asfințitului, înainte de a se lăsa umbrele. Tocmai ne așezam la masă cînd la marginea livezii se arătă un străin în straie de neguțător; își priponise calul de gard și se îndrepta spre noi. De cum îl văzu, meșterul îi ieși în întîmpinare și-i strînse mîinile cu putere.

— Te-ai întors, Tomo, iată că ne găsești la masă, fii bun și cinează cu noi...

Eu sării de unde ședeam, să-i fac loc străinului, căci de cînd ne aflam la Surpatele nu mai fusese nimeni la cina noastră și nici măcar nu aveam un al patrulea scaunel. Jupîneasa Asineta se ridicase și ea, mototolindu-și șorțul în palme, cu gîndul la ce anume ar aduce pe masă mai bun.

— Mulțumesc frumos de poftire, se lepădă cu gingășie neguțătorul, dar trebuie să știți că mi-am lăsat rădvanul pe seama unor chirigii de pe Bistrița și tare mă grăbesc să-i ajung din urmă... Ți-am adus, meștere, praful de piatră pe care ți l-ai dorit, dar de socotit o să ne socotim altădată. Să știi că e într-adevăr măcinat din stîncă cea roșietică de la Meteora, care le dă zugravilor cea mai bună pulbere pentru culoarea porfirului. Mai doresc să cunoști că pentru domnia ta am lucruri de mult mai mare preț, pentru care însă nu-mi vei datora nimic.

— Eu sînt prea mulțămît cu ceea ce mi-ai adus, zise Andrei, și mă întreb ce anume s-ar putea adăuga.

Toma își virî mîna sub contăș și scoase mai întîi o pungă mare, de piele, ca și aceea pe care deja i-o dăduse meșterului, apoi un sul de hîrtie groasă — sau poate chiar pergament — legat cu o panglică albă.

— Trebuie să vă spun, zise el mîngîindu-și cu dreapta bărbuța neagră și tușinată, că m-a învrednicit Dumnezeu să fac un popas la Muntele Athos și să mă închin în cîteva

schituri. Ei bine, la Vigla l-am cunoscut pe un călugăraș foarte tinerel și chipeș, care zugrăvea tîmpla unui paraclis de abia ridicat pe vatra unui schit mai vechi. Din vorbă în vorbă, a aflat că sînt neguțător din Țara Românească și că am cercetat mult pînă să găsesc un anume praf de culoare pentru meșterul Andrei, ucenicul lui Constantinos. La auzul acestei vești, călugărașul s-a luminat și mai mult la chip și m-a îndatorat să-i aduc meșterului Andrei, din partea sa, această pungă cu pulbere sinilie, un albastru, zicea el, dobîndit tot prin măcinarea unei pietre, dar una de adîncime, pe care nu oricine se pricepe s-o descopere, s-o ardă și s-o folosească. Cît despre albastru, el este acela al cerului senin la ceasul cînd devine oglindă a mării celei verzi, întru logodirea celor de jos cu cele de sus. Așa mi-a spus el și m-am străduit să țin minte întocmai.

— Cum se cheamă călugărașul acela? întrebă repede meșterul Andrei, vădit tulburat, în timp ce primea punga de la Toma.

— Să știți că l-am întrebat, răspunse acesta, dar nu mi-a dat nici un nume. Cînd l-am întrebat a doua oară, el a întins pe perete hîrtia aceasta, a luat un cărbune și și-a scris chipul pe ea, dar asta s-a petrecut foarte repede, în numai cîteva clipe, și fără să-și miște capul într-o parte sau în alta, ca și cum hîrtia ar fi fost o oglindă și el n-ar fi făcut altceva decît să-i poarte cărbunele pe umbre. Apoi a învălătucit-o așa cum o vedeți, a legat-o cu această panglică și m-a rugat să o aduc, cum a zis el cu vorbele lui, „alor mei”...

— „Alor mei?”... se cutremură meșterul meu ca în fața unei vedenii.

— Chiar așa s-a rostit, de unde am înțeles că darul acesta, spre deosebire de praful de piatră, este nu numai pentru domnia ta, meștere, ci și pentru jupîneasa Asineta, căreia eu mă închin cu mare cinstire, cerîndu-i încă o dată iertare că

neconținută grabă a neguțătoriei mele mă împiedică să mă înfrupt din bunățile de pe masa domniei sale.

Cu mîna la piept, Toma își plecă fruntea și în cîteva clipe se azvîrli pe cal, pierind în galop. Mie nu-mi fu greu să pricep că graba lui, chiar dacă va fi fost adevărată, trebuia pusă și pe seama cuviinței sale de a nu părea că ține să fie de față la desfășurarea unor momente gingașe. Bănuiala mi se dovedi întemeiată. Meșterul, cu obrazul palid, se uita lung la soția sa, care se căznea să-și iasă din împietrire. În cele din urmă, el se hotărî să desfacă sulul și amîndoi se plecară asupra lui, tîmplă lîngă tîmplă, cu mîinile tremurînd de emoție. Din hîrtia albă se desprindea chipul unui tînar frumos, cu fața ovală și curată, cu părul unduit în șuvițe scurte și adunat la spate într-o coamă înmănunchiată, cu ochii luminați de sprîncene duioase, cu gura cuvioasă, feciornică, din ale cărei colțuri de abia îndrăzne să adie, mai mult pe dinlăuntru, un surîs. Capul îi era ușor aplecat pe umărul drept, iar privirea părea că învăluie pe cineva din apropiere. Cei doi bătrîni se pomeniră plîngînd deasupra icoanei, în timp ce mie îmi era limpede că fiorul acelei clipe nu era altceva decît regăsirea tîrzie a „fiului nostru”, un ins despre care eu știam atît de puțin încît de fiecare dată mi se părea că ei vorbesc despre el ca despre un mort.

Cred că la cina aceea bucatele au rămas pe masă, neatînse, deși noi ne așezaserăm din nou pe scăunele, fiecare la locul său, sub dulcea stăpînire a chipului ce se ascunsese iarăși în vîlătucul de alături. Jupîneasa Asineta încă își mai ducea, din cînd în cînd, năframa la ochi, suspinînd subțire. Meșterul însă se scuturase de toată slăbiciunea și, în cele din urmă, prinse a-mi grăi.

— Am lăcrămat nu numai de bucurie, ci și de întristare. De bucurie, pentru că acum știm că fiul acesta al nostru trăiește, știm cum arată și că nu ne-a uitat. De întristare, pentru că ucenicul acesta al meu a cîntărit să înfrunte una

din opreliștile aspre ale zugravului, aceea de a-și scrie, el, cu mîna lui, chipul. Și e de mirare că el face aceasta chiar acolo, în Sfîntul Munte al Atonului, unde e de bănuie că legămintele zugravilor se păstrează fără nici o sminteală, mai ales cînd aceștia sînt și călugări. Asta înseamnă că va veni vremea, dacă nu cumva a și sosit, cînd cei din meșteșugul nostru își vor maimuțări chipul în zugrăvelile mîinilor lor și nu se vor mai osteni, din umbră, pentru slava lui Dumnezeu, ci pentru slava deșartă a trufiei celei pierzătoare de suflet...

Andrei se poticni, înecat în amărăciune, iar eu aflai de îndată prilejul să-mi rostesc o nedumerire:

— Meștere, îți cer iertare de îndrăzneală, dar trebuie oare să înțeleg prin aceasta că pentru slavă deșartă s-au zugrăvit la Hurezi chipurile Brâncovenilor și ale Basarabilor și ale Cantacuzinilor și al sfinției sale egumenului Ioan?...

— ... și al pietrarului Vucașin, urmă el, și al lemnarului Istratie, și al logofătului Manea, dar tu știi bine, feciorule, că acolo nu se află chipul nici unuia dintre zugravi, căci legea noastră este aceea de a cîntări și slăvi pe oricare din cei ce au jertfit și s-au ostenit, în afară de noi înșine. Doar prin pogorămînt îngăduim uneori să ni se însemneze numele pe tencuială, undeva, într-un colț cît mai ascuns de iscodirea oamenilor și, pe cît se poate, cu slove puține și deseori îngropate în vițe și frunze, pentru ca de acolo să treacă ele în Cartea Vieții, de unde nu se vor șterge în veac... Fiul acesta al nostru cunoaște rînduiala.

— Da, dar el și-a scris chipul numai de dragul vostru, așa am priceput, e ca și cum v-ar fi făcut o scrisoare fără cuvinte, sau, dacă-mi îngăduiți, cu altfel de cuvinte.

Ochii meșterului se umbriră sub sprîncenele stufoase.

— Fiul acesta al nostru a folosit acea hîrtie pe care, de obicei, se pregătește tiparul unei zugrăveli atunci cînd meșterul nu o face de-a dreptul. Uită-te la chipul de pe ea, împunge-i

liniile cu acul, așterne-o pe tencuială și bate găurelele cu funingine: pe perete va rămîne icoana care abia așteaptă s-o întregеști cu văpsele. Vrei mai mult? De aci pînă la iubirea de sine nu mai e decît un pas.

Bătrînul se uita în ochii mei într-un fel ciudat, iar eu înțelegеam că tulburarea lui mai avea și o altă pricină pe care jupîneasа Asineta, tăcută și pierdută pe scăunel, nu o cunoștea. Tînărul de pe hîrtia atonită semăna leit cu fiecare din cei trei tineri pe care Andrei de abia îi zugrăvisе în icoana hramului. Eu știam că Andrei, de altfel ca și tovarășii săi, își scrie lucrarea de-a dreptul în tencuială, dar asemănarea de care vorbesc era atît de mare încît se părea că el folosise această hîrtie drept tipar pentru cel puțin unul din ei, anume pentru cel din mijloc, cu capul aplecat pe umărul drept. Puteam presupune că chipul „fiului nostru”, păstrat în amintirea meșterului, devenise izvod al icoanei celei noi, dar din cele ce se petrecuseră acum era limpede că bătrîni nu-l mai văzuseră de multă vreme și că-l priveau ca și cum și-ar fi spus: el este, dar cît a crescut și cît de mult s-a schimbat! Așadar, cum putea meșterul să aibă în minte un izvod pe care nu-l avea în amintire? Desigur, întrebarea era nu numai a mea, ci și a lui, iar de aceasta mi-am dat seama cînd, în cele din urmă, l-am auzit murmurînd:

— Prin fiul acesta al nostru se strecoară tainele precum apa curgătoare prin umbra unei sălcii.

Atunci, la cina aceea necheltuită, am avut eu prilejul să aflu cîte ceva despre misteriosul meu înaintaș întru ucenicie. Bătrîni mei trecuseră de jumătatea vieții fără să aibă odrasle, ceea ce îmi explică acum de ce jupîneasа Asineta, ființă frumoasă la chip și trupeșă, trăia împovărată de umilința femeii care nu fusese în stare să-i dăruiască bărbatului ei un copil. Trăiau într-un sat de pe valea Amaradiiei, și doar în răstimpul cînd Andrei nu zugrăvea, pe seama atunci

numai a lui, vreo biserică de zid, durată pe moșie de un boier sau altul.

Era o primăvară înfricoșată, povestea el, după o iarnă cu ninsori năprasnice. Către sfîrșitul Mărțișorului se abătuse o căldură de Cireșar, care în numai cîteva ceasuri dezlănțuisе zăpezile în niște puhoaie ce se năpusteau cu mult peste malurile îngăduite de veacuri. Amaradia, atît de liniștită în neliniștile ei de piatră, era cuprinsă de nebunie. Vijelioasă, turbure, ucigătoare de păstrăvi, se prăvălea ca un scoc scăpat din strînsoare, tîrînd la vale tot ce-i ieșea în drum, mori, copaci, grădini, livezi înmugurite, saivane cu miei de lapte, case din care casnicii nu apucaseră să fugă. Printre cei ce și-au găsit atunci moartea, vreo șapte, era și mama zugravului Andrei, bătrînă, văduvă și singură de peste treizeci de ani, a cărei căsuță, povîrnită pe un tăpșan de lingă rîu, se prăbușise cu mal cu tot. Trupurile celor înecați au fost pescuite repede și îngropate după rînduială, în afară de a bătrînei singuratice. La început fusese văzută încă vie, zbătîndu-se a neputință printre buștenii desrădăcinați și birne încălecate, apoi pierise fără urmă. S-a dat sfoară prin toate satele de la vale, trei zile și două nopți au cotrobăit cîngile prin apele umflate și tulburi, nu s-a aflat nimic. În cea de a patra zi s-a socotit că moarta va fi ajuns în Dunăre, pierdută pentru totdeauna, iar Andrei și soția sa i-au rînduit slujbă de înmormîntare în jurul unui sicriu în care pusерă o scurteică a răposatei, rămasă mai de mult în casa lor. I-au făcut și pomană. Aproape toți viețuitorii satului, cu mîhnirea întipărită pe chipuri, se adunaseră în curtea bisericeței de lemn și-l căinau pe bietul Andrei, omul acela cu sufletul puternic și stăpînit, care acum plîngea și suspina și nu se putea opri. Toți știau că nu pierderea în sine îl îndurera atît, căci bătrîna tot trebuia să moară odată, ci gîndul că ea, maică-sa, care-l adusese pe lume și-l crescuse cu laptele ei, nu avea parte de odihna mormîntului. Se vedea că vorbele

bune nu-i aduceau nici o mîngîiere și pînă la urmă toți au tăcut. Atunci, din forfota domoală a mulțimii, s-a ivit un copil de vreo patru ani, pe care nimeni nu-l băgase în seamă. Ținea în mînă colacul de pomană, cu lumînarea înfiptă în el, încă aprinsă, și s-a oprit în fața lui Andrei. Era desculț, purta pe el o cămășuță lungă și albă, destul de curată, încinsă cu un brăcinar de lînă. S-a uitat lung la Andrei și nu i-a spus nimic. Ba i-a spus, cum să nu-i spună?

— E greu de crezut, continuă meșterul, că cineva poate vorbi numai cu ochii. Uite-așa, își pune ochii lui în ochii tăi, nu mișcă buzele, nu rostește nici un cuvînt, dar tu auzi în minte vorbire limpede și cu înțeles, cam așa cum se petrece voroava din visele de noapte. Poate că despre aceasta o să-ți spun altădată mai pe larg. Am priceput că pruncușul acela îmi cerea să iau de alături un taler de lemn, pe care încă se mai aflau fărîmituri de mîncare, și să i-l dau lui. Ceea ce am și făcut. Copilul a pus colacul pe taler și mi-a făcut semn să-l urmez. După mine au mers și alții, destul de mulți, întrebîndu-se între ei asupra copilului, căci nu-l cunoștea nimeni. Unii erau de părere că rămăsese pe aci de cu toamnă, cînd trecuseră turcii cu robi dinspre munte și pe mulți dintre ei îi scăpaseră pe drum. Copilul ne-a călăuzit pînă la rîu. Cu o mînă își ținea cămașa sumeasă, cu alta a așezat talerul pe apă, împingîndu-l către firul curgerii. Apoi am înțeles că talerul trebuia urmărit. Unii au prins să alerge în josul malului, cîțiva am sărit pe cai, căci Amaradia era încă furioasă și repede. Colacul plutea învîrtindu-se, cu lumînarea aprinsă pe el, și se lăsa purtat cînd către un mal, cînd către celălalt, cînd numai pe mijloc, după cum era puterea apei. După vreun ceas am văzut că-și domolește salturile și că prinde apoi a se roti în jurul unui singur loc, ca și cum acolo ar fi fost o bulboană. Oamenii au sărit cu cîngile și au scos-o la față pe maică-mea. Așa am ajuns s-o îngrop după cuviință, în sicriul cu scurteică, și mi s-a liniștit sufle-

tul. Pe copil l-am luat în casa noastră și l-am înfiat. Mi l-am făcut ucenic.

— Dar numele, întrebai eu, ce nume avea ucenicul?

— Nu mi l-a spus niciodată. Noi îl chemam „fiule”, iar el părea mulțumit. A stat cu noi vreme de șapte ani, apoi a pierit.

— Cum, adică, a pierit?

— Ne-am pomenit fără el.

— Și nu l-ați căutat? Nu i-ați pus și pe alții să-l caute?

— Vezi tu, un ins ca el nu putea să se ducă decît așa cum a și venit. Astfel stînd lucrurile, ce rost are să-l mai cauți? Și cum anume să-l cauți? Să pui puterile să-l adulmece ca pe un hoț, ca pe un fugar, ca pe o fiară? Fiul nostru se ivise de neunde și a plecat oareunde. Acum știm că e în Sfîntul Munte. Ar trebui să aibă vreo șaptesprezece ani, nu-i așa, femeie?

Jupîneasa Asineta încuviință din cap.

— Și de atunci nu v-a mai dat nici un semn? întrebai eu.

— Nu, acesta e cel dintîi.

— Eu, meștere, în nepriceperea mea, gîndesc că ucenicul acesta ar fi trebuit să arate mai multă aplecare de inimă pentru omul care l-a învățat meșteșugul zugrăvitului.

— O, nu, se lepădă Andrei, că l-am învățat eu e un fel de a spune. Adevărat, deprinsese îndemînarea de a amesteca varul, nisipul și cîlții, de a-mi pregăti, ca și tine acum, cîmpul de perete, de a-mi scoate cel mai frumos galben dintr-un amestec de șofran și păpădie, pe care numai el știa cînd să le culeagă, cît să le usuce și cum să le piseze în piua de piatră, dar acestea sînt lucruri pe care și le însușește orice învățăcel. Ceea ce însă putea el să facă, eu nu voi izbuti în veac.

În cugetul meu ardea acum nerăbdarea de a ști cît mai multe despre misteriosul ucenic și, cu toate că eu nu-i puneam meșterului meu întrebări decît foarte rar și uneori la mare nevoie, de data aceasta nu mă putui stăpîni.

— Dacă nu-ți e cu supărare, pot să cunosc și eu prin ce anume se dovedea învățacelul mai știutor decât învățătorul?

Se pare că Andrei de abia aștepta întrebarea, căci se grăbi să răspundă.

— Vezi tu, băiete, zugrăvirea unei biserici e cu totul altceva decât o icoană pe lemn. Pe aceasta din urmă pui liniile și culorile, ele se usucă repede, adaugi deasupra o perdea subțire de ulei, și totul e gata. Dincoace însă zugrăvești, așa cum știi, pe tencuială proaspătă și umedă, groasă de două degete, care se zvîntă, încetul cu încetul, în câteva săptămîni. Zbicirea însă nu e mare lucru, ea nu înseamnă aproape nimic. În stratul de tencuială se petrece o lucrare tainică și de foarte mare durată, pe măsură ce culorile pătrund în adîncime și se întîlnesc cu varul și nisipul. Totul se supune unor prefaceri lăuntrice, asemenea vinului care, după ce l-ai limpezit și l-ai pecetluit în butoi, se învechește în așa chip încît, peste un număr de ani, guști parcă o altă băutură decât aceea pe care ai pus-o, măcar că ea este aceeași. În zugrăveala aceasta, pe care italienii o numesc *in fresco* și pe care noi o moștenim de-a dreptul de la Bizanț și de la călugării atoniți, prefacerile dinlăuntru durează uneori cel puțin o jumătate de veac, alteori un veac întreg. Se întîmplă aci niște schimbări ca ale cerului cutreierat de nori alburii și ușori. Unele culori se îndulcesc, altele capătă asprime, altele pier o vreme și se ivesc din nou, schimbate, și nu rareori se întîmplă că în locul albastrului de la început, răsare verdele blînd al frunzei de mesteacăn. Ai băgat tu de seamă că o zugrăveală proaspătă arată mai degrabă urită decât frumoasă? Dacă ai pune-o alături cu una de acum două sute de ani, împerecherea e de-a dreptul nesuferită. Să știi însă că și cea veche arăta la început tot atît de puțin frumoasă ca și aceasta. Zugravul pune pe tencuială liniile mult mai aspre și culorile mult mai puternice, ca să lase loc prefacerilor de care ți-am vorbit. Cînd e gata, el numai a început

lucrarea; de isprăvit, o isprăvește timpul. Iată una din pricinile pentru care el nu-și scrie numele — sau cel puțin nu-și pune numele întreg — pe lucrare: ea este a lui numai pe jumătate. De cealaltă jumătate el nu-și dă niciodată seama de cum va arăta întru sfîrșit, căci aceasta atîrnă de foarte multe pricini, unele cunoscute, altele nu, dacă, de pildă, vopselele sînt făcute din piatră, din ierburi sau din pămînt ars, dacă varul e curat sau nu, dacă nisipul e de rîu sau de mare, dacă apa din tencuială e sălcie sau prea sărată, dacă culorile au fost așternute prea repede sau prea încet, dacă aerul din biserică e umed sau uscat, dacă lumina din fereastră e mai bogată sau mai săracă și, pînă la urmă, dacă toate acestea se întrepătrund sau nu după gîndul meșterului. Știi tu care e marea noastră tristețe?: zugravul moare fără să-și vadă lucrarea cu adevărat isprăvită, căci pentru desăvîrșirea ei nu ajunge o viață de om, și chiar dacă ar ajunge, el tot nu are ce să-i mai facă. Muncești o viață și pleci dîncolo tremurînd că nu știi ce ai lăsat în urmă. Despre tine însuși cunoști fără sminteală că puterea timpului îți risipește trupul în țărîină, dar nu ai nici o încredințare că aceeași putere îți desăvîrșește lucrarea așa cum ai gîndit-o...

Andrei rămase cu ochii pierduți în gol, ca și cum ar fi isprăvit ceea ce avusese de spus. Dar arderea cugetului meu nu se potolea.

— Tot ce am auzit e vrednic de luare aminte, grăii eu într-un tîrziu, dar nu mi-ai spus ce au le-a face toate acestea cu fiul domniilor voastre și ce anume știa el mai mult decât domnia ta.

— Eu n-am spus că știa, mă îndreptă meșterul, ci că putea să facă ceea ce eu nu sînt în stare. Ei bine, ce n-ar da un zugrav să vadă de pe schelă cum anume va arăta lucrarea lui peste o sută de ani, cînd toate prefacerile acelea se vor fi încheiat și zugrăveala intră în adevărul ei? Ucenicul meu avea această putere. De cum isprăveam de zugrăvit un anume

împ, el se așeza în fața lui și sufla adînc asupra-i, adînc și rotund, ca atunci cînd aburești o oglindă, numai că suflarea lui nu așternea pe icoană abur, ci limpezime, împingîndu-i vremea pînă în clipa aceea îndepărtată cînd înlăuntrul ei nu se mai petrece nimic. Așa știam dacă lucrarea mea a fost sau nu bine pornită, și nu o dată am răzuit peretele și am făcut-o din nou, în culori mai aspre sau mai dulci, cunoscînd că sfîntului Haralambie, de pildă, trebuie să-i pun acum o barbă de mătură pentru ca atunci, la desăvîrșire, să arate de mătase. Așa am lucrat, cu ucenicul meu alături, trei biserici întregi, și acelea sînt singurele asupra cărora mă simt mai liniștit. Darul acesta era al lui și numai al lui; cînd a pierit, s-a dus odată cu el.

— Într-adevăr, meștere, e de mirare că doar suflînd peste o zugrăveală proaspătă poți să arunci asupra-i atîta vechime, dintr-odată...

— Nu, mă întrerupse Andrei, nu vechime, ci înnoire...

— Dacă o făcea să arate mai bătrînă cu o sută de ani...

— Ei, vezi, tu încă n-ai priceput că pe durata acelei sute de ani zugrăveala se tot înnoiește, adică e în creștere pînă ce ajunge la măsura împlinirii, asemenea spicului de grîu sau mărului de pe creangă; ea numai atunci, în clipa aceea îndepărtată, e cu adevărat nouă, și numai după aceea începe să se învechească. Pînă atunci timpul lucrează în sus și împreună cu mine; pe urmă lucrează în jos și singur. În sus, el este cel ce îl ajută pe om; în jos, îl pot ajuta doar oamenii care nu știu să-și păstreze moștenirea frumoasă... Dar iată că ziua se pleacă spre asfințit și tovarășii mei trebuie că mă așteaptă. Îi vom mulțumi jupînesei Asineta pentru cină, dar foamea o să ne-o potolim mai tîrziu, dacă vom mai avea-o. Hai cu mine, băiete, să vedem ce ispravă am făcut...

Într-adevăr, meșterii cei trei așteptau în fața bisericuței, așezați pe un trunchi de paltin. Cu ei se afla și stareța Eli-

safta, mai deoparte, pe un jîlt de nuiele. Mă urcai pe schelă și dădui rogojinile la o parte. Lumina poticnită între stîlpii pridvorului năvăli pe tot peretele și-i aduse la vedere pe cei trei călători așezați la masă, cu toiegele lungi și subțiri, ca niște trestii, în mîna stîngă, cu semnul binecuvîntării în cea dreaptă, cu aripile în odihnă, cu ochi izvorîtori de blîndețe și bunătate, așa cum vor fi stătut ei la cina lui Avraam. Pe masa așternută cu ștergar nu era nimic altceva decît o cupă de argint. Trebuie să mărturisesc că, tulburat de cele auzite, înainte de a îndepărta rogojinile suflasem asupra icoanei, dar nu se întîmplase nimic, ceea ce însemna că între mine și fostul ucenic erau nu numai asemănările de care-mi vorbise meșterul, ci și deosebiri, eu nefiind în stare nici să descopăr un înecat printr-o piine aruncată pe apă, nici să înnoiesc o zugrăveală de abia isprăvită. Acum priveam și eu de jos, împreună cu ceilalți, închideam ochii pe jumătate și mă căzneau să ghicesc astfel cam cum va arăta zugrăveala peste o sută de ani, cînd mîna zugravului va fi putrezit de mult. Ceilalți însă erau cercetați de alte gînduri. Ieromonahul Iosif rupse tăcerea.

— Frate Andrei, zise el mai întîi cu stăpînire, noi îți cunoaștem măiestria și știm că harul sfîntului apostol și evangelist Luca lucrează în facerea mîinilor tale. Icoana e tare frumoasă și vrednică de meșterul ăi, oaspeții au chipurile îngerești ale celor pururea fiitori, dar nu vedem gazdele. Unde sînt Avraam și Sara?... Era limpede că ieromonahul vorbea și în numele celorlalți doi, care, de altfel, tăcură tot timpul, mulțumindu-se să-i încuviințeze spusele și schimele. Cu toate acestea, călugărul nu le era deosebit decît prin aceea că purta dulamă. Lucrau împreună, așa cum am spus, și-și isprăviseră aproape toată partea, rămînîndu-le doar un brîu alb în roata naosului, sub turlă, pe care se găteau să zugrăvească, într-o latură, Patimile și Răstignirea, Pogorîrea la iad în cealaltă, și Înălțarea, în timp ce Andrei mai

avea de făcut doar peretele ctitoricesc. Ei, unde sînt? repetă Iosif întrebarea.

— Pe gazde nu le-am pus, răspunse meșterul meu, pentru că nu am avut nevoie de ele. Hramul schitului e Sfînta Treime, nu Sfînta Cincime.

Călugărul se întunecă și-și supse mustața.

— Ni s-a întîmplat și nouă, meștere Andrei, să vedem icoane după izvodul unuia care ți-a purtat numele și care i-a alungat de la casa lor pe Avraam și pe Sara. Domnia ta te dovedești cu mare aplecare către izvodul acela, uitînd că rădăcinile meșteșugului nostru sînt la Athos și în Bizanț.

— Nu pentru a înfrunta obirșiile noastre am făcut eu aceasta, răspunse meșterul, ci socotind că temeiul aceluia Andrei a fost același ca al meu. Icoana lui se cheamă *Sfînta Troiță*, iar hramul acestui schit este, o spun încă o dată, Sfînta Treime. Dacă mi s-ar fi poruncit să zugrăvesc *Filoxenia lui Avraam*, atunci puneam în icoană și gazdele.

— Da, dar Treimea domniei tale parcă n-ar fi pe pămînt!

— Rogu-te, cuvioase, să bagi de seamă că drumeții șed la umbra stejarului, alături de un cort...

— Umbră și corturi sînt și în rai, i-o reteză Iosif cu degetele rășchirate în barbă. Andrei acela al domniei tale ne-a luat Treimea de pe pămînt și a azvîrlit-o iarăși în cer, de unde să n-o putem vedea decît prin icoana lui. Noi însă va s-o privim la măsura omului, căci de aceea a făcut ea popas la cortul strămoșului Avraam, așa să știi domnia ta, meștere Andrei. Și, fiincă veni vorba, bucatele de pe masă unde sînt?

Monahul începuse să tremure a minie, dar meșterul meu rămînea senin.

— Nici erminia lui Panselinos, răspunse el, și nici alte izvoade nu ne arată cu de-amănuntul ce anume trebuie pus pe masă. Dacă ne-am lua după Cartea Facerii, pe ștergar ar trebui să fie pîine, carne, lapte și unt. Unii dintre noi

însă așezăm doar pîinea și legume crude, împreună cu un ulcior, ca să arătăm, într-adevăr, ospeția lui Avraam. De vreme însă ce aici nu mai e vorba de ospeție, ci de Treimea în sine, pe masă nu se cuvine a fi nimic altceva în afară de o cupă, semn al cuminecării duhovnicești întru unimea dragostei...

Iosif își trase degetele din barbă și-și lăși fața într-un zîmbet care părea mai mult rînjetul stăpînit al bucuriei de a vesti o biruință.

— Ai zis că nu e vorba de ospeție, se rosti el călcînd apăsător pe cuvinte. Noi am ruga-o acum pe cuvioasa Elisafeta să ne spună de ce anume a hotărît doamna Marica să pună schitul acesta sub hramul Sfintei Treimi. Noi știm că măriia sa nu face nimic la întîmplare.

— Eu, ca o proastă ce mă aflu, zise stareța, de abia acum încep să-mi dumeresc cîte ceva din voroava domniilor voastre. Din poruncă domnească, ruga noastră va fi aceeași cu a tuturor celorlalte călugărițe de lege răsăriteană, dar pravila ascultării ne va fi alta, și anume grija față de străini, ceea ce înseamnă adăpost și hrană călătorului, apărare năpăstuitului, tămăduire celui bolnav, mîngiere și sprijin văduvei, ocrotire orfanului, povață celui bogat și milă săracului. Ascultarea aceasta se află scrisă în diata pe care măriia sa doamna Marica a pregătit-o pentru ziua cea mare a sfințirii, cu binecuvîntare pentru cei ce o vor păzi și cu blestem pentru cei ce o vor strica. Diata am citit-o eu, cu ochii mei, din mîna diacului Gavrilă de la Hurezi. Dar că poate fi o legătură între ascultarea noastră și hramul schitului, aceasta nu putea să treacă prin mintea mea pușină, și mă minunez de înțelepciunea celor ce sînt în stare să cugete la lucruri atît de înalte.

— Printre cei ce cugetă la lucruri atît de înalte, zise ieromonahul, se află și doamna Marica. Măriia sa știe că Sfînta Treime din hramul schitului nu poate fi alta decît aceea de la stejarul din Mamvri, unde Avraam și Sara i-au pofțit

pe străinii drumeți la cină. Să nu uităm, de asemenea, că doamna Marica e de lege românească. Mă vor ierta firtații mei Hranite și Ștefan, care au venit la noi din ostroavele grecești, dar ei știu că fiecăruia al țării noastre trăiește sub ramurile stejarului din Mamvri, chiar din vremea când Cartea Facerii încă nu ajunsese pe la noi. Aceasta lămurește în chipul cel mai luminat de ce pravila acestui schit va fi ospetia...

— Ospetie într-un loc atît de pustiu! Încercă să ridă Andrei.

Pe mine mă cuprinsese o mare părere de rău pentru meșterul meu, mai întîi pentru că dreptatea nu era de partea lui, după cum socoteam eu, și în al doilea rînd pentru că n-ar fi trebuit să rostească vorbele de la urmă. Între timp el își pierduse cumpătul cu care îi stăpînea pe ceilalți, mai ales din clipa cînd ieromonahul Iosif începuse să nu-i mai spună „firtate” ci „meștere” și să-l agrăiască cu „domnia ta”. Acum, călugărul parcă de abia aștepta vorba nepotrivită a lui Andrei, ca să se năpustească asupra-i...

— Domnia ta ar trebui să cunoști că adevăratul preț al ospetiei nu e la lume, ci în locul singuratic, răznit de toată îndemnarea. Pe drumurile mari sînt hanuri și tîrguri și sate, acolo îi este ușor drumețului să se descurce, dar fapta cea bună a samarineanului se săvîrșește în pustietate, unde nevoiașul pare a nu mai avea nimic de nădăjduit. Nu vei spune că ceea ce grăim noi nu e drept.

— E drept, dar nu de-ajuns, se grăbi să răspundă Andrei, care în numai cîteva clipe se pomenise fulgerat de un gînd nou și se hotărîse să-i aducă pe ceilalți în ograda lui. Iată, pentru că de data aceasta voi nu v-ați mai mulțumit să-mi priviți lucrarea, ci m-ați luat și la întrebări, ca și cum ar trebui să dau socoteală unor judecători, v-aș pune și eu o întrebare, cel puțin de început: unde anume ar fi trebuit să le așez eu pe cele două gazde?

— Acolo unde se obișnuiește, răspunse Iosif, în spatele oaspetelui din mijloc, slujindu-le tuturor.

— Da, dar care e locul oaspetelui din mijloc?

— Firește, între ceilalți doi.

— Cu asta, cuvioase, nu mi-ai spus nimic, dacă nu cumva te-ai gîndit că oaspetele din mijloc stă în capul mesei, adică la locul de cinste.

— Așa ar trebui să fie..., se domoli ieromonahul.

— Bine, să zicem că e așa. Voi însă nu vă puteți împotrivi socotinței că între cei trei oaspeți, oricum ar fi ei așezați la masă, noi putem închipui laturile unui triumghi în vîrfurile căruia se află, deci, ei.

— Aceasta este întru totul adevărat.

— Pînă acum eu sînt prea mulțumit, dar să mergem mai departe. Ca să fie un loc al celui ce stă în capul mesei, triumghiul ar trebui să aibă, neapărat, două laturi deopotrivă și una mai scurtă. Locul de cinste, așadar, nu poate fi decît în vîrfurile unde se întîlnesc laturile deopotrivă. E drept?

— Și-asta-i drept...

— De aici înseamnă că depărtarea dintre capul mesei și celelalte două laturi e mai mare decît depărtarea dintre acestea din urmă. O asemenea așezare însă nu poate fi gîndită fără erezia lui Orighen.

Ieromonahul sări ca ars:

— Domnia ta, meștere, ne învăluiește cu vorbe ca să ne întinzi o cursă...

Andrei îi făcu semn să se liniștească, în timp ce eu ieșeam din poticnirea lăuntrică și-mi redobîndeam admirația pentru meșterul meu.

— Pentru ca vorbele mele să nu mai fie o cursă, urmă el, spuneți-mi voi, cum ar trebui să fie laturile triumghiului?

— Toate deopotrivă, încuviință călugărul.

— Drept ai grăit, cuvioase! Dar, așa stînd lucrurile, mai poate fi un cap al mesei?

— De ce nu?

— Eu încă nu te întreb unde, căci aş vrea să fiu cât mai lămurit în spusele mele. Adu-mi o nuiă, îmi porunci el mie, şi netezeşte-mi aici o arie de nisip. Aşa, este bine foarte... Acum, firtaşilor, să însemnăm aici triunghiul cu laturile deopotrivă... Pe urmă să-l scriem într-un cerc... E limpede că osia cercului trece prin mijlocul triunghiului, ceea ce înseamnă că vîrfurile acestuia se pot roti oricum pe marginea cercului, şi numai pe ea. Ei bine, dacă, pe de o parte, masa gazdelor ar fi rotundă şi dacă, pe de alta, oaspeţii nu pot avea între ei decît una şi aceeaşi depărtare, unde e capul mesei, adică locul de cinste în spatele căruia ar trebui să-i aşez eu pe Avraam şi pe Sara?

Se făcu tăcere. Ştefan şi Hranite, neliniştiţi, se uitau cu oarecare spaimă la călugăr, nădăjduind că nu se vor face de ruşine. Acesta însă, după ce se gîndi o vreme oarecare, luă nuiăua din mîna lui Andrei şi se aplecă deasupra ariei de nisip.

— Meştere, zise el, ce ai făcut domnia ta e drept, dar nu de-ajuns. Preţuind izvodul domniei tale, hai acum să scriem cercul acesta într-un pătrat, şi anume în aşa fel încît unul din vîrfurile triunghiului să atingă mijlocul uneia din laturi. Vezi ce se întîmplă cu celelalte două vîrfuri?: ele nu mai ating laturile pătratului, ci rămîn înlăuntrul. Aşadar, păstrînd şi triunghiul şi cercul aşa cum le-ai scris domnia ta, putem trage încheierea că locul de cinste nu poate fi decît acela care se atinge cu latura pătratului.

Hranite şi Ştefan zîmbiră. Andrei nu se posomori, ci doar prinse a cerceta mai cu luare aminte liniile de pe nisip.

— Eu nu aş fi împotriva acestei judecăţi, cuvioase, dar numai dacă mi-ai spune de ce a fost nevoie să scrii aici şi un pătrat.

— Fiindcă pe cei trei meseni noi i-am numit de la bun început oaspeţi. Ospeţia nu se poate petrece decît într-o

casă sau într-o curte. Din cîte cunoaştem noi, nici o casă şi nici o curte nu este rotundă, ci împrejmuată din patru laturi. Că laturile sînt sau nu deopotrivă, nu ne mai priveşte, asta nu ar schimba nimic.

— Şi dacă învîrtesc triunghiul? întrebă Andrei.

— Nici asta nu schimbă nimic. Oricum s-ar roti, numai un singur vîrf al triunghiului va atinge pătratul şi numai într-un singur punct, adică în mijlocul laturii de dincolo.

— De ce îi spui „de dincolo”?

— Fiindcă aici, în partea ceastălaltă, sînt întotdeauna eu, cel ce privesc, zîmbi ieromonahul. Zugravul nu lucrează pentru ochiul lui Dumnezeu, ci pentru al omului. Da, da, meştere, dincoace sînt întotdeauna eu.

Andrei întinse un deget către aria de nisip:

— Spune-mi, atunci, cine anume e dincolo?

— Acolo nu poate fi decît Elohim, avîndu-l de-a dreapta sa pe Emanuel, iar de-a stînga pe Paraclet.

— Aşa ne-am obişnuit noi să credem, zise Andrei, dar erminia lui Panselinos nu ne dă nici o lămurire în această privinţă. De ce în locul acela, zis cel de cinste sau cel din capul mesei, trebuie să fie întotdeauna unul şi acelaşi musafir? Pe mine asta mă munceşte, nu altceva. Să ştii, firtaşilor, că mi-ar fi fost uşor — şi nici acuma nu mi-ar fi greu — să-i aşez în locurile ştiute pe Avraam şi pe Sara, adică în spatele scaunului de cinste, dar eu tocmai asta am vrut, să nu fie la masă un asemenea scaun de cinste, căci nu ştim cine anume stă pe el.

— Noi cunoaştem că locul acela este al lui Elohim, se răspică monahul.

— Nu cunoaşte nimeni nimic! se ridică glasul lui Andrei. Iosif îl lăsă cîteva clipe, apoi îşi pironi ochii într-ai lui:

— Nici sfinţia sa egumenul Ioan?

— Nici! se repezi meşterul meu. Apoi îşi luă seama şi se potoli. Eu ştiu de pe acum că mînăstirea Hurezului nu

va avea niciodată un egumen mai învățat decât sfințitul Ioan, și cunosc că el este atât de înțelept încât însuși vodă Brâncoveanu și l-a făcut sfătuitor de taină întru cele înalte ale duhului, iar doamna Marica l-a îndatorat să vegheze la zidirea acestui schit. Nu cred însă că sfinția sa are răspuns la o astfel de întrebare.

— Și dacă-l va avea? se împotrivi Iosif.

— Ori îl are acum, ori nu-l va avea niciodată.

Ieromonahul le făcu semn celor doi să se ridice.

— Meștere, noi nu sîntem judecătorii domniei tale, dar sfinția sa egumenul Ioan poate fi. Noi ne vom lua îngăduința să-i facem cunoscut...

— ... Adică să mă pîrîți!

Iosif deschise gura să mai spună ceva ce părea a fi grozav, dar se stăpîni și-i întoarse spatele, îndreptîndu-se repede spre arhondaric. Cei doi, firește, îl urmară.

— Pîrîșilor! le strigă de departe Andrei, în timp ce cu piciorul strica nisipul din fața lui, fără ca măcar s-o vadă pe maica Elisaftha care-și părăsise jilțul și se furișă către scara stăreției.

În seara aceea soarele se culca parcă mai devreme.

În ziua următoare, meșterul își mai privi o dată, îndelung, icoana cea nouă, vru să mai stea de vorbă, îmblînzit, cu fîrtașii săi zugravi, dar i se vesti că aceștia plecaseră de cu noapte, fără să-i spună cuiva nici de ce pleacă, și nici unde.

— S-au dus să mă pîrască egumenului, mormăi el frămîntîndu-și barba în palme, asta înseamnă că sfințitul Ioan va veni degrabă să vadă și să judece. Oricum, pînă ajunge el aici, are timp să-mi cugete întrebarea.

Încă de dimineață, vremea se schimbase. Nu era frig, nu bătea vîntul, ci se lăsaseră niște neguri de sfîrșit de septembrie, albe și domoale, purtîndu-se încet pe deasupra pădurilor.

Ziua trecu fără ca egumenul să se arate. În afara noastră, în schit nu mai rămăsese decât stareța Elisaftha. Cele două ucenițe înnoptau la Dintr-un Lemn, unde aveau să încarce măgărușii cu alte poveri.

Dimineața următoare însă ne fu amarnic tulburată de gemetele scîncite ale stareței, care alerga spre sălașul nostru, se întorcea din drum, iar alerga spre noi, parcă pierdută nehotărîndu-se unde să ajungă, frîngîndu-și mîinile a des, nădejde.

— Hoții? o întîmpină Andrei cu îngrijorare.

Nu, nu fuseseră hoții. Era vorba de altceva mult mai cumplit, de-a dreptul înspăimîntător, și anume în legătură cu icoana îmbrăcată în aur a Maicii Domnului, dăruită schitului de către egumenul Ioan de la Hurezi și păstrată, pînă la vremea tîrnosirii bisericii, într-o încăpere mai mare, unde se mai aflau și alte odoare și unde maicile obișnuiau să-și facă pravila de obște, ca într-un paraclis. O privisem și eu de multe ori, cu mare umilință și uimire. Icoana, înaltă de vreo cinci palme, era ocrotită într-un chivot ferecat pe margini cu argint și închis în față de un geam gros și limpede, prin care căpăta o și mai mare strălucire salba de pietre nestemate de pe grumazul Fecioarei. Nu o dată îl auzisem pe Andrei spunînd cuvinte de laudă pentru măiestria cu care argintarul brașovean îmbrăcase lucrarea zugravului — cine o fi fost —, căci un asemenea meșteșug înseamnă în-deminarea de a urmări pe foaia de aur, cu vîrfurile ciocanului, toate liniile și amănuntele straielor, îmbrăcătura fiind astfel mărturia în metal a zugrăvelii de sub ea. Ce se întîmplase cu icoana? Stareța ne duse pe toți trei — căci după noi se luase și jupîneasa Asineta — în paraclis, unde ea intrase să-și facă pravila de dimineață, dar unde, de îndată ce s-a aflat înaintea Maicii Domnului, a băgat de seamă că salba acesteia îi căzuse de la gît și zăcea grămadă sub ciucurii de la mîna stîngă. Firește, după spusele ei, semn rău!

— Asta înseamnă că salba n-a fost bine prinsă, încercă s-o liniștească meșterul meu, dar nu fără să-i tremure glasul, și se apucă să caute închizătorile ascunse ale chivotului, pe care însă nu le găsi. E ferecat de jur împrejur, mormăi el în cele din urmă, ar fi păcat să-l stricăm, dar un geam ca acesta se poate găsi cu ușurință și, oricum, prețul lui nu poate sta alături de acela al nestematelor.

Sfârșind aceste cuvinte, el luă un sfeșnic de alături și sparse geamul, care căzu în țandări. Stareța își făcu cruce, ca în fața unei nelegiuiri. Andrei ridică salba.

— Acum o vom pune la loc și vom încerca să o prindem bine, gospodărește. Se vede că aceasta nu a fost treaba argintarului brașovean, ci a unuia de după el, care a făcut și încheierea chivotului.

Soția meșterului ședea alături, înmărmurită, și părea tot atât de cutremurată ca și stareța Elisaftha. Ea însă nu se sfiî să-și mărturisească un gând, mai degrabă o nedumerire:

— La gîitul unei femei vii, salba se închide într-un singur loc, la ceafă; dacă acolo copcile n-au fost bine prinse, ea cade. În icoană, însă, cele două capete ale ei sînt prinse în două locuri, de-o parte și de alta a grumazului. Cum se face că ea a căzut din amîndouă copcile deodată?

Nu știu ce anume se pregătea să-i răspundă meșterul Andrei, dar băgarăm de seamă că el își trecea salba cînd într-o mină, cînd în alta, cumpănind-o ca un cunoscător de giuvaeruri. Apoi se duse la fereastră și o ridică în lumină, cercetînd-o cu adîncă luare aminte.

— Maică stareță, pietrele acestea sînt mincinoase. Nici una nu e adevărată, nici mărgăritarele, nici topazele, nici smaraldele... Toate sînt închipuite din sticlă colorată, amăgire în care se pricep de minune venețienii. Iată, de pildă, diamantul acesta ar trebui să fie cu mult mai tare decît puterea omului. Să vedem dacă este...

Desprînse din șirag una din bcabele cele mai lucitoare și, aruncînd-o pe podea, o strivi cu mare ușurință sub călcîi, dînd apăsînd-o, fără s-o izbească.

— Dumnezeu ne descoperă aceasta, zise stareța făcîndu-și o altă cruce.

Pe la prînzul cel mic sosiră ascultătcarele cu merinde și ne stîrniră o altă mirare. În timp ce treceau coama dealului, măgărușii au prins a-și ciuli urechile, ca atunci cînd simt ei că prin apropiere s-ar afla o sălbăticiune. Uitîndu-se cu luare aminte împrejur, surorile și-au abătut privirile către drumeagul de deasupra rîpii și au văzut din depărtare trei oameni așezați pe o stivă de lemne, parcă odihnindu-se. Pe de altă parte, la Dintr-un Lemn se întorsese duhovnicul Dionisie, care mergea destul de des la egumenul Ioan, și nu avea nici o pricină să creadă că zugravii Iosif, Hranite și Ștefan ar fi ajuns cumva la Hurezi.

— Dacă nu sînt acolo, se întrebă meșterul meu, unde ar putea fi? Și de ce au plecat ei așa, de cu noapte, și fără să-i spună nimănui nimic?

A doua zi, tot de dimineață, stareța ne pofti din nou în micul paraclis, mai mult nedumerită decît speriată. Era vorba de aceeași icoană, unde se dusesese să culeagă cioburile geamului pe care-l spășisese Andrei. Întrîncătura de metal a Precistei, care pînă mai ieri strălucea ca aurul, se întunecase în întregime, făcîndu-se verde.

— Asta-i cocleală, se simți zugravul trecînd cu unghia peste ea. Nici pomereală de aur, e aramă curată. Acum încep eu să-mi lămuresc o nedumerire. De obicei, icoanele ferecate în aur sau argint nu sînt închise în chivot, îmbrăcătura fiind ea însăși apărătoare. Aceasta este singura pe care am văzut-o în viața mea și mi-am zis că chivotul nu are altă menire decît aceea de a pune salba nestematelor la adăpost de orice ispită. Acum însă trebuie să cred dimpotrivă, și anume că chivotul a fost făcut pentru ca nimeni să nu poată ajunge la minciun

dinlăuntru. Pietrele, am văzut, sînt neadevărate. Acum, prin înlăturarea geamului ocrotitor, îmbrăcătura s-a dezvelit în aerul umed și s-a coclit. Doamne, și cînd ne gîndim că această frumoasă icoană a fost dăruită de către însuși sfinția sa egumenul Ioan! Va fi știind el ce anume a adus în schitul acesta? Să se fi lăsat el atît de lesne înșelat de argintarul care a săvîrșit-o? Că în această lucrare e mîină de meșter, am văzut-o de la început și o mărturisesc și acum, dar e de mare mirare că un om cu atîta har își îngăduie o astfel de blestemăție. Oricum, dacă egumenul va veni aici, așa cum cred eu că o va face în curînd, va trebui să cunoască adevărul acestei minciuni. Cuvioșia ta, maică stareță, încuie bine paraclisul și păstrează cheia.

Tot pe la vremea prînzului veniră surorile cu tărhatelile cele noi. Ele povestiră că și de data aceasta îi văzuseră pe cei trei necunoscuți odihnindu-se pe aceeași stivă de lemne, dar de îndată ce ele s-au oprit să cerceteze mai bine, ei s-au ridicat și au pierit în pădure.

Rămășița acelei zile se scurse fără să se mai întîmple nimic altceva. Dimineața următoare însă avea să aducă asupra-ne un adevărat cutremur.

Stareța își făcuse pravila în chilie, căci vecinătatea icoanei, acum izvoritoare de neliniști, îi fugărea gîndul de la rugăciune. Cu toate acestea, nici ea nu știa prea bine de ce anume se hotărîse să descuie paraclisul și să-l cerceteze. Nu era în stare să-și dea seama că atunci cînd ți se întîmplă, unul după altul, două lucruri ciudate, cugetul tău de taină îl așteaptă și pe cel de al treilea, ceea ce, într-adevăr, se și petrecuse. Îmbrăcătura icoanei era desprinsă de pe margini și zăcea răsturnată la poala chivotului. De pe lemn nu se vedeau decît fețele Fecioarei și Pruncului, plutind în cîmpul gol, ca și cum metalul în cădere ar fi luat cu el toată zugrăveala de dedesubt. Priveliștea era de-a dreptul înfricoșătoare. Noi, zugravii, eram obișnuiți cu trupurile unor mucenici

descăpăținați, ale căror gîturi sîngerează în aer, dar nici măcar meșterului Andrei nu-i trecuse vreodată prin minte că ar putea să vadă două capete fără trupurile lor și fără nici un alt sprijin materialnic, fie el o sulică sau o țeapă. Hotărît, zugravul — cine o fi fost — nu scrisese pe lemn decît ceea ce urma să rămînă la vedere, adică numai fețele, ceea ce era o adevărată blasfemie.

— Eu mă mir și de altceva, grăi în continuare meșterul, ridicînd foaia de aramă și cercetînd-o de jur împrejur. Nu știu cum s-a desprins salba din amîndouă copcile deodată, dar îmbrăcămîntea aceasta nu putea să cadă singură. Marginile ei erau bine îndoite pe toate cele patru laturi ale lemnului și prinse în cîteva cuiulețe. Pe acestea iată-le risipite pe jos. Căzînd ferecătura, icoana s-a depărtat de încheietura chivotului și i s-a rezemat de spate... Maică stareță, cine a încuiat aseară paraclisul?

— Eu, cu mîna mea, meștere.

— Pe broasca ușii nu e nici un semn că ar fi umblat cineva la ea. Balamalele sînt la locul lor, neatinse. Mai are cineva o cheie?

— Aceasta e singura și stă numai în stăreție. Fetele au rămas și în noaptea aceasta să doarmă la Dintr-un Lemn, așa că la stăreție n-a mai fost nimeni în afara mea.

Andrei ridică din umeri și rămase îngîndurat.

— Eu nu mai pot să spun altceva nimic... Încuie precum a fost și să așteptăm ce-o mai fi.

Maica Elisafra însă hotărî să nu mai aștepte. De cum îi sosită ucericele și descărcară povara, ea le porunci să înhame caii la trăsura și să se gătească de drum, căci aveau s-o însoțească la Hurezi.

— Cuviosul egumen va cunoaște din chiar graiul meu tot ce se petrece aici. Va binevoi, cred, să vină, să vadă și să judece, ca un om luminat ce se află. Voi vedea și dacă zugravii noștri sînt acolo, așa cum presupui domnia ta,

și pentru care pricină și-au părăsit ei lucrul, lăsându-l neisprăvit. Chiar dacă schimbul de vorbe ce s-a petrecut aici le-ar fi dat oarecare îndreptățire, ei tot n-ar fi trebuit să plece fără blagoslovenia mea, căci eu am de dat seamă nu numai în fața lui Dumnezeu, ci și înaintea măriei sale doamna.

Trăsura se depărtă în negurile alburii. În schit rămâneam numai noi trei, adică Andrei, soția sa și eu. Meșterul voia acum să înceapă zugrăvirea zidului ctitoricesc din pronaos, atît cît rămăsese din partea lui de lucru, și mă ajutase, el, cu mîinile lui, să fac amestecul de var, nisip și cîlți. Lipisem stratul de tencuială pe latura dinspre miazăzi, el își gătise vopselele, încercînd în osebite chipuri cele două prafuri aduse de neguțătorul Toma, dar se vedea cît de colo că nu are astîmpăr și că gîndul lui nu se adună pe lucrul mîinilor. Cele două ucenice nu mai avuseseră timp să povestească nimic din drumul acelei dimineți, dar el avusese grijă să le întrebe dacă-i mai zăriseră pe cei trei străini. Nu, ele nu mai văzuseră pe nimeni, nici măgărușii nu mai ciuliseră urechile, totul era pustiu și pașnic. Nu tot atît de pașnic era însă și cugetul lui Andrei.

— Vezi, îmi spunea el, dacă străinii aceia ar fi fost niște drumeti oarecare, după odihnă și-ar fi urmat calea, și duși ar fi fost. Fetele însă i-au văzut și a doua zi, în același ceas al zilei și în același loc, ceea ce înseamnă că ei rămăseseră prin preajmă, dîndu-ne cumva tîrcoale.

— S-ar putea, meștere, ca surorile să-i fi văzut prima oară cînd ei se duceau, iar a doua oară cînd se întorceau. A treia oară nu i-au mai zărit.

— Da, dar a doua oară, cînd ele s-au oprit ca să-i vadă mai bine, ei s-au ridicat și au pierit în pădure, ca și cum s-ar fi temut că ele o să-i cunoască. De ce s-au ferit?

— Crezi că ar fi niscaiva răufăcători?

— Nu cred nimic, ci doar m-am întrebat dacă poate fi o legătură între ei și întîmplările icoanei.

— În paraclis nu a pătruns nici un străin, meștere, singur ai cercetat, la broască nu se umblase, cheia e una singură.

— Dar dacă cineva care a stat în preajma cheii și-a făcut după ea un tipar pentru a doua? Atunci a intrat fără să lase nici o urmă. Înțelege și tu că ferecătura icoanei nu se putea desprinde singură. Acolo pare mîină de om.

— Dar salba ziselor nestemate?

— Nu știu, dar știu că o icoană ca aceasta nu poate face minuni.

— Ea, nu, dar s-ar putea ca altcineva să facă cu dînsa, îndrăznii eu, și de îndată îmi lăsai ochii în pămînt, căci meșterul mă învăluia într-o privire atît de pătrunzătoare încît îmi simțeam cugetul sfredelit din toate părțile.

Într-adevăr, lui Andrei nu-i era aminte de lucru. Se tot mișca de colo pînă colo, fără o anume țintă și fără să închege ceva. În cursul acelei zile îl văzui de mai multe ori uitîndu-se în adîncul singurătăților dinspre Rîpa 'Naltă. Își punea mîna streășină la ochi, parcă așteptînd pe cineva. Dar nu se arăta nimeni, doar negurile tăcute se mișcau domol pe deasupra pădurii, cînd în umbră, cînd în lumină. După ce soarele trecu de amiază, el îi spuse soției sale:

— Fii bună și frămîntă un aluat din făina cea bună și coace-mi în țest cîteva azime. Unge-le cu ou. Pune o cios-virtă în frigare și învîrtește-o la foc potolit, să se pătrundă bine. Așterne masa cu ștergarul cel nou, de in topit. Să fie mîncare bună și destulă.

Femeia îl ascultă supusă, dar nu fără mirare, căci nu-l știa pofcios. Mie mi se porunci să-mi schimb straiile de lucru și să pun pe mine ceva curat. Andrei se uita tot mai des către drumeagul de pe Rîpa 'Naltă.

— Crezi, meștere, că va veni?

— Îmi spune mie inima...

Pe la chindie mă luă cu el în marginea ogrăzii. Îmi făcu semn să stau pe loc, iar el merse ceva mai departe. Nu apucă

să mai facă un popas, că pe coama dealului se iviră trei lujere omenesti, dar nu se îndreptară către schit, ci cotiră spre Rîpă, pe o cale ce părea numai a lor.

— Hei, strigă el, oameni buni!

Se oprise locului și le făcea semn de îmbiere, umilindu-și brațul pînă la pămînt. Nu părea că-i cunoaște, căci pe chipul său se întipărise o mare uimire.

Călătorii nu se opriră decît să se odihnească pe stiva de lemne ce se zărea acum limpede printr-un luminiș. Acum însă se vedeau mai bine și ei. Erau tineri, purtau toiege înalte și subțiri, statura le era de-o potrivă și nu se puteau deosebi decît după îmbrăcăminte, măcar că și straiile aveau aceeași croială, adică un stihar lung pe dedesubt și un vestmînt bogat pe deasupra, înfășurat peste umăr și subsuoară. Culorile erau însă diferite, dar nici ele ușor de urmărit. De pildă, călătorul din mijloc avea vestmîntul de deasupra roșu-sîngeriu, dar ale celor din dreapta și din stînga erau amîndouă albastre. Ochii noștri se prinseră atunci pe culorile stiharelor. Drumetul din mijloc îl avea albastru, din care pîcină eu și Andrei ne șoptirăm ca, în lipsa unui nume, să-i spunem Safir. Cel din dreapta acestuia purta [stihar [de culoarea sîngelui; așadar, Rubin. Cel din stînga se purta în] roșu deschis și ne grăbirăm să-i spunem Porfir. Asta, ca să-i putem urmări fără să-i amestecăm.

Văzîndu-i așezați, Andrei se repezi la colibă și-i spuse soției sale ceva, după care se întoarse. Aceasta își aruncă un ștergar pe umăr, luă în mîini un vas cu apă și veni la marginea livezii, așteptînd. Meșterul se apropie de stivă și-i pofți pe călători, cu mare cuviință, să cineze la el. Ei se ridicară surizînd, cu toate semnele că poftirea le face bucurie. Eu nu-mi luam ochii de pe ei și băgai de seamă că în nici o împrejurare nu-și schimbau nicicum locul unuia față de ceilalți; Safir era întotdeauna la mijloc, în timp ce Rubin și Porfir se țineau unul de-a dreapta și altul de-a stînga lui

și cu o jumătate de pas mai înapoi. Se părea că aceasta era o rînduială de la care ei nu se abăteau niciodată. Dar, în timp ce se apropiau, mai băgai de seamă că de pe chipul meșterului meu se răsfrîngea acum nu numai uimire, ci și bucurie, îngemănate în așa fel încît era greu să le desparti. Același lucru îl citii și pe obrazul jupînesei Asineta, mai ales în timp ce oaspeții își spălau mîinile, și pricepui de ce. Pe de o parte, ei semănau cu chipul de pe hîrtia adusă de neguțătorul Toma. Pe de alta, capetele celor trei erau aidoma între ele, cu același tpăr zulufat și adunat la spate într-o coamă scurtă, cu aceeași ochi senini, cu același obraz limpede, cu același gît feciorelnic, otul era făcut după aceeași croială, cam cum s-ar întîmpla dacă un zugrav ar folosi același tipar pentru trei sfinți învecinați. Acum era și mai limpede că făpturile lor nu se deosebeau prin nimic altceva decît prin culorile stiharelor. Și se mai petrecea un lucru nefiresc: nimeni nu vorbea, dar toți se înțelegeau. Era ca și cum ar fi vorbit pe dinlăuntru, într-un grai care nu avea nevoie de cuvinte. Cred că pentru împrejurarea aceea nici n-ar fi putut exista un alt mijloc de comunicare. Să zicem că Andrei ar fi vrut să-l găsească numai pe unul dintre ei, dar pe care anume fără să se poată înșela? Pentru mine însă era și mai copleșitor faptul că oaspeții și gazdele se înțelegeau nu numai ei între ei, dar îi înțelegeam și eu, ca și cum mi s-ar fi dăruit un auz lăuntric. Uimirea mea dură numai cîteva clipe, după aceea totul mi se păru firesc.

Ajunserăm la colibă, în fața căreia jupîneasa Asineta așternuse masa. În văzduh se răsfața miros de azimă caldă. Andrei îi pofți să se așeze, dar oaspeții cerură îngăduința ca mai întîi să intre în biserică și să se roage, măcar că locașul nu era încă tîrnosit și nici zugrăveala isprăvită. Dacă însă aceasta era voia lor, facă-se!

În timpul scurtei lor absențe, meșterul se întreba dacă trebuie să-i așeze la masă el, după socotința lui, sau dacă

e mai bine să-i lase la chibzuința lor. Desigur, era mai cuviincios să-i lase slobozi să se așeze cum vor. După cum am mai spus, masa noastră era joasă și rotundă, în felul celor țărănești, cu trei picioare și cu câte un scăunel în dreptul fiecăruia. Pe locul de lângă ușa colibei ședea întotdeauna meșterul Andrei, ca stăpîn al casei. Acolo gindeam noi că se va așeza Safir, cel ce părea a avea înțietate, ca un Elohim din icoana hramului. Mai ales Andrei ar fi dorit din toată inima să fie așa, dar ceea ce văzurăm în clipele următoare nu se potrivea cîtuși de puțin cu socotințele noastre.

De cum ieșiră din biserică, oaspeții arătau altfel. Ei își schimbaseră straiile — mai degrabă le întorseseră pe dos, căci nu aveau asupra-le traistă sau bocceluță —, iar acestea erau acum, toate, de aceeași culoare, cenușie, astfel că între ei nu mai exista nici o deosebire, unul putînd fi bănuït în fiecare. Se așezară la masă și prinseră a se ospăta cu mare cumpătare, gustînd cîte puțin din toate. Andrei și Asineta stăteau în picioare, slujindu-le din spatele scaunului dinspre cort — cel care, după socotința ieromonahului Iosif, trebuia să fie capul mesei —, în timp ce eu, tot în picioare, slujeam din partea ceastălaltă, avîndu-l în față pe cel din locul de cinste. Amurgul se lăsa în tăcere, negurile se mai risipiseră, văzduhul era cald și prietenos, inimile noastre se cuprindeau într-o nesfîrșită mulțumire și pricepeam că ea nu ne-ar fi fost dăruită dacă la schit n-am fi rămas doar noi între noi, să-i punem pravilei domnești un astfel de început. Oaspeții nu băură vin, dar cel de lângă colibă ridică paharul din față lui și-l întinse, pe rînd, lui Andrei și Asinetei. Gustară și se luminară. Apoi mi-l întinse și mie. Gustai și mă luminai. Cîteva păsăruici se lăsară de pe crengi și prinseră a ciuguli fărîmiturile din jurul mesei.

Tinerii mulțumiră ridicîndu-se și cerură iarăși îngăduința să intre în biserică și să-i mulțumească lui Dumnezeu. Cînd ieșiră, straiile lor arătau ca la început, iar ei se mișcau

uș aceeași rînduială, adică Safir la mijloc, Rubin în dreapta și Porfir de partea cealaltă. Andrei și Asineta îi petrecură pînă dincolo de ogradă, după care se despărțiră îmbrățișîndu-se. Călătorii își mai întoarseră o dată fețele, în semn de rămas bun, apoi trecură pe lângă stiva de lemne și se adînciră în lungul drumului ce se pierdea undeva departe, în zarea stîncioasă a Gomorei. Andrei și Asineta lăcrămară. Vorbiseră atîtea cu cei trei și nu îndrăzniseră să-i întrebe cine sînt, știind că acolo se afla „fiul“ lor.

Îndată după aceea, stăpînit de o văpaie lăuntrică, meșterul îmi porunci să mă urc pe schela din naos și să aștern stratul de tencuială pe briul de sub Pantocrator, rămas de la fîrtașii săi.

— Și ei? ... întrebai ca un nemintos.

— Nu le purta grija, tu fă așa cum îți spun!

Pînă ce eu îmi cărai tencuiala, Andrei răzui cîmpul gol din icoana hramului și-i așeză la locurile lor pe Avraam și Sara. Apoi veni pe schela din naos.

Se cobora înserarea, meșterul aprinse făcliile, eu mergeam înaintea lui cu mistria, cîmp după cîmp, el mă urmărea cu penelul, cuprins de friguri și grăbit parcă să nu uite nimic din ceea ce avea proaspăt în minte. Așa se născu, pînă la ziuă, hora unică a celor șase icoane ce povestesc popasul din seara aceea, așa cum l-am istorisit eu mai sus. Cea de a patra înfățișa cina, aidoma cu priveliștea hramului. În celelalte cinci, meșterul avusese grijă să păstreze culorile vestimentelor așa cum le purtasera călătorii în mers; aici, însă, în odihna din jurul mesei, straiile lor erau la fel, asemenea tainei pe care o purtau, ascunzînd în ele identitatea fiecăruia din cei trei. Privind-o lung și tăcut, meșterul părea mulțumit, apoi îmi spuse cu tristețe:

— Fiule, ieromonahul Iosif avea dreptatea de partea lui în ce privește frumusețea ospetiei, dar și eu am avut dreptate cînd am spus că niciodată nu putem ști cine anume stă în

capul mesei. Ce n-aş da să ştiu pe cine anume am slujit eu aseară, cine a fost cel ce şi-a plecat pleoapele peste paharul din care am gustat noi!

Pe mine mă săgetă un fior prin şira spinării. În atîția ani de cînd uceniceam, era pentru întîia oară cînd meşterul îmi spunea „fiule“. Sub stăpînirea acestui fior mă pomenii suflînd peste icoana din faţă. Aburul meu aşternu peste ea un veac de vreme. Din straietele cenuşii mijiră culorile dospite-n tencuială, la capătul neştiutelor prefaceri: în capul mesei şedea Porfir, avîndu-l în dreapta pe Safir, iar acesta păs-trîndu-şi-l de-a dreapta lui pe Rubin. Vedeam atunci, pentru o clipă, mărturia desăvîrşirii ce va să vină, înţelegînd că veşnicia nu se lasă descoperită decît dacă o pui în mişcare.

Văratec, 24 aprilie 1985

NEODIHNITELE CUMPENI

Ce păcat, îmi ziceam, că de data aceasta poposesc în chinovia Govorei cu sufletul încărcat de neguri! Avertismentul doctorului Danny Beg se cuibărise în mine ca un strigoi şi mă făcea incapabil să mă bucur de înnoirile ce se petreceau aici, acum, începînd cu mirosul de brad al pridvoarelor şi terminînd cu forfota de pe şantierul domnului Lotru, în beciurile aripei dinspre răsărit, unde se presupune că a fost tipărită *Pravila* din 1640. Mi-ar fi plăcut să pătrund sub acoperişul bisericii, de curînd înprospătat, şi să întîrzii îndelung în pronaos, la voroavă cu Radu cel Mare, Matei Basarab şi Constatin Brâncoveanu, cei trei făurari de cultură românească, ce şi-au dat mîna aici şi stau de strajă în văzduhul adiat de istorie. I-aş fi vorbit şi vlădicăi Antim, cu părerea de rău că sînt mult prea mic spre a ajunge să-i sărut mîna cu care a scris *Didahiile* şi cu care a săpat în lemn uşile ctitoriei lui din Bucureşti, unde, în vremuri imemorabile, răsărite acum în cuget ca prin abur, mă căzneam să-mi lipesc la umeri, cu plêterile încrucişate, două aripi ce-mi căzuseră de mult. Ale lui Antim sînt şi astăzi la locul lor şi i le ghiceam cîndva, fragede, pe sub mantia arhierască, cu rîuri curgătoare-n flori de arnici, din umbrele cărora îi suride barba mătăsoasă, alb învăluită pe obrazul palid. Nu l-aş fi ocolit nici pe

Damaschin al Rîmnicului, căruia limba română îi datorează cea dintîi tălmăcire a celor douăsprezece mineie, tipărite ceva mai tîrziu, tot în acea capitală culturală a Olteniei, de către Chesarie și Filaret. Măcar cu ei m-aș fi întreținut, de vreme ce minăstirea era acum pustie de monahi, cu strănile tăcute și livada mîncată de omizi. Prenoirile se făceau pentru cioporul de călugărițe ce urmau s-o reînsuștească, venite de prin alte părți, așa cum se întîmplase mai demult cu Hurezii și Tismana.

— Le-am poruncit meșterilor, zicea domnul Lotru, să facă pălimarele mai late, pentru ghivecele ce vor înflori pridvoarele.

Nu mai văzusem Govora din vremea stareșului Varsanufie, omul acela tăcut, închis în sine ca o peșteră de corali, ale cărui buze, tivite înlăuntru pe sub mustața seină, păreau anume făcute să nu vorbească. Arhondaric nu exista și am fost găzduit în chilia unui frate plecat la armată, o odaie mai degrabă sărăcăcioasă decît simplă. Un pat de scînduri întinse pe două capre de lemn, așternut cu o cergă aspră și cu un căpățîi din care, e drept, încă mai răzbăteau miresme de floare de fîn, o băncuță cu lighean de aramă și ibric turcesc, o găleată pentru apă, un analog pe care fusese cîndva un ceaslov, o măsuță, un scaun și cîteva icoane în cremolito-grafie, pe peretele dinspre răsărit, alcătuiau lumea acelei încăperi, din care nu lipsea decît sfeșnicul la lumina căruia ierodiaconul Vichentie va fi diortosit, pe vremuri, o pagină în slovă cirilică. Seara, tîrziu, mi-a venit poftă să scriu o poezie din care nu mai țin minte decît prima strofă, răsărită în memorie cînd și cînd, de-a lungul anilor, ca un suris răzbunător :

*Singurătate, voi prînzi cu tine
La masa asta veștedă, de brad,
Mă voi hrăni cu rodii de Bagdad
Și-n cinstea ta sorbi-voi cupe pline...*

Fusesem poftit la cină în trapeza obștii și, alături de stareș și de cei cîțiva călugări, vreo șapte, mă îndestulam cu mămăligă duminică în lapte acru, servită în străchini de lut smălțuit, pe care zadarnic mă căzneau să deslușesc ceva din arta olarilor hurezeni. În calitate de musafir, mi se îmbiase și un supliment de chișleag. Poezia am rupt-o a doua zi de dimineață, nu numai pentru că era proastă, ci și pentru că am văzut soarele răsărind peste acoperișuri sparte, scări putrezite, magazii într-o rină, ferestre peticite cu ziar, de-a lungul unor foișoare nevrednice de umbra lui Brâncoveanu. Printre cele șapte laude ale zilei, monahii de abia își tirau dulămile prin grădina de ȕarzaravaturi, încovoiați pe săpăligă.

— Cum o mai duceți, cuvioase? l-am întrebat pe unul din ei, mai mult într-o doară, să intru-n vorbă.

— Așa cum vezi, a bombănit el ascuțit, viață îngerească și trai porcesc.

Varsanufie stărețea aci de cîțiva ani buni, fără să-l fi supărat nimeni cu nimic. Într-o bună zi s-a pomenit cu un oaspete nepoftit, care, de altfel, nici el nu i-a arătat semne de pricină. Consilierul Vîrlan (căruia îi pun aici un nume fictiv, întrucît rudele sale apropiate trăiesc și m-ar putea învinui că-i ponegresc memoria) i-a spus stareșului că e numai în trecere prin Govora, cu o treabă oarecare la un gospodari din marginea satului, și l-a rugat să-i împrumute șareta și calul minăstirii, să isprăvească mai repede. Varsanufie nu avea cum să știe că inspectorul fusese trimis de către eparhul de la Rîmnic. Acesta, în ultima vreme, băgase de seamă că de la Govora nu-i mai veniseră cam demult „cele tradiționale“, iar economul său părea îngrijorat. Între timp, primise și o scrisoare anonimă, ticluită cu litere de tipar și semnată (totuși) „Un monah binevoitor“, prin care i se aducea la cunoștință că din hambare, din cotețe, din grajduri și livadă nu ajunge mai nimic la trapeză și că Varsanufie, aproape

seară de seară, pleacă în sat cu șaretă încărcată și se întoarce cu ea goală.

— Mergi la Govora, i-a poruncit el consilierului după ce-i arătase hîrtia, și faci o cercetare discretă — dar foarte discretă, să nu se iște cine știe ce scandal public — și vezi cu ce ibovnică irosește starețul averea mînăstirii.

Cînd s-a întors Vîrlan din anchetă, eparhul l-a lăudat încă o dată pentru cunoscuta lui iscusință. Într-adevăr, acesta nu făcuse nici o cercetare deschisă, nu luase nici un interogator, nici o declarație, nu fusese măcar curios să-l identifice pe „monahul binevoitor”. Simplu de tot, el pornise în șaretă, agale, de-a lungul satului, lăsînd anume hățurile slobode, și nu i-a trebuit altceva decît să constate la ce anume porți se oprește calul. În spatele porților trăiau numai văduve, vreo cinci sau șase, cam mult pentru vîrsta lui Varsanufie, cum șoptea pe gînduri eparhul, și cam scandalos, adăuga Vîrlan, pentru tăcerea conspirativă a satului. Nu se știe însă dacă inspectorul suferea de mărginire sau dacă înadins omisese să spună că toate erau văduve de război, ale războiului care abia se isprăvisse, sărace și cu cîte o casă de copii, unele aciuate aci de prin Moldova, de unde le alungase seceta. Varsanufie a primit ordin să plece. Întru apărarea lui nu s-a ridicat nimeni. Mîhnit pînă-n măduva sufletului și hotărît să-și scuture sandalele la hotarul eparhiei, el și-a întors desagii pe dos, i-a aruncat pe umăr și s-a mai uitat odată la 'monahii care-l petreceau, în tăcere, la poartă.

— Noi, fraților, le-a zis el, ne-am jurat să trăim în sărăcie și să îndurăm de bună voie foamea și frigul și toată lipsa, dar amăriții ăștia de copii nu au făcut asemenea legăminte. Eu nu vă judec, dar are cine s-o facă, și încă din belșug, căci lacrimile săracilor, cum zice cronicarul, nici soarele și nici vîntul nu le poate usca.

Copiii, care simțeau că rămîn orfani pentru a doua oară, l-au petrecut pînă la stația de autobuz și, după ce nu l-au

mai văzut, s-au întors jelindu-l ca pe mort. Se pare că îndată după aceea s-a desăvîrșit pustiul bărbătesc al Govorei. Au plecat care încotro, risipiți în propria lor nemîntuire.

S-ar fi convenit ca, cel puțin acum, în popasul meu de la Govora, să nu-mi aduc aminte de asemenea întîmplări, ar fi trebuit să nu-mi mai adaug tristețe peste tristețe. Cred, totuși, că greșesc; nu tristețea era simțămîntul ce mă însoțea în drumul către mînăstirea Dintr-un Lemn, ci încrîncenarea mută cu care uneori ești obligat să-ți accepți destinul. Trecuseră doar cîteva zile de cînd îl văzusem pe doctorul Danny Beg, prietenul meu din adolescență și, acum, unul din cei mai reputați oftalmologi din țara noastră, om admirabil și medic de o desăvîrșită probitate profesională. Îl căutasem acasă, tîrziu după amiază, și l-am găsit tot la clinică, în cabinetul său de lucru, aplecat pe o variantă a noii sale descoperiri, un instrument de măsurat tensiunea oculară. De fapt, mă dusesem la el pentru o treabă simplă, de rutină, anume să-mi prescrie noile dioptrii pentru ochelarii mei de citit, ale căror lentile trebuiau schimbate. El însă nu s-a mulțumit cu atît, ci mi-a făcut un examen medical amănunțit, în timp ce-mi povestea impresiile de la congresul internațional de oftalmologie din Finlanda, în care prezentase o comunicare încununată de succes. Observasem însă că pe măsură ce se apropia de sfîrșitul examinării, istorisirea lui se poticnea în tăceri suspecte și de abia izbutea să se înnoade din jumătăți de fraze prelungite și reluate, mai mult puncte de suspensie decît cuvinte articulate. La urmă de tot și-a așezat cu meticulozitate instrumentele la locul lor, a aprins lumina, s-a așezat și el pe un scaun, în fața mea, și mi-a pus palmele pe genunchi.

— E ceva? ... l-am întrebat eu, puțin speriat.

— Ascultă, mă băietе, dă-mi voie să-ți spun ca pe vremea cînd eram colegi de liceu, ești pregătit să întîmpini un șoc?

— E ceva? ... am repetat eu tot mai neliniștit.

— Ascultă, mă băiete, eu te-am întrebat dacă ești pregătit. Dacă nu, te voi pregăti eu. Știi cum procedează medicii americani?

— Nu știu.

— Ei bine, când un pacient suferă de o boală incurabilă declarată, să-i zicem cancer, medicul său îi spune adevărul. La noi, groaznicul adevăr i se ascunde cu cea mai mare grijă. Acolo, nu. Ei cred că moartea trebuie gospodărită cu tot atîta grijă ca și viața. Pacientului i se spune: mai ai de trăit o lună, sau două, sau trei... Asta înseamnă că el, de acum, poate să-și încheie ultimele socoteli, să-și lichideze datoriile bănești dacă are, să-și facă testamentul, să-și împartă bunurile, să facă tot ce trebuie pentru ca să nu lase în urma lui procese, cîrcote, blesteme și dușmăanii.

— Totuși, mi se pare inuman, am obiectat eu

— Inuman pentru cine? pentru el, sau pentru cei din jurul lui? pentru unul singur, sau pentru cei mai mulți?

Presimțeam că Danny se pregătea să-mi spună ceva teribil și făceam eforturi disperate să rămîn stăpîn pe mine. Totuși genunchii începuseră să-mi tremure, ceea ce l-a făcut pe amicul meu să mă strîngă puternic, cu palmele, deasupra rotulelor.

— Ei bine, m-am hotărît eu, sînt pregătit să aud că am cancer la ochi... Sau, poate, o tuberculoză?... Un glaucom?..

Danny s-a ridicat brusc și s-a întors cu fața la fereastră.

— Nu, mi-a zis el, nu ai nici cancer, nici tuberculoză, nici glaucom, dar îți vei pierde vederea.

— Vrei să spu' că o să rămîn orb? am rîs eu ca de o glumă proastă.

— Acum, mai nou, se spune nevăzător, s-a întors el cu fața către mine. Apoi mi-a oferit o țigară, și-a aprins și el una și a continuat. Dragul meu, știi că nu am simțul umorului, nu sînt în stare să-mi păcălesc copiii de 1 Aprilie, nu mai

cutez de mult să spun o anecdotă, căci, în mod sigur, îi ratez poanta. Îți vorbesc foarte serios, dar cu conștiința că mă adresez nu numai unui vechi prieten, ci și unui om încercat, trecut prin multe, călătorit peste mări și țări, călit în suferințe, unui om pe care Destinul, ca să-i zic așa, că tot cu D se începe, l-a prins de chică și l-a ridicat și l-a trîntit și iar l-a ridicat și iar l-a trîntit și e probabil că așa va face cu tine pînă la sfîrșitul veacului. Tu ești cel ce-mi spuneai odată că din toate acestea ai învățat un lucru esențial: în fundul prăpastiei să nu disperi, pe vîrfurile muntelui să nu amețești. Tot tu îmi spuneai, în completare, că amețeala de sus e mult mai primejdioasă decît disperarea de jos. Am înțeles că prin aceasta voiai să-mi explici, cînd te-am întrebat, de ce anume te-ai ferit de treptele înalte ale ierarhiei sociale, că nu o faci din cine știe ce calcul ci, simplu de tot, ca un rezultat al instinctului de conservare morală, ceea ce, am adăugat eu, în secolul nostru nu e puțin. Îți amintesc această conversație mai veche pentru că în momentul de față ești în situația de a contempla din nou adîncul unei genuni. Dacă e vorba de un șoc, e mai bine să-l ai acum decît *atunci*, cu toate că nici *atunci* nu-l vei putea ocoli, căci de azi înainte, deși convins că eu n-am mințit, vei căuta să te hrănești cu gîndul că m-am înșelat sau, în cel mai fericit caz, că avertismentul meu are o scadență nedefinită. Acest din urmă argument este, totuși, adevărat. De înșelat nu mă înșel, dar nu știu cînd anume se va produce fenomenul...

— Nevederii.

— Orbirii..., e mai corect, mai bărbătesc. Se va produce dintr-odată, ca o cortină pe un final de spectacol, dar pe un final deschis... Nu, comparația mea trebuie corectată în sensul că perdeaua cade nu pe sfîrșitul piesei, ci pe finalul unui act. Fenomenul e reversibil. Vei rămîne fără vedere un timp, cît anume nu știu, cîteva luni, un an, doi, poate mai mult, dar după aceea cortina se va ridica din nou, pe

începutul actului următor. Te previn și asupra acestui fapt, ca nu cumva să crezi *atunci* într-un miracol.

— Dragă prietene, m-am iritat eu ridicându-mă de pe scaun, am impresia că mă aflu nu într-un cabinet medical, ci în templul de la Delphi. De câteva minute ascult un oracol. Dacă am o boală la ochi, comunică-mi, te rog, diagnosticul și prescrie-mi tratamentul, eventual operația. Tu ești doctor, nu prooroc. Chiar dacă prezumi că boala e atât de gravă încât orice asistență medicală s-ar dovedi inutilă, aceasta tot trebuie încercată. E regula de aur a științei medicale.

— De data aceasta, își frîngea el mâinile, sînt obligat să fiu numai prooroc. Nu ai nici o boală, ochii tăi sînt perfect sănătoși.

— Atunci?.. m-am uluit eu.

— O astfel de orbire i se datorează sistemului nervos. Nu e nevoie, cred, să-ți precizez că din acest sistem face parte și retina. Retina însă e sănătoasă, n-am constatat nici o leziune, în orice caz, nu de la ea se va declanșa fenomenul, dar la ea va ajunge. Ca să revin la comparația de adineauri, nu ea e cortina, ci doar loja în care stai tu. Oftalmologia cunoaște acest fel de orbire sub termenul francezesc de *amaurose*. Dacă eu am un merit în plus față de alți colegi e faptul că o pot prevedea, căci, de obicei, ea numai se constată după ce s-a produs. De aceea te și previn, ca să te pregătești sufletește și să-ți iei din vreme măsurile de trebuință.

— Un băț vopsit în alb și, eventual, un ciine care să mă poarte de zgardă, m-am amuzat eu în chipul cel mai sinistru. Cred că rinjeam.

— Și, m-a completat el, eventual cineva care să te asiste, vreau să spun o ființă omenească...

— Asta în nici un caz! În nici un caz!, am urlat cu toată ființa, aducîndu-mi deodată aminte de vorbele Milicăi din visul meu de demult. Asta în nici un caz!

Danny m-a privit îndelung, dar nu mi-a cerut nici o explicație. Nici n-aș fi putut să i-o dau.

— Dragul meu, faci cum crezi, s-a resemnat el.

La plecare l-am îmbrățișat cu căldură, ca și cum mi-ar fi adus o veste minunată, dar m-am întors în prag și l-am implorat:

— Și totuși, un motiv trebuie să existe, doctore, trebuie să existe. Nu se poate vorbi de un efect fără o cauză.

— Știu și eu? a ridicat el din umeri, poate că în viața ta ai văzut prea multe...

— Și? Pentru aceasta va trebui, neapărat, să nu mai văd?

— De ce nu?

Toată noaptea, acasă, am cugetat la acea conversație aiuritoare și totul îmi părea absurd, mai ales „explicația” de la urmă. De fapt, era de-a dreptul ridicolă. Căutam eu o alta și-mi părea rău că nu-l întrebasesm pe Danny dacă nu cumva orbirea prevestită de el poate fi o problemă de ereditate. Mă gîndeam la Milica, cu toate că și asocierea ei era tot atât de absurdă.

În una din copilăriile mele, prelungită pînă la adolescență, Milica era sora mea bună și se născuse aproape oarbă. Dacă ochiul stîng îi era cu desăvîrșire întunecat, în cel drept pătrundea o firavă șuviță de lumină, datorită căreia fetița aceea bălană, frumoasă, cuminte și talentată, cum o știam din visul meu de demult, era în stare să deslușească, de altfel destul de vag, contururile obiectelor mari dimprejur, cum erau dulapul de haine, pervazul ușii, o fereastră și chiar silueta unui om din apropiere. Medicii, consultați din vreme și cu destulă osîrdie, nu aflaseră nici un remediu, așa încît Milica a fost nevoită să intre în internatul-azil al școlii din Vatra Luminoasă, unde învăța bine, scria poezii, cînta la pian și de unde nu venea acasă decît în vacanțele de vară, să se întîlnească cu suspinele mamei, nu întotdeauna înăbușite la timp. În vremea unei astfel de vacanțe s-a oprit la noi,

pentru o jumătate de ceas, o verișoară dintr-o comună învecinată. Mama s-a dat cu ea în vorbă, în timp ce Milica, probabil în lupta mută și dureroasă cu sentimentul inutilității, a luat ulciorul și s-a îndreptat spre fântină, să aducă apă proaspătă pentru îndătinata linguriță de miere a ospetiei din casa noastră. Distanța era de numai vreo cincizeci de metri, pe șoseaua albă, mărginită de verdele negru al ierbii. Fântina, o gură largă de apă la fața pământului, era adăpostită într-o zidire anume, cu troițe de pază și băncuțe pentru odihna drumeților. Pentru ca animalele să nu poată pătrunde înlăuntrul, jumătatea de jos a intrării era astupată cu niște scinduri bătute în cuie, adică cu ceea ce prin partea locului se cheamă pîrleaz. Pentru a umple un vas mic, un ulcioreș de pildă, era de ajuns să-l cufunzi cu mîna în apă. Verdele însă se umpleau cu ajutorul unui cofer prevăzut cu o coadă lungă, de lemn, întotdeauna la îndemîna oricui. Milica mai fusese de multe ori la fântină, de altfel fără să fi fost mînată de cineva, își cunoștea bine drumul și mișcările. De data aceea însă, cu toate că deslușea umbra intrării, n-a avut cum să observe că omul care fusese înaintea ei la fântină lăsase coada cafesei rezemată în afară, pe dunga pîrleazului. Copila s-a izbit de capătul ei, dar nu cu fruntea, nu cu obrazul, nu cu gura, nu cu ochiul stîng, ci exact cu plinul celui drept. Un țipăt scurt, un firisor de sînge și, odată cu ele, întunericul perpetuu. Conștientă că ei nu i-a fost hărăzită pînă la sfîrșit nici măcar excepția acelei raze bolnave, s-a întors la Vatra Luminoasă cu sentimentul că împărtășește destinul comun al tuturor celor internați într-un așezămînt cu nume ironic. A continuat să învețe, cu vîzul în buricele degetelor, pe alfabetul Braille, pînă cînd undeva i s-a hotărît lumina cea neînserată. S-a stins repede, acasă, pe la vreo cincisprezece ani, probabil de o tuberculoză galopantă, după cît am aflat mai tîrziu, lucidă și împăcată, dar nu înainte de a-i fi dictat surorii ei mai mari, chemată pe un scaun la marginea patului,

o poezie perfectă, prin care-și lua rămas bun de la ceea ce versul final numea „o viață fulgerătoare“.

Amintirea Milicăi se lega acum, în noaptea aceea tulbure, de avertismentul doctorului Danny Beg, odată cu întrebarea despre o posibilă ereditate. Repet însă că o asemenea întrebare mi se părea absurdă și e momentul să mă explic, dacă, într-adevăr, aceasta poate fi o explicație suficientă pentru simțul comun. Spre deosebire de foarte mulți oameni, care pot avea incertitudini pe linia paternității, cum sînt copiii din flori, eu am trăit-o întotdeauna pe cea a ascendenței materne, și aceasta nu numai pentru că nu mi-am cunoscut o mamă adevărată, ci și datorită sentimentului obscur că mă născusem de-a dreptul din tată, ca Pallas-Atena din capul lui Zeus. Nu e pentru prima oară cînd îmi mărturisesc această meteahnă și sînt sigur că ori de cîte ori aș mai spune-o, nu voi izbuti să mă fac înțeles. Așadar, deși Milica trecea în ochii tuturor drept sora mea de sînge, și cu toate că eu nu am repudiat niciodată o astfel de rudenie, în sinea mea de taină nu credeam că avem o ereditate comună, cel puțin dinspre mamă. Mai degrabă eram dispus să-i acord un sentiment patern, de vreme ce ea se prefigurase în visul meu — de care va fi vorba mai departe — cu mult înainte de a se fi născut aieva, așa cum Fecioara se întrupase iconografic din somnul lui Iesei. Pe de altă parte, dacă aș fi admis descendența noastră din același tată, sora mea nu ar fi trebuit să se nască aproape oarbă, nici să-și izbească de coada coferului, la fântină, exact puțina lumină a ochiului drept. În ce mă privea, în virtutea aceleiași descendențe, considerată rațional, eu în nici un caz nu puteam să devin victima unei orbiri de năprasnă, adică independentă de voința mea, așa cum mi-o prevestise, cu cea mai mare siguranță, prietenul meu oftalmolog. Mai mult, aveam convingerea fermă că nu eram destinat nici unei orbiri voluntare, și aceasta pentru motivul simplu și foarte personal că o încercasem și nu-mi izbutise.

Nici astăzi nu-mi amintesc fără oroare de acel straniu episod al îndelungatei mele existențe din vremea cînd zăceam în temniță sub învinuirea de a fi părtaș la o tentativă de uzurpare a stăpînirii lumești. Cititorul va fi, desigur, interesat să afle împlinirea în toate amănuntele ei, dar eu apreciez că ar fi prea complicat și m-aș îndepărta prea mult de la miezul acestei povestiri. E de ajuns să spun că nu aveam nici un amestec în complotul celor cincisprezece conjurați ce fuseseră prinși, unul cîte unul, înainte de a fi trecut la faptă, și în fruntea cărora se afla — lucru de neînchipuit pentru vreme aceea — o femeie. Stăpînitorul — care, de altfel, a avut o domnie foarte scurtă și atît de neînsemnată încît istoria de abia a înregistrat-o — i-a dat pe mîna judecătorilor, spre cercetare și osîndă. Învinuiții tăgăduiau nu numai că ar fi vrut să-l omoare pe domn, ci chiar că se cunoșteau între ei, că ar fi avut vreo legătură unul cu altul, și aceasta cu atît mai virtos cu cît băgaseră de seamă că judecătorii nu erau în posesia a ceea ce se cheamă dovezi materiale. S-a constatat însă că nu cu mult înainte de pretinsa descoperire a conjurației, toți, absolut toți, trecuseră pe la mine. Firește, la cercetări nu am ascuns că-i cunoșteam pe fiecare în parte, că, într-adevăr, și unul și ceilalți trecuseră prin mînăstire, dar m-am jurat că nu știam nimic despre ceea ce li se pune în seamă și că eu aș fi fost ultimul care să fi îndemnat pe cineva la o astfel de faptă. Fiecare din cei cincisprezece, susțineam eu, era unul din sutele de oameni ce se petreceau prin vatra Căldărușanilor, dar aceasta nu însemna cîtuși de puțin că ei mi se arătau deosebiți de alții și că aș avea vreo răspundere pentru ceea ce eventual gîndeau. Jurămîntul meu nu a fost crezut. Judecătorii găsiseră că eu eram singurul factor comun al învinuiților, ceea ce ducea la încheierea că aș fi fost cel puțin inspiratorul complotului, fie de-a dreptul, fie pe o anume cale ascunsă, cunoscută numai de mine. În fața apărării mele, mi se puneau veșnic aceleași întrebări: de ce mă cer-

cetau atîția oameni, de vreme ce eu nu eram nici stareț, nici arhondar, nici chelar, nici econom, ci un simplu viețuitor? ce vedeau ei la mine? prin ce îi atrăgeam eu și de ce? De aici a început impasul meu sufletesc, căci la nici una din aceste întrebări nu eram în stare să răspund. Nu mi le pusesem nici eu, niciodată, — socotind probabil că e firesc ca un om să comunice cu ceilalți oameni —, ridicam din umeri și mi se părea tot mai mult că pîrșii mei n-ar putea crede altfel. Cu alte cuvinte, singura mea vină era aceea de a fi cunoscut prea mulți oameni, fapt ce trebuia pedepsit. Cu toate acestea, am avut tăria să stăruiesc în apărare și, în cele din urmă, să cer confruntarea cu ceea ce în zilele noastre se cheamă o evaluare morală. Întîia mare cumpănă s-a petrecut atunci cînd l-am auzit pe fiecare din cei cincisprezece că, într-adevăr, eu nu aveam nici o legătură cu învinuirea; dacă aceasta însă ar fi fost adevărată, aș fi putut să am. Întîmpinării mele că acești oameni mă cunosc prea puțin, judecătorii i-au zîmbit triumfal, apoi m-au întrebat dacă eu am pe cineva care mă știe bine de tot și pe al cărui cuvînt mă reazim cu desăvîrșire. M-am luminat și am cerut să fie poftit în cercetare Vrieniu, prietenul meu cel mai bun, poate singurul prieten adevărat. Mi s-a făgăduit că spusa lui va fi literă de evanghelie și pentru judecători. Atunci s-a întîmplat prăbușirea mea totală. Vrieniu s-a înfățișat cu un peticuț de hîrtie, ars de jur împrejur, rămas așa dintr-o flacără, pe care se mai puteau citi următoarele cuvinte: SATOR AREPO TENET OPERA ROTAS. Am recunoscut că scrisul este al meu și că hîrtia se aflase în chilia mea, dar nu am fost lăsat să-mi duc pînă la capăt explicația că eu copiasem aceste cuvinte dintr-o carte apuseană, după care le-am transcris pe o altă hîrtie, unul sub altul, într-un pătrat din care pot fi citite aidoma din orice direcție... Acuzația finală s-a întemeiat pe trei considerente: mai întîi, acesta era un text codificat, deci conspirativ; al doilea, era evidentă tentativa de a-l distruge;

în al treilea rînd, el le fusese înfățișat judecătorilor, fără nici o altă mărturie, de către prietenul meu cel mai bun, ceea ce echivala cu un denunț de totală bună credință. Cred că din clipele acelea am încetat să-i mai iubesc pe oameni, dar despre aceasta nu mi-am dat seama decît a doua zi, cînd zăceam întins pe paiele umede și murdare ale unei temnițe.

Nu știam unde anume mă aflu, fusesem legat la ochi și purtat într-o căruță pe un drum lung, poate lung cu adevărat sau numai învîrtit pe loc. Încăperea, îngustă și înaltă, cu pereți de piatră netencuiți, era luminată doar de o fereștrică cu gratii, sus, lîngă tavan, prin care răzbăteau, la ceasuri regulate, toacă și clopote. Așadar, mă aflam într-o mînăstire, dar aceasta nu era Căldărușani. Temnicerul se făcea simțit doar o dată pe zi, cînd crăpa ușa din stejar ghintuit și-mi împingea cu piciorul pîinea și apa, după care închidea zăvoarele la loc. Eram sigur însă că rămînea în apropiere și chiar mă veghea prin spionul minuscul din mijlocul canatului, senzație ce mă tulbura mai ales în timp ce foloseam hîrdăul de murdărie, căci întotdeauna am suferit de complexul pudorii. În liniștea acelei singurătăți am revăzut, fulgerător, întregul meu proces, mărturia ambiguă a conjurațiilor, zîmbetul judecătorilor, în a căror inocență nu mai credeam, firescul cu care prietenul meu Vrieniu înfățișase misteriosul petic de hîrtie, osînda rostită repede și fără un anume termen, ca și cum ar fi trebuit să ispășesc pe viață. Nu credeam că voi muri în închisoare, totul depindea de durata domniei stăpînitorului — care, după cum am anticipat, a fost scurtă —, dar nu temnița sau libertatea mă interesau, ci sentimentul că de acum încolo eu nu mai am nimic în comun cu pămîntenii mei.

Atunci m-am hotărît să-mi ucid vederea. Tot ce-mi mai doream era o viață pe întuneric, o existență-protest și nevedere-dispreț, să trec prin lume ca un cavaler înzăuat în noapte. Nu credeam în curajul de a-mi vîri degetele în găvane.

Ceea ce-mi trebuia era o unealtă subțire și ascuțită, ca o undrea, cu care să-mi înțep ochii. Altceva mai bun nu putea fi imaginat acolo unde fusesem despuiat de toate bunurile și de toți idoli. Am scormonit prin paiele așternutului și am găsit un pieptene de os, cu coadă, din acelea pe care lei folosesc îndeosebi femeile. Cu încetineală și răbdare, puțin cîte puțin în fiecare zi, ferindu-mă ca un hoț la descuietore, freecam coada pieptenului de o piatră și încercam cu degetul apropierea vîrfului. Nu avea cine să mă ferească de ochiul paznicului, așa încît, pentru orice eventualitate, îmi alcătuisem o minciună: făuream un instrument chirurgical pentru o unghie de la picior, care-mi creștea în carne...

De negîndit acum cu cîtă liniște și luciditate îmi apropiam tenebrele! În răstimpuri măsuram celula în lung, cu pași numărați și cu ochii închiși, preînchipuindu-mi umbletul orbului. Eram pregătit pe dinlăuntru, totul era de acum o problemă de timp și de tehnică.

În sfîrșit, unealta a fost gata. Vîrful era ascuțit ca un ac, asasinarea ochilor trebuia să se producă noaptea tîrziu, cînd veghea temnicerului părea că adoarme. Întins pe paie, cu arma sub căpătii, socoteam curgerea clipelor de după miezul nopții, pîndind pașii de pîslă ai strigoiului de după zăvoare. Mă încerca o spaimă: să nu țip, să nu gem. Și încă una: nu cumva durerea ascuțită a primului ochi să-mi paralizeze mișcarea mîinii către celălalt. M-aș fi făcut de rîs, ca un caraghios al propriului meu destin. Cît de ridicol sună cuvîntul *chior*, pe lîngă suveranul *orb*!... Timpul se făcuse vîscos.

Nu mi-am dat seama cînd m-a furat somnul și cît a durat visul. Poate o secundă, poate ceva mai mult. Eram pe apa Bistriței Moldovene și stăteam în picioare pe o plută și pluta luneca în susul apei. Lîngă mine, tot în picioare, a apărut deodată Milica, tinărară, înaltă, bălană, cu ochii ficși, de statuie, ochii neluminați cu care avea să înlăcrimeze cincisprezece ani din viața mamei. Tăceam amîndoi pe plută și pluta mergea

în susul apei, apoi s-a abătut ușor către malul drept și s-a apropiat de buza uscatului. Mi-am simțit umărul împins gingaș, ca de o adiere, și am pus piciorul pe iarbă. Atunci am auzit vocea Milicăi: „Și nu uita, nu ai dreptul să fii altuia povară!” Și pluta s-a depărtat de mal și continua să lunece în susul apei, purtând pe ea o statuie de abur.

M-am trezit. Am scos de sub căpătii pieptenele cu lance și l-am îngropat ritual, sub țărână și paie.

Cuvintele Milicăi sunaseră în mine ca o poruncă. În fervoarea mea sinucigașă nu mă gândisem nici o singură clipă că voi îndatora pe cineva să-mi suplinească toiagul sau ciinele. Dar mă gîndeam acum, odată cu năvala amintirii, după strania proorocie a doctorului Danny Beg. „Asta în nici un caz, îi strigasem, în nici un caz!” Desigur, urletul meu era nu numai refuzul de a-i deveni altuia povară, ci și protestul împotriva unei condamnări stupide. El însă nu ajuta la nimic. Dar dacă osînda se proiecta sub semnul fatalității, dependența mea de un alt om o puteam evita printr-un lung și riguros exercițiu de voință, printr-o adaptare prealabilă la condiția orbului total.

Cu acest gînd plecasem către minăstirea Dintr-un Lemn, profitînd de o mai veche invitație a stareței Raisia, care știa că-mi place să lucrez în liniștea chinoviei și să mă plimb pe drumul morii, străjuit de magnifice sălcii pletoase. Negăsind nici un mijloc de transport de-a dreptul către apa Otăsăului, m-am hotărît să fac un popas la Govora și de acolo să-mi continui drumul pe jos, peste dealuri, poate cu o scurtă oprire la Surpatele. Aci însă, în ctitoria lui Radu cel Mare, dădusem peste șantierul domnului Lotru, cu toate înnoirile lui, iar inginerul acela inimos — care pretindea că e doar tehnician și al cărui mormînt l-am văzut mai deunăzi în cimitirul de la Hurezi — era însuflețit de ideea că poate să-mi arate principala sa operă, descoperirea și recondiționarea spațiului în care a funcționat tipografia lui Matei Basarab,

anume în demisolul aripei dinspre răsărit. Era spre seară, cinasem împreună la cantina șantierului, cu puțini comenseni, cei mai mulți dintre meșteri fiind localnici, din satele apropiate. Domnul Lotru fremăta de nerăbdare.

— Păcat că ați sosit atît de tîrziu, mi-a spus el, acum se lasă noaptea și încă nu avem curent electric. Dar mergem mîine dimineață. Nu se poate să nu vă intereseze. Sînt sigur că am identificat zețărfa, locul teascului și depozitul de hîrtie. Dacă voi găsi destulă înțelegere la autorități, aș vrea să populez acest spațiu cu replici de pe utilajele vechii tipografii, de la literele și gravurile în lemn pînă la vîrtej. Ar putea fi un muzeu foarte original.

Am fost găzduit într-o chilie proaspăt vîruiată și mobilată, din cele pregătite pentru călugărițele ce urmau să vină și care își trimiseseră dinainte o parte din bagaj. Așa se face că am dat cu ochii de două baloturi, un cufăr de nuiel, o ladă brașovenească, înflorată, ca pe vremuri, de zestre, iar din cele cîteva cărți de pe masă am aflat cu emoție că aci avea să locuiască maica Evghenia Racoviță, fostă dascăliță de limba germană în așezămintele de la Bistrița, căreia obișnuiam pe atunci să-i spun „mămica”. Domnul Lotru s-a dus să se culce și m-a lăsat în grija lămpii cu petrol, cu sticla ușor afumată, semn că odaia mai avusese și alți musafiri. Am răsfoit cărțile maicii Evghenia, dar nu-mi era de citit, și nici de dormit nu-mi era. Gîndurile mele erau negre ca noaptea de afară.

Într-un tîrziu am ieșit în pridvor. Peste tot era besnă, o besnă de nepătruns, un văzduh al deznădejzii în care trebuie, totuși, să te miști. De fapt, era tocmai ce-mi trebuia. Îmi pusesem în gînd să ajung să mă orientez perfect în întineric, dar nu numai într-un spațiu familiar, cunoscut prin rutină, ci și în unul nou, nemaicumblat, unde să pot identifica direcțiile, distanțele și chiar obiectele, în natura și dimensiunile lor, toate acestea fără ajutorul pipăitului. Știam că pierderea

unuia din cele cinci simțuri se compensează prin ascuțirea celorlalte, dar eu voiam să-mi ascut pe cele patru înainte de producerea catastrofei, să devansez lucrarea naturii prin roada propriei mele voințe. Mai mult, în același chip speram să dobîndesc un al șaselea simț, despre care vorbește uneori știința și asupra căruia meditasem din marginea experienței. La vremea cînd Milica învăța la Vatra Luminoasă, eu mă învoiam de la școală în fiecare duminică la prînz și petreceam toată după amiaza împreună cu ea și, bineînțeles, cu colegii ei. Așa am ajuns să cunosc nu numai alfabetul Braille — prin faptul că Milica, în zilele săptămîinii, îmi trimitea la internat scrisori care, spre veselia multora, erau singurele pe care pedagogii nu le puteau cenzura —, ci și viața de fiecă oră a copiilor nevăzători. Dacă am înțeles siguranța cu care băieții urcau și coborau în goană scările dintre parter și etaj, certitudinea fiecăruia de a merge, în sala de clasă, exact către banca lui, niciodată nu am priceput cum erau în stare să joace fotbal în curte, după toate regulile jocului, prin ce miracol se realizau „pasele” și zbură mingea către un portar care sărea la timp în apărare. Tot o taină îmi era și liniștea din sala de clasă în momentul cînd eu intram s-o caut pe Milica; pe aceeași ușă ce se deschidea și se închidea la numai cîteva secunde, ei *știau* că a intrat „altcineva” decît unul din ai lor. Într-o zi, cînd întîrzasem mult, nu am găsit-o pe Milica la locul obișnuit. Mi s-a spus că e în sala de pian. Milica, buna și blînda Milica, nu voise niciodată să răspundă rugăminții mele de a-mi cînta ceva, măcar un fragment, un exercițiu, o improvizație. „Lasă, surîdea ea pe sub ochii ficși, am să-ți cînt altădată, cînd o să știu mai bine.” Ușa era întredeschisă și am rămas în afara ei, fără s-o mișc. Milica de abia începuse *Sonata lunii* și am urmărit-o cu emoție și încîntare. Din cînd în cînd se poticnea pe clape și relua măsura de la capăt. La sfîrșitul părții întîi s-a oprit, cu mîinile pe genunchi. Îmi venea s-o aplaud, dar n-am făcut-o. I-am

pus o mîină pe umăr, ea m-a sărutat. „Pentru tine am cîntat, mi-a spus, știam că ești aici, în fața ușii.” „De cînd?” am întrebat-o. „Puțin după ce am reluat al patrulea exercițiu.” „Și de ce te-ai oprit?” „De aici încolo merge mult mai prost”, mi-a răspuns ridicîndu-se și purtîndu-mă de mîină spre curtea interioară unde băieții jucau fotbal. Milica dobîndise un al șaselea simț — de fapt un al cincilea, inefabil — și tocmai pe acesta îl rîvneam eu cînd coboram în besnă scările cerdacului de la Govora și începeam să explorez principalul șantier al domnului Lotru. Întunericul era desăvîrșit, dar aveam sentimentul că nu sînt singur.

A doua zi m-am sculat tîrziu. Domnul Lotru mă aștepta cu nerăbdare. La micul dejun, în timp ce ne sorbeam ceaiul i-am spus că voi fi bucuros să revăd lucrările din fosta tiparniță, mai ales că voiam să-mi limpezesc o nedumerire. Nedumerirea însă, de data aceasta, era a inginerului, care nu pricepea de ce folosisem verbul „a revedea”. I-am explicat că avusesem o insomnie și că, nefiind în stare să citesc, am făcut o plimbare prin demisolul aripei dinspre răsărit, unde, într-adevăr, există toate semnele că în cele trei încăperi a funcționat cîndva o imprimerie medievală. Și i-am dat chiar cîteva amănunte, dar nu ca să-i sporesc uimirea, ci pentru că eu însumi eram nerăbdător să am o confirmare. Dar domnul Lotru, cu sprînceana lăsată, era preocupat de altceva.

— Paznicul mi-a raportat că noaptea a fost liniștită și că nu s-a întîmplat nimic deosebit. Asta înseamnă că a dormit în timpul serviciului sau, ceea ce ar fi și mai grav, că m-a mințit. Ori pentru una, ori pentru alta, va trebui să-l dau afară.

— Domnule Lotru, am intervenit eu, întunericul era desăvîrșit, iar eu am umblat încet. Paznicul, din foișorul lui, nu avea cum să mă vadă.

— Dar lanterna?

— Nu am lanternă.

— Atunci, lumînarea, felinarul, lampa de gaz, trebuie să fi avut ceva în mînă...

— Nu, n-am avut nimic, m-am lăudat eu ca după o biruință, în timp ce inginerul, după toate semnele, mă supunea unor măsurători lăuntrice, n-am avut nimic în afara însușirii de a vedea perfect prin întuneric. Nu vă mai gîndiți la paznic, el e cu totul nevinovat, mai degrabă fiți bun și limpeziți-mi nedumerirea de care vă vorbeam.

— Anume? s-a recules el.

— Paralel cu fațada clădirii, înlăuntru se află un coridor care merge spre stînga și apoi se îndoaie de-a lungul peretelui nordic, ca un vinclu de aer.

— Exact.

— Aces: vinclu nu are absolut nici o deschidere — ușă sau fereastră — nici spre exterior, nici spre cele două încăperi pe care le mărginește. E un spațiu orb.

— Într-adevăr, a admis domnul Lotru, e o problemă pe care nu mi-am lămurit-o, dar asupra căreia, absorbit de altele, nici nu am insistat.

— Dacă-mi permiteți, aș insista eu.

— Mă rog, desigur...

— În schimb, pe peretele nordic al tipografiei există o construcție singulară, în chipul unui contrafort...

— De ce singulară? Pe același perete mai sînt încă doi contraforți.

— Da, dar aceștia sînt de mărime, ca să zic așa, normală, ca și cei de pe peretele vestic, pe cînd cel de care vorbesc eu e mult mai mare, aproape dublu, și se află pe locul unde ar fi trebuit să existe o ușă, poate singura ușă care făcea legătura între tipografie și coridorul dinspre nord. Ei bine, această ușă nu mai există.

— Vă gîndiți la ceva anume? s-a încrețit șeful de șantier.

— Contrafortul acesta, mă gîndesc, ascunde un spațiu suspect. Suspect, în sensul că e foarte bine camuflat. Din

coridor — care, și așa, e întunecat — nu poți bănuî existența unei deschideri, iar din tipografie nu vezi altceva decît un contrafort între alți vreo patru, dacă am numărat bine.

— A!, s-a luminat inginerul, credeți că acolo se află o tainiță?

— De ce nu? am răspuns. Toate minăstirile, ca și, de altfel, casele domnești, erau prevăzute cu încăperi secrete pentru păstrarea bunurilor de valoare. Eu am bănuî una acolo, în colțul de nord-vest.

— Nu, nu m-am gîndit..., dar dacă stau acum și mă gîndesc, s-ar putea să aveți dreptate... Vă asigur, totuși, că întregul contrafort e compact. Dacă presupunerea dumneavoastră e adevărată, atunci lucrurile s-au petrecut așa: la un moment dat, în cine știe ce secol, s-a observat o șubrezire a peretelui de nord și s-a procedat la o consolidare rapidă și necostisitoare, prin umplerea tainiței cu piatră și mortar, aceasta preluînd imediat funcția unui stîlp de susținere, mai ales că se află la baza clădirii, în prelungirea fundației.

Am surîs a admirație.

— Modestia dumneavoastră e exagerată, domnule inginer. Un simplu tehnician, chiar cu experiență, nu ar fi capabil de o asemenea rapidă reconstituire. Rețin însă că nu excludeți existența unei foste tainițe.

— Vă interesează în mod special? s-a mirat gazda.

— Ah, n-aș putea spune că în mod cu totul special. Cînd mi-am dat seama de existența acestui spațiu izolat și inaccesibil, mi-a venit în minte o întrebare care mă cercetează ori de cîte ori mă opresc prin minăstirile Vilcii.

— Urmăriți cumva un tezaur ascuns?... Domnul Lotru și-a luat repede seama, ca după o impolitețe. Iertați-mă, chiar dumneavoastră ați făcut legătura între ideea de tainiță și aceea de bunuri valoroase. Mă rog, dacă nu trebuie să-mi spuneți, n-o faceți!

— Nu am nici un motiv, domnule inginer, nici un motiv să mă ascund. Iată despre ce e vorba: Cronica anonimă a Țării Românești pomeneste că voievodul Ștefan Cantacuzino, care i-a urmat în scaun lui Constantin Brâncoveanu, a intentat un proces de vrăjitorie asupra unei călugărițe din mănăstirea Dintr-un Lemn...

— Straniu, cu desăvârșire straniu, m-a întrerupt gazda, auzi, domnule, vrăjitorie...

— După câte știm, e singurul proces de acest fel din toată istoria noastră națională. Ei bine, judecata s-a făcut la repezeală, iar maica Olimpiada, drept osîndă, a fost zidită de vie într-o mănăstire din apropiere.

— Oribil! s-a scuturat inginerul.

— Cumplit!, l-am confirmat eu, dar cronicarul comite un fals pomenind de mănăstirea Bațcov, ceea ce înseamnă că secretul acelui loc era mai strașnic decît al procesului în sine. De fapt, eu nici nu cred într-un adevărat proces. În condițiile „justiției“ lui Ștefan, nu poate fi vorba de o condamnare ci, pur și simplu, de o crimă. Dacă vă amintiți, ea fusese precedată de o altă crimă, vinderea Brâncoveanului...

— Crimă înșesită, dacă ne gîndim bine...

— ... pe care însă istoria a răzbunat-o; după numai un an, atît Stolnicul cît și fiul său Ștefan Cantacuzinul aveau să fie spînzurați la Istanbul, în aceeași temniță unde fusese torturat nepotul și vărul lor de sînge. Pînă la urmă, totuși, Brâncoveanu a avut parte de un mormînt, care i se cunoaște. În ce o privește pe călugărița Olimpiada, deseori mă întreb dacă s-ar putea ști unde anume a murit, desigur prin sufocare, după ce fusese zidită de vie.

Între timp, bucătăreasa ne pusese în față cîte o ceașcă de cafea; după prima sorbitură, domnul Lotru s-a hotărît, în fine, să-și aprindă o țigară.

— Totuși, a reluat el discuția, dacă spusa cronicarului trebuie luată drept reper, atunci mînăstirea cea mai apropiată de Dintr-un Lemn este Surpatele. Acolo ați încercat?

— N-am dat de nici o urmă, nici în zidire și nici în amintirea celor mai bătrîne dintre maici.

— Mă gîndesc și la altceva, dacă-mi permiteți. Vedeti, a zidi un om de viu presupune o operație de mare complexitate, cu participarea unui oarecare număr de persoane, adică cel puțin un oștean, un zidar și, oricum, nu-i așa?, cineva din mînăstire, dacă nu chiar egumenul, măcar economul sau chelarul..., în fine, asta nu e o treabă simplă, ca și cum ai îngropa un cadavru în pădure și tragi peste el ramuri și frunze. Or, pe vremea lui Ștefan Cantacuzino, adică în 1714... sau 1715..., mă rog, cînd s-a petrecut întîmplarea?...

— În august 1714.

— Ei bine, la vremea aceea mînăstirea Govora avea o vechime de aproape două secole și era destul de populată cu monahi. Tot așa era, dacă nu mai mult, deși mai nouă, cea de la Hurezi. De aceea mă gîndesc că o asemenea execuție putea fi comisă mai degrabă într-un schitișor mărunt, cum e Surpatele, decît într-o lavră ca a Govorei sau, să zicem, a Hurezilor.

— Termenul „execuție” e impropriu, am sărit eu. Înviuită de vrăjitorie a fost nu numai călugărița Olimpiada, ci și o slujnică a doamnei Păuna, care își însoțea stăpîna la mînăstirea Dintr-un Lemn. Slujnica a fost spînzurată, ceea ce, într-adevăr, se poate numi o execuție, adică finalul unei condamnări la moarte. Oricare ar fi fost felul osîndei, execuția avea un caracter public, se făcea în văzul mulțimii care trebuia astfel înfricoșată; mai mult, capetele celor uciși de sabie erau purtate în vîrful sulitelor și apoi expuse pe metereze. Execuția se trîmbează, crima se ascunde. În cazul maicii Olimpiada nu poate fi vorba de o execuție, ci de un asasinat.

— Sînt de acord, dar tocmai aceasta pledează în favoarea opiniei mele că un asemenea act — pe care, vă amintiți, l-am calificat drept oribil — nu se putea comite decît într-un loc singuratic, cît mai ferit de indiscreția oamenilor. Bănuiala mea mă poartă tot către Surpatele sau, mă rog, către ceva asemănător. Ar trebui să insistăți într-acolo. Mai încercați și la Bascov.

— Vai, domnule inginer, eu nu sînt nici procuror, nici detectiv, vă rog să nu mă confundați. De altfel, ar fi ridicol să încerc reconstituirea unei crime care s-a petrecut acum un sfert de mileniu...

— Mai mult, s-a veselit domnul Lotru, o astfel de anchetă nici n-ar avea obiect. De obicei, pleci de la victimă ca să ajungi la criminal. În cazul de față...

— De ce „cazul de față”? l-am întrerupt eu.

— Mă rog, mă rog, în cazul din discuția de față — căci asta am vrut să spun —, criminalul e cunoscut, sau cel puțin denunțat, în persoana lui Ștefan Cantacuzino, dar lipsește tocmai ceea ce e mai important, cadavrul victimei. Or, în absența totală a corpului delict, criminalul continuă să rămînă doar prezumtiv, ceea ce înseamnă că îndoielnică rămîne și singura mărturie pe care o deținem, aceea a unui cronicar căruia nu-i cunoaștem măcar numele.

— Vreți să spuneți că totul ar fi o legendă? m-am enervat eu.

— Mă rog, nu neapărat, dar, oricum, pînă la evidența esențială... O, n-aș vrea să credeți că sînt un spirit dizolvant, demobilizator... În definitiv, îmi dau seama că mă aflu în fața unui om neobișnuit, pentru care biata mea demonstrație logică n-ar avea absolut nici o valoare. La urma urmei, un om înzestrat cu însușirea de a vedea prin besna văzduhului ar putea să se descurce tot atît de bine și prin întunericul istoriei... În orice caz, vă asigur că voi fi gata să vă stau la dispoziție. Dacă presupusa tainiță vă mai interesează, putem face sondaje mai profunde..., chiar astăzi, dacă doriți...,

sau, de ce nu?, chiar acum, de vreme ce tot ne-am propus să vizităm șantierul împreună..., oamenii mei sînt deja la lucru..., doar paznicul (normal, nu?) a plecat să se culce...

— Domnule inginer, am zis ridicîndu-mă, vă mulțumesc pentru amabila dumneavoastră ospetie și vă cer îngăduința să-mi văd de drum. Îmi dau seama că s-a făcut tîrziu, trebuie să plec.

— Și șantierul?

— O să-l revăd altădată.

Mă silisem să nu pun o tărie deosebită în pronunțarea verbului «revăd», dar îmi dădeam seama că interlocutorul meu cunoaște deosebirea dintre un cuvînt luminat de accent și unul luminat de conștiință. Mă muștră pentru slăbiciunea de a-i fi destăinuit ceea ce trebuia să rămînă secretul meu personal și, dacă n-ar fi intervenit problema paznicului, pe care eram dator să-l apăr, aș fi spus că făcusem doar o glumă și că mă plimbasesm prin spațiul fostei tiparnițe călăuzit de o lanternă. Acum însă era prea tîrziu, domnul Lotru insinuase chiar o ironie la adresa înzestrării mele neobișnuite, iar faptul mi-a apărut și mai evident cînd, după ce mi-am luat rămas bun și mă petrecea cu privirea, el a adăugat:

—... Și vă asigur că nu voi lua nici o măsură împotriva paznicului, deși nu sînt convins de nevinovăția lui!

Am părăsit Govora mai tulburat decît venisem, cu toate că eram în posesia unui cîștig neașteptat, acela de a mă orienta perfect în condiția nevăzătorului total. Din acest punct de vedere puteam fi liniștit, nu voi întîmpina situația de a-i fi altuia povară, testamentul Milicăi se dovedise lucrător, și încă atît de repede, ca prin miracol, fără presupusele lungi și chinuitoare exerciții de adaptare. Ceea ce nu însemna, firește, că trebuia să aștept cu seninătate momentul fatal, anunțat de doctorul Danny Beg. Dar tulburarea de acum se datora, în principal, întîlnirii mele cu domnul Lotru. Dacă mă gîndeam bine, vina era mai mult a mea. Da, într-adevăr,

ar fi trebuit să respect programul hotărît de cu seară, acela de a vizita împreună şantierul, fără să-i fi descoperit un adevăr care era numai al meu şi din care, pînă la urmă, el nu crezuse o iotă. Nu ţinuse nici măcar să mă menajeze, aşa cum faci cu un copil căruia, din respect pentru frăgezimea vîrstei, nu-i contrazici fantazările. Sau, ştiu eu?, poate că chiar un asemenea menajament, pe care l-aş fi simţit oricum, m-ar fi durut mai mult. Totuşi, greşisem oprindu-mă şi insistînd asupra misteriosului spaţiu din fosta tiparniţă. Ar fi trebuit să mă mărginesc la descrierea intrării, a încăperilor, bolţilor şi a celor cîteva firide; toate acestea ar fi fost de ajuns să-l surprindă pe interlocutorul meu. Dar, Doamne!, eu eram convins că n-o făcusem să-l surprind, şi cu atît mai puţin să-l uimesc, nu-mi pregătisem un anume plan în acest sens, nu gustasem cu anticipaţie satisfacţia diabolică de a-mi epata amfitrionul. Totul se petrecuse în chipul cel mai natural, şi tot atît de firesc mă pomenisem, în timpul conversaţiei, că fac legătura între o presupusă tainită mînăstirească şi relatarea Cronicii anonime. Desigur, nu eram un anchetator penal, dar inginerul se comportase ca şi cum aş fi fost, dovîndu-şi o nebănuită abilitate în a-l deruta pe întrebătorul inoportun şi a-i îndepărta interesul de la obiectivul urmărit. Comportamentul şefului de şantier ar fi trebuit să mă amuze dacă, în final, inginerul n-ar fi încercat să profaneze istoria, dizolvînd mărturia documentului în posibilitatea unei simple legende. Acesta era lucrul cel mai grav şi cu această nelinişte am străbătut cele cîteva crînguri şi poieni de peste deal, pînă ce am poposit, pentru numai o jumătate de ceas, la schitul Surpatele.

Aci avea să mă întîmpine o surpriză, una din acele întîmplări aparente ce iluminează ca un fulger drumul unui cercetător — fie el filosof, jurist, teolog sau om de ştiinţă — tocmai cînd acesta crede că s-a împotmolit definitiv, întîmplare care e pusă, de obicei, pe seama norocului. În timp ce beneficia

de tradiţionala dulceaţă cu apă rece, şi încă obsedat de conversaţia cu inginerul Lotru, le-am mai întrebat o dată pe bătrînele de la stăreţie dacă în obştea schitului se păstrează cumva amintirea unei călugăriţe Olimpiada, adusă din altă parte şi îngropată aici. Mi s-a spus ceea ce deja ştiam, dar bătrînele au adăugat că duhovnicul Varsanufie, cînd iese la liturghie cu Cinstitele Daruri, obişnuieşte să pomenească pe o oarecare Olimpiada Monahia; nimeni însă nu a îndrăznit să-l întrebe ceva, bănuindu-se că aceea va fi fiind vreo rudă de-a sfinţiei sale. Cu acel prilej am aflat că bietul Varsanufie, alungat din Govora de răutatea oamenilor, rătăcise prin cîteva aşezări din stînga Oltului şi, în cele din urmă, se învoise cu poftirea stareţei de a-şi cheltui bătrîneţele la altarul Surpatelor. Dar, spre marea mea dezamăgire, mai aveam să află că părintele, cam suferind în ultima vreme (i se umflau picioarele), plecase pentru cîteva zile la Craiova, să-l vadă un doctor. Maicile nu ştiau dacă Varsanufie o pomenea pe Olimpiada Monahia şi în timp ce era egumen la Govora, sau dacă luase acest obicei numai după ce venise la Surpatele, şi nici dacă el, fie dincolo, fie aici, descoperise acest nume în vreunul din vechile şi neştiutele pomelnice, scrise cu chinovar pe tăbliţe de lemn, ori zgîriate cu vîrful copiei în peretele proscomidierului. Aşadar, aveam să revin săptămîna viitoare să-l întîlnesc pe duhovnic, singurul, acum, prin care se părea că-mi surîde norocul de care vorbeam mai sus.

Cu această nădejde mi-am luat rămas bun de la bătrîne, am trecut colina dinspre asfinţit şi am prins a coborî, agale, pe Drumul Doamnei, prin bogatele livezi de pruni, piersici şi meri, nu fără a mă emoţiona de gîndul că merg pe urmele Maricăi Brâncoveanu, nefericita soţie a voievodului-martir, care venea destul de des la ctitoria ei din roata surpăturilor împădurite, să-şi odihnească lacrimile în pacea acestor pridvoare. Iată însă că ceea ce la Govora mi se năzărise ca o simplă curiozitate de construcţie mînăstirească, acum lua, într-adevăr,

proporțiile unei anchete pe seama istoriei. Perspectiva de a-l interoga pe Varsanufie mă făcea să cred că presupunerea domnului Lotru ar trebui gândită cu ceva mai multă luare aminte. În primul rînd, schitul Surpatele este așezarea monahală cea mai apropiată de mînăstirea Dintr-un Lemn, la numai o oră de mers. În al doilea rînd, el nu a avut niciodată mai mult de zece-cincisprezece suflete, biete femei care puteau fi ușor izolate de călăii Cantacuzinului. În al treilea rînd, dușmanul și uzurpatorul lui Brâncoveanu putea să-și ofere plăcerea sadică de a consuma crima nu în altă parte, ci chiar aci, într-o ctitorie brâncovenească. Firele se ordonau către merita chinovie de „călugăricioare“, cum se numea pe vremuri, și o nouă neliniște mă bîntuia la gîndul că tot pe acest drum, dar în direcție opusă, va fi fost tîrîtă, noaptea, cu călușul în gură, victima voievodului Ștefan.

Am trecut apa Otăsăului cam la un ceas înainte de amiază. Mînăstirea Dintr-un Lemn mă întîmpina mai întîi cu alaiul sălciilor pletoase, de-o parte și de alta a drumului de intrare, apoi cu turla clopotelor și, în sfîrșit, cu hora lăuntrică a incintei, ale cărei ritmuri arhitecturale, unduite pe trepte și pridvoare, destăinuiau ceva din gingășia dansurilor cerești. Prevenită printr-o carte poștală, maica stareță îmi lăsase vorbă s-o aștept pînă ce va isprăvi o ședință de consiliu, după care urma să prînzim împreună.

Mi-am lăsat sacul de drum în seama sorei de serviciu și mă gîndeam să urc în umbra stejarilor seculari din vecinătatea vechiului locaș de lemn, dar deodată m-am pomenit îndreptîndu-mă către biserica cea mare, de piatră, în al cărei pridvor mă așteptau, parcă de două veacuri și jumătate, măriile lor Ștefan Cantacuzino Voievod și doamna sa Păuna. Erau aceiași: el cu chipul întunecat în barba neagră, cu privirea aspră deasupra gurii strînse; ea, încă tînără și aproape frumoasă, cu fața smeadă, buze severe și ochi de gheață, parcă împotriva slăvitelor straie de taftă și urșinic, năpădite de

fireturi. Am stat așa, față-n față, preț de cîteva minute, pînă ce doamna și-a retras dreapta de pe chivot, și-a scos, cu amîndouă mîinile, coroana de pe cap și și-a pus în locul ei ișlicul cu tulpan. Acum, într-adevăr, era Păuna cea de demult, așa cum venise ea aici, la Dintr-un Lemn, în acel ajun de Sîntămăria Mare, să se închine la hram. Măcar că cerceii de aur și nestemate, ca și mărgăritarele de la gît pieriseră sub spumele tulpanului, trufia ei rămăsese întreagă, așa cum o moștenise din neamul Grecenilor, în trupul înalt și subțire, aprig pe călcătură.

— Mărită doamnă, i-am zis, rogu-te cu toată cuviința să-ți mai porți odată lujerul pe scara de piatră și să mai faci un popas în iatacul de oaspeți al stăreției celei vechi, unde te așteaptă schimonahia Elisabeta.

— De ce nu mă așteaptă stareța? se mîhni ea.

— Maica stareță e într-o ședință de consiliu și nu va isprăvi decît peste un ceas.

— Asemenea treburi nu se fac în timpul privegherii celei mari, și nici atunci cînd în mînăstire a intrat doamna țării.

— Într-adevăr, acum iau seama că ai întîrziat, mărită doamnă, iată că se lasă amurgul, din biserică se aud cîntările litiei, rădvanul măriei tale e albit de pulberea drumului, Ilina ți-a dus lucrurile în odaia de dormit, a scos din cufăr anafornița și sfeșnicele de argint afierosite sfintei mînăstiri, acum îți gătește așternutul, te vei odhni tot în stăreția cea veche, căci la cea nouă încă mai lucrează meșterii măriei tale, la anul va fi gata și foarte frumoasă, în mîndrețea lăsată nouă de duhul Brâncoveanului, nu te supăra că norodul din curte nu s-a dat la o parte din calea măriei tale, așa e uneori prostimea, se smintește din te-miri-ce, dar despre toate acestea o să-ți vorbească mai limpede bătrîna care te așteaptă în capul scării și care te va pofti înlăuntru...

Cred că niciodată n-aș fi știut ce s-a petrecut atunci în iatacul de oaspeți, dacă acolo nu s-ar fi aflat o firidă cu soborul

arhistratigului Gavriil, scrisă din porunca marelui vornic Preda Brâncoveanu, și dacă din ceată n-ar fi făcut parte și fîrtatele meu Uriil. Trebuind să plece într-o ascultare la Stambul, acesta m-a rugat să-i țin locul pînă se întoarce, ca nu cumva între timp să i se vadă lipsa și să se iște tulburare ca în fața cine știe cărei minuni. Așa se face că am ajuns tocmai la vremea potrivită, cînd se termina voroava de început, cu politețuri de-o parte și de alta, privind călătoria doamnei sau starea mînăstirii. Iatacul nu era prea larg, mai mult o odaie de taină decît de primire, din care pricină părea cam încărcat, cu divanuri de jur-împrejur, unul lîngă altul, ca și măsuțele joase, cu izvoade turcești, ca să nu mai vorbesc de mulțimea icoanelor ce umpleau tot peretele de răsărit, în mijlocul cărora ardea, zi și noapte, o candelă cu untdelemn. Se făcea noapte, ucenițele aprinseseră lumînări de ceară curată, binemirositoare, în sfeșnicele lor de argint. Am înțeles că doamna nu voise să mănînce nimic în seara aceea, nu-i era foame, se simțea și puțin obosită, nu poftise nici cafea, dar încuviințase să soarbă o licoare de soc amestecată cu miere, pe care însă nu a voit-o pregătită de ascultătoarele stareției, ci de Ilina, femeia ei de credință, fapt care o nemulțumise pe gazdă. Maica Elisabeta era o femeie înaltă, uscățivă și subțiratecă, cu ochi negri, nasul drept și gura ușor pungită de bătrînețe. Tulpanul negru, pogorît de pe culion de-a lungul obrajilor și împreunat sub bărbia ascuțită, mărgea un chip triunghiular, mai degrabă aspru decît blînd, înnobilat însă de albul părului de la tîmple, scăpat de sub scufie în două şuvițe întinse. Peste dulamă era încinsă cu o curea de piele, iar pe sub rasă purta șorțul de schimnică, cu semnele mîntuitoarelor pătimiri scrise cu arnici galben pe postavul negru, așa cum cere rînduiala celor ce s-au lepădat cu totul de lume. Așezată în jîlțul din fața doamnei, își ținea mai mult în poală mîinile ofilite, cu degete lungi, foarte lungi, așa cum de obicei nu au femeile din popor; nu tremurau, aveau doar un fel de

neastîmpăr, potolit însă de șiragul mătăniilor negre, de-a lungul căruia se plimbau ca și cum ar fi ascultat niște porunci de taină. Păuna o cerceta cu destulă luare aminte pe sub pleoa-pele ei veșnic pînditoare, cu atît mai mult cu cît mărturisea că nu mai fusese prin astă mînăstire din vremea stareției Ștefana, singura, de altfel, pe care o cunoscuse.

— Sînt mai mult de trei ani și jumătate, o lămuri gazda, de cînd cuvioasa Ștefana s-a mutat în locașurile cele veșnice.

— De atunci, așadar, ești cuvioșia ta stareță? se interesă doamna.

Călugărița surîse și ridică din umeri.

— Eu nu sînt stareță, mărită doamnă, sînt o biată păcă-toasă care face doar ascultare. Vezi, măria ta, după ce a răposat cuvioasa Ștefana, care cîrmuise obștea vreme de unsprezece ani, soborul a vrut să mă aleagă în locul ei pe mine, pesemne ca mai bătrînă, că altă vrednicie nu am. Vlădica nu s-a împo-trivit. Numai că eu, între timp, luasem asupra-mi legămîntul schimei celei mari, care nu îngăduie trepte de cinstire pămîn-tească, oricum s-ar chema ele, tron arhieresc, egumenie sau cîrjă stărețească. Așadar, nu am primit alegerea, dar nici soborul și nici vlădica nu au vrut pe o alta, ci m-au îndatorat tot pe mine, nevrednica, să duc această răspundere, după ce însă au înțeles că eu nu voi îngădui să mi se sărute mîna, să mi se spună stareță sau să fiu scrisă ca atare în pomelnicul mînăstirii...

— Fără numai cu numele, vru s-o întregească doamna.

— Nici măcar cu acesta, căci nu s-ar potrivi. Schimonahia Elisabeta nu poate fi stareță, iar monahia Olimpiada nu mai e în ființă de aproape patru ani. Văd, măria ta, că te umbrești a nepricepere, dar trebuie să știi că în pravila noastră numele cel vechi moare odată cu omul cel vechi. Olimpia a murit în Olimpiada, iar aceasta din urmă în ceea ce sînt acum.

— Poți să-mi spui, măicuță, cînd a murit Olimpia?

—Acum şaizeci de ani. Aveam numai cincisprezece.

—Şaizeci de ani într-o minăstire!... oftă Păuna. Rămase câteva clipe cu ochii pironiţi în jocul unei lumini, apoi îşi ţuguie buzele, scuturându-se, ca şi cum s-ar fi lepădat de o icoană închipuită. Dacă într-o viaţă de om n-ai dobândit nici nume, nici putere, nici avere şi nici cinstire, atunci de ce-ai mai trăit?

—Pravila noastră e alta decît a domnilor şi împăraţilor, o lămuri bătrîna. Măria ta ai luptat să ajungi doamnă şi ai ajuns.

—De unde ştii că m-am luptat şi că domnia n-a venit de la sine? se răsuci Păuna, după care se potoli ca prin farmec. De la sine a venit, măicuţă, aşa să ştii! Ai cumva şi darul duhovniciei?...

—Pe acesta îl au numai bărbaţii, dar pot păstra o taină, dacă aceasta se cere pecetluită.

—Ei bine, să ştii că eu nu l-am iubit pe bărbatul meu. Tinereţii mele i-a fost drag feciorul boierului Părvu Creţoiu din Măldăreşti, dar de măritat m-am măritat cu Ştefan. O Greceancă nu putea deveni o Creţoaie, ci numaidecît o Cantacuzină. În felul acesta domnia a venit de la sine, fără să mă lupt.

—Ba te-ai luptat, măria ta, şi încă cum! o scormoni gazda.

Păuna împinse filigeanul la marginea măsuţei, apoi sări ca arsă:

—Ce vrei să spui?... Ce vrei să spui cu asta?

—Te-ai luptat cu dragostea aceea pentru feciorul boierului. Asta nu se cheamă înclăştare? De ea n-ai să scapi toată viaţa... La asta m-am gîndit, mărită doamnă, nu la altceva...

Păuna se aşază din nou pe jilţ şi se căznea s-o citească pe bătrîna.

—La nimic altceva?

—Dacă însă am cumpăni bine lucrurile, nu orice Cantacuzin ajunge şi domn...

Păuna se posomori.

—Ştii la ce cugeţi. Da, Gheorghe este tot un Cantacuzin şi nu a ajuns domn şi mă întreb de ce mătuşa mea nu vine să mă vadă. Sau, poate, aşteaptă să mă duc eu la ea? Am poftit să mă primească să dorm în casa ei şi am priceput că nu se poate. Dar ea ştie că sînt aici şi iată că încă nu s-a arătat...

—Doamna Maria e suferindă, măria ta, şi amărită. După douăzeci şi cinci de ani de surghiun...

—Nici la Bucureşti n-a venit să mă vadă...

—Din cetatea Sibiului s-a pogorît de-a dreptul pe Olt şi a tras aici ca acasă..., ce zic eu ca acasă?, a tras chiar la casa ei, durată din temelie de răposatul ei soţ, Şerban Vodă Cantacuzinul. S-a închis în sine şi mi-a trimis vorbă că nu vrea să vadă pe nimeni.

—Da, dar eu nu sînt „nimeni“, se înfurie Păuna, sînt ruda ei şi doamna ţării. Aş putea să te trimit cu poruncă s-o aduci aici.

—Aşa ceva nu vei face, mărită doamnă! Adu-ţi aminte ce s-a vorbit despre moartea lui vodă Şerban, că ea s-a făcut prin otravă şi că de fapta aceea nu ar fi străin cugetul fratelui său, Stolnicul Constantin, socrul măriei tale...

—Nu s-a dovedit nimic! strigă Păuna.

—Asta, într-adevăr, poate fi doar o bănuială neghioabă, dar doamna Maria nu poate ierta că Stolnicul nu l-a vrut în scaunul domniei pe fiul ei Gheorghe şi fecior bun al răposatului Şerban, ci i-a pus pe boieri să-l poştească pe Constantin Vodă Brâncoveanu, de răul căruia ea a luat de îndată calea surghiunului către Ţara Ardealului. Acum, că Brâncoveanu e pe unde e, doamna s-a întors, cu copii cu tot, dar tare-i necăjită şi îmbătrînită şi fără putere, aşa că să fii măria ta fără de nici o minie asupră-i.

— Dacă de răul lui Brâncoveanu a plecat, de ce nu vine acum la mila mărilor noastre?

— După cît se știe, Constantin Vodă nu i-a pricinuit nici un rău, ea a plecat doar că nu putea să îndure umiliința. Asta a fost tot, pe cînd Stolnicul și neamurile lui rămîn dincolo, de partea răului care nu se iartă. A trebuit să cunoască și ea că nu orice Cantacuzin ajunge și domn.

Păuna își mușcă buza de jos. Mîinile prinseră a-i tremura, iar aceasta se văzu cînd își întinse dreapta către filigeanul din care încă mai fumea aburul de floare de soc. Se răzgîndi și-și vîrî degetele în susul pieptului, pe sub spumele tulpanului vișiniu, unde i se ghicea salba de mărgăritare. Dincoace, pe mătăniile negre, degetele bătrînei ascultau de porunci adînci.

— Măria ta nu ești minioasă, dar ai pe suflet o mare povară, îi zise ea cu glas liniștit, măcar că în liniștea aceasta se simțea încremenirea arcului ce va să se sloboadă. Măria ta nu ai venit aici să vezi dacă și cum se ridică stăreția cea nouă, căci de aceasta se îngrijește încă de la început măria sa vodă Ștefan care, după cît am aflat, va asculta mîine liturgia la Govora și va veni de îndată să prînzească la noi. Cugetul măriei tale e pîngărit de un abur negru. Ai venit aici și acum; aici, la loc de singurătate și cuvioșie, și bine ai făcut; acum la hramul Adormirii, dar n-ai făcut bine. Într-o zi ca aceasta chinovia nu mai e singuratică. Se adună poporeni din toate împrejurimile, din Frîncești și de pe Valea Luncavățului, din Tomșani și din hotarele Genunenilor, muntenii Pietrarilor și clăcașii de pe apa Cernei. Ai venit cu nădejdea unei limpeziri, dar sufletul ți s-a încrîncenat de cum ai pătruns în vatra mîinăstirii. Norodul din curte nu s-a înfiorat la vederea măritei doamne, nici nu și-a plecat fruntea, nici măcar nu s-a mișcat din loc; arnăuții măriei tale s-au văzut nevoiți să-i îmbrîn-cească și să-ți taie drum prin mijlocul unei gloate nesimțitoare. Pe urmă a mai trebuit să afli că doamna Maria nu voiește să te vadă...

— Dacă mătușa mea și-a găsit o pricină, o întrerupse Păuna, ce are cu noi prostimea?

Bătrîna păru că-și proptește bine cugetul pe un reazim lăuntric. Se rosti rar, apăsător, cu palmele strînse între genunchi:

— Țara nu-l poate uita pe Constantin Vodă.

— Ei și? sări femeia. Oare prostimea n-a ajuns să pricieapă că toată stăpînirea vine și se duce?

— Da, dar nu întotdeauna de la sine. Socotința norodului nu e deloc grea. Faptele se petrec astfel: un om ca Brâncoveanu domnește în pace vreme de douăzeci și patru de ani, sultanul e mulțumit de el și-i înnoiește domnia pe viață. Deodată însă domnul se pomenește prins cu vicleșug de trimisul sultanului, care poartă asupra-i două firmane, unul de mazilire pentru Brâncoveanu și unul de înscăunare a lui Ștefan Cantacuzinul, feciorul Stolnicului. Doamna Păuna vine acum la mîinăstire în rădvanul curții, domnul Ștefan va veni și el, călare pe cal alb cu friu aurit, în timp ce Constantin Vodă zace de cinci luni în temnița de la Stambul, sub caznele iadului. Ce socoți măria ta că ar trebui să gîndească norodul?

— Ar trebui să se știe că sultanul era demult cu bănuială asupra lui Constantin, de cînd cu fuga spătarului Toma...

— Spătarul Toma, mărită doamnă, era tot din neamul vostru. Trei Cantacuzini a avut vodă Brâncoveanu în divanul lui. Unul l-a părăsit pe cîmpul de bătaie, altul l-a vîndut sultanului, iar celălalt i-a luat locul pe tron. Ce vrei să gîndească norodul? Acestea sînt fapte!

— Că spătarul Toma l-a părăsit, e drept; că vodă Ștefan s-a așezat în scaun, iarăși e drept; dar de unde scornirea că Stolnicul l-a vîndut?

— Mărită doamnă, toată lumea știe că învățatul socru al măriei tale era singurul om față de care Constantin Vodă nu avea taine. Numai el păstra cea de a doua cheie a sipetului de fier în care se aflau înscrisurile de taină ale Brâncoveanului cu împărații creștini de la Viena și de la Mosc. Cum de au

ajuns aceste hîrtii sub ochii sultanului? Vodă n-a fost nebun să i le dea, nici că a găsit vreo spărtură în zăvoarele sipetului... Atunci, ce vrei să gîndească norodul?

Păuna încremenise. O măsura pe bătrîna de sus pînă jos, în timp ce dreapta ei încă mai stăruia, încheștată, pe salba de sub tulpă.

— Măicuță, se căzni ea să grăiască domol, ești femeie bătrîna și ai putea să-mi fii mamă, ceea ce înseamnă că-ți datorez cinstire. Dar ceea ce mi-ai spus adineauri nu sînt lucruri pe care să le știe ori să le judece norodul de rînd...

— Țara noastră e o biată țărișoară, măria ta, răspunse bătrîna tot domol, și norodului nu i-a fost greu să afle că în primăvară, cu puțin înainte de nenorocire, vodă Constantin a primit de la un prieten al său din Stambul o scrisoare de taină, cu înștiințarea că turcii i-au pus la cale mazilirea. Vodă a citit scrisoarea în divan, dar domnia sa Stolnicul a zîmbit și l-a sfătuit să nu-i dea nici o crezare, că se apropie Paștile și o fi avînd grecul nevoie de bani. Vodă s-a liniștit, a rupt scrisoarea și n-a mai plecat de Paști la Tîrgoviște, așa cum îl sfătuisese doamna Marica. Și se mai știe ceva, că în acea zi de Joia Patimilor, cînd aga Mustafa a venit la București să-l prindă pe vodă, el nu s-a dus mai întîi la curțile domnești, ci a mas în altă parte, unde a avut un sfat de taină cu bătrînul Stolnic, cu tînărul Ștefan și cu nevasta acestuia.

— Asta nu-i adevărat, sări Păuna ca arsă, o femeie nu are ce căuta în trebile politicești...

— Ba are, zîmbi subțire Elisabeta, atunci cînd vrea cu tot dinadinsul să ajungă doamnă...

— Ți-am spus că la mine domnia a venit în chip firesc...

— Firește, nu mă gîndesc să-ți stau împotrivă. A fost însă la curtea lui Brâncoveanu — îți aduci aminte? — împrejurarea unui ospăț la care jupîneasa Păuna s-a înfățișat purtînd pe cap ișlic, și încă unul din cel scump. Doamna Marica i-a spus atunci că, după rînduiala curții, numai soției lui

vodă i se cade să poarte ișlic, nu și jupîneselor. Măria ta ai simțit înfruntarea, și chiar atunci, în clipa aceea, te-ai jurat că vei fi doamnă.

— Iar asta nu ți se pare firesc? încercă Păuna să ridă cu un clocot al glasului în care se citea mai degrabă spaimă decît nepăsare.

— Sub stăpînirea nefirescului toate par firești, răspunse bătrîna, chiar și uneltirea unui omor.

— Omor?...

— Știi măria ta că vodă Constantin îndură în temniță mai mult chiar decît a suferit Hristos? Numai pe cruce nu l-au pus. Altfel, l-au scuipat, l-au bătut cu vergile pînă la carnea vie, i-au smuls unghiile cu cleștele, după ce le împunseseră cu bolduri, i-au întins trupul în butuci, i-au răsucit mîinile din umeri, l-au ars pe piept cu vătraul roșu și i-au strîns țeasta în cercuri de fier încins, că i-au rămas pe frunte semne de sînge, ca ale cununii de spini...

Păuna deschise ochii mari și ascuțiți:

— Cuvioasă maică, vrei cumva să spui că tot din prostime cunoști domnia ta aceste fapte?

— Nu, doamnă, pe acestea le știu numai eu.

— Da, dar ele se petrec la Stambul, într-o temniță de sub pămînt, unde nu pătrunde nici un străin.

— Temnița are undeva, sus, o fereastră prin care se uită uneori vizirul. La fereștrăia aceea o duc însă pe sârmana doamnă Marica, să-și vadă bărbatul și feciorii cum urlă sub cîngile călăilor. De la ea știu eu ce se petrece acolo.

— Da, dar doamna Marica se află sub strașnică pază. Pe lîngă icioglanul vizirului, care, ca orice turc, poate fi cumpărat cu bani, se află la ușa ei și căpitanul Voicu, omul nostru de credință, care și-a lăsat aici, drept cheazășie, nevasta și copiii. Acu', vai de viața lor!

Păuna își frîngea mîinile, aprinsă de curiozitate, în timp ce călugărița părea că se întreabă dacă mersese prea departe

cu destăinuirile sau dacă chiar așa trebuia purtat cuvîntul.

— Omul domniei nu și-a călcat credința, iar alor lui nu le veți face nici un rău.

— Cum nu și-a călcat-o, dacă a lăsat să treacă scrisori?

— Doamna Marica nu mi-a trimis nici o scrisoare.

— Nici prin graiul cel viu?

— Nici.

— Atunci? . . .

— Ce vede doamna Marica acolo, văd și eu aici. Asta-i tot. Căpitanul e nevinovat.

Doamna părea descumpănită și căuta acum să pătrundă în spatele cuvintelor.

— Dacă nu m-aș afla într-o sfîntă minăstire, grăi ea într-un tîrziu, aș crede că e vorba de o oarecare vrăjitorie . . . Trebuie cumva să zic că e minune?

— Nici una, nici alta, doamnă. Sînt pe lume orbi-orbi, care nu simt nimic împrejur, nu pot să se ajute singuri și ajung cerșetori; și sînt orbi care pot să umble prin întuneric ca și cum ar vedea, nu sînt povară pentru nimeni, învață meșteșuguri și trăiesc ca toți oamenii, fără ca prin aceasta să fie vrăjitori sau sfinți. Așa sînt eu. Ce e depărtarea decît un întuneric? Eu văd prin ea.

— Și crezi că așa ceva e firesc?

— Asta-i nenorocirea lumii, mărită doamnă! Cînd oamenii ajung să trăiască nefirescul firește, atunci tot ce e firesc li se pare de-a-ndoaselea, ca și cum firescul ar strîmba fața firii. Numai într-o lume a nefirescului se poate pune la cale un omor ca și cum o asemenea uneltire ar fi firească.

— Ce tot vorbești de omor, măicuță? se tulbură doamna. Se știe că Brîncoveanu e bogat, iar turcii îl muncesc pentru ca el să le destăinuiască toate averile. Asta o fac ei nu numai cu el, au făcut-o cu toți. Pentru bani însă turcii chinuiesc, dar nu omoară.

— Aici ai dreptate, doamnă, turcii nu-l vor ucide pentru bani. De altfel, cu asta s-a isprăvit, au smuls de la el tot ce se putea smulge. E însă altcineva care-i vrea moartea și i-a pus-o la cale. Păuna tăcea pîlînd, bătrîna urmă să vorbească. Acum cîteva zile un trimis de taină de la București a ajuns la muftiul cel mare din Stambul și i-a pus în mînă o carte frumoasă, îmbrăcată în scoarțe aurite. Cartea nu era altceva decît Scriptura necredincioșilor, *Coranul*, ceea ce l-a bucurat nespus pe mitropolitul agarieinilor și i-a luminat chipul. Cînd a deschis-o, a văzut cu uimire că ea fusese luată din biblioteca beifului Constantin Brîncoveanu și că acesta o citise pe îndelete și cu multă luare aminte, ceea ce se dovedea din însemnările de pe margini, făcute cu mîna lui. Ei bine, doamnă, prin această carte s-a pus la cale uciderea Brîncoveanului.

Doamna își petrecuse palma dreaptă peste degetele stîngii și le strîngea cu putere.

— De ce ucidere? Un asemenea dar, singură ai spus-o, era menit să-i placă muftiului.

— Acesta-i vicleșugul, mărită doamnă. Turcii nu citesc cărțile creștinilor, nici nu le țin în casă. Dacă cineva ar face-o, s-ar socoti că e gata să se lepede de Mahomed. Aceeași socotință însă lucrează și-n răsturnare. Muftiul nu știa că Brîncoveanu e un om foarte învățat, că are multe cărți în osebite limbi și că le-a citit pe toate, ca un iscusit nepot de soră al stolnicului Cantacuzino. Pentru mintea lui agariană, un singur lucru a fost limpede, că dacă beiful de la București a citit *Coranul*, cugetul său trebuie să aibă o anume deschidere către legea lui Mahomed. Trebuia să încerce, el nu avea voie să nu purceadă la o astfel de încercare. Cu acest gînd s-a dus el la sultan și i-a luat încuviințarea să coboare cu cartea în temniță, unde i-a făgăduit nenorocitului iertarea și domnia dacă se leapădă de Hristos și jură cu mîna pe *Coran*. Aceasta-i nelegiuirea. Doamna Marica era la fereastră.

— Din cele ce spui se vede că cel ce a trimis cartea i-a vrut lui Brâncoveanu binele, adică să-l scape.

— Nu, doamnă, i-a vrut moartea. De aici încolo, lui Constantin nu-i mai rămân decât două lucruri: ori se turcește și moare în duh, ori rămîne creștin și moare cu trupul. Altceva de ales nu are. Vezi, măria ta, fapta Stolnicului nu putea duce decât la mazilire; fapta fiului său nu putea duce decât la sărăcire și surghiun; fapta celui de al treilea nu poate duce decât la moarte. În cele dintîi două împrejurări, Constantin Vodă încă se mai putea întoarce în scaun, cum au mai făcut-o și alții; în cea de a treia, nu. Boier de veche vișă creștinească, Brâncoveanu nu e un oarecare Mihnea, să plece la Stambul cu crucea în mînă și să se întoarcă la București cu turbanul pe cap.

Păuna mai caută o scăpare:

— Dacă e la voia lui, atunci poate să nu-și lepede credința și să plece în surghiun, așa cum au plecat și alții înaintea lui. Turcii nu silesc pe nimeni să treacă la legea lor.

— Asta-i adevărat, dar numai dacă întrebarea nu se pune. Din clișa în care s-a pus, nu mai sînt decât două căi, viața sau moartea, adică, în judecata noastră, moartea oricum. Ființa care a trimis cartea nu a urmărit decât atît, ca întrebarea să se pună. Pentru rest, știa ce urmează.

Păuna nu se mai putu stăpîni.

— Ei, strigă ea sărind din jîlt, dacă știi atîtea, spune cine e faptașul, spune!

— Nu știu. Se știe doar atît, că în biblioteca lui Constantin Vodă nu pot umbla decât trei ființe: Stolnicul, domnul și doamna...

— Eu nu mă amestec în trebile bărbaților! strigă Păuna.

— Eu sînt nevoită să te cred, doamnă. Numai că o asemenea faptă nu putea fi gîndită de mintea unui bărbat. Vezi, măria ta, Stolnicul, să zicem, vrea să scape de Brâncoveanu, scoate înscrisurile tainice din sipet și i le trimite turcului; vrea și

Ștefan să scape de el, dă pe față banii brâncovenești de la Veneția și Viena. Dincoace însă vicleșugul e mult prea subțire, urzeala e mult prea dreaptă și fără greș. Cartea nu a fost însoțită de nici o scrisoare, uneltirea lucrează numai pe dinlăuntru, ea nu lasă urme de vinovăție și, mai mult, poate fi talmăcită și pe dos, cum ai încercat și măria ta...

— Nu sînt vinovată de moartea Brâncoveanului! urlă Păuna cu mîinile în aer.

Bătrîna se ridică și ea de pe jîlt.

— Nici nu poți fi, căci Brâncoveanu încă trăiește. Și ar putea să mai trăiască, dacă... știu eu?, măria ta ai repezi degrabă un om la muftiul cel mare, să-i spună adevărul, că adică totul a fost o uneltire... Dar asta ține numai de cugetul măriei tale...

Păuna se scutură toată, ca trezită dintr-un vis:

— Și ce zor ai domnia ta de viața sau moartea Brâncoveanului?... De două ceasuri stau ca o proastă și răspund la întrebări viclene... Ce zor ai? Nu ești nici măcar stareță!

— Adevărat, nu sînt stareță, dar sînt o Brâncoveancă.

— Tu?... o Brâncoveancă? îngăimă Păuna încercînd din toate puterile să-și țină firea.

Acum bătrîna părea mult mai înaltă decât ea, ochii îi sticleau într-o lumină rece, degetele ei lungi, neobișnuit de lungi, se înstăpîneau cu mai multă putere pe mătăniile negre.

— Sînt fata din flori a lui Papa Brâncoveanu, făcută cu o slujnică frumoasă, cu care el s-a iubit în tinerețe. Maică-mea a murit din facere, iar eu am crescut la curte, printre slujnicele de casă, sub veghea subțire a părintelui meu. El s-a însurat și l-a avut pe Constantin. Cînd acesta era de numai un an, s-a întîmplat năvala seimenilor și dorobanților care juraseră să-i omoare pe toți Brâncovenii, cu sămînță cu tot. Moșul Preda a scăpat fugind, pe tata l-au omorît în fața porții, apoi s-au năpustit înlăuntru, cu săbiile goale, să-l ucidă și pe Constantin. Atunci eu i-am smuls unei roabe copilul ei pe care îl ținea în

brațe și l-am purtat în calea turbaților, care l-au tăiat și s-au dus, crezînd că acela fusese Constantin. Aveam paisprezece ani. La cincisprezece m-am hotărît să-mi ispășesc păcatul și am venit în mînăstire. Firește, roaba a fost încărcată cu daruri și a mai făcut mulți copii, că era tînără, dar viața unui om nu se plătește nici cu bani, nici cu alte vieți omenești. Constantin știe că-i sînt soră, iar doamna Marica știe că-mi este cumnată. În numele lor și al tuturor Brâncovenilor te-am supus eu la această cercetare și în numele lor îți cer eu să mărturisești adevărul și, dacă se poate, să încerci a te mîntui. Acum s-a făcut tîrziu, eu am lipsit de la priveghere și va să-mi fac pravila în chilie. Măria ta vei căuta să te odihnești. Domnul Dumnezeu să-ți lumineze cugetul. Ne vom vedea mîine dimineață, la cea de a doua toacă.

Bătrîna își plecă ușor fruntea și părăsi iatacul, în timp ce Păuna o privea înmărmurită, cu ochi fierbinți pe un chip de mort. Ea nu se urni decît cînd veni Ilina s-o ducă în odaia ei; se mișca purtată de umeri și murmurînd doar atît:

— Nu sînt vinovată . . . , nu sînt vinovată . . .

Așa s-a isprăvit atunci cumplita voroavă dintre cele două femei, fără ca maica Olimpiada (oh, nu, Elisabeta) să-i poată smulge Păunei mărturisirea pe care o dorea cu atîta rece înverșunare. Aceasta s-a întîmplat de abia a doua zi, dar nu de-a dreptul, ci într-un chip aproape de necrezut pentru veacul acela. Cronicarul anonim a știut ceva, dar nu a fost în stare să pătrundă în tîlcul din spatele faptelor. Biserica era plină de credincioși, ca la hram, cu tot soborul călugărițelor în cele două sînuri și cu țărani de prin împrejurimi, dar cei mai mulți rămăseseră în curte și ascultau slujba prin feres-trele deschise. Era foarte cald, ca într-un adevărat mijloc de august. Doamnei Păuna i se așezase o strană anume, în deschiderea sîinului stîng, în așa fel încît să aibă în față icoana Maicii Domnului, fala mînăstirii, despre care se spune că fusese găsită de niște ciobani în stejarul de sus, din al cărui lemn s-a

făcut întîia bisericuță. Maica Elisabeta ședea drept în spatele doamnei, în prima strană de la perete; se știa că ea niciodată nu se învoise să se urce în strana stărețească, prima din sînul drept, așa încît nimeni nu s-a mirat nici de locul în care se așezase ea, nici de cinstea ce i se făcuse soției lui vodă. Liturghia a curs liniștit și limpede, împodobită de cele mai frumoase voci ale maicilor tinere, școlite întru muzichia psaltică, sub îndrumarea proiestoaselor. Lîngă icoană, pe o măsuță frumos așternută, o colivă de grîu curat fusese pregătită pentru parastasul de la sfîrșitul slujbei, întru pomenirea răposaiilor ctitori, care pe vremea aceea nu erau mulți: Matei Voievod Basarab, Elina Doamna, vornicul Preda Brâncoveanu, Șerban Voievod Cantacuzinul, și cam atît. Trebuie să mai spun că Uriil nu se întorsese din ascultare, iatacul era gol, iar eu am putut să-mi părăsesc firida și să fiu în biserică pe toată durata dimineții. Liturghia se apropia de sfîrșit, preoții se împărtășeau în altar, la strană se cînta priceasna, cînd, deodată, s-a petrecut un lucru înfricoșat. Un țipăt ascuțit a sfîșiat liniștea bisericii, înfiorînd bolțile și inimile. Toate privirile s-au îndreptat către doamna Păuna, căci de acolo izbucnise țipătul. Ea ședea dreaptă în strană, cu ochii stîlpiți de poala de mătase a icoanei, ca și cum acolo ar fi văzut ceva înspăimîntător. Orbazul i se făcuse ca de ceară, pieptul se căznea să înghită aer, mîinile se încheștaseră pe brațele strănii, buzele îi tremurau. A stat așa mai multe clipe și lungi, apoi a prins a urla fioros, în timp ce-și rupea hainele de pe ea, sfîșindu-le cu mișcări crîncene, ca o nebună. Încet-încet, urletele i s-au prefăcut într-un horcăit neputincios, apoi a leșinat. În spatele ei, călugărița Elisabeta se făcuse de piatră, cu toate că și pînă atunci stătuse țeapănă, cu ochii infipți în ceafa Păunei. Cîteva femei din popor au luat-o pe doamnă în brațe și au dus-o în stăreție, iar liturghia s-a sfîrșit fără ca nimeni să mai ia seama la ea, într-atît de mare era tulburarea norodului. Maica Elisabeta a rămas în bisercă și pentru parastas, numai

că înainte de începutul acestuia ea l-a chemat pe ieromonahul protos și i-a șoptit ceva la ureche.

Peste vreo jumătate de ceas a sosit vodă Ștefan, călare pe cal alb, cu o ceată de arnăuți sub porunca armașului. Afînd de cele întîmplate, el s-a repezit în odaia din stăreție, să-și vadă doamna, apoi s-a arătat în iatacul de oaspeți, cu Ilina după el. Vorbeau în șoaptă. Cu oțeturile ei aromate, femeia izbutise s-o trezească pe doamnă din leșin, aceasta apucase să-i spună, tremurînd și aiurînd, ce văzuse în biserică, după care leșinase din nou.

—Și ce-a văzut? a întreat-o vodă.

—Am înțeles, măria ta, că uitîndu-se pe poala icoanei, doamna l-a văzut pe vodă Brîncoveanu la Stambul. Călăul i-a tăiat mai întîi copiii, unul cîte unul, apoi l-a tăiat și pe el... Cu securea i-au tăiat, așa zicea, și că era sînge mult, mult sînge... Pînă aici a apucat să spună, că a leșinat iar.

Vodă a stat puțin pe gînduri, apoi a întreat-o:

—Mai era cineva cu tine acolo?

—Nu, măria ta, numai eu am fost.

Chipul lui Ștefan, din negricios se făcuse negru.

—Du-te și încearcă s-o trezești, dar despre ce-ai auzit să nu vorbești cu nimeni.

Vodă l-a chemat apoi pe armaș.

—Femeia aceasta nu-mi mai face trebuință.

—Știe prea multe, măria ta?

—E vrăjitoare. I-a dat doamnei niște ierburi și oțeturi aromate și a făcut-o să vorbească în dodii.

—În unele laturi ale pămîntului, mărite doamne, vrăjitoarele sînt arse de vii...

—Nu, i-a retezat-o vodă, o spînzuri.

Atunci a intrat maica Elisabeta. I-a întins lui vodă mîna spre sărutare, dar el nu s-a clintit.

—Mi s-a spus, maică, i-a zis el, că ai făcut parastas pentru răposajii ctitori.

—După rînduiala creștinească, măria ta.

—Și pe cine ai poruncit să se adauge la pomelnic?

Bătrîna rosti senin, ca într-o împăcare:

—Constantin Voievod Brîncoveanu, Constantin Coconul, Ștefan Coconul, Radu Coconul, Matei Coconul... De sabie s-au săvîrșit, astăzi, în ziua Sfintei Mării, la un ceas înainte de amiază.

Vodă de abia își stăpînea tremurul.

—Cel mai sprinten călăreț al meu îmi aduce știre de la Stambul într-o săptămînă. Iat tu...

—Puterile duhului sînt mai mari și mai repezi. Adu-ți aminte, măria ta, de vorbele pe care ți le-a spus vodă Constantin înainte de a lua drumul muceniei: Finule Ștefan, dacă aceste nenorociri sînt de la Dumnezeu, pentru păcatele mele, făcă-se voia Lui; dar dacă sînt roada răutății omenești, Dumnezeu să-i ierte pe dușmanii mei, dar păzească-se ei de mînia răzbunătoare a dreptății cerești. Adu-ți-le aminte, măria ta, și te cutremură.

Bătrîna nu s-a mai înclinat; s-a întors dreaptă și a părăsit iatacul. Clipele următoare s-au petrecut repede. Vodă a pretins că femeia aceasta a văzut prea multe în viața ei, așa că... și cu două degete crăcănate i-a făcut semn armașului că trebuie să-i scoată ochii. Îngrozit, acesta a spus că femeia e călugăriță bătrînă și că ar fi prea mare păcatul să i se atingă cineva de trup. Atunci vodă, sugîndu-și buzele, i-a poruncit s-o ducă la noapte în locul știut și acolo s-o facă să nu mai vadă, fără să-i scoată ochii. Și a făcut cu mîna semn în două laturi, ca și cum ar fi astupat două deschizături.

Pe bătrînă au adus-o după aceea în iatac și, după ce au închis bine ferestrele și ușa, au pus-o sub pază. Maica Elisabeta a mai avut timp, pînă seara, să-și înmoaie pana în călimară și să facă o scrisoare către doamna Marica, pe care, la sfîrșit, a ascuns-o într-un loc ferit, știut numai de ea și de ucenicele ei. Printre multe altele, îi spunea: „Și să mai știi

măria ta că a fost pusă de față cu omorul, ca și cum acesta s-ar fi petrecut aievea sub ochii ei, și toate semnele i-au vădit vinovăția.“

Numai după ce s-a întors Uriil și am părăsit iatacul, cred că am știut unde anume poruncise vodă să fie dusă bătrîna călugăriță. O mai știam și acum, cînd mă aflu din nou în pridvorul bisericii, față în față cu doamna Păuna, care între timp își pusese iarăși coroana pe cap și sprijinea chivotul pe degetele-i subțiri. Nu mai puteam pierde nici o clipă, ardeam de nerăbdare. Maica stareță Raisia mă aștepta la masă, i-am trimis vorbă că am o treabă urgentă și m-am năpustit peste cele cîteva dealuri și văi, cu sufletul la gură, tremurînd de emoție. Am ocolit Surpatele, pe drum l-am văzut pe Var-sanufie, care pesemne se întorcea de la Craiova, și l-am salutat de departe, cu mîna; nu mă mai interesa. La Govora am ajuns gîfîind.

— Mergem la tainiță, domnule inginer, dar acum, acum, vă rog . . .

— V-am asigurat că vă stau la dispoziție, a surîs el, sigur că vă stau la dispoziție, facem sondaje noi . . .

— Nu sondaje, am urlat, spargeți !

Sub tîrnăcoapele oamenilor, zidul s-a dezghiecat repede. De sub primul rînd de cărămizi a apărut rama de lemn a unei uși, apoi bolovanii au căzut, descoperind tainița pe care o bănuisem.

— Incredibil, exclama domnul Lotru, toate sondajele au arătat zidire compactă.

Încet, încet, s-a deslușit podeaua de pămînt a tainiței. Zăcea acolo, încovoiat, cu genunchii către gură, parcă chinuit de foame, un schelet omenesc. Lîngă el, un ulcior de lut.

— Asta e maica Olimpiada, am strigat, e maica Olimpiada !

Deși uluit, inginerul nu și-a pierdut cumpătul.

— Ar trebui mai întîi să se știe precis dacă e un schelet de bărbat sau unul de femeie . . .

— Simplu de aflat, am intervenit eu, doar cîteva măsurători antropometrice; în special pe oasele bazinului . . .

Atunci însă, în timp ce-mi scoteam ruleta de buzunar, peste ochii mei s-a lăsat, dintr-odată și grea, cortina de care îmi vorbise doctorul Danny Beg. Deși fusesem prevenit și avusesem destul timp să mă familiarizez cu gîndul, șocul a fost atît de puternic încît a trebuit să fiu îndepărtat urgent de locul unde se produsese catastrofa. Aveam să viețuiesc în întuneric vreme de cîteva ani, fără să-i fiu nimănui povară și fără ca eu, la rîndu-mi, să fiu împovărat de amintiri.

Doctorul avusese dreptate să creadă în reversibilitatea fenomenului. După ce mi-am revenit și s-a întîmplat să revăd Govora, aci veniseră de mult călugărițele și-i înfloriseră pridvoarele. De la maica Evghenia am aflat că domnul Lotru murise între timp și că era îngropat în cimitirul de la Hurezi. Cît despre scheletul din tainiță, se știa vag că fusese dus la București. Amănunte nu se cunoșteau, dar eu nu aveam nici cea mai mică îndoială că acelea erau osemintele Olimpiadei, procurorul devenit victimă sub puterea învinuiților, justițiarul din care nu mai rămînea nici o urmă, în timp ce ucigașii supraviețuiau, încununăți de glorie, într-un pridvor de biserică.

Singurul loc unde putea fi dus scheletul era Institutul de antropologie, dar nu am mai avut curiozitatea să-i cercetez fișele.

De ce-aș profana istoria ?

Mi-a fost de ajuns să aflu că, ceva mai tîrziu, în tainiță mai fusese găsit un pieptene cu coada ascuțită bine, ca o undrea.

București, 4 martie 1985

Două erau pricinile pentru care vodă n-ar fi vrut să vină tocmai atunci la Cozia. Mai întâi, începuse Săptămîna Paștilor, iar el se gătise s-o petreacă pe toată la Hurezi, în singurătatea schitului de sub pădure, așteptînd Paștile. În al doilea rînd, avea știre că imbrogliul Buiuk trecuse în sus pe Valea Oltului, cu o oaste mică, spre hotarul dinspre părțile ungurești, și n-ar fi vrut să-i stea pe aproape în calea întoarcerii, ca nu cumva acela să creadă că-l iscodește însuși domnul. Dacă marele dregător al sultanului era slobod să-și vadă de treburile lui pe orice drum din Țara Românească, Brâncoveanu știa că turcilor nu trebuie să li se dea, în nici un chip, prilejul unor alte bănuieli asupra unui voievod ce-și cîrmuia norodul, aproape netulburat, de șaptesprezece ani, și care se pricepuse, ca nimeni altul, să țină cumpănă dreaptă între folosul țării și mulțumirea stăpînilor lui. Totuși el a trimis vorbă că va sosi în după-amiaza zilei de marți, iar aceasta — noi o știam bine — numai pentru ca să vadă el însuși cum arată chipul cel nou al slăvitului Mircea și să curme gîlceava ce se iscase între meșterul Preda și paharnicul Șerban.

Era o primăvară timpurie și caldă, pămîntul mirosea a rădăcină, soarele trăgea mugurii de cornițe, albinele ieșeau

în întîmpinarea mărgăritarului, sălciile de pe malul Oltului își oglindeau în apă plêterile verzi, Floriile lăsaseră după ele făgăduințe binecuvîntate. Era vremea primenirilor. În afara celor doi împričinați, mînăstirea era liniștită, căci într-un asemenea prilej nu-i trebuiau lui vodă nici clopote, nici prapuri și cîntări, nici polihroniu și nici ospețe. Așa era dorința mării sale, pe care o simțeam mai mult noi, rasoforii cei tineri, ca unii ce nu mai aveam să alergăm pe toate scările și prin toate pridvoarele, ascultînd poruncile scurte ale maimarilor noștri. Nu ne era silă de nici o ascultare, le făceam pe toate cu dragă inimă, dar cu mai multă plăcere ne cheltuiam ceasurile buchisind și învățînd pe de rost cîntările Idiomelarului, pe ale Triodului și pe cele, mai noi, din Anastasi-matar, unele trecute pe românește încă din vremea lui Matei Vodă, altele trecînd acum prin pana tîlmăcitorilor. În Cozia exista o veche și puternică predanie muzicală, începută de Filotei Monahul, fost logofăt al Mircii Vodă și devenit, spre bătrînețe, călugăr aici, unde a alcătuit vestitele lui *Pripele*, cărora mai tîrziu li s-a spus *Mărimuri*, ce se cîntă pînă astăzi la utrenia praznicelor mari și a sfinților cu polieleu. El a lăsat în urmă-i ucenici care, la rîndul lor, i-au învățat pe alții, și tot așa din generație în generație, pînă în timpul de care am început să vorbesc, cînd ultimii dintre ei îmbătrîniseră și se împuținaseră și răgușiseră, încît strănile din cele două sînuri erau amenințate de pustiu, așa cum era amenințată mînăstirea însăși, ale cărei ziduri nu mai cunoscuseră aproape nici un fel de prenoire din veacul evlaviosului Neagoe și stăteau să se prăbușească, măcinate de vremuieli. Ea a prins a se naște din nou prin osîrdia și cheltuiala lui Constantin Vodă, care i-a dres cetatea, cu chiliile, beciurile, paraclisul și acoperișurile ei, a întărit biserica și i-a adăugat un pridvor deschis, cu bolți de cărămidă pe stîlpi de piatră, așa cum arată mai toate ctitoriile sale și cum ni se vedește ea pînă în ziua de astăzi.

În anii aceia de trezvie gospodărească au venit în mînăstirea noastră, unul cîte unul și din locuri osebite, o seamă de tineri foarte rîvnitori, pe care economul i-a folosit mai întîi la lucrul din grădina de legume. Pînă să învețe pravila și tipicul, ei își mai cîntau doinele de pe acasă, și astfel a băgat egumenul de seamă că aveau glasuri frumoase și limpezi, cu care ar fi putut să înnoade firul rupt al muzichiei coziene. Cum însă dintre bătrînii chinoviei, gîrbovi și neputincioși, nu se putea alege un dascăl, el l-a adus de la Cozia Veche pe rasoforul Filimon, un frate de abia trecut de douăzeci de ani, cu fața spelbă și trupul pușintel, să facă școală de psaltichie cu frații de la grădină. Cozia Veche, altădată plină de monahi încă din vremea lui Radu Basarab, rămăsese un fel de metoc al celei Noi, cu trei-patru călugări ce se îngrijeau de stînila mînăstirii; acolo se însingurase ieromonahul Avramie, cel din urmă vrednic protopsalt din stirpea lui Filotei, cam bătrîn și cam bolnav, dar cu încă destulă putere spre a-l fi desăvîrșit pe copilandrul Filimon în toate tainele viersului cîntat după citire, adică în ceea ce Anton Pann avea să numească, după un veac și jumătate, *Bazul teoretic și practic al muzicii psaltice*. Cu această zestre l-a strămutat egumenul de vale și i-a poruncit să facă din strana dreaptă un crîng duhovnicesc al lui Roman Melodul, în timp ce eu aveam să copiez cîntările după izvoadele cele vechi și să le pun la îndemîna învățăcelilor. Știința muzicală a lui Filimon se întregea dumnezeiește cu o voce neobișnuit de frumoasă, dar în curînd am băgat de seamă că asta era tot; acolo, în vecinătatea stînilor, unde trăise cam de pe la vîrsta de nouă ani, nu avusese pe nimeni care să-l învețe măcar catehismul, așa încît el cînta fără să priceapă ce cîntă, sprijinindu-se mai mult pe notă și pe silaba de sub ea, ca pe niște minuni ale curgerii melodice. După ce ne-am împrietenit, a fost bucuros să afle că adevărata cîntare își hrănește frumusețea din puterea cuvîntului și că vocea în sine, oricît ar fi de măies-

trită, nu prețuiește nimic dacă mintea și inima îi rămîn străine. Lucrul acesta l-au priceput și ucenicii, care nu știau nici ei mai mult decît tînărul lor dascăl, așa încît ascultau cu multă luare aminte, și chiar cu bucuria iluminării, tîlcuirile pe care le făceam ori de cîte ori primeau de la mine o cîntare proaspăt copiată. Egumenul ni se uita peste umăr și-și mîngîia barba. În mai puțin de un an s-a alcătuit astfel Ceata celor Șase Melozi, cum îi spuneau bătrînii, ale cărei măiestrii se desăvîrșeau odată cu zidurile înălbite ale cetății și cu zugrăvelile proaspete ale meșterului Preda. Aș spune chiar — și nu fără temei — că toate acestea creșteau unele din altele. Pe durata zugrăvirii bisericii, slujbele se făceau în paraclis. Melozii și agonisau înaintarea în pasul calendarului, cîntările fiecărei sărbători fiind învățate în ajun sau cu cîteva zile înainte. După ce le istoveau în școală, ei se adunau în locașul cel mare își le mai ziceau acolo, o dată sau de mai multe ori, potrivit și glasurilor, căci una e să cînți într-o chilie, alta în paraclis și cu totul altceva într-o zidire cu turle și bolți. Preda și cei trei firtați ai săi îi ascultau de pe schele și întrupau în culori, să zicem, icoana de la fîntîna lui Iacov, în timp ce eu le-o pregăteam fraților pentru citire cu înțeles, căci nu degeaba s-a spus că pereții unei biserici răsăritene sînt Biblia neștiutorilor de carte. Nu se poate cîntări cît anume împrumuta icoana de la cîntare și cîntarea de la icoană, dar e limpede că ele se rotunjeau îngemănate, sporind în frumusețe.

În marșea de care am pomenit ne-am petrecut mai multe ceasuri cîntînd în trapeză, încăperea fiind mult mai largă decît chilia școlii și, pe de altă parte, liberă, căci în ziua aceea nu se mîncă decît la cină. Nu se poate spune că după șase săptămîni de post vocile sînt în cea mai bună stare de limpezime și putere, dar pe ale băieților noștri le întrema parcă aerul bogat al primăverii, ce dădea năvală, odată cu soarele, prin ferestrele deschise. Dintre imnele acelei vecernii, piatra de încercare era *Slava* de la Stihoavnă, pe glasul al optulea,

una din cele mai zguduitoare cîntări ce se pot auzi în curgerea unui an. E vorba de tînguirea femeii păcătoase care udă cu lacrimi picioarele Învățătorului, le unge cu mir și le șterge apoi cu pletele. Cînd să citim cuvintele, cugetul mi-a șoptit că istoria acelei femei și amănuntele vieții sale nu ar fi deloc potrivite cu vîrsta atît de fragedă a novicilor, nici cu asprimea acelei sfinte săptămîni, așa încît m-am mărginit în a le spune ceva foarte pe deasupra despre lucrarea curățitoare a părerilor de rău. Întru aceasta mă ajuta încărcătura muzicală a bucății, care cerea mai toată atenția asupra notelor și ftoalelor, lăsînd cuvintele în umbră. Cu toate acestea după întîia propoziție, care e de fapt o introducere — o punere în temă, cum am spune astăzi —, Filimon m-a întrebat de ce măsurile următoare, cele cîteva, trec din diatonic în cromatic, adiază apoi ușor pe lîngă enarmonic, pentru ca după aceea să revină în scara diatonică.

— Pentru că așa cer cuvintele, am răspuns.

— Adică?

— Pînă aici a fost doar amintirea împrejurării, ca să se știe de ce e vorba, dar de acum înainte încep cuvintele femeii. Să le ascultăm cu luare aminte în citirea fratelui Cosma.

Acesta își trecu o dată ochii peste pagină, apoi începu să citească cu vocea încercată de tulburare:

— *Vai mie, că noapte îmi este mie înfierbîntarea curviei, și întunecată și fără de lună noaptea păcatului! Primește izvoarele lacrimilor mele, cel ce scoți cu norii apa din mare; pleacă-te spre suspinurile inimii mele, cel ce ai plecat cerurile cu nespusa plecăciune; ca să sărut preacuratele Tale picioare și să le șterg pre ele iarăși cu părul capului meu...*

— Aici ne oprim...

— De ce? Cuvintele nu s-au isprăvit.

— Am să lămuresc ceva mai la vale. Deocamdată vreau să cunoașteți de ce, odată cu vorbele *Vai mie*, cîntarea trece din diatonic în cromatic. E vorba de jalea, de tînguirea, de

sfîșierea lăuntrică a femeii nelegiuite. Melodia urmează îndeaproape înțelesurile cuvintelor... Mi se pare că fratele Miron își pune o întrebare, sau ar vrea s-o pună și nu îndrăznește...

— Așa, un gînd, se hotărî tînărul cu fața suptă și palidă, mă miram cum e în stare un suflet atît de păcătos să-și rotească simțămintele în vorbe atît de frumoase. Auzi: *cel ce scoți cu norii apa din mare!*

— De fapt, răspunsei eu — nu fără ca mai întîi să fi șovăit — cuvintele acestea nu sînt chiar ale femeii cu pricina...

— Cum, adică, nu sînt ale ei? săriră deodată Pamfil, Prohor și Cosma. Nu le-a rostit ea?

— Nu știm dacă și ce va fi rostit femeia în ceasul acela, căci evanghelistul nu ne spune. Cunoaștem doar ce a făcut.

— Atunci cuvintele tînguirii ale cui sînt? mă împunse fratele Paraschiv, cel cu ochii întunecați, care pînă atunci stătuse deoparte.

— Sînt ale celei ce a alcătuit cîntarea, căci tot femeie a fost și ea.

— Păcătoasă? se trezi întrebînd Filimon.

— Nu cred, încercai eu să mă descurc. Casiana a fost o tînără principesă bizantină. Împotrivindu-se căsătoriei cu prințul Teofil care o cerea de nevastă, ea s-a făcut călugăriță pe lîngă paraclisul din palatul împărătesc, cheltuindu-și multe ceasuri cu alcătuirea de imnuri bisericești, căci își descoperise darul poetic. Prințul, nemîngîiat, o urmărea mai toată vremea, dar de departe. Într-o bună zi, ea ședea într-o sală de marmură, aplecată pe analog, și scria tocmai cîntarea aceasta pe care o învățăm noi aici. Cînd a ajuns la cele din urmă cuvinte citite acum de fratele Cosma, acolo adică unde eu l-am oprit, ea a auzit din apropiere un zgomot și a cunoscut că erau pașii prințului, care o pîndea de după niște stîlpi. Însăimîntată, a fugit în paraclis. Tînărul s-a apropiat de

analog, a citit cele scrise de ea, apoi a luat pana și a adăugat vorbele pe care ni le va citi acum tot fratele Cosma.

— *Al cărui sunet auzindu-l cu urechile Eva în rai întru amiazăzi, de frică s-a ascuns...*

— Atît. Pe urmă el a plecat, ea s-a întors și și-a isprăvit compunerea, dar fără să șteargă vorbele scrise de tînărul prinț. Vedeți că acestea nu au nici o legătură cu ce este deasupra și dedesubtul lor, sînt ca un grăunte străin într-o materie nobilă, ca și cum șoldul unei căprioare ar purta în el un vîrf argintiu de săgeată, a vînătorului nenorocos. Ele au rămas aici pînă în ziua de astăzi, iar eu v-am spus această istorie adevărată ca să pricepeți de ce nu cred că monahia Casiana ar fi fost o ființă păcătoasă.

Melozii rămaseră cîteva clipe pe gînduri, apoi Filimon rupse tăcerea.

— Dar cuvintele tînguirii? Dacă femeia greșelnică nu le-a rostit, înseamnă că ele au fost scornite de călugărița Casiana, dar nu pe seama ei, ci pe a celeilalte, pe care nici măcar nu o cunoscuse. Frăția ta ne-ai spus că adevărata cîntare își hrănește frumusețea din puterea cuvîntului.

— Așa am spus.

— Dar ce putere poate să aibă cuvîntul, dacă el nu este adevărat?

— De ce să nu fie?

— Tînguirea aceasta este o scornitură.

— Da, dar o scornitură a harului poetic, care îi dă făcătorului de stihuri puterea de a pătrunde în ascunzișurile ființei și de a aduce la fața roștirii ceea ce pare de nerostit. Darul Casiane s-a pogorît întru adîncurile sufletești ale femeii de demult și a scris nu ceea ce a grăit ea atunci, ci ceea ce ar fi putut să grăiască, dar cu tot atîta adevăr ca și cum ar fi grăit, poate chiar cu mai mult.

— Atunci, se nedumeri Pamfil, s-ar putea ca femeia aceea să nici nu fi fost chiar atît de păcătoasă...

— Nu era deloc! Întării eu. Dimpotrivă, noi nu avem nici pe departe curăția ei de atunci.

Frății se însenină ca prin farmec, răsuflînd ușurați, dar Cosma ridică iarăși hîrtia din fața lui și citi mai departe, de unde rămăsese:

— *Cine va cerca mulțimea păcatelor mele și adîncurile judecăților tale...?*

— Pricep ce vrei să spui, îl întrerupsei eu, dar cuvintele acestea, chiar dacă nu poartă în ele adevărul femeii de atunci, îl cuprind pe al tuturor desfrînatelor din lume și pe al fiecăreia în parte. De aceea sînt făcute stihurile și cîntările, să spună prin har ceea ce oamenii de rînd nu sînt în stare prin fire.

— Așadar, păru a se lumina Filimon, pentru ca cineva să cînte păcatul, nu e de neapărată trebuință ca să-l fi cunoscut.

— Întocmai așa, încredințai eu, puteți cînta fără grijă.

— La urma urmei, oftă el, frăția ta ești tot atît de tînăr ca și noi, și neprihănit, dar cu toate acestea cunoști atît de multe lucruri...

— Într-adevăr, cunosc foarte multe, mă făcui eu a mă lăuda în timp ce-mi simțeam cugetul prăbușindu-se într-o prăpastie luminoasă.

Cu aceasta, melozii s-au învoits-o ia le la capăt cu învățarea *Slavei* și au cîntat-o, pe note și pe cuvinte, de atîtea ori cît a fost nevoie, pînă ce s-au încredințat că o stăpînesc îndeajuns. Apoi ne-am strămutat, ca de obicei, în biserica mare, proaspăt zugrăvită, de unde fuseseră alungate și cele din urmă schele, pentru ca ei s-o mai cînte din strana dreaptă, o dată sau de mai multe ori, spre a-i cerca răsunetul în rotunjimile bolților.

Iată însă că aici dădeam cu ochii de însăși Femeia cîntării, prăbușită la picioarele Învățătorului, așa cum o zugrăviseră meșterii pe bolta dinspre miazănoapte. Părul roșu și foarte bogat i se revărsa pe chip, acoperindu-l. Purta pe ea o tunică lungă și simplă, de culoare galbenă, dar un galben ca aurul

fagurelui căpăcit, cu smalțuri albe de lumină lăuntrică, vestmînt care nu lăsa să i se vadă decît mîinile înfrigurate de plîns și tălpile desculțe, de abia desprinsese din patimă. Nu știam de ce Preda o așezase chiar acolo, în noaptea cu stele și munți luminoși, dar ca prin fulger mi-am dat seama că acest gînd al său, fără asemuire în tot ce văzusem pînă atunci, avea rădăcini ascunse și înțelesuri subțiri. Făgăduindu-mi să mai cuget asupra lui, m-am mulțumit să le spun fraților că lacrimile unei asemenea ființe pot avea prețul unui botez și i-am îndemnat să-și însuflețească *Slava* cu aripile acestui înțeles.

Melozii nu isprăviseră cîntarea cînd în minăstire s-a dat veste că sosise vodă. Egumenul ne-a făcut semn să ne vedem de lucru, ca și cum nu s-ar întîmpla nimic deosebit, urmînd, bineînțeles, să încetăm atunci cînd ni se va cere. Așa se face că am fost martorii aceluia sfat domnesc, care avea să aducă aici o mare limpezire, dar cu prețul unor nemaipomenite tulburări. Voi spune însă mai înainte că măria sa Constantin hotărîse și o nouă zugrăveală a bisericii, întrucît cea mai mare parte a celei vechi ajunsese în așa hal de stricăciune încît sfinții de abia se mai ghiceau de sub afumătură și de printre scorojeli. El voise s-o facă tot cu cheltuiala lui, dar pînă la urmă s-a învoit să o lase pe seama paharnicului Șerban, feciorul lui Drăghici Cantacuzinul, care i se rugase îndelung și cu mare stăruință. Acesta, bucuros de izbîndă, l-a chemat pe iscusitul meșter Preda, cel ce zugrăvisese paraclisul și bolnița de la Hurezi, care i-a adus cu sine pe Ianachi, Sima și Mihai, tovarășii săi cei mai buni. Aceștia patru au împodobit nava întreagă, cu turlă cu tot, precum și pridvorul, care era nou, străduindu-se să isprăvească înainte de Joia Mare, cînd vlădica Antim urma să îngăduie și antimisul pe sfîntul prestol. Totul a mers cum nu se poate mai bine. Venind însă boierul Șerban să vadă lucrul încheiat, el s-a arătat prea mulțumit de tot ce se făcuse, dar nu și-a ascuns nedumerirea față de

chipul lui Mircea Vodă cel Bătrîn, ctitorul Coziei, zugrăvit în aria străzii drepte, cătînd spre răsărit. Îndoiala nu se lega de fața voievodului, cu barba ei neagră și scurtă, nici de coroana cu cele cinci colțuri, nici de chivotul sprijinit pe palma stîngă, ci de înfățișarea lui mai mult ostășească, de faptul că el purta mantie de călăreț, dolmanul scurt pînă sub coapse, ca o cămașă de zale, pulpăre deasupra glesnelor și sabie la cingătoare. El i-a cerut lui Preda să-l schimbe sau să facă altul, acesta s-a încăpățînat să nu vrea, Șerban l-a amenințat că nu-i va plăti ceea ce i se mai cuvine, și astfel a ajuns pricina în fața domnului, să hotărască el după dreptatea lui.

— Eu, măria ta, începu Șerban după ce se adunară toți în fața lui Mircea, am ispitit în mai multe sfînte locașuri și în nici unul nu l-am aflat pe ctitor purtînd asupra-și arme. Socotesc că ceea ce a făcut aici meșterul Preda e un lucru necuvios.

— De ce ai făcut asta, meștere? întrebă vodă ciupindu-și barba.

— Așa am judecat eu, măria ta, cu mintea și cu sufletul meu.

— Da, dar trebuie că ai avut anume temeiuri.

— Cînd ctitorul e în viață, temeiurile sînt ale lui. El îi poruncește zugravului ce și cum să facă, iar acesta e îndatorat să-l asculte. Slăvitul Mircea însă a trăit acum mai bine de trei sute de ani. Din el au mai rămas doar osemintele din mormîntul de alături, care nu mai pot fi întrebate, așa că zugravul e slobod să-și facă lucrarea așa cum crede el.

— Dar din chipul său cel vechi n-ai mai găsit nimic? Eu îmi aduc aminte că l-am văzut aici, cam tot în locul acesta, măcar că de abia se deslușea din pulberea vremii.

— Ai dreptate, măria ta. El a fost izvodul meu cel dintîi și temeiul cel mai puternic. L-am cercetat îndeaproape, eu și fîrtații mei, cercînd să-i smulgem adevărul din cele cîteva

petice de zugrăveală ce mai rămăseseră, și ele afumate, pe acest perete atît de cojit. Chipul și coroana se păstrau încă destul de bine, iar pentru rest nu am avut nici o îndoială că înfățișa un luptător.

— Cu sabie? se repezi paharnicul.

— Cu sabie.

— Ești cu desăvîrșire încredințat? se îndoi Brâncoveanu. Meșterul își risipi o clipă de șovăială.

— Asupra acestui lucru am avut eu pricire și cu tovarășii mei. Lor li se părea că șuvița ce spînzură de cîngătoare, în față și puțin la dreapta, trebuie să fie panglica brîului domnesc. Eu însă am citit în ea o spată domnească, a vremii de atunci, adică o armă mai scurtă decît o sabie și mai lungă decît junghierul, așa cum am văzut eu undeva că purtau râmleii, despre care preaînvățatul Constantin Stolnicul, ruda mării tale și a boierului Șerban, scrie că ar fi fost strămoșii noștri. Acestea au fost temeiurile care m-au îndemnat să-i pun lui vodă Mircea o sabie care era a lui, de atunci, nici iatagan și nici pumnal, ci una de mijloc.

— Adică atît cît trebuie, se auzi vocea egumenului care-l ascultase pe meșter încuviințînd din cap.

Șerban însă nu-l luă în seamă și-și culese de sub mustață zîmbetul subțire.

— Ai văzut domnia ta chipul lui Mircea zugrăvit în biserica schitului Brădet?

— L-am văzut.

— Dar pe cel din minăstirea Argeșului?

— Și pe acela îl cunosc. În amîndouă, ctitorul e înfățișat ca un luptător, adică nu poartă giubeaua cea lungă, de la curte, ci dolman și pulpare ca și cum de abia s-ar fi întors de pe cîmpul de bătaie.

— Și sabie? încercă să-l zdrobească paharnicul.

— Într-adevăr, acolo nu poartă armă...

— Drept ai grăit. Acuma, meștere, domnia ta cunoști bine rînduiala curții. Cînd merge domnul la biserică, el își poartă straiele de duminică, bogate și scumpe, așa cum le vedem în toate zugrăvelile ctitoricești. În curgerea alaiului el își poartă și sabia; de cum a ajuns însă la ușa bisericii, i-o încredințează spătarului, care o ține atîrnată de umărul drept. În locașul cel sfînt, adică în fața Atotputernicului, nu se intră niciodată cu semnul puterii, după cum nici vlădica nu pătrunde în altar cu cirja în mînă, ci o lasă afară lingă ușile împărătești. Zugravii de la Brădet și de la Argeș au știut acest lucru. Chiar dacă Mircea Vodă s-ar fi întors atunci de pe cîmpul de bătaie, cum presupui domnia ta, el și-a lăsat sabia afară. Măria sa Constantin nu a făcut altfel nici acum, cînd a intrat în această biserică.

Boierul se înclină ușor în fața lui vodă care, într-adevăr, nu numai că nu avea asupra-și nici un fel de armă, dar era îmbrăcat în straie întunecate și simple, fără podoabe, aproape călugărești. Preda însă nu-și pierdu cumpătul. Fără să spună nimic, el își purtă privirea, ca o roată înceată și strivitoare, peste chipurile sfinților purtători de arme din cele două sînuri ale navei, parcă întrebîndu-l pe fiecare de ce e așa și nu altfel. Tăcură și ceilalți, dar vodă se hotărî să vorbească el.

— Meștere Preda, știi cîtă prețuire am eu pentru domnia ta și nici de data aceasta nu doresc să te înfrunt. Ca unul ce cunoști bine erminia, știi că nici un mucenic nu poartă arma cu care ar fi ucis, ci pe aceea cu care a fost omorît. Așa se face că în mîna lui Gheorghe vedem sabie, în a lui Dimitrie sulită, în a Ecaterinei o roată cu dinți de fier, în aceea a Filofteii o secure, și așa mai departe. În sfîntul locaș, armele sfinților nu pot fi temeiuri pentru întrarmarea domnului.

— Erminia e limpede, măria ta, și tocmai pe ea mă sprijin eu în ceea ce fac. În afară de ctitorii care trăiesc, zugravul are de-a face cu oameni de demult, pe care el nu i-a cunoscut

și pe care trebuie să-i învieze cît mai aproape de adevărul fiecăruia, așa încît lucrarea lui să fie mai mult decît un chip, să devină icoană. Întru aceasta sălășluiește harul său, să zidească din nou o ființă sfărîmată și să facă din ea făptură vie, întreagă și cuvîntătoare. Icoana e mărturia ființei din spatele ei, dezgropată din ceața vremilor și adusă în lumina ceasului de acum, ca să grăiască ea despre sine, cine a fost și ce lucrare de seamă a săvîrșit. Apostolul Pavel poartă sabie; noi știm că ea e sabia duhului, dar poate fi și aceea cu care el a fost ucis. În schimb, nimeni nu va crede că Petru a fost omorît cu cheile raiului, acestea avînd un alt înțeles. Mucenița Ecaterina poartă, într-adevăr, roata pe care a murit, dar o îmbrăcăm în straie scumpe, ca să se vadă că a fost de neam mare, ceea ce nu vom face niciodată asupra cuvioasei Paraschiva. Punga din mîna lui Iuda ne spune că el era fur și tâlhar, dar pe Adam îl vom arăta întotdeauna fără buric, ca pe unul ce nu s-a născut din mamă...

—Și stă în pielea goală înaintea lui Dumnezeu, îl întrepruse boierul.

Preda vorbise cu însuflețire, noi îl ascultam cu inima-n pumn, melozii se uitau din cînd în cînd la mine, ca la unul ce le spusese cam aceleași lucruri despre cîntare, eram cu toții de partea zugravului și, bineînțeles, strîmbătura Cantacuzinului nu ne făcu nici o plăcere. Meșterul însă nu se lăsă clătinat, ci întări spusele paharnicului.

—Întocmai, jupîne, ca și strămoașa Eva.

—Atunci, sări paharnicul și mai înfierbîntat, de ce ai îmbrăcat-o pe muierea aceea în haină aurie? Și împunse cu degetul spre femeia de la picioarele Învățătorului. Se știe că era o curvă, de ce n-ai făcut-o despuiată?

Cuvîntul căzu ca un fulger în auzul novicilor, ochii lor căzură ca un tunet asupra-mi.

—Nu-i vremea trecută, cinstite paharnice, răspunse repede Preda, zugrăveala e încă jilavă...

Vodă îi muștră din ochi, și pe unul, și pe altul, apoi se cumpăni în cuvînt.

—Mi se pare, meștere, că noi doi rostim aceleași gînduri, dar în graiuri osebite. Mă uit la icoana acestui om din vechime și pricep că a fost un bărbat înalt, frumos, puternic, ager la minte, evlavios, domn al Țării Românești și ctitor al mînăstirii Cozia. Pe toate acestea ni le arată statura, chipul, alcătuirea trupului, ochii, mîna, coroana, chivotul, și le-ar citi oricine la fel, chiar dacă deasupra capului său nu ar fi o scriptură. Sabia nu este cea dintîi și cea mai de seamă în-sușire a unui domn.

—Ba este, măria ta, aceea a unui domn viteaz...

—Nici un alt voievod, meștere, nu a avut mai multă vitejie și nu a ținut sabia-n văzduh mai mult decît Mihai Vodă, feciorul lui Pătrașcu. Cu toate acestea, în biserica de la Bucovăț ai să-l vezi în straie lungi, de sărbătoare, și fără arme.

—Pe lumea asta, luminate doamne, sînt meșteri și meșteri. Zugravul Bucovățului s-o fi gîndit că spada lui Mihai va fi rămas, sfărîmată și ruginită, pe-acolo pe unde a fost el ucis. Dar eu știu, măria ta, eu știu că sabia lui vodă Mircea Bătrînul a rămas aici, împreună cu oasele lui și el va s-o aibăasupra-și chiar și la învierea cea de obște, în fața Scaunului de Judecată, căci ea e fapta lui cea mai bună. Cu sabia aceasta ne-a apărât el pe noi de prăpădul păgînatății, că altfel am fi pierit de mult...

—Și eu vă apăr, încercă vodă să zîmbească, dar cu altfel de armă... Crezi domnia ta că pentru aceasta ar trebui să mă scrie zugravii cu punga în mînă, ca pe Iuda?...

Pe Preda îl trecură nădușelile.

—Arma măriei tale e acoperită, slăvite doamne, aurul nu strălucește în mîna celui ce-l dă, ci în trufia celui ce-l primește. Dacă am spus că pe lumea asta sînt zugravi și zugravi, tot astfel sînt stăpînitori și stăpînitori. Cel ce nu-i

poate vărsa dușmanului sîngele, îi moleșește brațul într-o scaldătoare de galbeni. Noi știm că măriia ta ești un domn al păcii, că în șaptesprezece ani, iată, nu ai purtat nici un război cu turcii, dar asta pentru că te-a miluit Dumnezeu cu averile lui Iov. Asta însă nu-l împiedică pe imbrohor să se plimbe prin țară ca prin lobodă...

— Buiuk e prietenul meu, îi tăie vorba Brâncoveanu cîndu-și preajma cu ochii și dîndu-ne prin aceasta să înțelegem că urechile turcului pot fi oriunde.

Meșterul se muștră că mersese prea departe și-și luă seama.

— Mircea Vodă Bătrînul nu avea altă avere decît sabia, măriia ta, și ea va să rămînă mărturie a puterii lui. El va s-o poarte pentru toți domnii acestei țărișoare, cîți au fost și cîți vor mai fi, ca un începător ce se află, al veacurilor noastre. Icoana aceasta de aici este nu numai a lui, ci și a noastră, a tuturor, și a fiecăruia în parte...

— Amin! răsări cuvînt din barba egumenului, ceea ce-l făcu pe vodă să tresară încă o dată.

Paharnicul însă nu scăpă prilejul de a-l înfrunta din nou pe zugrav:

— Ceea ce spui domnia ta e o necuviință, meștere. Din toți cîți ne aflăm aici, numai măriia sa Constantin e pogorîtor din Basarabi, iar vodă Mircea Bătrînul e strămoșul său.

— După curgerea a trei veacuri, e și al meu, boierule, să-mi fie cu iertare!

— Și al meu! îl întregi egumenul.

— Și al meu! Și al meu!... se pomeniră și melozii fremătîndu-și tuleiele.

Vodă nu se mai putu stăpîni. În glasul său tremură o undă de mînie:

— Bag de seamă, cuvioase, că ții partea meșterului...

— Asta-i drept, măriia ta.

— Adică stai de partea sabiei?

— Și-asta-i drept.

— Egumenul unei sfînte minăstiri?...

— Da, măriia ta, al unei minăstiri cu ziduri de cetate, dar neajutorată și neapărată și deseori pustiiată. Numai ele, zidurile acestea întărite acum și prenoite de mila măriiei tale, pot să spună de cîte ori ne-au prădat păgînii și ne-au pîrjolit și ne-au muncit și pe mulți din noi i-au tăiat, că n-au găsit la poartă decît sabia de foc a îngerului, prin care ei au trecut ușor cu iataganele.

— Și?

— Mulți au fost voievozii noștri viteji, dar eu cred că de la Mircea Vodă Bătrînul încoace, în țara asta turcul n-a mai știut de frica nimănui. Măriia ta ești Domnul păcii, Mircea e Domnul puterilor.

Se făcu o tăcere de gheață.

Să fi fost oare vorbele acestea prea aspre pentru mîndria Brâncoveanului? Să fi ținut el cu tot dinadinsul la pravila domnească a straielei de duminică? Să nu fi voit el să-l supere pe unul din neamul Cantacuzinilor? Să fi avut el o încredere nețărîmuită în puterea aurului? Să se fi temut el încă o dată de bănuielele turcilor?... Să fi fost el scîrbit de credința prea pămîntească a egumenului? Cine poate ști?... Fapt este că fața lui a devenit atunci albă ca varul și că în liniștea locașului s-au auzit cuvintele lui căzînd ca o osîndă:

— Dacă eu nu sînt făcut să semăn cu strămoșul meu, va semăna el cu mine!

Și nimeni n-a mai zis nimic. Preda știa de acum ce trebuie să facă, paharnicul de abia își stăpînea bucuria, egumenul se întunecase la chip, noi am prins a ne risipi către chiliile noastre.

Înainte însă de a ne fi risipit de tot, în timp ce ne mai aflam în curte, Filimon mi-a pus o întrebare, în auzul ucenicilor săi ce păreau tot atît de tulburați ca și el:

— Adevărat este, frate, că femeia aceea a fost o curvă?

— E adevărat, am răspuns fără șovăire.

— Cum adică?

— De meserie. O știa toată cetatea.

— Și de ce nu ne-ai spus așa?

— Credeam că ați înțeles din cuvintele *Slavei*. În ele se vorbește de femeia ce căzuse în păcate multe și care se tînguia de înfierbîntarea curviei...

— Prin aceasta nu se înțeleg, neapărat, fapte. Și noi ne plîngem de o asemenea înfierbîntare, și amarnic și de multe ori păcătuim cu gîndul, dar asta nu înseamnă...

— Înseamnă că încă nu cunoașteți puterea gîndului, fraților! Gîndul nu e altceva decît fapta înfășată în gogoșa ei de mătase.

Și cu aceasta ne despărțirăm fără să mai adăugăm nimic, mai ales că paracliserul bătea în toacă primele ciocane pentru pavcerniță.

În următoarele două ceasuri ale acelei după-amieze, meșterul Preda a ridicat o schelă mică, purtătoare, din cîteva blăni pe două capre, și a schimbat icoana lui Mircea. El însă nu a găsit cu cale s-o răzuiască și să facă o alta pe tencuială nouă, ci a înfășurat trupul voievodului într-o mantie lungă pînă-n pămînt, de atlaz albastru, împodobită cu cîteva flori în frînghie și varvarichiuri, din care i-a lăsat afară doar brațul stîng, cu chivotul în palmă. Din viteazul Mircea cel Bătrîn nu mai rămăsese decît blagocestivul domn și ctitor, părintele coconului Mihail.

Așa l-am găsit cînd am intrat la vecernie. Vodă Constantin i-a aruncat o privire mulțumită și s-a așezat în strana domnească, după obiceiul său, să asculte slujba. Poate că ar fi avut timp să se întoarcă pînă-n seară la Hurezi, dar nu voise să se creadă că fuge cumva din calea imbrohorului, despre care primise veste că se cobora, în apropiere, pe valea Oltului. Nici noi nu am zăbovit prea mult cu ochii pe noua icoană. Ceata celor Șase Melozi avea să cînte pentru prima oară de față cu vodă, care era nu numai un iubitor, ci și un cu-

noscător al muzicii psaltice, iar egumenul, slujind la altar, nădăjduia ca din glasurile lor să adie peste mînăstire alinarea ceasului amar.

Ziua se mărise mult, soarele bătea pieziș dinspre asfințit, lumina răzbătea de sus, prin ferestrele turlei, și scria trîmbe de aur în văzduhul zugrăvelilor proaspete, poleindu-l cu primăvară. Mirosea a var nou născut. Prin ușa deschisă ajungeau pînă la noi, alungîndu-se de vînt, miresme dulci. Înflorise liliacul. Melozii au cîntat mai frumos ca niciodată, atît stihirile de la *Doamne strigat-am* cît și acea minune a literaturii imnografice răsăritene, *Lumină lină*, a cărei strămutare pe grai românesc nu-și găsește asemănare în nici o altă limbă. Cînd au ajuns însă la *Slava Stihoavnei*, cu mine s-a petrecut ceva cutremurător. Oare numai cu mine, sau și cu ei? Cel puțin atunci nu aveam cum să știu. Oricum, totul izvora din vocile lor. Unda melodică întîlnea cuvintele cu atîta putere încît din împerecherea lor se năștea o flacără nevăzută și cuprinzătoare, o căldură sălbatică și vicleană, a pămîntului ce dogorăște sub cer acoperit, copleșind răsuflarea și făcînd luminările să curgă, subțîind materia pînă la hotarele ei cu lumina. Femeia cea păcătoasă se zbătea în cîntec ca o salamandră în propria ei văpaie, tînguirea ei era o îngrămadire de amintiri, lepădarea de sine îi frăgezea în lacrimă sinea de altădată, cu totul dăruită patimii. În tumultul atîtor rechemări ale trecutului întinat, paza minții devenea cu neputință. Mi-am ridicat ochii pe bolta de miazănoapte și am văzut mai întîi apele Iordanului, din ale cărei repejuni se ridica trupul aproape gol al Învățătorului, apoi, mai jos, pe același Învățător investmîntat în stralele lui simple, iar alături, la picioarele sale, pe Femeia cu părul despletit, înfășurată în tunică lungă și galbenă, un galben ca aurul fagurelui căpăcit, cu smalțuri albe de lumină lăuntrică. Și pe măsură ce jelania ei prindea tot mai mult să se lumească în curgerea cîntării, îmbrăcămîntea i se făcea ca o ceară străvezie și se

topea de dogoare și pierea de la fața văzului și pînă la urmă se desprinsese ca un abur de pe trupul gol, ingenunchiat și prăbușit, tremurător în înfricoșata lui nerușinare, așa cum se spune că va sta fieștecarele în fața Judecății. Nu știam ce se petrece cu mine și m-am uitat la cei șase cetăși. Ei își luaseră de mult ochii de pe cartea cu semne și cîntau pe de rost și priveau toți în același loc și cu atîta înfrigurată stăruință încît îi făcură chiar și pe unii călugări mai bătrîni, rezemați în strănile din spate, să se holbeze. Numai vodă continua să asculte cu capul în piept și cu pleoapele lăsate pe jumătate, desprins parcă de lume.

Nu, nu fusese o părere, femeia fără vestmînt a rămas astfel cît a mai durat vecernia și tot așa am lăsat-o cînd am prins iarăși a ne împrăstia pe la chilii, fără ca vreunul să cuteze să-i spună cuiva ceva despre tulburarea cugetului său.

Și poate că totul ar fi rămas o taină a fiecăruia, bănuită a fi numai a lui, dacă în ziua următoare, cam pe la amiază, imbrohorul nu s-ar fi oprit în poarta mînăstirii, poftind să-l vadă pe prietenul său Brâncoveanu. Acesta l-a întîmpinat cu brațele deschise și, în semn de cinstire, l-a îmbiat să prînzească împreună. S-au ospătat astfel în doi, fiecare după legea lui, turcul înfulecînd cu poftă dintr-o pulpă de berbec, vodă gustînd cu scumpătate dintr-o fiertură de bob, ambii însă înfruptîndu-se din același taler cu verdețuri crude, stropite cu saramură și oțet de prună. Cîțiva dintre noi, pe de lături, îi slujeam. Buiuk era un oștean cu trupul subțiratic, dar vînjos, cu fața uscățivă, umbrită de o bărbuță neagră și deasă ca peria, cu ochii jucăuși sub colacul turbanului de mătase albă. Vorbea mai tot timpul surîzînd, deseori își poticnea cuvintele într-un gîlgiit vesel, înnodat în gîtlej, mai rar se lăsa umbrît de tăcere, dar atunci muțenia lui de două clipe îi îngheța sufletul. Se vede că vodă îl cunoștea bine, de vreme ce-și păstra cumpătul într-o voroavă care, de altfel, se mărginea la trebile mari ale țării și ale împărăției,

fără întortochele stînjenoare. Numai într-un tîrziu, cînd Miron și Paraschiv au adus cafelele, oaspetele s-a făcut că-și apropie amintea și de treburi mai casnice.

— Bre, Costandine, bag seamă că tinerii voștri sînt mai sfioși decît fetele mari, își țin capul numa-n pămînt și pleoapele lăsate ca niște obloane...

— Așa e rînduiala lor, răspunse vodă fără să arate cît era de scîrbit de presupusele poște ale turcului.

Spusele lui Buiuk însă erau adevărate. Și eu mă întrebam de ce, îndată după vecernie și în toată dimineața aceea, cei șase melozi umblau încovoiați, măturînd pămîntul cu ochii și răspunzînd la întrebări prin vorbe scurte, și ele parcă tîrîte prin iarbă. De vină, îmi ziceam, nu poate fi decît întîmplarea din ajun. Era un semn că și ei văzuseră ceea ce mă tulburase pe mine, poate chiar înaintea mea, eu nefăcînd altceva decît să merg pe urmele genelor lor.

— O fi și cum spui tu, rîse înfundat imbrohorul, dar oare tot așa le țin ei și cînd li se preumblă prin chilii cadîna cu părul roșcat?..

— Și asta face parte din rînduiala lor, prietene Buiuk, să se lupte cu tot felul de ispite.

— He-hee, frate Costandine, n-ar fi oare mai potrivit să-i scutim noi de o ispită ca aceasta?

— Adică? se nedumeri vodă.

— Să mi-o dați mie pe cadîna cu părul roșu, căci așa ceva nu am în haremul meu.

Pîndindu-i gîndul și începînd să vadă că vorba oaspetului nu-i doar o simplă șagă, Brâncoveanu se prinse:

— Nu știu despre ce vorbești.

— Cum, bre, Costandine, se veseli turcul, tu nu știi că toată noaptea și-a făcut de cap prin mînăstirea voastră femeia aceea frumoasă și goală și fierbinte? Crezi că trebuia să-ți spun eu, cel ce de-abia m-am oprit din drum?

Brâncoveanu nu se îndoia de faptul că imbrohorul avea ochi și urechi peste tot în Țara Românească, chiar și într-o chinovie răzleață ca aceea a Coziei, dar ceea ce auzea el acum din gura turcului nu putea fi crezut. Nu-i rămânea decât să joace pe dungă.

— Așa, și?

— Păi, ți-am spus. De mult râvnesc la o femeie cu părul roșu. O iau pe aceasta, chiar dacă pînă-n zori s-a destrăbălat cu copiii ăștia. Cu mine, he-hei, e altceva...

Vodă nu cunoștea obiceiul prietenului său de a-i cere bani pe ocolite. Cînd avea nevoie sau poftă, i-o spunea de-a dreptul și niciodată nu rămînea nemulțumit. „Ce l-o fi găsit acum?” se întrebă în sine, dar deodată își luminează un zîmbet înțelegător și-i întinse oaspetelui un purcoi de galbeni.

— Pe femeia asta nu ți-o putem da, prietene, dar iată, ai aici să-ți cumperi alta.

Buiuk însă îi împinse punga îndărăt.

— Eu nu vreau bani, Costandine, eu vreau femeia!

— A-ha, se dumeri gazda, vrei una mai frumoasă și cu părul mai înfocat... Ei bine, trei pungi cu aur și o salbă de mărgăritare, să i-o pui la gît...

Sufletul turcului se zbîrlea, dar își păstră stăpînirea de sine.

— Ascultă, beiule, eu știu că acum e Ramazanul vostru și că vă e peste mină să arătați că aveți cu voi o femeie. Îți dau cuvîntul meu de cinste că nu va ști nimeni de unde o am și ce a făcut ea înainte de a fi intrat în cortul meu. Dacă vrei, mă jur pe barba Profetului!

Acum se vedea limpede că nu era vorba nici de o glumă proastă, nici de o viclenie pusă pe cîștig. Ochii imbrohorului sticleau ca două pumnale. Pe vodă îl trecură răcorile.

— De, știu și eu...?

Altă vorbă nu găsi, deși își dădea seama că e timpul să curme dintr-o dată această urîtă poveste din Săptămîna Patimilor. Oaspetele însă nu-i dădu răgaz.

— Îți aduci aminte, Costandine, de vremea cînd ne aflam noi doi în tabăra de pe Jiu?

— Desigur, răspunse Brâncoveanu pîlind, ne întorceam din Ardeal.

— Nu de tabără însă vreau eu acum să-ți amintesc, nici de aceea că vizirul se întorcea dintr-o luptă fără izbîndă, ci de cei doi nemți ce fuseseră prinși de ai noștri și aduși la mine în funii. Cînd i-am strîns cu ușa, ce-au mărturisit nemții aceia, Costandine? Că principele Brâncoveanu îi înștiințase pe creștini despre venirea necredincioșilor, cum ne spuneți voi, iar aceia s-au pregătit să ne primească așa cum ne-au primit.

— Iscoadele scornesc întotdeauna...

— Ba nu erau minciuni, beiule, că prinșii aveau și dovezi. Și chiar dac-ar fi fost niscaiva scorneli, tu știi că sultanul le-ar fi dat mai multă crezare decît unor dezvinovățiri amestecate. Și-atunci, ce-am făcut eu, Costandine? I-am cerut vizirului îngăduința să-i tai pe cei doi, ca nu cumva, am zis eu, să le descopere creștinilor de peste munți unde ne aflăm noi cu tabăra. Și i-am tăiat. I-am tăiat eu, cu mîna mea, pentru ca limba lor să nu mai apuce a grăi și cu altcineva. Asta am făcut eu atunci pentru prietenul meu.

— Și? Nu te-am răsplătit?

— Ba m-ai răsplătit, cum nu! Tu știi însă că o domnie nu se plătește cu cincizeci de pungi de galbeni. Nici viața. Mi-ai rămas dator.

— O mie? Păru vodă a răsufila ușurat.

— Nici două, nici trei, i-o reteză turcul. Femeia!

— Eu nu știu nimic despre istoria asta! izbucni deodată domnul, ieșindu-și din fire. Poftesc să vină la mine părintele egumen!

Fratele Pamfil se repezi afară. Buiuk se ridică de pe divan și-l bătu pe vodă pe umăr.

— Dragă prietene, pe mine să nu mă dai pe mîna altuia. Tu ești domnul țării, eu cu tine vorbesc.

— Ți-am spus că eu nu știu nimic, încercă acesta să-încredințeze.

Imbrohorul își supse buzele de cîteva ori, apoi, după oarecare prefăcută cumpănire, se hotărî să-și arunce ochii pe teaca de aur smălțuit ce atîrna de perete.

— Frumoasă sabie! se miră el cu voce dulceagă.

— Lucrată la Veneția, lămuri vodă aproape pierit.

— Iată sabia cu care preaplecatorul și preasupusul domn al Țării Românești s-a jurat să-i stea într-ajutor, la nevoie, preaslăvitului nostru padișah...

— Prealumintatul sultan se bizuie pe credincioșia mea, prietene, așa să știi. Mi-a spus-o chiar el, cu gura sa, iar eu i-am dovedit-o și i-o dovedesc.

Imbrohorul rîse înfundat, cu obișnuitul său gîlgîit. Apoi, cu o mișcare repede, desprinsă sabia din cui și o trase afară din teacă, ridicînd-o pieziș în lumină.

— Iată credința ta, cea adevărată, Brâncovene! E scrisă aici, pe fierul acesta ascuțit și ascuns. Ne-o va citi tînărul de aici, care e foarte învățat, iar tu mi-o vei tălmăci pe limba mea, ca nu cumva să mor eu prost și nepriceput.

Și ținîndu-o cu amîndouă mîinile, mi-o puse în față, iar eu nu avui încotro și citii în întregime scriptura săpată în oțel cu litere frumoase:

— *Tu, Împărate neînvins, Cuvînt al lui Dumnezeu, Stăpîne Atotîitorule, dă cumuna izbînzii asupra protivnicilor, Voievodului și credinciosului domn Constantin, precum ai dat-o altădată împăratului Constantin cel Mare.*

— Frumos, foarte frumos! se lăbărță turcul vîrînd sabia în teacă și mîngîindu-i straja bătută cu safire. Un asemenea dar i-ar face mare plăcere preaslăvitului nostru sultan, cel ce stăpînește acum cetatea lui Constantin. O, să nu crezi că te strîmtorez..., e numai o părere..., dacă vrei, un sfat...,

oricum, aș fi fericit să i-o duc chiar eu..., la urma urmei, de ce nu?...

Eu mă uitam la vodă cu un sentiment de milă. Acest mare domn avusese tăria să îndure de mai multe ori umiliri din partea otomanilor, începînd chiar cu aceea de a le spori peste măsură mereu crescînda lor sete de aur. Dar nu cred că în viața lui să fi fost vreodată umilit mai mult decît atunci cînd imbrohorul Buiuk îl amenința cu moartea pentru o pricină ce părea mai mult o bătaie de joc. Cel puțin, așa începuse. Lucrurile luau însă o altă întorsătură, căci în cîntarul turcului atîrna acum mai puțin femeia în sine și mult mai mult îndîrjirea stăpînului neizbutit. Chiar dacă, în cele din urmă, s-ar fi încredințat că ființa acelei femei nu este altceva decît o închipuire, el tot ar fi continuat s-o pretindă, căci vine un moment nenorocit cînd un om ca el socotește că nu mai poate da înapoi.

De fapt, acesta fusese doar începutul umilirii lui vodă. Ea avea să devină cu adevărat strivitoare de abia după ce egumenul, cu mîinile tremurînd și cu spaima pe chip, îi grăi despre femeia pe care și el, chemat în grabă de paraclisier, o văzuse goală la picioarele Învățătorului, în biserică.

— He-hei, se gîlgîi din nou Buiuk, vă lăsați voi cam greu, dar un pas înainte tot ați făcut.

Constantin însă era atît de uluit încît nici nu-l mai luă în seamă. Fără să spună un cuvînt, el coborî scările, cu noi toți după el, să vadă cu ochii lui ceea ce părea de necrezut. Pentru moment, o singură desmeticire își afla loc în cugetul său, anume că turcul, vorbind pare-se în dodii, avusese totuși un punct de plecare. Dar de la femeia din boltă, la care se uita și el acum, și pînă la aceea pretinsă de imbrohor, holbat și el la trupul răscolitor de pofte, era o genună ce nu putea decît să te amețească. Acesta îi puse lui vodă mîna dreaptă pe umărul stîng, închipuind mișcarea aceea cumplită prin

care un trimis al sultanului așterne năframa neagră pe grumazul voievodului mazil, și-i spuse doar atât:

— Costandine, peste un ceas ne vedem aici, eu, tu și călugării tăi. Până atunci, rugați-l pe Învățătorul vostru să-i dea femeii aceleia un picior peste bot și s-o azvîrle, așa cum se găsește, pe pernele cortului meu. Un ceas, și nu mai mult!

— Această blasfemie, zise vodă după plecarea turcului, nu poate fi decît lucrarea răzbunătoare a meșterului Preda. Să vină de îndată aici!

Și de îndată ne-am adus toți aminte de întrebarea batjocoritoare a lui Șerban: „Se știe că era o curvă, de ce n-ai făcut-o despuiață?” și de răspunsul repede al meșterului: „Nu-i vremea trecută, cinstite paharnice, zugrăveala e încă jilavă...” Dar Preda, înfățișându-se cu mare cuviință și fără să tremure de mînia domnului, s-a jurat că nici el și nici tovarășii săi nu mai intraseră în biserică de ieri după amiază, ceea ce l-a făcut pe vodă să-și ia tîmplele în palme și să le strîngă cu putere, așteptînd din adîncurile lor un răspuns care nu putea să-i vină din altă parte. I-a venit, totuși, după ce eu i-am cercetat în fugă pe cei șase melozi și am înțeles că trebuie să vorbesc despre ceea ce văzusem eu și despre ceea ce bănuiam că nici celorlați nu le era străin. Am spus că vestmîntul femeii pierise în timp ce la strana dreaptă se cînta *Slava Stihoavnei*.

— Și voi ați văzut la fel? îi întrebă egumenul pe tinerii cîntăreți. Și, băgînd de seamă că aceștia nu-și ridicau privirea din pămînt și tăceau cu pleoapele lăsate, așa cum făcuseră toată dimineața, le porunci cu oarecare asprime: Uitați-vă drept la mine, ca-n fața lui Dumnezeu, și spuneți-mi adevărul!

Atunci s-a descoperit taina sfielii lor, fără să fie nevoie măcar ca ei să grăiască vreun cuvînt. Dintre pleoapele deschise, ochii lor erau alții. Nici acum nu țin minte — și, de altfel, n-ar avea importanță — ce culoare avuseseră irișii lor înainte,

dar acum erau, toți, galbeni ca aurul fagurelui căpăcit, cu smălțuri albe de lumină lăuntrică.

Numai după aceea mărturisiră melozii că o văzuseră pe femeie și în timpul nopții trecute, fiecare în chilia lui și fără să știe unul de ceilalți, vie și despuiață, învăluită doar într-un abur de miresme tari. Se lipise pentru o clipă de trupul lui Filimon, pe Cosma îl cuprinsese cu brațele de grumaz, peste fața lui Miron își așternuse părul roșu și despletit, lui Paraschiv îi lăsase în ceafă arsura unei răsufări fierbinți, Pamfil i se zvîrcolise la piept, Prohor rămăsese-n călcîie cu o căldură leșetică. Nici unul însă nu putea să spună cum arăta ea la chip, cum îi erau ochii sau fruntea sau gura, dacă avea vreo asemănare cu o altă ființă cunoscută.

Ceea ce era de înțeles s-a înțeles. Vodă i-a poruncit meșterului Preda ca, în mai puțin de un ceas, să curme rușinea de pe zidul bisericii. Acesta a răzuit toată icoana mirungerii din casa lui Simon, pe care eu o socotisem atît de subțire pentru gîndirea unui zugrav, și a făcut-o din nou, proaspătă, cu trupul femeii îmbrăcat de-a dreptul într-o haină roșietică.

Toți se întrebau însă cu groază ce va urma după aceasta, ce adică va face imbrohorul după trecerea sorocului său amenințător. Ar fi fost o neghiobie ca cineva să încerce a o căuta prin mînăstire pe femeia cu pricina. Și totuși, eu am aflat-o în chilia mea, unde mă dusesem să deschid fereastra. Era tot atît de vie și nerușinată cum li se arătase melozilor, numai că ședea lungită într-o rină pe patul scund și se făcea că scrie cu degetul pe podea. Am cunoscut-o de îndată ce i-am văzut fața și nu m-am putut stăpîni să n-o agrăiesc, într-atît mă tulburaseră și pe mine întîmplările legate de ea.

— Așadar, tu erai, Maria din Magdala? Tu ești aceea ce vii din sălbăticia frumuseții tale și încă te mai lași dezbrăcată cu ochii? Tu ești aceea ce în veac nu-ți cunoști odihna și faci plopul să tremure și stelele să foșnească și muntele să geamă-n adînc? Te uitasem, Maria, și nu mi-am adus aminte

de tine nici în cîntarea Casiane și nici în icoana meșterului Preda, căci tu încetasei de mult să mai fii Magdalena și devenisei un semn. Și iată că acum te ghicesc în tăcerea pămîntenilor mei și te aflui aici, în lumescul meu așternut, să răstorn într-o clipă două milenii și să te-ntreb: de ce-ai venit? Nu încerca, rogu-te, să te învălui în taină, nici nu-l maimuțări, rogu-te, pe Învățătorul tău, căci tu niciodată n-ai fost în stare să-l pricepi. El scria atunci cu degetul pe nisip în timp ce pîrșii tăi i te arătau cu degetul ca pe o desfrînată ce trebuia osîndită la moarte. Tu ședeai umilită, doborîtă de învinuiri, și nu te puteai desmetici îndeajuns, știind că toți bărbații aceia se culcaseră cu tine, unul cite unul și de mai multe ori, de fiecare dată lăudîndu-ți frumusețea și dăruindu-te cu aur. Tu nu puteai să pricepi că ei nu voiau să mîntuiască cetatea de păcatele tale, ci pe ei înșiși de năluca ce le bîntuia, neistovită, sîngle. Nu așteptau decît ca Învățătorul să-și ridice degetul de pe nisip și să-l îndrepte spre poarta cetății, unde ei să te tîrască de plete și să te ucidă, cu mîinile lor, sub o ploaie de pietre. Dar el scria mai departe ceea ce nimeni vreodată n-a fost în stare să citească și a tot scris pînă ce pîrșii tăi s-au îndepărtat în propria lor rușinare și el nu scria pe nisip, ci pe sufletul tău scria, cel nestatornic precum pulberea și încîlcit ca o beție de slove. Și te-a iertat cel ce nu putea decît să te ierte și m-a muștrat că nu te păzisem îndeajuns, iar eu n-am cutezat să-i spun de cîte ori ai rîs tu de mine și te-ai făcut că nu-ți pasă și m-ai alungat și m-ai pus la colț, cu fața la perete, să nu văd cum te destrăbălai cu ibovnicii tăi. Vai, bieții pămînteni, ei cred că îngerul e cea mai curată ființă din lume, dar nu-l cunosc pe cel păzitor, a cărui memorie e doldora de toată scursoarea uitărilor omenеști, de tot ceea ce insul leapădă din sine pentru ca sinea să se poată îndeajuns înșela. N-am cutezat să i te pîrăsc și eu, așa cum o făcuseră platnicii tăi, căci știam, femeie, că toate păcatele tale erau tot atît de frumoase ca și trupul tău, pe al cărui umăr

nu puteam niciodată să întîrzii fără să-mi simt aripile că se desfrunzesc. Uneori eram bucuros cînd mă alungai la colț, să stau cu fruntea-n perete și cu zborul în colivie, ca un nobil ostateg ce-și așteaptă răscumpărarea de la tîrfele orașului. Și am priceput de ce Învățătorul te-a iertat și a doua oară în casa lui Simon, cînd îi ungeai picioarele cu mirul pe care-l cumpărasei cu banii desmățului. L-ai iubit pe cel ce te iertase și te-a iertat cel pe care-l iubeai, iar iubirea ta de atunci era curată, căci pentru tine el murise mai înainte de vreme și tu îți luasei rînduială de mironosiță. Să iubească un mort, iată ceea ce în veac nu poate face o curvă! De atunci am uitat toate umilințele la care m-ai supus și te-am însoțit pînă la moarte, rușinîndu-mă de propriile mele virtuți. Și te-am crezut închisă pentru totdeauna într-un semn, și iată că te ivești acum tot tu, cea din spatele semnului, ca o tăgadă a îngerescului meu chip. De ce-ai venit să ne tulburi?...

Ea continua să tacă și să scrie cu degetul pe podeaua de cărămidă, dar mișcarea mîinii nu se mai purta în gol, ci pe o pulbere subțire în care mi se deslușeau cîteva din slovele de la sfîrșit ale călugăriței Casiana: *Cine va cerca mulțimea păcatelor mele și adîncurile judecăților tale?*

Am lăsat-o acolo, fugind parcă de mine însumi, în timp ce alergam spre biserica în care ne chema, pe toți, clopotul cel mare. Părinții și frații se rînduiseră fiecare în strana lui și așteptau, ridicați, în tăcere. Melozii, de data aceasta la strana stîngă, continuau să-și țină pleoapele plecate, ca niște Adami ce se rușinau de propria lor goliciune. Vodă Constantin nu se așezase în strana domnească, ci într-o alta, de margine, șocotind pesemne că umilința va putea fi astfel mai ușor îndurată. Dar grozăvia acelui ceas nu s-a simțit decît în clipa cînd imbrohorul a pătruns în sfîntul locaș, urmat de vreo douăzeci de turci cu hangerele goale. El s-a oprit în fața ușilor împărătești, s-a înclinat ușor spre altar, apoi, întorcîndu-se cu fața, le-a poruncit alor săi, printr-un semn, să se

proţapească fiecare în dreptul unei străni din cele două sînuri, ochi în ochi cu monahul care o străjuia. Patru icioglani au vrut să-l tîrască pe egumen înaintea imbrohorului, dar bătrînul nu a dat nici un semn de împotrivire.

— Prietene Costandin, a grăit Buiuk, v-am dat destul răgaz ca să pricepeţi bine ce anume aştept eu de la voi, dar tu mi-ai umplut cortul cu aur şi argintărie, cu giuvaeruri scumpe şi cu blănuri care la noapte n-o să-mi ţină de cald. Nici semn nu mi-ai dat că ai dori să-i dăruieşti preaslăvitului nostru sultan frumoasa ta sabie bătută cu safire. Eu cred acum că i-ar face plăcere s-o ştie măcar folosită în slujba luminăţii sale. Şi, pe aceste cuvinte, imbrohorul a scos din teacă spada lui vodă, cea cu scriptura săpată în fier, şi a proptit-o cu vîrful în podea. Eu ştiu, a urmat el, că dervişii voştri au jurăminte grele, să nu dezvăluie tainele care-i privesc numai pe ei. Astăzi însă e vorba de o taină care mă priveşte şi pe mine. Dacă nu le porunceşti să-şi deschidă peceteile, sau dacă nu vor vrea să-ţi asculte porunca pînă ce eu număr la o sută, vor pieri; egumenul, de această sabie domnească; ceilalţi, de iataganele oamenilor mei. Dar nu le vom tăia capetele, ca să nu semene ei cu mucenicii la care se închină, ci le vom despica ţestele în două, de sus în jos, ca la tîlhari.

Dinspre uşa bisericii s-au auzit primele sunete ale unei tobe, în călcătură rară, ca paşii după mort. Începuse numărătoarea. Îngrozit, timpul se ghemuise-n turlă şi-şi aştepta sfîrşitul. Vodă şedea în strană, cu coatele pe genunchi şi cu faţa-n palme, copleşit de neputinţă. Poate plîngea, rugîndu-se ca totul să nu fie decît un vis urît. El, sărmanul, nu bănuia că pentru păgînii care-i vor tăia pe cei patru feciori sub ochii săi, e un fleac să căsăpească o mină de călugări păcătoşi, de faţă cu evlaviosul lor ocrotitor. Ocrotirea noastră însă nu venea de nicăieri şi moartea se apropia de noi cu fiecă nouă bătaie de tobă şi-i simţeam frigul cum ne îngheaţă

oasele. Pe mine mă cuprindea o nesfîrşită milă pentru bietul nostru Brâncoveanu şi nu-mi dădeam bine seama de cîtă milă trebuie să-mi fie de mine însumi, ca unul ce ştiam că nu voi muri, dar că pot fi martorul morţii celorlalţi fără să-i pot spune imbrohorului că pe femeia aşteptată de el o lăsasem adineauri în chilia mea, scriind cu degetul pe o părere de nisip. Egumenul îşi ţinea capul în piept şi deodată şi-a scuturat coama şi a strigat cu desnădejde:

— Doamne al puterilor, unde eşti?...

Atunci ne-am adus aminte că așa-l numise el pe Mircea Vodă Bătrînul, Domn al puterilor, şi tot atunci ni s-a limpezit că sunetele tobei veneau din pronaos, de lîngă mormîntul voievodului, şi pleoapele novicilor s-au ridicat şi ochii ni s-au lipit de făptura din perete, înfăşurată în blagocestiva mantie albastră, şi eu i-am îndemnat pe Cei Şase Melozi şi ei şi-au deschis graiurile şi au prins a cînta:

— Doamne al puterilor, fii cu noi!...

Numai atîta cîntau, poate că mai departe nu ştiau sau nu era nevoie, cîntau în cele trei măsuri pe cîte trei lovituri de tobă, luînd melodia şi cuvintele de la capăt şi nedîndu-le nici un răgaz, mereu aceleaşi într-o rotire neistovită, şi turcii din faţa lor se holbau de uimire, căci niciodată nu mai văzuseră nişte ochi omeneschi galbeni şi lucitori ca aurul şi nu pricepeau de ce tinerii îi ţineau pironiţi undeva înainte-le, ca o curgere de foc. Dar noi credeam cu tărie în puterea gîndului nostru şi cîntecul melozilor prindea tot mai multă vlagă pe măsură ce vedeam cum blagocestiva mantie albastră se subţiază ca o pînză, cum pînză se face ca de păianjen, cum porneşte să se destrame, cum stramele se fac rouă, cum roua se face abur şi cum aburul pierde de pe trupul luptătorului încoronat, cu dolmanul scurt şi sabie la cingătoare, așa cum îl vedea şi imbrohorul, în fiinţa căruia tresărise cine ştie ce strămoş fugărit cîndva din cîmpul de la Rovine.

De icoana cea adevărată a lui Mircea Vodă Bătrînul nu s-a mai atins de atunci nimeni, niciodată, pînă în ziua de azi.

Eu eram însă încredințat că ochii melozilor vor fi devenit albaștri.

Erau verzi.

Văratec, 5 martie 1986

SFÎRȘITUL VOLUMULUI ÎNȚII

CUPRINSUL

Prefață	5
Întîlnire la Vodița	9
Șarpele Tismanei	26
Cele patru domnițe	51
Talanga	112
Pasărea măiastră	141
Vasul de lut	206
Hrisant și neliniștea trupului său....	230
Albumița	278
Iezerul amintirii	294
Tustreiul	322
Neodihnitele cumpeni	357
Portretul	404

Lector: *Magdalena Bedrosian*
Tehnoredactor: *Constanța Vulcănescu*
Apărut: 1990. Bun de tipar: 12 VI 1990
Format: 16/54×84 Coli tipo: 27,25

Tipărit la Întreprinderea Poligrafică
«ARTA GRAFICĂ»

